

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ირაკლი გურდული

**ქონებრივი ურთიერთობა
სააქციო საზოგადოებაში**

*(განსაკუთრებით მისი ჩამოყალიბების პროცესში)
ქართული და ავსტრიული სამართლის მაგალითზე*

**თბილისის
უნივერსიტეტის
ბაზოციკლოგრაფია**

ნაშრომი, წარდგენილი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, იბეჭდება თსუ იურიდიული ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს რეკომენდაციით. დისერტაციის სტილი დაცულია.

დისერტაციის საჯარო დაცვა შედგა 2007 წლის 22 ნოემბერს.

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2008

ISBN 978-9941-13-045-8

მიმოსილვითი სარჩევი

ავტორისაგან	15
შემოკლებანი	16
შესავალი	19

ნანილი I

სააქციო საზოგადოების, როგორც ქონების გაერთიანების შედეგად წარმომდგარი წარმონაქმნის, ისტორიიდან	25
--	----

ნანილი II

სააქციო საზოგადოება, როგორც ორბანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის ქონებრივი წარმონაქმნი. მისი დაფუძნება: ჩვეულებრივი და კვალიფიციური	50
---	----

ნანილი III

ქონების მოზიდვა სააქციო საზოგადოებაში	101
---	-----

ნანილი IV

აქცია, როგორც ქონების სპეციფიკური სახეობა სააქციო საზოგადოებაში	155
დასკვნითი თეზისები	234
ბიბლიოგრაფია	245

შინაარსი

ავტორისაგან	15
შესავალი	19
ზოგადად	19
ნაშრომის მიზნის და საგნის შესახებ	21
ნაშრომში გამოყენებული მეთოდის შესახებ	22
ნაშრომის სტრუქტურის შესახებ	23

ნაწილი I

სააქციო საზოგადოების, როგორც

ქონების გაართიანების შედეგად

წარმომდგარი წარმონაქმნის, ისტორიიდან 25

შესავალი 25

§ 1. სააქციო კაპიტალიზმის შესახებ ავსტრიაში 28

ა) პირველი სს-ები და სააქციო ქონებრივი ურთიერთობის
მომწესრიგებელი ნორმები ავსტრიაში

ბ) ერთიანი ნაციონალური საკანონმდებლო აქტის
შექმნის მცდელობები სააქციო სამართალში

**§ 2. კაპიტალიზმის გენეზისი და ქონებრივ-
კორპორაციული საწყისი საქართველოში** 39

ა) საქართველოში კაპიტალისტური
მრეწველობის ჩამოყალიბების ისტორიიდან

ბ) სააქციო ქონებრივი ურთიერთობის
მომწესრიგებელი ნორმები საქართველოში

§ 3. დასკვნის ნაცვლად 49

ნაწილი II

სააქციო სზოგადოება როგორც

ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის

ქონებრივი წარმონაქმნი. მისი დაფუძნება:

ჩვეულებრივი და კვალიფიციური 50

შესავალი 50

ა) ზოგადად 50

ბ) სს-ის სავალდებულო და ნებაყოფლობითი
სისტემის შესახებ..... 52

გ) მოკლედ საქართველოში თანამედროვე
სს-თა „დაარსების“ თაობაზე..... 54

თავი I. ჩვეულებრივი დაფუძნება 57

§ 1. საზოგადოების ხელშეკრულების მნიშვნელობისათვის 57

ა) პარალელები „საზოგადოებასა“ და
„საზოგადოების ხელშეკრულებას“ შორის 57

ბ) სადამფუძნებლო ხელშეკრულებისა და საზოგადოების
ხელშეკრულების ურთიერთმიმართება 59

გ) სს-ის შექმნის განმაპირობებელი ელემენტები
(იურიდიული ქმედება, როგორც სს-ის შექმნის
სავალდებულო ფაქტორი) 60

დ) ინტერესთა სოლიდარობა, როგორც
საზოგადოების ქონებრივი მიზანი 61

ე) წესდება, როგორც
სამოქალაქოსამართლებრივი აქტი 62

§ 2. აქციათა მიღება 64

ა) შესავალი 64

ბ) წინარე სახელშეკრულებო მდგომარეობის შესახებ 66

§ 2.1. „წინარე საზოგადოების“

სამართლებრივი ბუნების თაობაზე 70

- ა) პარალელები სპს-ს და
„წინარე საზოგადოებას“ შორის 70
- ბ) საპროცესო უფლებათუნარიანობა 71
- გ) საკონკურსო-(გაკოტრება) უნარიანობა 73
- დ) პერსონალური სტატუსი 73
- ე) ქონება 74
- ვ) წილის უფლებათა გადაცემა 76

§ 2.1.1. შიდა ურთიერთობანი „წინარე საზოგადოებაში“ 77

- ა) დამფუძნებელთა მოვალეობები 77
- ბ) „წინარე საზოგადოების“ გადაწყვეტილებანი 81
- გ) დაშლა 82
- დ) დამფუძნებელი პარტნიორის გარდაცვალება 82
- ე) ერთ-ერთი პირის გაკოტრება 83

§ 2.1.2. გარე ურთიერთობანი 83

- ა) სახელის დაცვა 83
- ბ) აქტიური საპროცესო ქმედუნარიანობა 84
- გ) მენარმის ხარისხი 85
- დ) წარმომადგენლობის უფლებამოსილება 88
- ე) პასუხისმგებლობა 89

§ 2.2. თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ

დანერგული პრაქტიკის შესახებ: წინარე ჩანანერი
„წინარე საზოგადოების“ სახელზე?! 91

§ 2.3. დაფუძნების პროცესში პირთა

- ქონებრივი პასუხისმგებლობა 93
- ა) საზოგადოების წინაშე დამფუძნებელთა
პასუხისმგებლობა 93
- ბ) სამეთვალყურეო საბჭოსა და გამგეობის

(დირექტორატის) ნევრთა პასუხისმგებლობა	94
გ) სხვა პირთა პასუხისმგებლობა	95
§ 3. პირველადი ორგანოების ჩამოყალიბება	96
თავი II. კვალიფიციური დაფუძნება	98
ა) აქციონერისთვის უპირატესობის მინიჭება	98
ბ) დაფუძნებისთვის განეული ხარჯების ანაზღაურება ..	99
➤ გასავლები	99
➤ განეული საქმიანობისათვის ანაზღაურება	100

ნაწილი III

ქონების მოზიდვა სააქციო საზოგადოებაში	101
თავი I. ქონების მოზიდვა და შესატანის	
განხორციელების სამართლებრივი გუნება	101
შესავალი	101
§ 1. სანესდებო კაპიტალი და საზოგადოების ქონება	102
§ 1.1. სს-ის სანესდებო კაპიტალის შესახებ	102
ა) ზოგადად	102
ბ) სანესდებო კაპიტალის ფუნქციები	103
➤ სანესდებო კაპიტალი, როგორც ქონების შეესების სავალდებულო მინიმუმი	103
➤ სანესდებო კაპიტალი, როგორც მინიმალური აუცილებელი ქონება	103
➤ სანესდებო კაპიტალი, როგორც • პასუხისმგებლობის განსაზღვრის გარანტია	106
§ 1.2. აქციონერის ქონებრივი	
(გარდა შენატანისა) პასუხისმგებლობისათვის	107
§ 1.3. ქონებისა და სანესდებო	
კაპიტალის ურთიერთმიმართება	115

§ 1.4. მოკლედ აქციათა ნომინალური და რეალური ღირებულების შესახებ	116
§ 2. სანივთო შესატანი	117
შესავალი	117
§ 2.1. შესატანის განხორციელების სამართლებრივი ბუნება (შესატანის განხორციელების ხელშეკრულება)	118
ა) შეტანის ხელშეკრულების კორპორაციული ხასიათი ..	118
ბ) პარალელი შეტანის ხელშეკრულებას და ნასყიდობის გარიგებას შორის	119
გ) მოიცავს თუ არა შეტანის გარიგება საპასუხო ქონებრივ ქმედებას?	122
დ) ხელშეკრულების ფორმის შესახებ	124
§ 2.2. ფულადი შესატანი	125
§ 2.3. არაფულადი შესატანი	126
ა) არაფულადი შესატანის მატერიალურ-სამართლებრივი დახასიათება	126
ბ) სანივთო შესატანის განმარტებისთვის	127
გ) მოკლედ საქართველოს კანონის ბოლოდროინდელი ცვლილების თაობაზე	130
დ) ფრენშაიზინგის საგანი, როგორც ქონებრივი შესატანი	130
ე) სანარმო, როგორც ქონებრივი შესატანი?!	131
ვ) მომსახურების განევა, როგორც სანივთო შესატანი ...	133
ზ) ვალდებულებითსამართლებრივი მოთხოვნის უფლება, როგორც სანივთო შესატანი	134
თ) ჯერ არარსებული ნივთები და სამომავლო მოთხოვნები, როგორც ქონებრივი შესატანები	136
ი) ნივთის დათმობის უფლება, როგორც შესატანი	139

§ 2.4. მსჯელობები შესატანის	
განუხორციელებლობის შესაძლო	
ქონებრივ-სამართლებრივი შედეგის შესახებ	140
§ 3. „ქონების (ქონებრივი სიკეთის) მიღება	
საზოგადოების მიერ“ ე.წ. Sachübernahme	
ავსტრიულ სამართალში და მისი	
პროტოტიპი ქართულ ცივილისტიკაში	146
§ 3.1. საზოგადოების მხრიდან ქონების	
მიღების ცნების განმარტებისთვის	147
§ 3.2. „მიღების ხელშეკრულების“	
სამართლებრივი ბუნების შესახებ	147
§ 3.3. „მიღების ხელშეკრულების“ საგნის შესახებ	149
§4. დასკვნის ნაცვლად	150

ნაწილი IV

აქცია, როგორც ქონების სახეობა	
სააქციო საზოგადოებაში	155
თავი I. აქცია: კაპიტალის არსებობის	
თავისებური ფორმა	155
§ 1. აქციის რაობა და ფუნქციები	155
ა) <i>საემისიო ხელშეკრულების შესახებ</i>	158
ბ) <i>„მიმოქცევადი ქალაქისთვის“</i>	
<i>დამახასიათებელი თავისებურება</i>	160
§ 2. აქციის ქონებრივი მნიშვნელობისათვის	161
ა) ზოგადად	161
ბ) <i>წილი, როგორც ბირჟაუნარიანი ქალაქი:</i>	
<i>განსხვავება წილსა და აქციას შორის</i>	162
§ 2.1. აქცია, როგორც უფლებამოსილებათა ერთობლიობა	164
ა) <i>„აქციათა მიღების განმარტება“,</i>	

როგორც უფლებამოსილებათა ერთობლიობის განმტკიცების წინა პირობა	164
ბ) მიღების განმარტება, როგორც კორპორაციული აქტი	165
§ 2.2. აქცია, როგორც საწესდებო კაპიტალის წილი	168
ა) მოძღვრება ე.წ. <i>Unterpari</i> და <i>Überpari-emission</i> -ის შესახებ	168
➤ <i>Unterpari-emission</i> -ის, ანუ ნომინალურზე ნაკლები ზღვარის შესახებ	168
• დარღვევის სამართლებრივი შედეგი სს-ის წარმოშობისთვის	169
• დარღვევის სამართლებრივი შედეგი აქციისათვის	169
• ზიანის ანაზღაურების მოვალეობა	170
➤ ნომინალურზე მეტი ფასის შესახებ	171
➤ აქციის „გაცემული ღირებულების“ შესახებ	172
➤ აქციის საემისიო, საბაზრო, საბალანსო ფასის შესახებ	173
§ 3. ცალობითი აქციები ავსტრიული სამართლის მიხედვით	173
§ 4. აქციათა კლასიფიკაცია	175
§ 4.1. აქციათა ტიპები	176
ა) წარმომდგენის აქცია	176
➤ მინიმალური მოთხოვნები	177
➤ წარმომდგენის აქციის გასხვისება	179
ბ) სახელობითი აქციები	180
➤ სახელობითი აქციის განმარტებისთვის	181
➤ საზოგადოების მიერ აქციონერთა სტრუქტურის თავისუფალი არჩევის	

შესაძლებლობის მინიჭების შესახებ	183
➤ ღონისძიება, რომელიც გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენს აქციონერის სტრუქტურაზე	186
• ვინკულირებული აქციის გასხვისება: საზოგადოების ქონების „არამოსურნეთა“ ხელში ჩაგდების ერთადერთი აღმკვეთი მექანიზმი?!	187
(1) თანხმობის გაცემაზე უფლებამოსილი ორგანო	191
(2) გასხვისებისას გადახდის ღირებულების სავალდებულო მონაცემების შესახებ	191
➤ დასკვნის მაგიერ	192
§ 4.2. დროებითი მონმობა	194
§ 4.3. სააქციო მონმობის შემადგენელი ნაწილი: მოგების წილის მონმობა, „გლობალაქცია“	195
§ 4.4. აქციათა სახეები	197
ა) შესავალი	197
ბ) ახდენს თუ არა გავლენას აქციონერის ქონებრივ მდგომარეობაზე საზოგადოებაში „განსხვავებული“ სტატუსი	199
➤ აქციონერთა „თანაბარი მოპყრობის“ შესახებ	199
➤ საზოგადოებაში „სტაბილური“ ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ	200
➤ ჩვეულებრივი აქციის შესახებ	204
§ 5. აქციით მინიჭებული უფლების ბოროტად გამოყენების ქონებრივი საკითხისათვის	205
ა) საზოგადოებიდან ქონების „გატანის“ ინსტიტუტი ქართულ რეალობაში	205
ბ) ქონების „გატანა“, როგორც აქციონერის ქონებრივი ინტერესის დაცვის უკიდურესი აუცილებლობა?!	209

გ) რეორგანიზაცია – ქონებრივი შენატანის უკან დაბრუნება თუ კაპიტალის შემცირება?	210
დ) ქართული სასამართლო პრაქტიკის ახლებურად ჩამოყალიბების და „ქონების გადასვლის“ შესახებ	212
§ 6. აქციიდან გამომდინარე უფლებები	215
ა) ზოგადი (საყოველთაო) ნევრობის უფლება	215
(1) ქონებრივი უფლებები	216
(2) მმართველობის უფლებები	216
(3) ძირითადი და დამხმარე უფლებები	217
(4) სხვა (განსაკუთრებული) უფლებები	217
(5) კრედიტორთა უფლებები	218
ბ) უფლებათა ტრანსფორმაციის და აქციათა გამოსყიდვის შესახებ	219
გ) აქციათა სავალდებულო გაყიდვის დანესება, როგორც ქონებრივი ბერკეტის ბოროტად გამოყენება	226
➤ მოკლედ აქციათა სავალდებულო გაყიდვის თაობაზე	226
➤ სატენდერო შეთავაზება საქართველოს კანონის მიხედვით	228
➤ სავალდებულო მიყიდვა	230
§ 7. მოკლედ აქციათა გამოშვებისა და განთავსების შესახებ	232
დასკვნითი თეზისები	234
ა) პირველ ნაწილთან მიმართებით	234
ბ) მეორე ნაწილთან მიმართებით	235
გ) მესამე ნაწილთან მიმართებით.....	238
დ) მეოთხე ნაწილთან მიმართებით.....	240
ბიბლიოგრაფია	245

ავტორისაგან

წინამდებარე ნაშრომზე მუშაობა ჯერ კიდევ ზალცბურგის (ავსტრია) უნივერსიტეტში მოღვაწეობის დროს, 2000-2002 წლებში, დაიწყო. შეიძლება ითქვას, რომ ნაშრომის ძირითადი ნაწილიც სწორედ იქ შესრულდა. უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ბიბლიოთეკაში უხვად არსებული უცხოენოვანი ლიტერატურის ხელმისაწვდომობამ, საჭირო ინფორმაციის მიღებამ, პროფესორთა მხრიდან მონოდებულმა საინტერესო და საჭირო რჩევა-დარიგებებმა, ფაქტობრივად, შესაძლებელი გახადა ამ ნაშრომის შექმნა. 2007 წლის ნოემბერში, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გატარებული რეფორმების შემდეგ, შედგა დისერტაციის საჯარო დაცვა (დისპუტაცია).

ნაშრომის გამოსაცემად მომზადებამდე საქართველოს კანონმდებლობაში ბევრი რამ შეიცვალა. ცვლილებები „მენარმეთა შესახებ“ კანონსაც შეეხო. გარკვეული სიახლეები გაჩნდა ასევე ავსტრიულ და გერმანულ იურიდიულ სფეროში. ამიტომ საჭირო გახდა ცვლილებების და იურიდიულ ლიტერატურაში არსებული უახლესი მოსაზრებების გათვალისწინება. მიუნხენის ლუდვიგ მაქსიმილიანის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის კერძო სამართლისა და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ინსტიტუტის საგნობრივ ბიბლიოთეკაში ნაშრომი შესაბამისობაში მოვიყვანე თანამედროვე სამართლებრივ შეხედულებებთან.

მადლობა მინდა გადავუხადო ყველა იმ ადამიანს, ვისაც გარკვეული წვლილი მიუძღვის იმაში, რომ ეს ნაშრომი მზის სინათლეს იხილავს. უპირველეს ყოვლისა, სამეცნიერო ხელმძღვანელს, პროფესორ ბესარიონ ზოიძეს, მისი ღირებული რჩევებისთვის, სადისერტაციო კომისიას, მის წევრებს, დისერტაციის შემფასებლებს. მადლობა მინდა ვუთხრა ჩემი ოჯახის წევრებს თანადგომისა და მხარდაჭერისათვის.

შემოკლებანი

გამომც.	გამომცემლობა
გამოც.	გამოცემა
თსს	თბილისის საქალაქო სასამართლო
იხ.	იხილეთ
კს	კომანდიტური საზოგადოება
კსს	კომანდიტური სააქციო საზოგადოება
მუხ.	მუხლი
მთ. რედ.	მთავარი რედაქტორი
მაგ.	მაგალითად
სპს	სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
სს	სააქციო საზოგადოება
სსკ	საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
სსსკ	საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი
სსსგ	საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გა- დანყვეტილება
სუსგ	საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადანყვე- ტილებები
სუსდპგ	საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალა- ტის გადანყვეტილება
ქსსგ	ქუთაისის საოლქო სასამართლოს გადანყვეტილება
შეად.	შეადარეთ
შპს	შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
ADHGB	Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch (გერმანიის სა- ყოველთაო სავაჭრო კოდექსი)
aF	alte Fassung (ძველი რედაქცია)
AG	სააქციო საზოგადოება
Anm	Anmerkung (აღნიშვნა)
ATS	ავსტრიის ფედერაციაში ადრე მოქმედი ფულადი ერთეული (ავსტრიული შილინგი)
Auf	Auflage (გამოცემა)

B-VG	Bundes-Verfassungsgesetz (ავსტრიის ფედერაციული რესპუბლიკის კონსტიტუცია)
BGH	Bundesgerichtshof (გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლო)
dAktG	Aktien-gesetz vom 6. September 1965 (გერმანიის ფედერალური კანონი სააქციო საზოგადოების შესახებ)
dHGB	Handelsgesetzbuch Deutschlands (გერმანიის სავაჭრო კოდექსი)
FBG	Firmenbuch-gesetz (ავსტრიის ფედერალური კანონი ფირმათა რეგისტრაციის შესახებ)
f	folgende (მომდევნო)
f	fortfolgende (მომდევნონი)
GG	Grund-gesetz (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი (კონსტიტუცია))
GmbH	შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
hrsg	herausge-geben (გამოცემული)
HS	Handelsrechtliche Entscheidungen (სამენარმეო-(სავაჭრო) სამართლებრივი გადაწყვეტილებები, 1939 წლიდან. წელი, ნომერი)
Komm.	Kommentar (კომენტარი)
NJW	Neue Juristische Wochenschrift (ყოველკვირეული გერმანული იურიდიული ჟურნალი)
OG	Offene Gesellschaft (ღია საზოგადოება)
OGH	Oberster Gerichtshof (ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლო)
OGHZ	Entscheidungen des obersten Gerichtshofes in Zivilsachen (ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები კერძო სამართლის საქმეებზე)
oHG	სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
öAktG	Österreichisches Bundesgesetz vom 31. März 1965 über Aktiengesellschaften (ავსტრიის ფედერალური კანონი სააქციო საზოგადოებათა შესახებ)

öGmbHG	Österreichisches Gesetz vom 6. März 1906 über Gesellschaften mit beschränkter Haftung (ავსტრიის ფედერალური კანონი შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებათა შესახებ)
öHGB	Handelsgesetzbuch Österreichs (ავსტრიის სავაჭრო კოდექსი)
öÜgB	Übernahmegesetz (კანონი სანარმოს მართვისა და კონტროლის ქვეშ მოქცევის შესახებ)
Rn, Rz	Randnummer, Randzahl (ნიშნავს ნომერს, რითიც აღინიშნება ტექსტის ნაწილები წიგნის გვერდის ველზე)
S	Seite (გვერდი)
UGB	Unternehmensgesetzbuch (Bundesgesetz über besondere zivilrechtliche Vorschriften für Unternehmen – ავსტრიის ფედერალური კანონი სანარმოთა შესახებ – ავსტრიის სანარმოთა კოდექსი)
VersReg	Versicherungsregulativ (1880/1896 წლებში ავსტრიაში გამოცემული დირექტივა დაზღვევის შესახებ)
WBL	„Wirtschaftsrechtliche Blätter“ (Zeitschrift für österreichisches und europäisches Wirtschaftsrecht – ეკონომიკურ-სამართლებრივი ჟურნალი)
WM	Wertpapier-Mitteilungen (Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht – ეკონომიკისა და საბანკო სამართლის უწყებანი)
WpÜG	Wertpapiererwerbs- und Übernahmegesetz (კანონი ფასიანი ქაღალდების შეძენის და სანარმოს დაუფლების შესახებ)
ZfRV	Zeitschrift für Rechtsvergleichung (შედარებითი სამართლის ჟურნალი)
ZGR	Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht (სამენარმოე და საზოგადოებათა სამართლის ჟურნალი)
изд.	издание (გამოცემა)
т.	том (ტომი)

შესავალი

ზოგადად

საქართველოში საბაზრო ეკონომიკისა და თავისუფალი მენარ-მეობის განვითარებამ, რომელიც საბჭოთა სისტემის რღვევის შედეგად წარმოიშვა, სხვა საზოგადოებრივ მოვლენებთან ერთად, დღის წესრიგში დააყენა საკანონმდებლო ბაზის ცვლილების საკითხი. „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღებისა და მისი ძალაში შესვლის დღიდან რამდენიმე წელი გავიდა. შესაბამისად, აღნიშნულ ნორმატიულ აქტში მრავალი ცვლილება და დამატება იქნა შეტანილი. კანონმდებელმა ახლებურად განსაზღვრა ბევრი საკითხი, რომელიც ეხება როგორც „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ზოგად ნაწილს, ისე სააქციო საზოგადოებისთვის განკუთვნილ ერთ-ერთ კერძო ნაწილს. საქართველოში სააქციოსამართლებრივ ურთიერთობებს, ძირითადად, აწესრიგებს კანონი „მენარმეთა შესახებ“ და, ნაწილობრივ, კანონი „ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ“. ავსტრიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში სააქციო საზოგადოებების შექმნასა და არსებობა-ფუნქციონირებას აწესრიგებს, ძირითადად, ცალკე ფედერალური კანონი, რომელშიც უფრო დეტალურად არის მოცემული უშუალოდ სააქციო სამართლისათვის დამახასიათებელი ნორმა-დებულებები (მისი ვიწრო გაგებით). წინამდებარე ნაშრომში კი წარმოდგენილია ავტსრიული სამართლის შედარებითი ანალიზი.

ქართული საკორპორაციო სამართალი დამოუკიდებელი, მაგრამ გერმანული სამენარმეო და საზოგადოებათა სამართლის რეცეფციის შედეგად შექმნილი ლოგიკური სინთეზის ინსტიტუტია. აღსანიშნავია, რომ ავსტრიული და გერმანული საზოგადოებათა სამართალი¹ ურთიერთმსგავსია. ამიტომ, ვფიქრობთ, წინამდებარე ნაშრომი არა მხოლოდ ქართულ-ავსტრიულ, არამედ, გარკვეულწილად, გერმანულ ელემენტებსაც მოიცავს. იმას, რომ გერმანული ელემენტების გამოყენება ნაშრომში აუცილებლად დაგვჭირდება, ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს² პრაქტიკაც

¹ ავსტრიული საზოგადოებათა სამართალი (ისევე როგორც გერმანული), როგორც სამართლის დამოუკიდებელი დარგი, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში უფრო მიესადაგება ქართულ საკორპორაციო სამართალს.

² მიუხედავად იმისა, რომ ავსტრიის რესპუბლიკის უმაღლესი ინსტანციის სასამართლოს სიტყუასიტყვითი თარგმანი არის უმაღლესი სასამართლო (OGH), მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მას ვუნდოდთ ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლო. ეს ავსტრიის კონსტიტუციის მე-2 მუხლის პირველი პუნქტიდან გამომდინარეობს, რომლის მიხედვითაც, „ავსტრია ფედერალური სახელმწიფოა“ (B-VG Art. 2 (1)).

ადასტურებს. კერძოდ, თუ თვალს გადავაგვლებთ, დავინახავთ, რომ ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლო თავის გადანყვეტილებებში უზვად უთითებს გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში არსებულ იურიდიულ (სააქციოსამართლებრივ) ლიტერატურაზე.³ ამიტომ მისი გაუთვალისწინებლობა ნაშრომში მიზანშეუწონლად გვეჩვენება.

საინტერესო და აქტუალურია ნაციონალური კანონმდებლობისა და პრაქტიკისათვის ისეთი ახალი მოვლენა, როგორც გახლავთ „წინარე საზოგადოება“, მასში ქონების მდგომარეობა, ასევე, შიდა და გარე ურთიერთობანი. ნიშანდობლივია, რომ საქართველოს ხელისუფლება ცდილობს, ეს პრობლემა მოაქციოს საკანონმდებლო რეგულირების ჩარჩოში. ამიტომ იმ ქვეყნის გამოცდილების გაზიარება, გაანალიზება და ვრცელი თეორიული მიმოხილვა, რომელსაც ამ საკითხთან დაკავშირებით საკმაო გამოცდილება აქვს, ვფიქრობთ, უმნიშვნელო არც ქართული საკორპორაციო სამართლისთვის უნდა იყოს.

ქვეყანაში სააქციო საზოგადოებების მომეტებული არსებობა საშუალო სოციალური ფენის სიძლიერის განმსაზღვრელიცაა. რაც უფრო მეტი კაპიტალი აქვს სააქციო საზოგადოებას (იგი კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში, როგორც წესი, ყველაზე უფრო დიდი ქონების მქონე წარმონაქმნია) და რაც უფრო მდგრადია მისი ქონება (საზოგადოების კაპიტალი), მით უფრო მეტი ადამიანია მასში დასაქმებული, რაც, თავისთავად, ეკონომიკური მდგომარეობის თვალსაზრისით, დადებით მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. სახელმწიფოში ეკონომიკური კლიმატის გაუმჯობესების კატალიზატორად შეიძლება არამერყევი კაპიტალის არსებობა მივიჩნიოთ. ამიტომ სააქციო საზოგადოების დაფუძნების პროცესშივე *კაპიტალის სწორმა ფორმირებამ და არსებობამ*, შესაძლოა, თვით ამ საზოგადოების მომავალი ფუნქციონირების რენტაბელობა განსაზღვროს. სწორედ ზემოაღნიშნულ საკითხებს ეძღვნება სადისერტაციო ნაშრომის დიდი ნაწილი. თავის მხრივ, დღევანდელ საქართველოში, ზოგადად, მენარმეობის განვითარება ერთ-ერთ ყველაზე მთავარ პრიორიტეტად არის მიჩნეული. სააქციო საზოგადოება კი თავისი ქონებით სწორედ ის წარმონაქმნია, რომელსაც შესწევს უნარი, საკუთარი ქონების ზრდის მეშვეობით, მატერიალური დოვლათი შე-

³ ამის საილუსტრაციოდ ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს რამდენიმე გადანყვეტილების მოტანაც კმარა. იხ.: OGHZ 24. 04. 1992, Geschäftszahl 10b12/92; OGHZ 25. 06. 1996, Geschäftszahl 40b2078/96h; OGHZ 11. 03. 1996, Geschäftszahl 10b566/95; OGHZ 19. 12. 2000, Geschäftszahl 10ob32/00d; OGHZ 10. 03. 2003, Geschäftszahl 160k20/02 და ა.შ.

ქმნას ქვეყანაში. ამიტომ, ამ ქონებრივი ურთიერთობების სიღრმისეული თეორიული განხილვა და მართებული მოწესრიგება ხელს შეუწყობს სახელმწიფოში მნიშვნელოვანი მატერიალური საკითხების გადანყვეტასაც. ნიშანდობლივია, რომ სანესდებო კაპიტალთან მიმართებით გარკვეული ცვლილებები შევიდა ნაციონალურ კანონმდებლობაში. ნაშრომის ერთ-ერთ მიზანს ამ ცვლილებათა აეკარგიანობის გამოკვეთა წარმოადგენს. ამიტომაც სანესდებო კაპიტალთან მიმართებაში ძირითადი ყურადღება ავსტრიულ და გერმანულ სამართალზე მახვილდება. პარალელურად, აქცენტი „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ადრე მოქმედ ნორმებზეც კეთდება.

აქცია სააქციო საზოგადოებაში ქონების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სახეობაა. აქციაზე მრავალი ქონებრივი საკითხია დამოკიდებული, ამიტომ აქციის, როგორც ქონების სახეობის, მისი რაობის, მოქმედების, მისთვის დამახასიათებელი დადებითი თუ უარყოფითი თვისებების განხილვა ასევე საინტერესო და აქტუალური იქნება. ნიშანდობლივია ისიც, რომ ავსტრიულ სააქციო სამართალში აქციის ისეთი სახეობაც გვხვდება, რომელიც უცხოა ქართული სააქციო საზოგადოებისათვის. მისი ძირითადი თვისებურებები კი წარმოდგენილ ნაშრომშია მოცემული.

აქტუალურია ასევე საკითხი სანესდებო კაპიტალში (ქონებრივი თუ არაქონებრივი (მატერიალური თუ არამატერიალური) შესატანის განუხორციელებლობის ან მისი არაჯეროვანი განხორციელების სამართლებრივი შედეგების შესახებ, რაც განხილულია წინამდებარე ნაშრომში. იგი ამ საკითხის ახლებური, ნოვატორული მოწესრიგების ერთგვარ ცდას წარმოადგენს.

ნაშრომის მიზნისა და საგნის შესახებ

სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის მიზანი და საგანი გახლავთ ქონებრივი (სანივთოსამართლებრივი) ურთიერთობის საკითხის განხილვა სააქციო საზოგადოებაში, უპირატესად, მისი დაფუძნების (დაარსების) პერიოდში. გამოკვლეულია „წინარე საზოგადოების“ სამართლებრივი სტატუსი და ბუნება, მასში ქონებრივი, შიდა და გარე ურთიერთობები, ასევე ქონების მოზიდვით სააქციო საზოგადოების დაფუძნების საკითხი, განსაზღვრულია დამფუძნებელი პარტნიორის ცნება, ქონებრივი შესატანების განხორციელების, შესატანის განხორციელების სამართლებრივი ბუნება, აქცია, როგორც ქონების ნაირსახეობა და ა.შ. მათი თვისებურებები მეცნიერულ-თეორიული თვალთახედვით შესწავლილი და გაანალიზებულია ზემოთ ნახსენებ ავსტრიულ სამენარმეო სამართლის ინსტიტუტებთან შედარებით. ყოველივე ამის საფუძველზე კი ნაშრომის

ამოცანაა ქონებრივი ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმების უფრო სიღრმისეული გაანალიზება, „წინარე საზოგადოების“ ფართო თეორიულ-მეცნიერული დამუშავება და მისი, როგორც ფაქტობრივი წარმონაქმნის, არსებობის პოპულარიზება, ასევე სააქციო საზოგადოების დაფუძნებასთან დაკავშირებული ქონებრივი ურთიერთობის, პარტნიორთა ქონებრივი პასუხისმგებლობის, შესატანის განუხორციელებლობის სამართლებრივი შედეგების უფრო დეტალური ანალიზი, წინადადებების შემუშავება, ზემოთ ჩამოთვლილ საკითხებთან დაკავშირებით, ისევე აქციათა კლასების, ტიპების, მათი ქონებრივ-შინაარსობრივი მხარის განსაზღვრადახასიათება. ნაშრომში განხილულია კაპიტალრეზერვების საკითხი.

ნაშრომის აქტუალობა თავად სააქციო საზოგადოებაში ქონებრივი ურთიერთობის მნიშვნელობიდან გამომდინარეობს, იმდენად, რამდენადაც სააქციო საზოგადოებაში, სამენარმეო საქმიანობის განხორციელების სხვა ფორმებთან შედარებით, განსაკუთრებით იგრძნობა საზოგადოების ქონების და მასთან დაკავშირებული საკითხების მნიშვნელობა. შესაბამისად, მისი მიღწევის ნებისმიერი საშუალება იურიდიულ საზოგადოებაში გარკვეულ ინტერესს იწვევს. მნიშვნელოვანია ასევე ის ფაქტი, რომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონში დაგეგმილია მთელი რიგი ცვლილებებისა და დამატებების შეტანა, რომელთა გარკვეული ნაწილი სწორედ იმ პრობლემებს ემთხვევა, რომლებიც სადისერტაციო ნაშრომშია წარმოჩენილი.

ნაშრომში გამოყენებული მეთოდის შესახებ

სადისერტაციო ნაშრომში გადმოცემული საკითხები გამოკვლეულია შედარებით-სამართლებრივი და ლოგიკური ანალიზის სინთეზის საფუძველზე, რათა უკეთ წარმოჩნდეს სააქციო საზოგადოებაში ქონებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობის საკითხი. დავესესხებით რაინერ შულცეს და დავძნეთ, რომ „იურიდიული შემხებლობა (ამა თუ იმ საკითხისა)⁴ ყოველთვის მოიცავს შედარებას“.⁵ ამიტომ, როგორც ქართული, ისე ავსტრიული, ნაწილობრივ კი გერმანული სააქციო სამართლის შედარებით-სამართლებრივ ანალიზს მოცემულ თემაში ნამდვილად დიდი ადგილი აქვს დათმობილი.

⁴ ფრჩხილებში გაკეთებული შენიშვნა ავტორისაა.

⁵ R. Schulze, Vergleichende Gesetzesauslegung und Rechtsangleichung, ZfRv, 1997, S. 183-195.

თემის პირველი ნაწილი ეხება ქონების დაგროვებისა და გაერთიანების შედეგად წარმოქმნილ სააქციო საზოგადოებებს, ამიტომ ნაშრომში აღწერილია ასევე სააქციო საზოგადოების, როგორც ქონებრივი წარმონაქმნის, ჩამოყალიბების ისტორიულ-სამართლებრივი კანონზომიერება, სააქციო კაპიტალიზმისათვის დამახასიათებელი ქონებრივი საკითხები. ისინი ქართული და ავსტრიული სამართლის ისტორიული ევოლუციის ფონზეა ნაჩვენები, რაც, ვფიქრობ, ასევე სიახლედ უნდა იქნეს მიჩნეული. ნაშრომის ამავე ნაწილში გამოკვლეულია აგრეთვე ძველი ქართული სააქციო სამართლის პრობლემები. მეორე ნაწილი, ძირითადად, სააქციო საზოგადოებას, როგორც ქონებრივ წარმონაქმნს, მის დაარსებას, დაფუძნებას ეხება. განხილულია ჩვეულებრივი და კვალიფიციური დაფუძნების საკითხები, გამოკვლეულია წინარე სახელშეკრულებო მდგომარეობისა და წინარე საზოგადოების პრობლემები, მოტანილია მაგალითები ქართული სასამართლო პრაქტიკიდან. ნაშრომის მესამე ნაწილი სააქციო საზოგადოებაში ქონების მოზიდვას, შესატანის განხორციელებას, საზოგადოების ქონების მდგომარეობას, აქციონერთა ქონებრივ პასუხისმგებლობას, უმცირესობაში მყოფი აქციონერების, საზოგადოების მიერ ქონებრივი სიკეთის მიღების საკითხებს ეხება. მეოთხე ნაწილში მსჯელობაა აქციის, როგორც სააქციო საზოგადოებაში ქონების, კაპიტალის არსებობის თავისებური ფორმის შესახებ. განხილულია საემისიო ხელშეკრულების საკითხები, აქციათა კლასიფიკაციის, მათი გასხვისების და, აქედან გამომდინარე, აქციონერთა სტრუქტურის ფორმირების პრობლემები. დისერტაციის ამავე ნაწილში გაანალიზებულია თანამედროვე ქართული საკორპორაციო სამართლის პრობლემები, როგორცაა: სააქციო საზოგადოებიდან ქონების „გატანა“, შესატანის უკან დაბრუნება, ქონებრივი ბერკეტების ბოროტად გამოყენება და სხვა. ხოლო ნაშრომის დასკვნით ნაწილში განხორციელებულია მცდელობა, დასკვნითი თეზისების სახით წარმოჩინდეს ის სიახლეები, საკითხები, პრობლემები, რომლებზედაც ნაშრომშია საუბარი.

დაბოლოს, წინამდებარე თემას საფუძვლად უდევს ავსტრიელ, გერმანელ და ქართველ მეცნიერ-იურისტთა მოსაზრებები, ზემოთ აღნიშნული და მასთან დაკავშირებული საკითხების ანალიზი. მიუხედავად იმისა, რომ მათთან მიმართებით ქართული სასამართლო პრაქტიკა მეტად მწირია, ნაშრომში მაინც განხილულია ის მცირე პრაქტიკა, რაც ჩვენ ქვეყანას გააჩნია. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ნაშრომი არ ეხება სააქციო საზოგადოებაში მმართველობით ურთიერთობებს. ზოგადად, სააქციო საზოგადოების სამართლებ-

რივი ბუნების, მასში არსებული ყველა ურთიერთობის განხილვას შეიძლება რამდენიმე ათეული ტომი მიეძღვნას. ამიტომ წარმოდგენილ ნაშრომში მოცემულია ერთგვარი ცდა, ამ საკითხებიდან გამოიყოს კონკრეტულად ერთი მიმართულება – ქონებრივი ურთიერთობები და, შეძლებისდაგვარად, ამომწურავად იქნეს იგი განხილული. ყურადღება ექცევა ავსტრიული კანონმდებლობის ანალიზს, დასავლეთის ქვეყნებში გაბატონებულ სასამართლო პრაქტიკას.

სააქციოსამართლებრივი ურთიერთობები თანამედროვე ქართული სამართლის სიახლეს წარმოადგენს. მეტად მნიშვნელოვანია სააქციო საზოგადოების ქონებრივი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმები. ვინაიდან სააქციო საზოგადოება კაპიტალური ტიპის საზოგადოებას განეკუთვნება, მასში ყველაზე კარგად არის გამოკვეთილი საკითხი ქონების (კაპიტალის) მნიშვნელობის შესახებ. შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში არ ჩატარებულა ამ კუთხით (ქონებრივი ურთიერთობების კუთხით) აღნიშნული საკითხის სრული მეცნიერული კვლევა. მით უმეტეს, სააქციო საზოგადოებაში ქონებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობისთვის დამახასიათებელი საკითხების განხილვა შემოთავაზებულია ავსტრიული სამართლის მაგალითზე, რაც, ვფიქრობ, ასევე სიახლეს წარმოადგენს. ამიტომ, ნაჩვენებია მსგავსებები და განსხვავებები ავსტრიულ სამართალთან. უცხოურ სამართალთან შედარებითი კვლევის საფუძველზე გამოაშკარავებულია მისი პრიორიტეტები და დადებითი მხარეები. წარმოდგენილ ნაშრომში ბევრ მიმდინარე საკითხზეც არის მსჯელობა, რაც, ვფიქრობ, ასევე გარკვეულ მნიშვნელობას ანიჭებს თემას და შინაარსობრივად ავსებს მას. იმის გამო, რომ თანამედროვე ქართული სააქციო სამართალი მხოლოდ რამდენიმე წელს ითვლის, ძალიან ძნელი იყო გარკვეული სამართლებრივი ინსტიტუტების ქართული შესატყვისის მოძიება ენობრივი თვალსაზრისითაც. შესაბამისად, გაგვიჭირდა ზოგიერთი სამართლებრივი ცნებისა თუ ტერმინის ქართული შესატყვისის გამონახვა. ამიტომ ნაშრომში ასევე ვცდილობთ გარკვეული, საქართველოს სამართლებრივი რეალობისათვის ახალი იურიდიული ტერმინების ქართულენოვანი შესატყვისის დამკვიდრებას და განმარტებას. მოკლედ, შევეცადეთ წინამდებარე ნაშრომში წარმოჩენილიყო როგორც ინფორმაციულ-შემეცნებითი, შედარებით-სამართლებრივი ასპექტები, ისე დოგმატური, თეორიული და, რა თქმა უნდა, ანალიტიკური, პრაქტიკული საკითხები.

სააქციო საზოგადოების, როგორც ქონების
გაერთიანების შედეგად წარმომდგარი
წარმონაქმნის, ისტორიიდან

შესავალი

სს-ის, როგორც მატერიალური (ქონებრივი) სიმდიდრის დაგროვების შედეგად შექმნილი კორპორაციის, წარმოშობა უშუალოდ უკავშირდება კაპიტალისტური მრეწველობის განვითარებას ევროპაში. ამიტომ იგი „დასავლეთ ევროპის პირმშოა“.⁶ არსებობს რამდენიმე და საკმაოდ მყარი მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ პირველი სს-ები ინგლისში გაჩნდა. საერთოდ, სს-თა ჩამოყალიბება განპირობებულია შესაბამისი ეკონომიკური განვითარების მახასიათებლით.⁷ ეკონომიკის განვითარებასა და ახალ საწარმოო საშუალებათა შექმნასთან, ასევე საზღვაო-სანაოსნო საქმის მომძლავრებასთან ერთად წარმოიშვება და ვითარდება აგრეთვე საზოგადოებათა (გაერთიანებათა) იურიდიული ფორმები. იქმნება ე.წ. საზღვაო-სანაოსნო ამხანაგობები. ასეთ ამხანაგობაში უფრო კარგად ჩანს ამ წარმონაქმნის კაპიტალისტური ხასიათი იმდენად, რამდენადაც პირადი ურთიერთობანი ამგვარი ტიპის ამხანაგობაში უკანა პლანზე გადადის და იგი იღებს უფრო კაპიტალის შექმნის, კაპიტალთან დაკავშირებული ქონებრივი ურთიერთობების ხასიათს. კაპიტალს კი, ძირითადად, წარმოადგენს საზღვაო ხომალდი (გემი). ვაჭრობისა და მენარმეობის მკვეთრ აღმავლობას განსაკუთრებით განაპირობებს საქალაქო ვაჭრობისა და საზღვაო-სანაოსნო ბრუნვის ზრდა.⁸ ამ პერიოდში აღმოჩენილ იქნა ახალი საზღვაო-სამგზავრო გზები და ქვეყნები. ამიტომ ვაჭრებს (კომერსანტებს) ახალი სავაჭრო შესაძლებლობები გაეხსნათ ინდოეთთან, ლათინური ამერიკისა და

⁶ F. Klein, Die neueren Entwicklungen in Verfassung und Recht der Aktiengesellschaft, Wien 1904, S. 10.

⁷ შეად.: S. Kalss, C. Burger, G. Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, Geschichte und Materialien, Linde Verlag, Wien 2003, S. 43.

⁸ ეს ტენდენცია განსაკუთრებით შეიმჩნეოდა რომანულ ქვეყნებში, კერძოდ, იტალიაში, რომელიც შუა საუკუნეების ევროპაში „აყვავებული ვაჭრობის“ ქვეყნად იწოდებოდა. ამასთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: K. Wieland, Handelsrecht, I Band, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, München 1921, S. 10-12.

აფრიკის კონტინენტის ქვეყნებთან.⁹ ერთპიროვნული ვაჭრობა კი ძალზე შეუსაბამო იყო იმ პირობებთან, რომელშიც მოვაჭრეებს უხდებოდათ თავიანთი საქმიანობა. სრულიად ბუნებრივად დაისვა ამგვარი გაერთიანებების გაზრდისა და სიმტკიცე-უსაფრთხოების გამყარების საკითხი. ეს კი გარკვეული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის ჩამოყალიბებას მოითხოვდა. თანდათან იქმნებოდა საზღვაო-სანაოსნო კავშირები თავიანთი სამართლებრივი მონესრიგების სპეციფიკური ფორმით. ასეთ გაერთიანებებში უკვე დიდი ქონება იყო თავმოყრილი. რამდენიმე მდიდარი ვაჭარი (კომერსანტი)¹⁰ საკუთარი უსაფრთხოებისათვის ქმნიდა სწორედ იმგვარ გაერთიანებას, რომელიც მას თავისი საქმიანობის განსახორციელებლად უკეთეს გარანტიას მისცემდა, ვიდრე განცალკევებული ვაჭრობა. საბოლოოდ, სამენარმეო ურთიერთობის უფრო სტაბილურმა ხასიათმა და ვაჭრობის სწრაფმა ზრდამ მოგების დიდი შესაძლებლობა შექმნა.

თავდაპირველად სავაჭრო-სამენარმეო საქმიანობის განხორციელების მსურველთათვის სავალდებულო იყო ე.წ. სავაჭრო ჰილდიებში გაერთიანება. ქონებრივი თვალსაზრისით, დიდი მენარმეები და ბანკირები მიეკუთვნებოდნენ „უმალლესი კატეგორიის ჰილდიებს“.¹¹ ასეთი ტიპის ჰილდიები განსაკუთრებით საზღვაო-სავაჭრო ქალაქებში არსებობდა (მაგალითად, ვენეცია, ანკონა). მათი ურთიერთობა არსებითად დამოკიდებული არ იყო სავაჭრო სახელოსნოებში სავალდებულო განწევრიანებაზე¹² და, შესაბამისად, საქალაქო მმართველობას მათ საქმიანობაზე ზემოქმედების ნაკლები ბერკეტები გააჩნდა.¹³ შეიძლება ითქვას, რომ ეს განპირობებული იყო ამგვარ (დიდ) ჰილდიებში არსებული ქონების განსაკუთრებული ოდენობით. თუმცა დიდ ჰილდიებსაც ჰქონდათ თავიანთ ნევრთა დამოუკიდებელი სარეგისტრაციო ყურნალი. ამ ყურნალში გაერთიანების ნევრად აღრიცხვა-რეგისტრაცია აუცილებელი იყო

⁹ იხ.: R. Mayr, Lehrbuch des Handelsgeschichte, 3. Auf., Berlin 1907, S. 34-35; A. Schaube, Handelsgeschichte der romanischen Völker des Mittelmeergebietes bis zum Ende der Kreuzzuge, L. 1906.

¹⁰ მიზანმიმართულად ვამატებთ ტერმინს *კომერსანტი*, რამდენადაც გერმანულ Kaufmann-ს ასევე კარგად შეესაბამება სიტყვა კომერსანტი.

¹¹ Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 11.

¹² ნიშანდობლივია, რომ ის პირი, რომელიც სავაჭრო-ნარმოებითი ხელსაქმის განხორციელებას გადანყვეტდა, აუცილებლად უნდა გაერთიანებულიყო სახელოსნო (საცეხო) ჰილდიაში (ე.წ. Zunftzwang). ნინაალმდეგ შემთხვევაში იგი ვაჭრად (კომერსანტად) ვერ განიხილებოდა.

¹³ იხ.: Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 11-12.

პირისთვის, რომელსაც საზღვაო საზოგადოებაში მენარმის (ვაჭრის) სტატუსით განეწიანება სურდა.¹⁴ მომდევნო წლებში დანეს-და სავაჭრო-საზღვაო პილდიებში შესატანის განხორციელების ვალდებულება ც. ასეთი კომპანიები (გაერთიანებები) დიდი მოგების შესაძლებლობას უზრუნველყოფდა. თავდაპირველად საზოგადოებაში ახალი წევრების აყვანა და მისგან გასვლა ვადით იზღუდებოდა – 10 წლის განმავლობაში მის წევრებს ასეთი უფლება მინიჭებული არ ჰქონდათ. მაგრამ საზოგადოებრივი ცხოვრება ვითარდებოდა და სრულიად სამართლიანად დაისვა ახალ წევრთა მიღების და ძველთა გასვლის საკითხი, რაც დადებითად გადაწყდა. უნდა აღინიშნოს, რომ შესაძლებელი გახდა წევრთა მიერ თავიანთი წილის გადაცემა მესამე პირებისთვის. თავდაპირველად საზოგადოებაში მონაწილეობის უფლების წილი კაპიტალის მიხედვით არათანაბარი იყო. მაგრამ თანდათანობით გაერთიანების თითოეული წევრის მონაწილეობის უფლება საზოგადოებაში გათანაბრდა, ანუ დადგინდა თანაბარი მონაწილეობით-საქმიანობითი წილი, რაც, თავის მხრივ, საბირჟო ბრუნვის საგანი გახდა. ამგვარმა „თანაბარმა წილებმა“ მიიღო აქციათა¹⁵ სახელწოდება. ამხანაგობებს ჰქონდა თავიანთი „ნიგნები“, ანუ საზოგადოებათა რეესტრი, სადაც აისახებოდა საზოგადოების ყოველი წევრის მონაწილეობა და წილობრივი მაჩვენებელი გაერთიანებაში. აქციათა გასხვისება საზოგადოების წიგნში უბრალო ჩანაწერით კეთდებოდა. ეს პროცედურა კი ხორციელდებოდა კომპანიის დირექტორისა და კონტრაჰენტების წინაშე ხელმოწერის გზით. თავის მხრივ, საზოგადოებათა ეს წილები სპეკულირების ხელსაყრელ საგნადაც იქცა. ამის აღსაკვეთად სახელმწიფო ყველანაირ ღონეს ხმარობდა. ეს ძალისხმევა, ძირითადად, სახელმწიფოსაგან მომდინარეობდა. მაგალითად, ინგლისში¹⁶ სს-თა გაჩენას უკავშირებენ ჰენრიხ VII (დიდის) მოღვაწეობას, რომელმაც ოფიციალურად დართო ნება ვაჭრებს (კომერსანტთა გაერთიანებებს, ძირითადად, ვაჭართა საზღვაო-სანაოსნო გაერთი-

¹⁴ Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 11-12.

¹⁵ აქცია ლათინური წარმოშობის სიტყვაა, რაც განკარგულებას, მოთხოვნას, გამოყენებას ნიშნავს. პირველად ეს ტერმინი ჰოლანდიაში, მე-17 საუკუნის დასაწყისში (1602 წელს) მრავალრიცხოვანი სავაჭრო ამხანაგობების გაერთიანების შედეგად ჩამოყალიბებულმა საზოგადოებებმა შენატანის დამადასტურებელი დოკუმენტის აღსანიშნავად გამოიყენა.

¹⁶ ინგლისი სს-ის ერთ-ერთ პირველჩამომყალიბებლად ითვლება. ამიტომ, როდესაც საუბარია პირველ სს-ებზე, ყოველთვის ახსენებენ ხოლმე ინგლისს, როგორც ქვეყანას, რომლის ძალისხმევითაც კომერსანტებს ყოველმხრივი, თავისუფალი ვაჭრობის შესაძლებლობა მიეცათ სხვა, ძირითადად, აღმოსავლეთის ქვეყნებთან.

ანებებს) ენარმოებინათ მრავალმხრივი სავაჭრო-სამეწარმეო ურთიერთობები მსოფლიოს ნებისმიერ ქვეყანასთან, განსაკუთრებით კი იმასთან, რომელიც ინდოეთის გზის გაკვალვით გახდა დასავლეთში ცნობილი. აღსანიშნავია ასევე ის გარემოება, რომ თავდაპირველად სს-ების ჩამოყალიბების ინიციატორი თავად სახელმწიფო იყო. შემდგომ წლებში მან უფრო კერძოსამართლებრივი ხასიათი მიიღო. ასეთი საზოგადოებები, ძირითადად, ცალკეული მდიდარი ვაჭრების (კომერსანტების) ძალისხმევით ყალიბდებოდა, ხოლო სახელმწიფო ზრუნავდა მათთვის ეფექტური სამართლებრივი ჩარჩოების შექმნისთვის. რაც უფრო მოქნილი იქნებოდა საკანონმდებლო რეგლამენტაცია კაპიტალურ საზოგადოებებთან მიმართებით, მით უფრო სწრაფად და უსაფრთხოდ მოხდებოდა მათი განვითარება. სს-თა შექმნის ძირითად სტიმულს კი ცალკეული მეწარმეების დაულალავი ძალისხმევა, საკუთარი ქონების გაერთიანება ერთიანი საქმისათვის და, შესაბამისად, წილთა თავისებური გადანაწილება წარმოადგენდა. ამასთან, შეიძლება ითქვას, რომ ამგვარი სს-ების ჩამოყალიბება-განვითარებას დიდად შეუწყო ხელი, ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, საზღვაო-სანაოსნო საქმემ. განსხვავებული სიტუაცია შეიქმნა ცენტრალური ევროპის ქვეყნებში (ავსტრია, გერმანია).

§ 1. სააქციო კაპიტალიზმის შესახებ ავსტრიაში

კაპიტალურმა საზოგადოებამ დაანახვა მსოფლიოს, რომ ამგვარი სტრუქტურულ-ქონებრივი გაერთიანებები კაცობრიობის ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ეფექტური საშუალება და წინგადადგმული ნაბიჯი იყო. როგორც ნათქვამია: „თანამედროვე კაპიტალისტური მეურნეობა წარმოუდგენელია სს-თა და ბირჟათა გარეშე“.¹⁷ ამიტომ იგი ხელს უწყობდა ძირითადად კაპიტალიზმის საერთო საწყისების ჩამოყალიბებას, მისი განვითარების სიმტკიცეს. ავსტრიასა და გერმანიაში, უბრალოდ, ამგვარი „გამოგონების“ ტრანსფორმირება მოხდა. უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისში (ასევე ჰოლანდიაში) სს-ები ნელ-ნელა ჩნდებოდა, რაც ვაჭრობის განვითარებით იყო განპირობებული. ისინი თანდათანობით იცვლიდნენ სახეს და იხვეწებოდნენ. ამ სახელმწიფოთა ხელისუფლება არ იძლეოდა განკარგულებებს, თუ როგორ უნდა წარმართულიყო საქმიანობა კორპორაციის შიგნით. კომერსანტები თავადვე აყალიბებდნენ კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებს, შეიმუშავებდნენ

¹⁷ З. Евзлиян, *Общепонятный отчет Акционерных предприятий и его значение в торгово-промышленной жизни*, С-Петербург, 1901, ст. 3.

რა ყველაზე უფრო მისაღებ ნესებს კორპორაციის შიდა ურთიერთობათა მოსაწესრიგებლად. ავსტრიაში სიტუაცია, გარკვეულწილად, სხვაგვარი იყო. დიდი ხნის განმავლობაში აქ სს-ებს თავად სახელწიფო ქმნიდა.

ძალიან ძნელია იმ პერიოდის ზუსტი დადგენა, როდესაც ავსტრიაში პირველი სს გაჩნდა.¹⁸ გაბატონებული შეხედულების თანახმად, ძირითადად, სს-თა შექმნის „ბუმი“ ავსტრიისა და გერმანიის ტერიტორიაზე დაიწყო პროდუქციის მასობრივი წარმოების, ნედლეულის ტრანსპორტირებისთვის განკუთვნილი რკინიგზების მშენებლობით და ასევე საბანკო დაწესებულებათა მიერ ამ საწარმოების ქონებრივი დაფინანსებით.¹⁹ სს ჩვეულებრივი სავაჭრო საზოგადოების მიზნებისაგან, ძირითადად, იმით განსხვავდებოდა, რომ იგი, უპირველეს ყოვლისა, იქმნებოდა სახელმწიფოებრივი ინტერესის გასათარებლად და სახელმწიფოსათვის განსაკუთრებით დიდი ოდენობის კაპიტალის (ქონების) შესაქმნელად (მოსაზიდად).²⁰

მას შემდეგ, რაც ავსტრიის ხელისუფლება საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ ქვეყანამ ერთგვარად დააგვიანა ჩართვა მსოფლიოს გადანაწილების პროცესში, მან თავადვე აიღო ამგვარი კორპორაციული სისტემის ჩამოყალიბების ინიციატივა. სახელმწიფო დეტალურად გაეცნო ინგლისისა თუ შოტლანდიის გამოცდილებას და დაასკვნა, რომ კაპიტალის მოზიდვისა და აკრეფის ეს სისტემა და ამხანაგური საქმიანობის განვითარება სწორედ სს-თა ფორმით

¹⁸ თუმცა იაკობ შტრიდერი ჯერ კიდევ შუა საუკუნეების ავსტრიაში, კერძოდ, შტაიერმარკსა და ზემოავსტრიაში, რკინის სავაჭრო სს-ზეც საუბრობს. ვაჭრები (კომერსანტები) ლეობენიდან და შტაიერიდან, ფინანსური თვალსაზრისით რომ უფრო გაძლიერებულიყვნენ, შეთანხმდნენ ერთ კაპიტალურ საზოგადოებად გაერთიანებულიყვნენ, რათა უფრო ეფექტურად განეხორციელებინათ რკინის წარმოება და მისი შემდგომი გასხვისება. ეს რკინის სავაჭრო-სამეწარმეო საზოგადოებები დაახლოებით მე-15-16 საუკუნეებში გაჩნდა (ლეობენში – 1415 წ., შტაიერში – 1582 წ.). იხ.: J. Strieder, Studien zur Geschichte kapitalistischer Organisationsformen; Monopole, Kartelle und Aktiengesellschaften im Mittelalter und zu Beginn der Neuzeit, 1914, S. 125-127. მაგრამ მათზე, როგორც სააქციო-სამართლებრივ ფორმაზე, საუბარი ნამდვილად საფუძველს მოკლებულია იმდენად, რამდენადაც ისინი, შესატანის განხორციელებაზე დაფუძნებულ, წმინდა კოოპერატიულ-კომანდიტურ საზოგადოებებს წარმოადგენდნენ.

¹⁹ K. J. Hopt, Ideelle und wirtschaftliche Grundlagen der Aktien-, Bank- und Börsenrechtsentwicklung im 19. Jahrhundert, in Coing/Wilhelm, Wissenschaft und Kodifikation des Privatrechts im 19. Jahrhundert, Bd IV, Frankfurt a.M. 1980, S. 148. ვუთითებ: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 44.

²⁰ H. D. Assmann in Assmann/Schutze, Handbuch des Kapitalanlagerechts, München 1997, §1, Rz 5. ასევე ვუთითებ: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 44.

ქვეყნისათვის ძალზე სასარგებლო იყო. ამიტომ ავსტრიელები (ასევე გერმანელები) მას განსაკუთრებული გულისყურით მოეკიდნენ. მაგრამ, რა თქმა უნდა, სახელმწიფოს მხრიდან მხოლოდ სს-თა დაარსების ნებართვის გაცემა საკმარისი არ იყო. აუცილებელი იყო ამგვარი გაერთიანებების საქმიანობის რეალიზაციის გზების გამო-ნახვა და მათი შიდა და გარე ურთიერთობათა მონესრიგება.

საინტერესოა კითხვა: რატომ არ გაჩნდა მანამდე ავსტრიასა და გერმანიაში ასეთი სს? უნდა აღინიშნოს, რომ ვაჭრობა სახელმწიფო პოლიციური ზედამხედველობის ქვეშ მიმდინარეობდა, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობდა განცალკევებული ვაჭრობისათვის დამახასიათებელი სიძნელების გადალახვას.²¹ სავაჭრო ჰილდები ამ ტერიტორიაზე ძალზე კომფორტულად და დაზღვეულად გრძნობდა თავს, ვიდრე, რასაკვირველია, სხვა შორეულ ქვეყნებში. ვაჭრობა და ქონების დაგროვება, ძირითადად, თვით ავსტრიის (იგივე შეიძლება ითქვას გერმანიაზე) ტერიტორიის შიგნით მიმდინარეობდა. ცალკეული ვაჭრები თავიანთი სახსრებით ენეოდნენ სავაჭრო-სამენარმეო საქმიანობას და კაპიტალის (ქონების) გაერთიანების დიდ აუცილებლობას ვერ ხედავდნენ. ამასთან, მკაცრად ემორჩილებოდნენ სახელმწიფოში აღიარებულ და შემუშავებულ საერთო მართლწესრიგს, რომელიც განმტკიცებული იყო სავაჭრო-სამენარმეო ურთიერთობის განვითარების მეშვეობით. ხოლო იმდროინდელი სახელმწიფო სახელისუფლებო ნრეების მხრივ ამ ურთიერთობათა მონესრიგების მცდელობა ყოველთვის ინვევდა კერძო-სამართლებრივი პლატფორმის განვითარების შეფერხებას. სს-ების განვითარების საფუძველთა საფუძველი კი სწორედ კერძო ურთიერთობათა შეუზღუდაობა იყო. ვფიქრობთ, სწორედ ამიტომ არ ყალიბდებოდა ავსტრიასა და გერმანიაში²² მე-16-17 საუკუნეებში მსხვილი კაპიტალური კორპორაციები, სს-ები.

²¹ შეად.: Т. В. Кашанина, Корпоративное право, Москва 1999, ст. 104.

²² ეს პროცესი გერმანიაში (თავდაპირველად საჭიროდ მიგვაჩნია მოკლედ შევხვით ამ პროცესის დაწყებას გერმანიაში. არსებობს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც პირველად სწორედ გერმანიაში დაიწყო სს-ის ჩამოყალიბება, ხოლო შემდეგ მან ასახვა ავსტრიაში პოვა. ამასთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: Кашанина, Корпоративное право, ст. 104-107. თუმცა, ჩვენი აზრით, ასეთი მიდგომა არასწორია. ავსტრია, რომელიც იმ პერიოდში ბალკანეთის ტერიტორიაზე არსებულ მრავალ ქვეყანას მოიცავდა, კარგად განვითარებული იყო. როდესაც ქვემოთ განვიხილავთ პირველი სს-ების შექმნას ავსტრიის ტერიტორიაზე, დაეინახავთ, რომ სს-ის გაჩენა ავსტრიაში გერმანიის ტერიტორიაზე არსებული სახელმწიფოებისაგან, ერთგვარად, დამოუკიდებლად მოხდა) მე-18 ს-დან დაიწყო, ძირითადად, სხვა ქვეყნების (ჰოლანდია, საფრანგეთი) გამოცდილების გაზიარებით. მე-18 ს-ის 20-იან წლებში გერმანიაში შეიმუშავეს კანონპროექტი სს-თა ჩამოყალიბების შესახებ. მაგრამ ხე-

მოკლედ, ზოგადი მიმოხილვის შემდეგ, შეიძლება საუბარი ავსტრიაში სააქციო კაპიტალიზმის შექმნის და მისი სამართლებრივი მოწესრიგების ძირითადი მოტივების შესახებ. 1717 წლის სათამაშო მიმოქცევის შესახებ კანონისა და 1725 წლის კაიზერის დეკლარაციის თანახმად, ავსტრიაში ყველა მენარმისათვის (კომერსანტისთვის) დაწესდა ოფიციალურ ორგანოში სავალდებულო რეგისტრაციის პრინციპი.²³ 1734 წლის გაკოტრების შესახებ კანონი ასე-

ლისუფლებამ იგი არ დაამტკიცა. 1750 წ. ცალკეულმა ვაჭრებმა (კომერსანტებმა), რომლებსაც უკვე გავლენიანი ადგილი ეკავათ ქვეყანაში, მოითხოვეს ფრანგებისაგან (ტანკე იმ დროისათვის ცნობილი პირი ყოფილა, რომლის სახელსაც უკავშირებენ საფრანგეთში კორპორაციათა, ძირითადად, სს-თა საკანონმდებლო რეგლამენტაციის შექმნას) ჩამოეყალიბებინათ სს გერმანიაში. მან შექმნა აზიური (ალმოსავლური) კომპანია. აღსანიშნავია, რომ ეს კორპორაცია არასრულყოფილი იყო, ვინაიდან აქციას (აქციებს) არ ჰქონდა დამოუკიდებელი საბუთის, დოკუმენტის მნიშვნელობა. შემდგომმა საზოგადოებებმა (აფრიკული, კერძოდ, ბრანდებურგის კომპანია) განავითარა ეს იურიდიული ფორმა, მაგრამ მისი (სს-ის) სრული ჩამოყალიბების პროცესი დასრულებული ჯერ კიდევ არ იყო. ამ დროისათვის ქვეყანამ ვერ მიიღწია კორპორაციული განვითარების ისეთ საფეხურს, რომ სს, როგორც ახალი იურიდიული ფორმა, ადეკვატურად გამოეყენებინა და, თუმცა სს-ები გერმანიაში არსებობდა, ამ ქვეყანაში მე-18 ს-ში ისინი მაინც გამოწვევის წარმოადგენდა. საერთოდ, სს, როგორც პროფ. შმიტი ამბობს, „არის თანამედროვე დროის, კოლონიალიზმისა და ინდუსტრიული რევოლუციის პირმო“, იხ.: K. Schmidt, *Gesellschaftsrecht*, 4. neubearbeitete Aufl., Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 2002, S. 758, ამიტომ სიტუაცია რადიკალურად შეიცვალა, როდესაც გერმანიაში (ანალოგიური ითქმის ავსტრიაში) რკინიგზათა მშენებლობას მიჰყო ხელი. 1838 წ. გამოიცა კანონი სარკინიგზო მშენებლობისა და საწარმოების შესახებ, სადაც მრავალი ნორმა სარკინიგზო სააქციო საწარმოთა ორგანიზაციის საკითხებს ეხებოდა. ამას შედეგად მოჰყვა 1843 წ. სს-თა შესახებ საკანონმდებლო აქტის მიღება, რომელშიც კანონმდებელი ძირითად ყურადღებას უთმობს სს-ის სანესდებო კაპიტალის მოზიდვისა და ფორმირების საკითხს. აქვე აღსანიშნავია, რომ რკინიგზათა მშენებლობა ქონების გაერთიანების განსაკუთრებით დიდი ოდენობით შეიძლებოდა. ეს კი შესაძლებელი იყო საკუთარი ფულადი სახსრების ბრუნვაში მოქცევითა და მისგან მოგების მიღებით, იხ.: ე. შენგელია, სააქციო საზოგადოების ორგანიზაციისა და ფუნქციონირების სამართლებრივი საფუძვლები, თბ. 2002, გვ. 17, აი, ამიტომ კანონმდებელი თვლიდა, რომ საკითხი საზოგადოების ძირითადი კაპიტალის შესახებ კორპორაციის უმთავრესი პრობლემა და მისი გადაცემა თვითრეგულირებისათვის არაფრით შეიძლებოდა. რაც შეეხება სს-ის შიდა ორგანიზაციულ სტრუქტურას, აქ კანონმდებლობა ისეთი მკაცრი არ იყო, როგორც სანესდებო კაპიტალთან მიმართებით, მაგრამ საკანონმდებლო რეგლამენტაცია ამ კუთროშიც, სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, საკმაოდ მკაცრია. მაგალითად, კანონში ჩამოყალიბებული იყო, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო საზოგადოების წესდების შინაარსი, რომლის საჯაროდ გაცნობის მოვალეობაც საწარმოს ეკისრებოდა, ასევე ხარჯთაღრიცხვის წარმოება; ყოველწლიურად საბალანსო ანგარიშის წარდგენა, მმართველობის კომპეტენციის განსაზღვრა და ა.შ.

²³ Kalss, Burger, Eckert, *Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts*, S. 47.

ვე შეიცავდა „ყოველსმომცველ“ ნორმებს ზოგადად კომერსანტების, განსაკუთრებით კი სავაჭრო საზოგადოებათა რეგისტრაციის თაობაზე.²⁴ სავაჭრო საზოგადოება ვალდებული იყო, დამდგარიყო აღრიცხვაზე და რეგისტრაციაში გაეტარებინა მის მიერ არჩეული ფირმა, ხოლო რეგისტრაციაზე უფლებამოსილ ორგანოს კომერციული სასამართლო წარმოადგენდა.²⁵ იმდროინდელ ავსტრიაში საზოგადოდ მოქმედებდა კორპორაციის თავისუფალი შექმნის ძირითადი პრინციპი,²⁶ თუმცა სს-თან მიმართებით განსაკუთრებული მიდგომა გამოიყენებოდა.²⁷

ა) პირველი სს-ები და სააქციო ქონებრივი ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმები ავსტრიაში

ავსტრიაში პირველი სს შეიქმნა 1787 წელს. ეს იყო 1787 წლის 12 დეკემბრის კაიზერის დეკრეტის საფუძველზე პრივილეგიით შექმნილი ვენის კომერციული ბანკი.²⁸ აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ბანკი შეიქმნა სამეფო კართან დაახლოებული პირების ინიციატივით. თავად კაიზერი იყო დაინტერესებული ამ ბანკის შექმნით. ამიტომ საზოგადოების აქციონერები, ძირითადად, პოლიტიკურად და ფინანსურად ძლიერი პირები იყვნენ. სს-ის რეგლამენტი (წესდება) განსაზღვრავდა საზოგადოების ადგილსამყოფელსა და ხანგრძლივობას, საქმიანობის საგანს, ასევე ფილიალების შექმნის უფლებას. აქვე განსაზღვრული იყო საწესდებო კაპიტალის ოდენობა –

²⁴ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 47.

²⁵ იქვე.

²⁶ იხ.: R. Ostheim, Zur Rechtfähigkeit von Verbänden in österreichischen bürgerlichen Recht, Wien, 1967, S. 37.

²⁷ მხედველობაშია ოკტროის, ანუ პრივილეგიის სისტემა. სს-ის დაფუძნებისათვის სავალდებულო იყო სახელწიფოსაგან გარკვეული პრივილეგიის მიღება. ამიტომ, ისტორიულად, ადრე სს მხოლოდ პრივილეგიით იქმნებოდა. პრივილეგიას კანონის ძალა გააჩნდა, რომლის გამოცემაც მხოლოდ კანონმდებელს შეეძლო. პრივილეგია განმტკიცებული იყო გარკვეულ მონპოპაში, რომელიც მიმართული იყო ერთი ან რამდენიმე პირისადმი. იგი გარკვეულ უფლებებს განამტკიცებდა და ამით არა მხოლოდ სახელმწიფოსა და უფლებამოსილ პირს შორის ურთიერთობას აწესრიგებდა, არამედ, გარკვეულწილად, განკუთვნილი იყო კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის რეგულირებისთვის. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, პრივილეგია წარმოადგენდა კონკრეტული შემთხვევისათვის განკუთვნილ სპეციალურ ფორმაში გამოხატულ სამართლებრივ დებულებათა ერთობლიობას. სწორედ პრივილეგიის მიკუთვნება ანიჭებდა სს-ს სამართლის სუბიექტის სტატუსს. ამიტომ სს-ის თავისუფალი დაფუძნება იმდროინდელ ავსტრიაში დაუშვებელი იყო. შეად.: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 47-48.

²⁸ ე.წ. „Commerzial-, Leih- und Wechselbank“. იხ.: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 50.

1 მლნ. გულდენი, ძირითად პარტიციპანტთა²⁹ მხრიდან მისი შემდგომი გადიდების უფლებით, მოცემული იყო პასუხისმგებლობის შეზღუდვის საკითხები, ყველა აქციონერისათვის „თანაბარი მოპყრობის“ (ამ პრინციპზე ქვემოთ უფრო დეტალურად იქნება საუბარი) პრინციპის საკითხი და სხვ.³⁰ რეგლამენტით განისაზღვრა, რომ სანესდებო კაპიტალის მთლიანად გახარჯვა დაუშვებელია.³¹ ეს, თავის მხრივ, ხელს უწყობდა საზოგადოების პასუხისმგებლობის უნარის განმტკიცებას, რადგან დანესებული იყო ქონების შენარჩუნების მოვალეობა. ნაწილობრივ განხორციელებული შენატანებისათვის შესაძლებელი იყო დროებითი მონაწილეების დარიგება, მაგრამ სახელობითი ქალაქების სახით მათი გაცემა დაუშვებელი იყო. ვენის კომერციულმა ბანკმა არსებობა 1830 წელს შეწყვიტა.

ავსტრიაში მეორე სს-ის ჩამოყალიბება 1816 წლით თარიღდება.³² ეს გახლავთ ავსტრიის „ნაციონალური ბანკი“,³³ რომელიც ასევე კაიზერის დეკრეტის საფუძველზე შეიქმნა და დღესაც ფუნქციონირებს. საზოგადოების წესდება ანესრიგებდა აგრეთვე ბანკის დაფუძნებასა და ორგანიზაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს, საზოგადოების ამოცანებს, უფლებებს, კავშირსა და ურთიერთდამოკიდებულებას სახელმწიფო მმართველობასთან. შესაძლებელი იყო ობლიგაციების გაცემა, რაც საზოგადოებაში დიდი ფულადი მასის შემოდინებას უწყობდა ხელს. ობლიგაციების განაღდება შეიძლებოდა გარკვეული, ბანკის მიერ დადგენილი პირობების შესაბამისად. აქცია უზრუნველყოფდა ერთ ხმას, თუმცა გადანაწილების მიღებისას გადამწყვეტი ხმა კაიზერის დანიშნულ უმაღლეს კომისარს ენიჭებოდა და საერთო კრების კომპეტენცია (იმ გაგებით, რომლითაც იგი დღევანდელი კანონმდებლობის მიხედვით არსებობს) ძალიან შეზღუდული იყო.³⁴ ბანკი, ძირითადად, სავაჭრო საზოგადოებებზე სესხების გაცემასა და საბანკო ოპერაციებს ასრულებდა.

1830 წელს ავსტრიის იმპერიაში შეიქმნა 9 სს, მათ შორის ორი სადაზღვევო სს და დონაუს (დონის) გემთმშენებელი სს.³⁵ 1836

²⁹ პარტიციპანტი არის სავაჭრო გარიგების მონაწილე ძირითადი სუბიექტი, ე.წ. Hauptpartizipant.

³⁰ ამასთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 50-51.

³¹ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 51.

³² იქვე, გვ. 52.

³³ ე.წ. „privilegierte österreichische Nationalbank“.

³⁴ შეად.: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts. S. 54-56.

³⁵ იქვე, გვ. 45.

ნელს კაიზერის გაცემული პრივილეგიით დაფუძნდა პირველი სარკინიგზო სს-ები: „Triester Lloyd“-ისა და იმპერატორ ფერდინანდის ჩრდილოეთის რკინიგზის საზოგადოება.³⁶ ავსტრიაში ინდუსტრიული საწარმოები, 1848 წლის რევოლუციის შემდეგ, უმეტესწილად, სწორედ სს-ის ფორმით ყალიბდებოდა. საერთოდ, შეიძლება ითქვას, რომ სს-თა რიცხვი ავსტრიის ტერიტორიაზე ნელი ტემპით იზრდებოდა.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან შეიმჩნევა საწარმოების სს-ის ფორმით დაარსების ტენდენცია. ეს, ალბათ, განპირობებული იყო იმ გარემოებით, რომ ამ პერიოდში ევროპა მოიცვა რკინიგზათა მშენებლობის ბუმმა. რკინიგზათა მშენებლობას კი დიდი კაპიტალის მოზიდვა ესაჭიროებოდა. ამიტომ განსაკუთრებით გაიზარდა სს-ის, როგორც დაფინანსების ყველაზე ეფექტური საშუალების, როლი და ფუნქცია. საყოველთაო სავაჭრო კოდექსმა³⁷ განსაკუთრებული ყურადღება სწორედ საზოგადოების დაფუძნებასა და კაპიტალის კონცენტრაციის ფორმებზე გაამახვილა.³⁸ გაიზარდა ბირჟების როლი იმდენად, რამდენადაც სწორედ მათი მეშვეობით ხდებოდა კაპიტალის ძირითადი მასის მოზიდვა. ამასთანავე, მიგვაჩნია, რომ სს-ების შექმნაზე დიდი გავლენა იქონია ლიბერალიზმის იდეამ. ამ პერიოდში ლიბერალებმა საზოგადოების უდიდესი ნაწილი მოიცვეს. ლიბერალიზმი თავის გამოხატულებას ასევე ეკონომიკურ სფეროში პოულობდა, რაც, სამართლებრივი კუთხით, მისთვის (ეკონომიკური, სამენარმეო საქმიანობისთვის) მო-

³⁶ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 45.

³⁷ საუბარია გერმანიის საყოველთაო სავაჭრო კოდექსზე (ADHGB), რომელიც ავსტრიაში 1863 წლის 1 ივლისს შევიდა ძალაში (გამონაკლისს, მოქმედების თვალსაზრისით, წარმოადგენდა იმპერიის ნაწილი – უნგრეთი, სადაც ეს კანონი არ მოქმედებდა). ამის შესახებ იხ.: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 463-464. სხვა საკითხებთან ერთად, საყოველთაო სავაჭრო კოდექსი სს-თა მომწესრიგებელ ნორმებსაც შეიცავდა (მაგალითად, სს-ის დაფუძნების, აქციათა კლასიფიკაციის და ა.შ. მომწესრიგებელ ნორმებს. იხ.: Franz W. Schmitz, Die Umstellung von Inhaber- auf Namensaktien durch deutschen Aktiengesellschaften: Gründe und Rechtsprobleme der aktuellen Entwicklung unter besonderer Berücksichtigung des NaStraG, Verlag TENEA, Berlin, 2002, S. 12-13.). თავდაპირველად ამ ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის მარეგულირებელი დებულებები სწორედ საყოველთაო სავაჭრო კოდექსში იყო მოცემული, ხოლო შემდეგ, გარკვეული პერიოდი, უკვე სავაჭრო კოდექსში (HGB). მოკლედ გერმანიის საყოველთაო სავაჭრო კოდექსის (ისტორიის) შესახებ შეგიძლიათ იხ.: A. Baumbach, K. J. Hopt (Hrsg.), Handelsgesetzbuch (Kommentar), 30. neu bearbeitete Auf., Verlag C.H.Beck, München, 2000, S. 4; C.W. Canaris, Handelsrecht, 23. Auf., Verlag C. H. Beck, München, 2000, S. 20-21.

³⁸ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 127.

ხერხებული და თანასწორი სამართლებრივი ჩარჩოების შექმნას მოითხოვდა. ვფიქრობთ, რომ სწორედ ეს უნდა გამხდარიყო ნორმატიულ სისტემაზე გადასვლის ერთ-ერთი ძირითადი საწინდარი. თავის მხრივ, ნორმატიული სისტემა გაცილებით ხელსაყრელი იყო ეკონომიკური თვითგამორკვევისა და სამენარმეო საზოგადოების თავისუფალი დაფუძნებისათვის.³⁹ ვფიქრობთ, რომ, საბოლოო ჯამში, ამან სს-ის განვითარების სისწრაფესა და ეფექტურობაზეც იქონია გავლენა.

მე-19 ს-ის მეორე ნახევარი ხასიათდება მრენველობის აღმავლობით, რამაც ბოლო მოუღო სს-ის შექმნის კონცესიის პრინციპს (სახელმწიფო ნებართვათა სისტემის საკანონმდებლო ნესით გაუქმება პირველად ინგლისში დაიწყო და ეს პროცესი შემდეგ გაგრძელდა საფრანგეთში, გერმანიაში, ავსტრიაში და სხვა ქვეყნებში).⁴⁰ დაიწყო ფასიანი ქაღალდების მასობრივი გამოშვება. აუცილებელი გახდა ღონისძიებათა გატარება სახელმწიფოს მხრიდან, რათა სიტუაცია კონტროლსა და ზედამხედველობას დაქვემდებარებოდა. მე-19 ს-ის მეორე ნახევრიდან სწრაფი ტემპით განვითარდა გერმანიის სააქციო სამართალი, რომელმაც, საბოლოო ჯამში, უდიდესი გავლენა მოახდინა ავსტრიაზე. 1870 წელს მიღებულ იქნა კანონი, რომელიც აცხადებდა, რომ სს-ის შესაქმნელად სპეციალური სახელმწიფო ნებართვის მიღება საჭირო აღარ იყო.⁴¹ მაგრამ აქაც გამოაკლის ნარმოადგენდა ბანკებისა და რკინიგზათა სამშენებლო კორპორაციათა შექმნა. ამით, შეიძლება ითქვას, საფუძველი ჩაეყარა კონცესიის (ნებადართულობის) სისტემის აღმოფხვრასა და ნაწილობრივ გაუქმებას, რამაც უდიდესი როლი შეასრულა კაპიტალისტური მენარმეობის განვითარებაში. მაგრამ ამ სისტემის გაუქმება სულაც არ გულისხმობდა იმას, რომ სახელმწიფო ხელს იღებდა აქციონერების უფლებათა დაცვის გარანტიებზე. ამიტომ ყველა სს-ისთვის შემოღებულ იქნა კონტროლის სისტემა, რომელიც განაწილდა, ერთი მხრივ, თვით აქციონერთა და, მეორე მხრივ, სახელმწიფოს, რომელიც მოითხოვდა სს-თა აუცილებელ რეგისტრაციას, შორის.

³⁹ თუმცა ავსტრიაში კონცესიის სისტემა დიდი ხნის განმავლობაში მოქმედებდა, თითქმის 1937 წლამდე, სანამ ძალაში გერმანიის სააქციო საზოგადოებათა კანონი არ შევიდა.

⁴⁰ ე. შენგელია, სააქციო საზოგადოების ორგანიზაციისა და ფუნქციონირების სამართლებრივი საფუძვლები, თბ. 2002, გვ. 17.

⁴¹ W. Schubert, Die Abschaffung des Konzessionsystems durch die Aktienrechtsnovelle von 1870, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrechts (ZGR) 1981, S. 287.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი, რაც სს-თა შემდგომ განვითარებას შეეხო, არის 1884 წელს მიღებული აქტი.⁴² კერძოდ, ოფიციალურად განისაზღვრა დამფუძნებელთა ცნება, ასევე დაფიქსირდა, რომ საზოგადოების სანესდებო კაპიტალი მთლიანად უნდა იქნეს განხორციელებული, რაც, თავისთავად, პასუხისმგებლობის განაწილებას აღიარებდა და ხელს უწყობდა მესამე პირთა დაცვის უზრუნველყოფას.⁴³ პარალელურად აღნიშნული იყო სამეთვალყურეო საბჭოს საქმიანობის წრის, მისი საჯაროობისა და კონტროლის გამკაცრების მექანიზმების შესახებ, საერთო კრების ჩატარების აუცილებლობის პროცედურის თაობაზე და სხვ.⁴⁴ ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ 1884 წლის ნოველა გერმანიასა და ავსტრიაში (რადგანაც, საბოლოო ჯამში, გერმანიის მიერ ავსტრიის დაკავების შემდეგ ავსტრიაში სრული მოცულობით ამოქმედდა გერმანული სააქციო კანონმდებლობა) სააქციო სამართლის ისტორიის უმნიშვნელოვანესი ეტაპია.

ბ) ერთიანი ნაციონალური საკანონმდებლო აქტის შექმნის მცდელობები სააქციო სამართალში

ავსტრიის ხელისუფლება ყველანაირად ცდილობდა, შეექმნა ცალკე საკანონმდებლო აქტი, რომელიც სს-სთან დაკავშირებულ პრობლემებს ერთიან სამართლებრივ ჩარჩოში მოაქცევდა. თუმცა მხოლოდ სს-ის დამფუძნებელთა (ისინი ამ დროს უკვე საკმაოდ ძლიერ და მდიდარ ფენას წარმოადგენდნენ) და პარტნიორთა სურვილი ასეთი ერთიანი აქტის მიღებისა საკმარისი არ იყო. საჭირო იყო კანონმდებლის მიერ გადაწყვეტილების მიღება. ამიტომ სააქციოსამართლებრივ ნორმებზე ინტენსიური მოლაპარაკებები თითქმის ყოველდღიურად მიმდინარეობდა პარლამენტის დებატების დროს, მაგრამ ნოველირება, ანუ საჭირო და ყოვლისმომცველი ცვლილებების მიღება მაინც ვერ ხერხდებოდა.⁴⁵ 1872 წლის 6 მაისს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მიღებულ იქნა შიდა ბრძანება კაპიტალის მომატების თაობაზე.⁴⁶ საქმე ისაა, რომ მანამდე მოქმედი წესით, სანესდებო კაპიტალში შესატანის სრული განხორციელება არ წარმოადგენდა კანონისმიერ წინა პირობას კაპიტალის მომატებისათვის და ავსტრიის სასამართლოები არ იყვნენ უფლებამოსილნი ზემოაღნიშნული პირობა რეგისტრაციის განხორციელ-

⁴² Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 144.

⁴³ იქვე, S. 145-147.

⁴⁴ Schmidt, Gesellschaftsrecht, S. 761-762.

⁴⁵ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 155-156.

⁴⁶ იქვე, S. 156.

ების აუცილებელ ნანამძღვრად გამოეყენებინათ. თუმცა კაპიტალის მომატება წესდებაში ცვლილებების შეტანას ითვალისწინებდა და, აქედან გამომდინარე, ნებართვის მიღებას ექვემდებარებოდა. შესაბამისად, ზემოთ აღნიშნული ბრძანებით, შესატანის სრულყოფილი განხორციელება უკვე ნებართვის მიღების სავალდებულო პირობად იქცა.⁴⁷ ამით დადგინდა, რომ კაპიტალის გაზრდისას საწესდებო კაპიტალი სრულად უნდა შეესებულებიყო და კაპიტალის მომატების ნებართვის მიღებისას (წესდებაში ცვლილებების შეტანისას) ეს რეგისტრაციის სავალდებულო წინა პირობა უნდა ყოფილიყო.

ამის შემდეგ გამოიცა ასევე 21. 6. 1873 წლის კაიზერის დადგენილება, რომელიც შეეხო სს-ის ლიკვიდაციას.⁴⁸ 1880/1896 წლის დაზღვევის შესახებ დირექტივა⁴⁹ შეიცავდა გარკვეულ ნორმებს სადაზღვევო სს-ისთვის. მნიშვნელოვანია, რომ იგი განსაზღვრავდა სადაზღვევო საწარმოს ფილიალისათვის წესდებით გათვალისწინებულ სავალდებულო მინიმალურ კაპიტალს, რომელიც 100 000 ავსტრიულ გულდენს შეადგენდა და იგი აუცილებლად ფულადი თანხით უნდა შეესებულებიყო.⁵⁰ დადგინდა, რომ 5%-ზე მეტი მოგების გაცემა აქციონერებზე დაუშვებელი იყო, ასევე სს-ის წესდებით, აუცილებლად უნდა განსაზღვრულიყო გამგეობის შემადგენლობა, მისი წევრები, აგრეთვე წევრთა ხმის უფლების, ხმის უფლების განსაზღვრის, წევრთა მიერ საერთო კრების მოწვევის საკითხები.⁵¹

ამ სამართლებრივი აქტების პარალელურად ავსტრიაში სისტემატურად მიმდინარეობდა მუშაობა სს-ის შესახებ კანონის პროექტზე. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია 1869 წლის კანონპროექტი, რომელიც სს-სა და კსს-ს⁵² შეეხებოდა. მას საყოველთაო სავაჭრო კო-

⁴⁷ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 155-156.

⁴⁸ იქვე.

⁴⁹ ე.წ. „Versicherungsregulativ“.

⁵⁰ § 3 VersReg 1880. §3 VersReg 1896. ვუთითებ: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 157.

⁵¹ §5 Z 5 VersReg 1880. ვუთითებ: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 157.

⁵² კომანდიტური სააქციო საზოგადოება არის კაპიტალური ტიპის საზოგადოება, რომლის, სულ მცირე, ერთი პარტნიორი მაინც საზოგადოების წინაშე პერსონალურად პასუხისმგებელი პირია, ხოლო დანარჩენები, რომლებიც თავისთავად მონაწილეობენ აქციებად დაყოფილ საწესდებო კაპიტალში, საზოგადოების ვალებზე პასუხისმგებელი არ არიან. კსს-ის შესახებ შეგიძლიათ იხ.: E. Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrecht, 11. Auf., Verlag Vahlen, München, 1999. S. 202-203. თუმცა საწარმოს ასეთი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა ავსტრიის დღევანდელი კანონმდებლობით ზუსტად განსაზღვრული არ არის. ამგვარი საზოგადოებების (კსს-ის) მნიშვნელობა, მაგალითად, დღევანდელ გერმანიაში ძალიან მცირეა. ეს ფორმა გერმანიასა და ავსტრიაში, უმეტესწილად, მე-19 საუკუნეში გამოიყენებოდა იმდენად, რამ-

დექსის პარალელურად უნდა ემოქმედა. დიდი ხნის განმავლობაში ავსტრიის პარლამენტში ამ მონახაზზე მიმდინარეობდა მსჯელობა. მაგრამ, მიუხედავად ყველაფრისა, დამოუკიდებელ ავსტრიას იმ პერიოდში არ ელირსა სს-ის შესახებ ერთიანი ნაციონალური, ცალკე კანონის მიღება. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ 1869 წლის კანონპროექტი სს-ებთან მიმართებით ძალიან პროგრესულ ნორმებს შეიცავდა. აქ მონესრიგებული იყო ბალანსის დადგენის, მისი განანიღების, საერთო კრებაში აქციონერთა მონანიღეობის, საჯაროობასთან დაკავშირებული საკითხები.⁵³ განისაზღვრა კონცესიის სისტემიდან ნორმატიულ სისტემაზე გადასვლის წესები. უდიდესი მნიშვნელობა მიენიჭა სს-ის დაფუძნებას, მის სტადიებს, ხერხებს, სანესდებო კაპიტალს და, საერთოდ, საზოგადოებაში ქონებრივ-სამართლებრივ ურთიერთობებს, მაგალითად, მოგების გამოყენების წესებსა და სხვ. მოკლედ რომ ვთქვათ, ამ კანონპროექტში დადგენილი დებულებები, საბოლოო ჯამში, ჯერ გერმანიის 1884 წლის ნოველაში, მოგვიანებით კი თვით გერმანულ სს-ის შესახებ კანონში აისახა. ამიტომ მიგვაჩნია, რომ ავსტრიამ გერმანულენოვანი ქვეყნების სააქციო სამართალშიც გარკვეული როლი შეასრულა. მნიშვნელოვანია ასევე აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ 1874 წელს შექმნილი კიდევ ერთი კანონპროექტი, რომელიც სს-სა და კსს-ს შეეხებოდა. ბედის უკუღმართობით, ვერც ამ კანონპროექტმა მიიღო კანონის სახე.

1938 წელს ავსტრიაში, გერმანიის ჯარების შესვლის შემდეგ, ძალიან სწრაფად დაისვა საკითხი ავსტრიის სააქციო სამართლის გერმანულთან ჰარმონიზაციის თაობაზე. საბოლოოდ, ავსტრიაში ძალაში შევიდა გერმანული კანონი სს-თა შესახებ, რომელიც ცვლილებებითა და დამატებებით დღესაც მოქმედებს.

დენადაც კომერსანტები, ამ ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით, ცდილობდნენ კონცესიის რთული სისტემისათვის თავის არიდებას და, შესაბამისად, ისეთი მოქნილი საზოგადოების დაარსებას, რომელსაც კაპიტალის მოზიდვაც შეეძლო ისე, რომ არ დაქვემდებარებოდა სს-ის დაარსებისათვის გათვალისწინებულ ნებადართულობის მეტად რთულ პროცედურას. აღსანიშნავია, რომ საზოგადოების ასეთი ფორმის „პროტოტიპს“ იცნობს დღევანდელი ავსტრიული საზოგადოებათა სამართალი. კერძოდ, საუბარია ე.წ. კომანდიტურ შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებაზე (GmbH & Co KG). ეს საზოგადოება, ერთგვარად, ამხანაგური და კაპიტალური ტიპის საზოგადოებათა ძირითად შერეულ ფორმას შეადგენს, ისე, რომ მისი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა კანონმდებლობით ზუსტად განსაზღვრული არ არის, თუმცა როგორც კერძო-, ისე საგადასახადოსამართლებრივად აღიარებულია. ამ საკითხის შესახებ დანერვილებით შეგიძლიათ იხ.: C. Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, Linde Verlag, Wien 2000, S. 383-399.

⁵³ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 170.

§ 2. კაპიტალიზმის გენეზისი და ქონებრივ-კორპორაციული სანყისი საქართველოში

„კაპიტალიზმის გენეზისის“⁵⁴ საკითხი საქართველოში ისევ ინარჩუნებს თავის აქტუალობას. ჩვენთვის საინტერესოა ამ გენეზისის საკითხი იმდენად, რამდენადაც მასზე უშუალოდ არის დამოკიდებული პირველი კაპიტალისტური სანარმოების (სს-ის) ჩამოყალიბება თბილისსა თუ საქართველოს სხვა რეგიონებში. ამიტომ ამ საკითხის კვლევა ჩვენი თემისთვის ასევე მიზანშეწონილად გვეჩვენება.

ა) საქართველოში კაპიტალისტური მრეწველობის ჩამოყალიბების ისტორიიდან

კაპიტალისტური წარმოების გაჩენა შეიძლება პირობითად ორ ეტაპად დავყოთ: რეფორმამდელი და რეფორმის შემდგომი პერიოდი. რეფორმამდელი პერიოდი მოიცავს მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარს, რეფორმის შემდეგი კი – მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარს. ჩვენთვის კი განსაკუთრებით საინტერესოა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარი, რადგანაც სწორედ ამ პერიოდს უკავშირდება უშუალოდ კაპიტალური კორპორაციების⁵⁵ ჩამოყალიბება საქართველოში. მე-19 საუკუნის დასაწყისი, ძირითადად, ამქრულ-ცეხური ორგანიზაციების, ხელოსნობის დომინირებულ მდგომარეობას და წვრილ-წვრილი მანუფაქტურული სანარმოების⁵⁶ დაარსებას უკავშირდება. ამ პერიოდისთვის საქართველოში ნაკლებად შეიმჩნევა მძლავრი კაპიტალის კონკრეტული კომერსანტების ხელში თავმოყრის ტენდენ-

⁵⁴ წინამდებარე სიტყვები მოყვანილია ლ. ეძგვერადის სტატიიდან: „ხელოსნობა საქართველოში XIX ს. II ნახევარში (ამქრობის რეორგანიზაცია და განვითარების ტენდენციები)“. იხ.: კრებული – საქართველოს სოციალ-ეკონომიური განვითარების ისტორიიდან (XIX ს.), გამომც. „მეცნიერება“, თბ. 1973, გვ. 132.

⁵⁵ თუმცა ივანე ჯავახიშვილი კორპორაციების წარმოშობას უკავშირებს ადრინდელ საქართველოში, ზოგადად, გაერთიანებების ჩამოყალიბებას, და კორპორაციებში მოიაზრებს ორგანიზაციებს, რომელთაც საჯარო ხასიათი ჰქონდათ. „ასეთ კორპორაციათაგან შეიძლება დასახელებულ იქნეს ვაჭართა და ხელოსანთა ორგანიზაციები, ასნაფები, ანუ ამქრები, სვანეები, ასევე მონასტრების ძმობანიც“. ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი VII, თბ. 1984, გვ. 235.

⁵⁶ ამქრების, ხელოსანთა გაერთიანებების შესახებ შეგიძლიათ იხ.: შ. მესხია, საისტორიო ძიებანი, II ტომი, თბ. 1983, გვ. 532-543; გ. გამყრელიძე, ხელოსნობა ტფილისში, გამომც. „შრომა“, ტფილისი, 1926, გვ. 21-27, 100-114; ლ. ლაზარაშვილი, საეაჭრო სამართლის განვითარების გზა, ჟურ. „სამართალი“, 1997, № 11-12 და ა.შ.

ცია. წვრილი კაპიტალი კი არ არის ის საშუალება, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნებოდა მსხვილი კაპიტალური საზოგადოების დაფუძნება. თუმცა უკვე მე-19 საუკუნის 30-იანი წლებიდან აშკარად თვალში საცემია სამრეწველო კაპიტალის ზრდა.⁵⁷ ამ პერიოდში ადგილი აქვს წარმოებითი პროდუქციის გამოშვებას და ბაზრისათვის საქონლის წარმოებაზე გადასვლას.⁵⁸ საერთოდ, კაპიტალისტური ელემენტების შემოჭრის პროცესს ხელი ამქართარღვევამაც შეუწყო,⁵⁹ რაც ხელოსანთა შრომის ერთიან საწარმოებში გაერთიანებას ამკვიდრებდა. თავის მხრივ, ეს განაპირობებდა ახალი სასაქონლო ურთიერთობის განვითარებას, რუსული და ევროპული საწარმოს გაჩენასა და მოსახლეობის მოთხოვნილების ზრდას.⁶⁰ ამ პერიოდში, საქართველოში შედარებით მშვიდობიანი კლიმატის დამკვიდრების გამო, საგრძნობლად იზრდება მოსახლეობის რიცხვიც. უცხოურ პროდუქციაზე შეღავათიანი ტარიფის დაწესებამ (1821 წ.) კი ხელი შეუწყო როგორც უცხო საქონლის შემოზიდვას საქართველოში, ისე საქართველოსა და უცხო ქვეყნებს შორის სავაჭრო ბრუნვის განვითარებას. ამიტომ უცხოეთთან შეღავათიანი სავაჭრო პოლიტიკის შემოღებით ქართველმა ვაჭრებმა შეძლეს დიდი ფულადი კაპიტალის დაგროვება.⁶¹

კაპიტალის დაგროვების შედეგად ყალიბდებოდა საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობა, რომელიც მოგების დიდ შესაძლებლობას იძლეოდა, რაც, თავის მხრივ, ასევე ხელს უწყობდა ბაზრიდან ხელსაქმისა და ხელის ნაწარმის გაძევებას. ეს პროცესი შეიძლება შევადაროთ ევროპაში (ავსტრიაში) მასობრივი პროდუქციის გამოშვების ტენდენციას, რომლის დროსაც კომერსანტებს ეს მოგების მიღების გაცილებით დიდ ალბათობას აძლევდა, ვიდრე წვრილი ვაჭრობა ან წვრილი მენარმეობა.

მე-19 ს-ის მეორე ნახევრის თბილისი უკვე წარმოადგენდა საქართველოს მრეწველობის მნიშვნელოვან ცენტრს. მე-19 ს-ის 70-ანი წლებიდან თბილისში ჩნდება პირველი მსხვილი ფაბრიკები, ქარხნები, საწარმოები.⁶² აღსანიშნავია, რომ ერთ-ერთი პირველი „ფაბრიკის“ აშენება საფრანგეთიდან შემოსულ კაპიტალს უკავშირდება. კერძოდ, ისტორიული წყაროები საუბრობენ კაპიტალურ

⁵⁷ ექვერაძე, ხელოსნობა საქართველოში XIX ს. II ნახევარში, გვ. 134.

⁵⁸ იქვე, გვ. 133.

⁵⁹ იქვე, გვ. 137.

⁶⁰ იქვე, გვ. 134.

⁶¹ გ. ბაქრაძე, მრეწველობის განვითარება თბილისში, იხ.: „თბილისი 1500“, საიუბილეო კრებული, სტალინის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომც., თბ. 1958, გვ. 263.

⁶² იქვე, გვ. 261.

მანუფაქტურულ სანარმოზე, რომელიც 1827 წელს საფრანგეთიდან ჩამოსული ვაჭრის, კასტელას, ძალისხმევით აშენდა.⁶³ ასე რომ, უკვე მე-19 ს-ის პირველ ნახევარში შეიმჩნევა უცხო კაპიტალის საქართველოში შემოდინება და გარკვეული სანარმოს დაარსების ტენდენცია. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ სავაჭრო და სავაზშო (სასესხო) კაპიტალი იმ დროს ვაჭრებისა და მევახშეების ხელში რჩებოდა. ამიტომ ეს უკანასკნელნი ნელ-ნელა მდიდრდებოდნენ, ხელში იგდებდნენ ქონების დიდ ოდენობას, რასაც შემდეგ ყიდდნენ და ფულად აქცევდნენ.⁶⁴ ისინი ფიქრობდნენ თავიანთი კაპიტალის თანდათანობითი მოზიდვით და გაერთიანებით ისეთი მსხვილი წარმოების შექმნას, რომელიც მასობრივ პროდუქციას გამოუშვებდა და ამით შესაძლებელი გახდებოდა დიდი მოგების მიღება. ამისათვის კი საჭირო იყო დაქირავებული მუშახელის დასაქმება, რაც, ძირითადად, ჩამოსული და ადგილობრივი კონკურენციისაგან განდევნილი ხელოსნების მეშვეობით მიმდინარეობდა.

ისევე როგორც ცენტრალური ევროპის ქვეყნებში (ავსტრია, გერმანია), საქართველოშიც კაპიტალისტური ურთიერთობის გაღრმავებას და ქონების ცალკეული პირების ხელში ჩაგდებას დიდად შეუწყო ხელი რკინიგზის მშენებლობამ და ამოქმედებამ. რკინიგზის მეშვეობით შესაძლებელი გახდა სავაჭრო გზების შექმნა, რამაც საქონლის მიმოქცევის და, საერთოდ, პროდუქციის ბრუნვის დაჩქარება გამოიწვია. მე-19 ს-ის დასასრულს განსაკუთრებით მრავლდება, მაგალითად, სახერხი, ხე-ტყის დამამუშავებელი სანარმოები, შენდება ავეჯის მწარმოებელი ქარხანა. კაპიტალიზაციის ამ სფეროში განსაკუთრებულ როლს ფოთი-თბილისის რკინიგზა ასრულებს. ქართველ კომერსანტებს, მაგალითად, ფოთის პორტის მეშვეობით შემოჰქონდათ უცხოური საქონელი. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ სწორედ ამ პერიოდში ქართველ მწარმოებებს ურთიერთობა აქვთ ავსტრიელებთან, კერძოდ, ცნობილია, რომ ბათუმში ხის ყუთების დამამზადებელი ქარხნები იყო აშენებული, რომლებიც „მშრალი კარგი ხარისხის ყუთების გარკვეული რაოდენობისათვის საჭირო განსაზღვრული ზომის“ ფიცრებს, ძირითადად, ავსტრიიდან იღებდნენ.⁶⁵ როგორც ისტორიული მასალებით ირკვევა, ავსტრიიდან შემოტანილი მასალისაგან დამზადებული ხის ყუთი უფრო იაფი ჯდებოდა, ვიდრე ადგილობრივი მასალისაგან წარმოე-

⁶³ ბაქრაძე, მრეწველობის განვითარება თბილისში, გვ. 267.

⁶⁴ იქვე, გვ. 270.

⁶⁵ ქ. მუშკუდიანი, ხე-ტყის დამამუშავებელი მრეწველობის განვითარება დასავლეთ საქართველოში XIX ს. 90-იან წლებში, კრებულში: საქართველოს სოციალ-ეკონომიური განვითარების ისტორიიდან (XIX ს.), გამოც. „მეცნიერება“, თბ. 1973, გვ. 178.

ბული.⁶⁶ ამ სფეროში საყურადღებოა ოქრომჭედლიშვილის სანარ-
მო, რომელშიც მე-19 ს-ის დასასრულისათვის სამოცზე მეტი მუშა
მუშაობდა და სანარმოს წლიური ბრუნვა კი დაახლოებით 100 000
მანეთს შეადგენდა.⁶⁷ ვფიქრობთ, რომ ოქრომჭედლიშვილის სანარ-
მო სწორედ კაპიტალური საზოგადოების ტიპის იყო. მასში გამოი-
ყენებოდა დაქირავებული შრომა, საზოგადოებას ჰქონდა საბრუ-
ნავი კაპიტალი, თუმცა მისი (კორპორაციის) დამფუძნებელი, ფაქ-
ტობრივად, ერთი პირი იყო და პასუხისმგებლობაც, ძირითადად,
მისი ქონებით შემოიფარგლებოდა.

არსებობს მოსაზრება, რომ „კაპიტალისტური მრეწველობა
თბილისში, ძირითადად, აღმოცენდა სწორედ ბატონყმობის გადა-
ვარდნისა და რკინიგზების გაჩენის შემდეგ, მისი სწრაფი განვითა-
რება ხდება 80-იან, განსაკუთრებით კი 90-იან წლებში“.⁶⁸ თუმცა
ასევე არსებობს აზრი იმის თაობაზე, რომ ჯერ კიდევ მე-19 ს-ის 30-
იან წლებში საფუძველი ჩაეყარა საქართველოში „აქციონერული
კომპანიის“ დაარსებას სახელწოდებით: „კავკასიის სავაჭრო დე-
პო“.⁶⁹ ხოლო ეს საზოგადოება, თავის მხრივ, ამიერკავკასიისა და
ირანში რუსული საქონლის და პროდუქციით უფრო ეფექტური
ბრუნვისა და გასაღებისათვის აარსებდა „კომერციულ სახლს –
ამიერკავკასიის სავაჭრო დეპოს“.⁷⁰ მისი ადგილსამყოფელი (იური-
დიული მისამართი) თბილისში უნდა ყოფილიყო. ავტორი იქვე აღ-
ნიშნავს, რომ ეს საზოგადოება „ენყობოდა როგორც აქციონერთა
კომპანია“.⁷¹ საბოლოო ჯამში, მისი შექმნის ინიციატივა კრახით
დასრულდა. ასე რომ, მე-19 ს-ის პირველ ნახევარში მცდელობები,
ჩამოეყალიბებინათ სს-ები, უშედეგო აღმოჩნდა. ვფიქრობთ, რომ
პირველი სს-ების დაარსება საქართველოში, მიუხედავად იმისა,
რომ ზუსტი თარიღის დადგენა პრაქტიკულად შეუძლებელია, მა-
ინც უფრო მე-19 ს-ის მეორე ნახევარში დაიწყო. თუკი შევადარებთ
ავსტრიაში (ცენტრალურ ევროპაში) პირველი სს-ების გაჩენას, და-
ვინახავთ, რომ მათი ჩამოყალიბება ძირითადად განპირობებული
იყო რკინიგზათა მშენებლობით. ამიტომ, ჩვენეული ხედვით, უფრო

⁶⁶ ქ. მუშუყუდიანი, ხე-ტყის დამმუშავებელი მრეწველობის განვითარება დასავე-
ლეთ საქართველოში XIX ს. 90-იან წლებში, კრებულში: საქართველოს სოცი-
ალ-ეკონომიური განვითარების ისტორიიდან (XIX ს.), გამომც. „მეცნიერ-
ება“, თბ. 1973, გვ. 178.

⁶⁷ იქვე, გვ. 186.

⁶⁸ იქვე, გვ. 276.

⁶⁹ პ. გუგუშვილი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითა-
რება XIX-XX სს, VI ტომი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ. 1979, გვ. 260.

⁷⁰ იქვე, გვ. 261.

⁷¹ იქვე, გვ. 263.

მისაღებია, საქართველოშიც პირველი ნმინდა სახის სს-ები სწორედ მე-19 ს-ის მეორე ნახევრიდან ჩამოყალიბებულყო. ისტორიული წყაროები საუბრობენ აგრეთვე „ქართული ღვინის კომპანიის შექმნის პროექტის“ შესახებ.⁷² მას ასევე სს-ის ფორმით უნდა ემუშავა, თუმცა ამ საზოგადოების შექმნის მცდელობაც უშედეგოდ დამთავრდა. ამ პერიოდში თბილისში ბევრი „კომპანია“ გაიხსნა, მაგალითისთვის მხოლოდ რამდენიმეს მოვიყვანთ: ფრანგი ვაჭრის კასტელას აბრეშუმსახვევი ქარხანა; ავსტრიელი ვაჭრის ზეტცერის ავეჯის დამამზადებელი ქარხანა, რომელიც თბილისში 1847 წელს ამუშავდა; რუსი კომერსანტის კორლანოვის თუჯის ქარხანა; 1858 წელს მუშაობა დაიწყო ასევე ბოზარჯიანცის თამბაქოს საწარმომ; თბილისში არსებობდა აგრეთვე სპირტის სახდელი საწარმო ორთქლის ძრავით და ა.შ.

ისევე როგორც ავსტრიაში, საქართველოშიც კაპიტალისტური კორპორაციების დამაარსებლებად (დამფუძნებლებად), ძირითადად, საიმპერატორო კართან დაახლოებული პირები და სამხედრო მოხელეები გამოდიოდნენ. როგორც ჩანს, ისინი, ერთი მხრივ, განსაკუთრებული სტატუსიდან გამომდინარე, ადვილად იღებდნენ სავალდებულო ნებართვას კაპიტალისტური საწარმოების ასამუშავებლად და, მეორე მხრივ კი, თავად იყვნენ დიდი ქონების მფლობელები იმდროინდელ საქართველოში.

მშვიდობამ საქართველოს საქალაქო ცხოვრების აღმავლობა მოუტანა. საგრძნობლად გაიზარდა მოსახლეობის რიცხვიც. მრავალი საცხოვრებელი თუ სხვა სახის შენობა-ნაგებობა შენდებოდა. გამომდინარე აქედან, სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა სამშენებლო მასალებზე მოთხოვნილებაც. ამიტომ სამშენებლო მასალების წარმოება მეტად სარფიან საქმედ იქცა. ამასთანავე, ამ პროდუქციის მწარმოებელი ქარხნები თითქმის გაკოტრების პირას მისულ ამქრებში დასაქმებულ ხელოსნებს (ხუროებს, კალატოზებს და სხვ.) თავისთან ეპატიუებოდა, სადაც საკმაოდ სოლიდურ ანაზღაურებასაც უხდიდნენ.⁷³

„მე-19 ს-ის მეორე ნახევრიდან თბილისის მრეწველობაში ადგილი აქვს მფლობელობის ერთპიროვნული ფორმებიდან აქციონერულ ფორმებზე გადასვლის შედარებით ძლიერ პროცესს. ოფიცია-

⁷² პ. გუგუშვილი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX-XX სს, VI ტომი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ. 1979, გვ. 268.

⁷³ მაგალითად, 1880 წელს თბილისში 95 აგურის ქარხანა ითვლებოდა, სადაც 300-ზე მეტი ადამიანი იყო დასაქმებული, საწარმოთა წლიური ბრუნვა 63 000 მანეთის პროდუქციის ბრუნვით განისაზღვრებოდა. ამასთან, თითო მუშას აქ დღიურად დაახლოებით მანეთიდან ორ მანეთამდე უხდიდნენ. იხ.: ბაქრაძე, მრეწველობის განვითარება თბილისში, გვ. 277.

ლური ცნობებით, 1900 წელს აქციონერულ საზოგადოებათა რიცხვი თბილისში შეადგენდა 14-ს, მათი წლიური ბრუნვა უდრიდა 959 000 მანეთს, ხოლო მუშების რიცხვი – 1906 კაცს.⁷⁴

ბ) სააქციო ქონებრივი ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმები საქართველოში

ისევე როგორც ავსტრიაში, საქართველოშიც სს-ის დაფუძნებისათვის საჭირო იყო სავალდებულო სახელმწიფო ნებართვა.⁷⁵ ასე რომ, საქართველოშიც სს-ის დაარსებასთან მიმართებით კონცესიის პრინციპი მოქმედებდა. ამას ნათელყოფს ის სამართლებრივი დოკუმენტები, რომლებიც წარმოების სხვადასხვა პროფილის სს-ის დაფუძნებას შეეხება. მე-19 ს-ის მინურულს, კერძოდ, 1896 წელს, ფუძნდება გ. ადელხანოვის ტყავისა და ბენვის საწარმო. ამავე საწარმოს წესდების მიხედვით, ეს ქარხანა ჩამოყალიბდა სს-ის სამართლებრივი ფორმით. წესდების დასაწყისშივე, მის პირველ გვერდზე, ვკითხულობთ, რომ მისმა საიმპერატორო უდიდებულესობამ – იმპერატორმა განიხილა წინამდებარე წესდება სს-ის შექმნის შესახებ, მოინონა იგი და დართო ფუნქციონირების ნება.⁷⁶ იგივე შეიძლება ითქვას 1899 წელს დაფუძნებულ ამიერკავკასიის მანუფაქტურულ სს-ზე,⁷⁷ ასევე 1900 წელს დაარსებულ ამიერკავკასიის ასანთისა და ხისმჭრელ სს-ზეც⁷⁸ და ა.შ.

ზემოთ მოყვანილ საწარმოთა წესდებების პირველი პარაგრაფებით აუცილებლად განისაზღვრებოდა საზოგადოების დაფუძნების ძირითადი მიზანი და ადგილსამყოფელი (იურიდიული მისა-

⁷⁴ „Сборник статистических сведений по закавказскому краю“, ч. 1, Тифлиси 1902, ст. 238-240. ვუთითებ: ბაქრაძე, მრეწველობის განვითარება თბილისში, გვ. 282. ნიშანდობლივია, რომ სოციალისტური რეჟიმის დამყარებამდე, საქართველოში შეიმჩნეოდა კაპიტალის ზრდის ტენდენცია და ამ თვალსაზრისით სს-ების დაარსების ტემპის სწრაფი ზრდა. სს-ები იქმნებოდა სამთო-სამადნო წარმოებებში, მაგალითად, გერმანელი „გელზენიკირხენის სამთო-სამრეწველო სს“. იხ.: ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია (მთ. რედ. ირ. აბაშიძე), ტომი VIII, თბ. 1984, გვ. 540. თუმცა სოციალისტური რეჟიმის დამყარების შემდეგ ეს ტენდენციაც, რასაკვირველია, თითქმის საერთოდ დასამარდა.

⁷⁵ საქართველოში, როგორც რუსეთის იმპერიის ერთ-ერთ რეგიონში, სს-ის დასაფუძნებლად სავალდებულო იყო „სამთავრობო ნებართვის“ მიღება. შეად.: Большая советская энциклопедия, 2-ое издание, Том II, ст. 26.

⁷⁶ Уставъ Акционерного общества кожеваннаго и вайлочного производъ на закавказъ Г. Г. Адельханова, Тифлиси 1896, ст. 1.

⁷⁷ იხ.: Уставъ Акционерного общества закавказской мануфактуры, Тифлиси 1899, ст. 1.

⁷⁸ იხ.: Уставъ Акционерного общества закавказского спичечного и льсопильного производства, Тифлиси 1900, ст. 1.

მართი), ასევე მისი საფირმო სახელწოდება.⁷⁹ საინტერესოა ის ფაქტი, რომ წესდებებით ასევე წესრიგდებოდა საზოგადოების საკუთრებაში მის დაფუძნებამდე არსებული ქონების (ფაბრიკა, მანუფაქტურები) გადასვლა, მისი სამართლებრივი მდგომარეობა,⁸⁰ ანუ ამ საწარმოთა კაპიტალური ხასიათი იმთავითვე იყო გამოკვეთილი. ქონების მესაკუთრე თავად საზოგადოება იყო.⁸¹ ხოლო კრედიტორების წინაშე პასუხისმგებლობა განისაზღვრებოდა როგორც საზოგადოების მთელი ქონებით, ისე ნაწილობრივ „ადრინდელი მფლობელის“ (დამფუძნებლის) ქონებით. ყოველგვარი დავა საზოგადოებასთან დაკავშირებით გადაწყდებოდა რუსეთის იმპერიაში მოქმედი კანონების საფუძველზე.⁸² სამართლებრივი დოკუმენტი ითვალისწინებდა „საზოგადოების საჯარო ინფორმაციას“, ანუ მისი დარსებების შესახებ ინფორმაციის საჯაროდ გამოქვეყნების სავალდებულოებას. ეს ინფორმაცია უნდა გამოქვეყნებულიყო სამთავრობო მაცნეში, კერძოდ, საფინანსო, სამრეწველო და სავაჭრო მაცნეში.

იმდროინდელი სამართლებრივი ნორმები დიდ ყურადღებას უთმობდა საზოგადოების კაპიტალს, აქციებსა და აქციის მფლობელთა უფლება-მოვალეობებს. საწესდებო კაპიტალს წესდებები „ძირითად კაპიტალს“ უწოდებდა და სხვადასხვაგვარად განსაზღვრავდა (მაგალითად, 1 500 000 რუბლად,⁸³ 600 000 მანეთად⁸⁴ და. ა.შ.). თითოეული აქციის (ნომინალური) ღირებულება, მაგალითად, ადელხანოვის ტყავის სს-ის წესდების მიხედვით, 250 მანეთი იყო, მათი რიცხვი კი 6000. ამავე წესდების მე-9 პარაგრაფის თანახმად, აქციების რაოდენობა იყოფოდა როგორც საზოგადოების დამფუძნებელზე, ისე გარეშე მოწვეულ პირებზე, რომლებიც, დამფუძ-

⁷⁹ მაგალითად, ამიერკავკასიის მანუფაქტურული სს იქმნებოდა ამიერკავკასიაში ბამბისა და ქალაღის წარმოების მხარდასაჭერად, ამიტომ მისი ძირითადი მიზანიც სწორედ ეს იყო. Уставъ Акционерного общества закавказской мануфактуры, Тифлиси 1899, §1.

⁸⁰ Уставъ Акционерного общества кожеваннаго и вайлочного производствъ на закавказь Г. Г. Адельханова, Тифлиси 1896, ст. 1.

⁸¹ Уставъ Акционерного общества кожеваннаго и вайлочного производствъ на закавказь Г. Г. Адельханова, Тифлиси 1896, §2; Уставъ Уставъ Акционерного общества закавказской мануфактуры, Тифлиси 1899, §2.

⁸² Уставъ Акционерного общества кожеваннаго и вайлочного производствъ на закавказь Г. Г. Адельханова, Тифлиси 1896, §3, გვ. 2.

⁸³ Уставъ Акционерного общества кожеваннаго и вайлочного производствъ на закавказь Г. Г. Адельханова, Тифлиси 1896, §8; Уставъ Акционерного общества закавказской мануфактуры, Тифлиси 1899, §6.

⁸⁴ Уставъ Акционерного общества закавказского спичечнаго и льсопильнаго производства, Тифлиси 1900, §8.

ნებისაგან განსხვავებით, აქციებს მიიღებდნენ მათსა და დამფუძნებლებს შორის დადებული ხელშეკრულებით განსაზღვრულ ფასად.⁸⁵ აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საზოგადოებისათვის კაპიტალის მოსაზიდად წესდების მე-10 პარაგრაფი ითვალისწინებდა აქციებისთვის წესდების დამტკიცებიდან 6 თვის განმავლობაში თანხის გადახდას არა მხოლოდ დამფუძნებელთა, არამედ მესამე, მონვეულ პირთა მიერ.⁸⁶ აქციონერთა ნების შესაბამისად, აქციები შეიძლება დარიგებულიყო (განთავსებულიყო) სახელობით ან სანარმდგენლო ფორმით (§14). ჩვეულებრივ, საზოგადოება ვალდებული იყო, ეწარმოებინა საზოგადოების წიგნი, სადაც აქციონერთა სტრუქტურა იქნებოდა დაფიქსირებული. ყოველ აქციას თან ერთვოდა „კუპონის ფურცელი“, ⁸⁷ რომელიც უზრუნველყოფდა 10 წლის განმავლობაში დივიდენდის მიღების შესაძლებლობას.⁸⁸ მე-16 პარაგრაფი განსაზღვრავდა სახელობითი აქციის გასხვისების წესს. რაც შეეხება ასეთი ტიპის აქციის გასხვისებას, იგი რთულ პროცედურას მოიცავდა და სასამართლოს დადგენილებას მოითხოვდა. ნიშანდობლივია, რომ აქცია საბირჟოუნარიანობას (საჯაროდ ვაჭრობისათვის გატანის უნარიანობას) იძენდა მხოლოდ საზოგადოების დაფუძნებიდან „ერთი საოპერაციო წლის ანგარიშის გამოქვეყნების შემდეგ“.⁸⁹ საზოგადოების წესდების მე-18 პარაგრაფი განამტკიცებდა აქციის (როგორც მონმობის) და მის უკან მდგარი უფლების განუცალკევებლად არსებობის პრეზუმფციას იმდენად, რამდენადაც ამავე პარაგრაფის მიხედვით, კუპონი (ტალონი)⁹⁰ არ შეიძლება გადაცემოდა სხვა პირს სახელობითი აქციის გადაცემის გარეშე, რაც, ალბათ, იმას ნიშნავდა, რომ წარმოუდგენელი იყო აქციის, როგორც მონმობის გასხვისება სხვა პირზე, ხოლო იმ უფლების, რაც მის უკან იდგა, ცალკე სხვა პირისთვის გადაცემა. ეს ორი ელემენტი რეალურად ერთობლიობას წარმოადგენდა.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ თავდაპირველად აქციის მფლობელის გარდაცვალების და მის ქონებაზე უფლებამონაცვლის, მზრუნველის⁹¹ დადგენის შემდეგ, ამ უკანასკნელს არ ჰქონდა სა-

⁸⁵ Уставъ Акціонерного общества кожеваннаго и вайлочнаго производствъ на Закавказь Г. Г. Адельханова, Тифлисъ 1896, §9, გვ. 3-4.

⁸⁶ იქვე, §10, გვ. 4.

⁸⁷ შეიძლება მას ტალონიც ვუნდოდოთ. ავსტრიულ სამართალში ასეთ დამატებით ქალაქს სწორედ ტალონი ჰქვია.

⁸⁸ Уставъ Акціонерного общества кожеваннаго и вайлочнаго производствъ на Закавказь Г. Г. Адельханова, Тифлисъ 1896, §15, გვ. 6.

⁸⁹ იქვე, §17, გვ. 6.

⁹⁰ რომელიც აქციის განუყოფელი ნაწილი იყო.

⁹¹ წესდება ხმარობს ტერმინს „опекун“.

ზოგადოების მართვაში რაიმე განსაკუთრებული უფლება. შესაბამისად, ეს იძლევა იმის საშუალებას, ადელხანოვის სს-ის წესდების მე-20 პარაგრაფი განიმარტოს იმგვარად, რომ საზოგადოების დამფუძნებელი საზოგადოებაში განსაკუთრებული სტატუსით და უფლებებით სარგებლობდა.

სამართლებრივად განისაზღვრებოდა ასევე საზოგადოების მმართველობის, ზოგადად, მისი მართვის საკითხები (მაგალითად, ადელხანოვის სანარმოს წესდების 21-83-ე პარაგრაფები). წინამდებარე საზოგადოებას არ ჰყავდა სამეთვალყურეო საბჭო და ღირექტორთა სისტემურ კონტროლს ქონებრივი თვალსაზრისით, ძირითადად, აქციონერთა საერთო კრება ახორციელებდა.

39-48-ე პარაგრაფები საზოგადოების მოგებისა და დივიდენდთა განაწილებას აწესრიგებდა. ძალიან საინტერესოდ გვეჩვენება ის, რომ, მაგალითად, 44-ე პარაგრაფი თავისებურად საზოგადოებისთვის სარეზერვო ფონდის შექმნას ითვალისწინებდა იმდენად, რამდენადაც ამავე მუხლით განისაზღვრებოდა, რომ დაუშვებელია მოგების განაწილება, თუ „დამატებით კაპიტალში“⁹² ჩარიცხული თანხა არ შეადგენს იმ თანხის 5%-ს, რომელიც ბალანსის შედგენის შედეგად საზოგადოების პასივების დაფარვის შემდეგ აქტივს არ მიემატება. უფრო მეტიც, 45-ე პარაგრაფი უშუალოდ სარეზერვო კაპიტალის არსებობის სავალდებულოებას განსაზღვრავდა. კერძოდ, თანხის (ბრუნვიდან შემოსული ქონების) ჩარიცხვა „დამატებით კაპიტალში“ წარმოებს მანამ, სანამ იგი ძირითადი კაპიტალის 1/3-ს არ მიაღწევს. საზოგადოება ვალდებული იყო, საჯაროდ გამოექვეყნებინა ინფორმაცია დივიდენდების გაცემის შესახებ⁹³ (§47).

49-61-ე პარაგრაფები აქციონერთა საერთო კრებას, უფლებამოსილებას, მის მუშაობას აწესრიგებდა. ხოლო ბოლო, 62-67-ე პარაგრაფები საზოგადოების შიგნით დავების გადაწყვეტას, საზოგადოების პასუხისმგებლობასა და ლიკვიდაციას შეეხებოდა. აქვე წესრიგდებოდა სალიკვიდაციო პროცედურასა და ლიკვიდატორებთან დაკავშირებული საკითხები (§65).

იმდროინდელი სააქციო სამართალი დროებით მონმობებსაც იცნობდა, მაგრამ მათ გასხვისებას კრძალავდა.⁹⁴ შესაბამისად, ისინი სახელმწიფო ბანკის ნომინალურ მფლობელობაში იმყოფებოდა და მათი გამოტანა აქციონერს პირველი საოპერაციო წლის გა-

⁹² წესდება ხმარობს ტერმინს „запасный капитал“.

⁹³ Уставъ Акционерного общества кожеваиннаго и вайлочногo производствъ на заваказь Г. Г. Адельханова, Тифлисъ 1896, §47.

⁹⁴ Уставъ Акционерного общества заваказской мануфактуры, Тифлисъ 1899, §7.

სვლის შემდეგ შეეძლო.⁹⁵ მნიშვნელოვანია, ჩემი აზრით, ის ფაქტი, რომ აქციათა მიღება დამოკიდებული არ იყო იმაზე, თუ ვინ იქნებოდა შეტანილი (რეგისტრირებული) საზოგადოების დამფუძნებლად წესდებაში,⁹⁶ ანუ შესაძლებელი იყო, დამფუძნებელსა და მესამე პირს შორის მიღწეული შეთანხმების საფუძველზე, საკუთრების უფლება აქციაზე საზოგადოების დაარსების (დაფუძნების) პროცესშივე სხვა მესამე პირზე, მონვეულ პირზე გადასულიყო. ეს კი, როგორც ჩანს, ენინაალმდეგება თანამედროვე ქართულ და ავსტრიულ სააქციო სამართალს.

კაპიტალის შევსების უზრუნველსაყოფად თითოეული აქციისთვის გადასახდელი თანხის მთლიან გადახდამდე აქციები არ გაიცემოდა. ისინი სახელმწიფო ბანკის მფლობელობაში იმყოფებოდა მანამ, სანამ საზოგადოების ძირითადი კაპიტალი არ შეივსებოდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში საზოგადოება არშემდგარად განიხილებოდა.⁹⁷ შესაბამისად, უნდა განვმარტოთ, რომ პრივილეგიაც უქმდებოდა. ხოლო მას შემდეგ, რაც ფინანსთა მინისტრს წარედგინებოდა ანგარიში იმის თაობაზე, რომ თანხა შეტანილია, საზოგადოებას ეძლეოდა უფლება, „გაეხსნა თავისი საქმიანობა“.⁹⁸ იმ შემთხვევაში, თუკი საზოგადოება არშემდგარად გამოცხადდებოდა, შეტანილი თანხა პირებს უკან უბრუნდებოდათ.⁹⁹ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საზოგადოების სამენარმეო საქმიანობის დაწყება, ძირითადად, უშუალოდ იყო დაკავშირებული დამფუძნებლების მიერ შესატანის შეტანასთან, რომელიც ორი წლის განმავლობაში ან, შეთანხმებისამებრ, უფრო მცირე ვადაში სრულყოფილად უნდა შეესრულებულიყო, წინააღმდეგ შემთხვევაში უნდა მომხდარიყო საზოგადოების ლიკვიდაცია.

საინტერესოა, რომ იმდროინდელი ქართული სააქციო სამართალი განსაზღვრავდა იმ შემთხვევას, როდესაც პირის მიერ დათქმულ ვადაში შესატანი სრულყოფილად არ იქნებოდა განხორციელებული. ამ დროს ასეთ პირს დამატებით ეძლეოდა ერთი თვე თანხის გადასახდელად. მაგრამ ამავდროულად მას საზოგადოების სასარგებლოდ ეკისრებოდა 1%-ის (დარჩენილი თანხის, დარჩენილი შესატანის) ჯვარიმის სახით გადახდაც¹⁰⁰ (შეიძლება ეს ე.წ. კონვენციონალურ საჯარიმო სანქციასაც შევადაროთ. ამაზე ქვემოთ იქნება საუბარი).

⁹⁵ Уставъ Акционерного общества закавказской мануфактуры, Тифлисъ 1899, §7-ის შენიშვნა.

⁹⁶ იქვე, §7.

⁹⁷ იქვე, §8.

⁹⁸ იქვე, §8, მე-3 წინადადება.

⁹⁹ იქვე, §8.

¹⁰⁰ იქვე, §9.

საკუთარი კაპიტალის გასაზრდელად საზოგადოებას უფლება ჰქონდა გამოეშვა ასევე აქციათა დამატებითი რაოდენობა, მაგრამ არა უმეტეს პირველდანიებითი კაპიტალისა.¹⁰¹ კაპიტალის გაზრდა კი ნებადართული იყო მხოლოდ ფინანსთა მინისტრის თანხმობით. კაპიტალის გაზრდისას გამოშვებული აქციის ფასი, ზოგადად, ნომინალურ ფასს უდრიდა, თუმცა მის შემძენს ნომინალურ თანხაზე მეტი უნდა გადაეხადა, კერძოდ, ეს იყო ე.წ. საპრემიო თანხა, რომელიც საზოგადოების სათადარიგო კაპიტალიდან გამოიანგარიშებოდა.¹⁰² ახალგამოშვებული აქციების შესყიდვის უპირატესობით, ძირითადად, ამავე საზოგადოების აქციონერები სარგებლობდნენ. ხოლო ის აქციები, რომელთაც აქციონერები არ შეისყიდდნენ, ფინანსთა მინისტრის ნებართვით, საჯარო ვაჭრობისათვის გაიტანებოდა.¹⁰³

1900 წელს დაფუძნდა ასევე ტაიროვის, ალიხანოვისა და ტოლეს სახელით ცნობილი ზეთის, საპნისა და სანთლის მწარმოებელი სს.¹⁰⁴ ასე რომ, უკვე გასული საუკუნის დასაწყისში საქართველოში განსაკუთრებით შეიმჩნევა სანარმოთა სს-ის ფორმით დაფუძნების მზარდი ტენდენცია.¹⁰⁵

§ 3. დასკვნის ნაცვლად

აღსანიშნავია, რომ, ავსტრიისაგან განსხვავებით, საქართველო, სააქციოსამართლებრივი ურთიერთობის საკანონმდებლო დონეზე მონესრიგების თვალსაზრისით, ჩამორჩენილი ქვეყანაა. იმდროინდელ საქართველოში არ არსებობდა რაიმე სპეციალური საკანონმდებლო აქტი, რომელიც დეტალურად მოაწესრიგებდა სს-ებთან დაკავშირებულ საკითხებს. ამიტომ ეს ურთიერთობა, ძირითადად, წესდებების მეშვეობით წესრიგდებოდა. თუმცა წესდებათა ანალიზმა ასევე გვიჩვენა, რომ საქართველოც, სს-თა ჩამოყალიბების თვალსაზრისით, ზოგადად, იმ ისტორიულ კანონზომიერებას ექვემდებარება, რაც ევროპის ქვეყნებში არსებობდა. პრინციპში, წესდებებსაც უფრო „კანონების“ ფორმა და შინაარსი ჰქონდათ. ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოშიც სს-ის დაარსება არა მხოლოდ კერძოსამართლებრივ მიზანს ემსახურებოდა, არამედ, გარკვეულწილად, საჯარო, საერთო საზოგადოებრივი დატვირთვაც გააჩნდა.

¹⁰¹ Уставъ Акционерного общества закавказской мануфактуры, Тифлисъ 1899, §11.

¹⁰² იქვე, §11-ის დამატება.

¹⁰³ იქვე, §12.

¹⁰⁴ Уставъ Акционерного общества маслостройныхъ, мыловаренныхъ и свчильныхъ заводовъ въ Тифлисъ, Тифлисъ 1900.

¹⁰⁵ თუმცა ეს ტენდენციაც სოციალისტური რეჟიმის დამყარებისთანავე საერთოდ შეჩერდა.

**სააქციო საზოგადოება, როგორც
ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის
ქონებრივი წარმონაქმნი. მისი დაფუძნება:
ჩვეულებრივი და კვალიფიციური**

შესავალი

ა) ზოგადად

საერთოდ, აღიარებულია, რომ ქონებრივი ურთიერთობა ყალიბდება სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეებს შორის და დაკავშირებულია საკუთრებისა და სხვა სანიეთო უფლებათა წარმოშობასთან, განხორციელებასა და შეწყვეტასთან.¹⁰⁶ „ქონებრივი ურთიერთობა წარმოიშვება აგრეთვე გარკვეული გარიგების დადებით ან სხვა რომელიმე ვალდებულებით (მაგალითად, დელიქტი – ზიანის მიყენების შედეგად წარმოშობილი ვალდებულება)“.¹⁰⁷

სააქციო საზოგადოებაში შესაძლოა, გამოიყოს ქონებრივ ურთიერთობათა ძირითადად სამი ჯგუფი:

პირველი – ეს არის ის ქონებრივი ურთიერთობა, რომელშიც თავად სააქციო საზოგადოება მონაწილეობს როგორც სამოქალაქო ბრუნვის სამართლებრივი სტატუსის მქონე დამოუკიდებელი სუბიექტი. როგორც არაერთხელ იქნება ნათქვამი, სს სამართლის სრულუფლებიანი სუბიექტია და შეუძლია დადოს გარიგებები, დამოუკიდებლად აგოს პასუხი თავის ვალდებულებებზე კრედიტორების წინაშე, მიაყენოს სხვა პირს ზიანი, გამოვიდეს მოსარჩელედ და მოპასუხედ პროცესში და ა.შ., ანუ მას მართლწესრიგით მინიჭებული აქვს სრული უფლება, სუვერენულად წარდგეს სამოქალაქო ბრუნვაში. მეორე ჯგუფი მჭიდროდ არის დაკავშირებული თვით ამ იურიდიული პირის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის თავისებურებებთან. ქონებრივი ურთიერთობის მეორე ჯგუფის ყველაზე დამახასიათებელი ნიშან-თვისება არის ის ურთიერთობა, რომელიც წარმოიშვება იურიდიული ფაქტების მოქმედების ძალით და, რომელსაც, თავის მხრივ, მხოლოდ განსაზღვრულ შემთხვევებსა და მხოლოდ სს-ებში აქვს ადგილი. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ ტიპის ქონებრივი ურთიერთობა დამახასიათებელია მხოლოდ და მხო-

¹⁰⁶ Ионцев М. Г., Акционерные общества, Москва 2002, ст. 35.

¹⁰⁷ იქვე.

ლოდ სს-ისთვის. მაგალითად, ის აქციონერი, რომელიც საერთო (აქციონერთა) კრების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას სს-ის რეორგანიზაციის თაობაზე მთლიანად ან ნაწილობრივ არ ეთანხმება, იქნეს განსაკუთრებულ სუბიექტურ უფლებას, მოითხოვოს საზოგადოებისაგან მისი ყველა აქციის ან მისთვის ნაწილობრივ მიკუთვნებული აქციების გამოსყიდვა. რაც შეეხება თავად სს-ს, მას წარმოეშობა ამ აქციის (აქციათა) „მენარმეთა შესახებ“ კანონით (ასევე „ბAktG“) დადგენილი წესით შესყიდვის (აქციის მფლობელისაგან აქციის გამოსყიდვის) კორესპონდენციული იურიდიული ვალდებულება. ასე რომ, ზემოაღნიშნულმა შემთხვევამ კონკრეტულად დაგვანახვა ქონებრივი ურთიერთობისათვის დამახასიათებელი ის მაგალითი, რაც, შესაძლოა, მხოლოდ სს-ში არსებობდეს და რასაც სხვა საწარმოზე (საწარმოს სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმაზე) ვერ ვიტყოდით.

რაც შეეხება მესამე ჯგუფს – იგი, ძირითადად, დაკავშირებულია ადმინისტრაციულ საკითხებთან. კერძოდ, ამ ჯგუფს შეიძლება მიეკუთვნოს საზოგადოების იურიდიული ვალდებულებები, რომლებიც წარმოიშობა და გამომდინარეობს ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი, საგადასახადო, შრომითსამართლებრივი და სხვა ურთიერთობებისაგან. ასეთ ვალდებულებებად შესაძლოა, ვალია-როთ გადასახადების გადახდა საწარმოს მიერ, ჯარიმის, აქციზების გადახდა, შრომის ხელფასების ანაზღაურება და სხვ.¹⁰⁸

რადგანაც წინამდებარე ნაშრომის სათაურია ქონებრივი ურთიერთობა სს-ში და, ძირითადად, ქონებრივ მოვლენებთან დაკავშირებულ ნიშნებზეა საუბარი, მიზანშეწონილია, ჩამოვაცალიბოთ ქონებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე კრიტერიუმები, კერძოდ, ისინი, რომლებიც შეეხება: სს-ის დაარსებას, დაფუძნებას, ქონების მოზიდვას, სანესდებო კაპიტალსა და მის შექმნას, სს-ის ქონებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურებებს, საზოგადოების აქციებს, მათ შექმნას, შექმნას, გასხვისებას, ასევე იმ თავისებურებებს, რომლებიც ეხება სს-ის გარკვეულ გარიგებებს (როგორც საზოგადოების შიდა (მაგალითად, ქონებრივი შესატანები, დამფუძნებელთა ვალდებულებები, ქონების მიღება საზოგადოების მხრიდან (ე.წ. Sachübernahme), დამფუძნებელ-პარტნიორთა ურთიერთობანი და სხვ.), ისე მის გარე ურთიერთობებს. სწორედ ეს და მასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები იქნება განხილული ამ ნაშრომში.

საკორპორაციო სამართალში სს კაპიტალურ საზოგადოებათა კატეგორიას მიეკუთვნება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, იგი წარმო-

¹⁰⁸ Ионцев, Акционерные общества, ст. 36.

ადგენს „ინდუსტრიულ საჯარო საზოგადოებას (სანარმოს)“.¹⁰⁹ მასში ყველაზე მკაცრად არის გავლებული ზღვარი კაპიტალის მესაკუთრესა (ე.წ. აქციონერთა დემოკრატია) და მენეჯმენტს (ე.წ. უცხო ორგანო) შორის. ძირითადი სს-ის არსებობა-ფუნქციონირებაში სწორედ განცალკევებული ქონება (მისი წევრების ინდივიდუალური ქონებისაგან განყენებული კაპიტალი) გახლავთ. ამასთან, იგი კაპიტალის გაერთიანების შედეგად შექმნილ იურიდიულ პირებში, როგორც წესი, ყველაზე უფრო დიდი მოცულობის, დიდი ქონების მეპატრონეა.

ამხანაგური ტიპის სანარმოთაგან განსხვავებით, სს-ის დაფუძნება უფრო რთულ პროცედურებს მოიცავს, რასაც საქართველოში, ძირითადად, აწესრიგებს კანონი „მენარმეთა შესახებ“. ავსტრიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში სს-ის საქმიანობას ცალკე ფედერალური კანონი არეგულირებს, რომელშიც დეტალურად არის რეგლამენტირებული მისი დაფუძნების სტადიები.

ბ) სს-ის სავალდებულო და ნებაყოფლობითი სისტემის შესახებ

უნდა აღინიშნოს, რომ კაპიტალური ტიპის საზოგადოების (სს-ის) დაფუძნებისათვის მოქმედებს ნორმატიული სისტემა, რომლის წინამორბედიც ისტორიულად ე.წ. კონცესიის სისტემა იყო.¹¹⁰ ოკტროის პრინციპი ძირითადად განვითარდა მე-18 საუკუნეში. მისი არსი ის იყო, რომ სს უნდა შექმნილიყო აუცილებლად სახელმწიფოს სპეციალური ნებართვის საფუძველზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი გაუქმებულად ჩაითვლებოდა. ეს პროცესი ეკონომიკური ასპექტით იყო გამოწვეული. მე-18-19 საუკუნეებში სს-ები უკვე გა-

¹⁰⁹ Schmidt, Gesellschaftsrecht, S. 770.

¹¹⁰ საერთოდ, სავალდებულო ნებართვათა სისტემა ორად იყოფა: ოკტროისა და კონცესიის სისტემად. ოკტროის სისტემა კონცესიის სისტემად შეიცვალა. ეს უკანასკნელი კი ნორმატიულმა (ანუ ნებადართულობის) სისტემამ ჩაანაცვლა. საერთოდ, ავსტრიაში (და არა მხოლოდ ავსტრიაში, არამედ ევროპის კონტინენტის ბევრ ქვეყანაში) სააქციო სამართლის განვითარება – ჩამოყალიბების წინაპირობების მიხედვით – სამად იყოფა: ოკტროის სისტემა (მას სხვაგვარად, როგორც ზემოთ აღინიშნა, პრივილეგიის სისტემას უწოდებენ), კონცესიის სისტემა და ნორმატიული სისტემა. ისტორიულად პრივილეგიას კანონის ძალა გააჩნდა. შესაბამისად, სამართლებრივად სს-ები სწორედ ამგვარი პრივილეგიის, ანუ კანონის საფუძველზე იქმნებოდა. კომერციული საბჭოს კომისიის 1821 წლის დეკრეტის შემდეგ ავსტრიაში შემოღებულ იქნა კონცესიის სისტემა, ამ უკანასკნელს კი ნორმატიული სისტემა ჩაენაცვლა. ამ პროცესმა ავსტრიაში თითქმის მე-20 ს-ის მეორე ნახევრამდე გასტანა. იხ.: Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 47-49, 56-60. ამასთან დაკავშირებით შეგიძლიათ ასევე იხ.: Schmidt, Gesellschaftsrecht, S. 761.

დაუდებელ საჭიროებას წარმოადგენდა, რათა დიდ სანარმოებს საქმიანობისათვის აუცილებელი კაპიტალი შეეძინა. ასევე არსებობდა მოსაზრება იმის თაობაზე, სასარგებლო იქნებოდა თუ არა - ეკონომიკის ყველა სფეროში ასეთი დიდი სანარმოების არსებობა. ჩნდებოდა ასევე შიში იმისა, რომ ეს დიდძალი ქონების მქონე საზოგადოებები „შთანთქავდა“ მცირე მენარმეებს (კომერსანტებს), რაც მონოპოლური პლატფორმის სანინდარიც იქნებოდა. ამიტომ ამ დიდი სანარმოების საქმიანობა სახელმწიფოს განსაკუთრებული მეთვალყურეობით უნდა წარმართულიყო, რამაც განაპირობა კიდევ სს-ის დაფუძნებისათვის სახელმწიფოს აუცილებელი ნებართვის შესახებ დებულების შემოღება.¹¹¹

საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი ჩარევა საზოგადოების სამენარმეო საქმიანობაში ერთგვარად ხელყოფდა კიდევ სამენარმეო თავისუფლების პრინციპს. ამის გარდა, ინდუსტრიალიზაციამ განვითარების ისეთ დონეს მიაღწია, რომ სააქციო საზოგადოების, როგორც სანარმოს ერთ-ერთი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის, გამოყენება მკვეთრად აუცილებელი გახდა. ეკონომიკის შემდგომმა განვითარებამ თანდათანობით მოითხოვა კონცესიის სისტემის გაუქმება. დროთა განმავლობაში მსხვილ მენარმეებს უფრო მეტი თავისუფლება მიეცათ სააქციო საზოგადოებათა შექმნასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, სახელმწიფომ დაინახა სააქციო საზოგადოების დადებითი თავისებურებებიც როგორც ეკონომიკის, ისე სოციალურ სფეროში. ნიშანდობლივია, რომ სამენარმეო საქმიანობის რენტაბელურობას, გონიერებასა და პროფესიონალიზმთან ერთად, მეტწილად საჭირო სახსრები და კაპიტალი განაპირობებს. ეს უკანასკნელი კი, სანარმოს სხვა ფორმებისაგან შედარებით, სს-ისთვის ყველაზე მეტად იყო დამახასიათებელი. დიდ ქონებას, მის ბრუნვასა და აქედან მოგების მიღებას მრავალი მუშახელის ძალისხმევა სჭირდება. სს-ის მუშაობაში გაცილებით მეტი ადამიანი იყო დასაქმებული, ვიდრე, ვთქვათ, სპს-ში ან რომელიმე სხვა ამხანაგური ტიპის საზოგადოებაში. ყველასათვის ნათელი გახდა, რომ სს-ის არსებობა საზოგადოებაში საშუალო ფენის გაჩენასა და გამრავლებას ემსახურებოდა, რაც დემოკრატიული და სოციალურად სამართლიანი ქვეყნის არსებობის ქვაკუთხედი. მაგრამ სახელმწიფო, სს-ის შექმნასთან დაკავშირებით, კონტროლის მექანიზმებზე მთლიანად ხელის აღებას არ აპირებდა, ამიტომ თანდათანობით ჩამოყალიბდა ე.წ. ნორმატიული სისტემა, რომლის დაცვაც, რასაკვირველია, აუცი-

¹¹¹ ლ. ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ. 1997, გამომც. „სამართალი“, გვ. 287-288.

ლებელი წინაპირობა იყო კაპიტალური ტიპის საზოგადოების დაფუძნებისათვის. კანონმდებლობა საჭირო რეკვიზიტებს ადგენდა საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის, რომელიც ნესდებაში უნდა ასახულიყო.

ასე რომ, ნორმატიული სისტემა სახელმწიფოს სპეციალურ ნებართვას არ მოითხოვდა, იგი საზოგადოების დაფუძნებისას მენარმეებს ანიჭებდა არჩევანის თავისუფლების შესაძლებლობას, თუ რომელი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით ემოქმედათ, მაგრამ პარალელურად ნორმატიულად განსაზღვრავდა იმ მინიმალურ მოთხოვნებს, რომლებიც აუცილებელი იყო აქციონერებისა და მესამე პირების დასაცავად და ეკონომიკური ურთიერთობების უსაფრთხოებისათვის.

თანამედროვე ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოშიც, დღემდე მოქმედებს მე-19 ს-ში შემოღებული ნორმატიული სისტემა.¹¹²

გ) მოკლედ საქართველოში თანამედროვე სს-თა „დაარსების“ თაობაზე

საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ სს შესაძლებელია, ჩამოყალიბდეს (წარმოდგეს, შეიქმნას, დაარსდეს) ან დაფუძნების, ან გარდაქმნის მეშვეობით.¹¹³ საგულისხმოა, რომ „საწარმოს შექმნის ნაცვლად ზოგიერთი ავტორი იყენებს ტერმინს საწარმოს დაარსება“.¹¹⁴ საწარმოს შექმნა გულისხმობს როგორც მის პირველად შექმნას, ისე მის შექმნას რეორგანიზაციის გზითაც, ხოლო დაარსებაში იგულისხმება მხოლოდ პირველი.¹¹⁵ ნიშანდობლივია, რომ სს-ის დაარსება არ არის ისეთი ხშირი მოვლენა, როგორც ეს რომელიმე საწარმოს სს-დ გარდაქმნის დროს ხდება. გასული საუკუნის 90-იან წლებში ავსტრიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში განსაკუთრებით გავრცელებული იყო სს-ის დაფუძნება გარდაქმნის მეშვეობით. ეს, ალბათ, იმ ფაქტორით იყო განპირობებული, რომ ამ პერიოდში განსაკუთრებით გაიზარდა ბირჟებზე საწარმოთა წილების (აქციების) ყიდვა-გაყიდვის მოთხოვნილება (ავსტრიაში წინა საუკუნის ეს მონაკვეთი ხასიათდება ბირჟებზე სადილერო-საბროკერ-

¹¹² ნიშანდობლივია, რომ კონცესიის სისტემის გამოყენების ვალდებულება, მაგალითად, ავსტრიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში მხოლოდ განსაკუთრებული სფეროს კაპიტალური საზოგადოებებისათვის გამოიყენება (მაგალითად, საპენსიო კორპორაციები, რკინიგზა, საზღვაო-საჰაერო მიმოსვლა). ამასთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: P. Mader, Kapitalgesellschaften, 3., neubearbeitete Auf., Verlag Orac, Wien 1998, S. 66.

¹¹³ Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, S. 349.

¹¹⁴ ქ. ქოქრაშვილი, სამენარმეო სამართლის შესავალი, თბ. 2001, გვ. 106.

¹¹⁵ იქვე.

რო კომპანიების მიერ წარმოებული ოპერაციების განსაკუთრებული მოზღვავეებით). სწორედ ამიტომ უკვე დაარსებული, დიდი კაპიტალურეზერვების მქონე საზოგადოებები ყველანაირად ცდილობდა, თავიანთი წილები საჯარო ვაჭრობისათვის ხელმისაწვდომი გაეხადა. მაგალითად, თუკი წარმატებული შპს-ის პარტნიორები მოისურვებენ თავიანთი საწარმოსათვის უკეთესი საინვესტიციო გარემოს მოძიებას, დღის წესრიგში, ჩვენი აზრით, უეჭველად უნდა დადგეს ამ საზოგადოების გარდაქმნა ისეთ კორპორაციად, რომლის წილების კოტირება გაცილებით ხელსაყრელად და უკეთესად მოხდება საფონდო თუ სხვა სახის ბირჟებზე. სწორედ ასეთი ტენდენციით უნდა წარმართულიყო პრივატიზაციის შედეგად საქართველოში სახელმწიფოსაგან საწარმოთა გამოსყიდვა და რეორგანიზაცია. სამწუხაროდ, ჩვენი ქვეყანა, მეტად არასასურველი გარემოებების გამო, დასავლეთის ქვეყნების ამ რეალობას ასცდა. მართალია, საქართველოში საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ბევრი საწარმოს პრივატიზაცია განხორციელდა (და სახელმწიფო საწარმოთა დიდი ნაწილიც სწორედ სააქციო საზოგადოებებად გარდაიქმნა), მაგრამ, საბოლოო ჯამში, ბირჟებისა და საინვესტიციო კლიმატის არარსებობამ ყველასთვის ცხადი და სავალალო შედეგი გამოიღო. ამ შედეგს ისიც განაპირობებდა, რომ საწარმოთა პრივატიზების, ანუ მათი განსაზოგადოებრიობის დროს არ მომხდარა რეალური ინვესტიციების დაბანდება და სახელმწიფოს გაყიდული საწარმოების შედეგად არანაირი ფინანსური „ხეირი“ არ მიუღია. საწარმოთა უმეტესობის პრივატიზება დახურული პრივატიზაციის საფუძველზე განხორციელდა. იმთავითვე ცხადი იყო, რომ საწარმოთა პრივატიზებას ნიადაგშივე არაკეთილსინდისიერი ზრახვები ედო. საერთოდ, გეგმურ-გუნდური ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი იყო ის, რომ საწარმოთა „მფლობელები“ ძირითადად მათი დირექტორები იყვნენ. ამიტომ პრივატიზებით სწორედ ამ უკანასკნელებმა ისარგებლეს.¹¹⁶ თავის მხრივ, ისინი მარტონი დარჩნენ იმ უცხო კაპიტალისტურ გარემოსთან, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ჩამოყალიბდა. გარდა იმისა, რომ ასეთ პრივატიზებულ საწარმოთა ხელმძღვანელი პირები კაპიტალისტურ ქვეყნებში მოქმედ მოქნილ და პროფესიონალ მენეჯერულ სისტემას ვერანაირად ვერ უწევდნენ კონკურენციას,¹¹⁷ მათ არც სათანადო სახსრები, ქონება აღმოაჩნდათ იმისათვის, რომ განსაზოგადოებული,

¹¹⁶ ამ საკითხთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: ლ. ჭანტურია, კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საქორპორაციო სამართალში, გამომც. „სამართალი“, თბ. 2006, გვ. 47-49.

¹¹⁷ შეად.: ჭანტურია, კორპორაციული მართვა, გვ. 48.

კერძო საკუთრებაში გადასული სანარმო რენტაბელურად აემუშა-
ვებიანთ. შესაბამისად, რეორგანიზაციის გზით ჩამოყალიბებულ
სანარმოებს არანაირი ახალი კაპიტალდაბანდება უნახავთ, რაც
აუცილებელია სამენარმო სულისკვეთების ასამაღლებლად, სა-
ზოგადოების გასაჯანსაღებლად და, შესაბამისად, მის კონკურენტ-
უნარიან გარემოში წარსადგენად. სწორედ პრივატიზებულ სანარ-
მთა ქონებრივი მდგომარეობის საფუძველშივე არასწორმა ფორ-
მირებამ და მდგომარეობამ გამოიწვია ის, რომ ბევრმა მათგანმა
(პრივატიზაციის შედეგად შექმნილმა კერძო სამართლის სს-მ) ვერ
გაუძლო კონკურენციას (განსაკუთრებით უცხოურს) და გაკოტ-
რების რეჟიმში მოექცა. შეიძლება ითქვას, რომ პოსტსაბჭოთა სა-
ქართველოში სს-ები, ძირითადად, სწორედ პრივატიზაციის შედე-
გად ჩამოყალიბდა, რაც მათი არა დაარსება (ახალი დაფუძნება),
არამედ „რეორგანიზაცია“ იყო.

დაფუძნებისას ძირითადად განასხვავებენ ჩვეულებრივ და
კვალიფიციურ დაფუძნებას.¹¹⁸

¹¹⁸ Einfache und Qualifizierte Gründung. იხ.: Mader, Kapitalgesellschaften, S. 66.

ჩვეულებრივი დაფუძნება

§ 1. საზოგადოების ხელშეკრულების მნიშვნელობისათვის

ა) პარალელები „საზოგადოებასა“¹¹⁹ და „საზოგადოების ხელშეკრულებას“ შორის

პირველი და უმთავრესი, რასაც ყურადღება უნდა მიექცეს, არის „საზოგადოების ხელშეკრულების“, ანუ წესდების დამტკიცება.¹²⁰ საერთოდ, იურიდიული ენა ტერმინს „საზოგადოება“ იყენებს სამგვარი მნიშვნელობით. ამით შესაძლოა მოეხაზოთ: 1. გარკვეული სახელშეკრულებო ფაქტობრივი გარემოებები (Tatbestand).¹²¹ აქედან შეიძლება პარალელისა და მსგავსების გაკეთება საზოგადოებასა და საზოგადოების ხელშეკრულებას შორის; 2. საზოგადოების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, მონაწილეებს შორის დაფუძნებული სამართალურიერთობა.¹²² ამ შინაარსით, შესაძლოა, იდენტური იყოს საზოგადოება და საზოგადოებრივი ურთიერთობა, და 3. თავად საზოგადოების წევრების კავშირი ერთმანეთთან. ამ მოსაზრებით საზოგადოება კოლექტიურობის, კოლექტიური გაერთიანების აღმნიშვნელიცაა.¹²³ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს სამი ელემენტი ყველაზე მეტად სწორედ საზოგადოების ხელშეკრულებაში ვლინდება.

¹¹⁹ სამართლის ფილოსოფიის მიხედვით, საზოგადოება სწორედ იმისგან შედგება, რომ პირთა უმრავლესობის ძალისხმევით, „კაპიტალის კაპიტალთან, კაპიტალის სამუშაოსთან ან სამუშაოს (მომსახურების) სამუშაოსთან ურთიერთმიმართებით (ზემოქმედებით), ხდება საერთო მიზნის მიღწევა (დაკავშირება)“. ამიტომ ის, რაც ერთი პირის მიერ დამოუკიდებლად ვერ მიიღწევა, მიიღწევა საერთო (გაერთიანებული) ძალისხმევით. ხოლო ამ ძალისხმევაში, ძირითადად, კაპიტალის და სამუშაოს ურთიერთმიმართებას ასახელებენ, იმდენად, რამდენადაც მათი ურთიერთქმედებით იქმნება სწორედ „ახალი და არაპროგნოზირებადი სიკეთე“. იხ.: Josef Kohler, Lehrbuch der Rechtsphilosophie, Berlin, 1909, S. 123. აქედან გამომდინარე, საზოგადოებას, ფართო გაგებით, და საზოგადოებას, კორპორაციულ-სამართლებრივი გაგებით, შორის ძალიან დიდი მსგავსებაა.

¹²⁰ ი.ნ. Gesellschaftsvertrag.

¹²¹ Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 452.

¹²² იქვე.

¹²³ იქვე, გვ. 452-453.

საზოგადოების დაფუძნება (შექმნა), უნინარეს ყოვლისა, საჭიროებს იმ პირთა შესაბამისი ნების არსებობას, რომელთაც სურთ თავიანთი პირადი, ქონებრივი ძალების გაერთიანება ერთიანი საფირმო სახელწოდების ქვეშ, მოგების მიღების მიზნით, ერთობლივი სამენარმეო საქმიანობის განსახორციელებლად.¹²⁴

კაპიტალური ტიპის საზოგადოება იარსებებს მასში ნევრთა შემდგომი ცვლილებების მიუხედავად. ამიტომ საზოგადოებაში მოგვიანებით შემოსული პარტნიორებისაგან განსხვავებით, პირებს, რომელთა შეთანხმებითაც ხდება საზოგადოების დაარსება, ენოდებათ დამფუძნებელი პარტნიორები, – აღნიშნავს ევგენი კლუნციგერი.¹²⁵ სწორი იქნებოდა, თუკი ჩვენ დამფუძნებელ პარტნიორად არა მხოლოდ საზოგადოების შექმნის შესახებ შეთანხმების დამდებ პირს ჩავთვლიდით, არამედ ამასთანავე იმას, ვინც ამ მოქმედებასთან ერთად „პირველადი აქცია მიიღო“. სს-ში დამფუძნებელ-პარტნიორად ყოფნა აუცილებლად დაკავშირებულია პირველადი აქციების მიღებასთან. ამიტომ აქციის ყოველი შემდგომი შემძენი არის ამ საზოგადოების უბრალოდ ნევრი და არა მისი დამფუძნებელი-ნევრი, როგორც ამას ხშირად მოიხსენიებენ ქართულ დოქტრინასა და სასამართლო პრაქტიკაში. იგივე შეიძლება ითქვას შპს-ის მიმართაც, სადაც მისი დამფუძნებელი-ნევრი არის მხოლოდ ამ საზოგადოებაში თავდაპირველი (დაფუძნებისას წესდებით განსაზღვრული წილის პირველი მიმღები) წილის შემძენი.

საზოგადოების დამფუძნებელი პარტნიორების შეთანხმება საზოგადოების დაარსების თაობაზე საჭიროა გარკვეული ფორმით გამოიხატოს. ავსტრიელი იურისტები ასეთ გამოხატულებად მიიჩნევენ, ძირითადად, სადამფუძნებლო ხელშეკრულებას და ითვალისწინებენ მის დადებას როგორც წერილობით, ისე ზეპირი ფორმითაც.¹²⁶

¹²⁴ ლ. ლაზარაშვილი, სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, თბ. 2003, გვ. 79.

¹²⁵ E. Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrecht, 14. Auf., Verlag Vahlen, München 2006, S. 165.

¹²⁶ მიუხედავად იმისა, რომ პრაქტიკაში კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში ასეთი ხელშეკრულებები ყველა შემთხვევაში წერილობითი ფორმით იდება, ამხანაგური ტიპის საზოგადოებებშიც ეს გარიგება, ძირითადად, წერილობით ფორმდება. ხელშეკრულების დადებით წერილობითი ფორმით დამფუძნებლები ხელშეკრულებასთან დაკავშირებულ მრავალ განმარტებით და მტკიცებით სიძნელეს იშორებენ თავიდან. იხ.: Sieglinde Gahleitner, Grundzüge des Gesellschaftsrechts für Arbeitnehmervertreter I, Die österreichischen Rechtsformen im Überblick, WRM, 2006, S. 7.

ბ) სადამფუძნებლო ხელშეკრულებისა და საზოგადოების ხელშეკრულების ურთიერთმიმართება

უნდა აღინიშნოს, რომ „სადამფუძნებლო ხელშეკრულება“ და „საზოგადოების ხელშეკრულება“¹²⁷ თავისთავად განსხვავებული სამართლებრივი ბუნების მქონე დოკუმენტებია. „სადამფუძნებლო ხელშეკრულება“ მომავალ პარტნიორთა შეთანხმებაა, რომელიც გამოხატავს მათ ურთიერთთანმხვედრ ნებას სანარმოს დაარსების თაობაზე. იგი სავალდებულო ძალის მქონეა პარტნიორთათვის. ამ საკითხს ქვემოთ უფრო ვრცლად კიდევ ერთხელ შევხებით. რაც შეეხება წესდებას¹²⁸ – იგი, ძირითადად, განსაზღვრავს საზოგადოების ორგანიზაციულ მოწყობას, ადგენს საზოგადოების ორგანოების შექმნის პირობებსა და წესს და მათ კომპეტენციას, ანუ სრულს საზოგადოების მართვის ორგანიზაციას (სხვაგვარად რომ ვთქვათ, წესდება საზოგადოების „კონსტიტუცია“).¹²⁹ გამორიცხული არ არის, რომ ამ საყოველთაო, ზოგად პირობებთან ერთად პარტნიორებმა წესდებაში გაითვალისწინონ ასევე რაიმე სპეციალური ან განსაკუთრებული შეთანხმებები როგორც ურთიერთშორის, ასევე თუნდაც საზოგადოებასთან მიმართებით (მაგალითად, ცალკეული აქციონერისათვის განსაკუთრებული უპირატესობის (უპირატესობების) დამტკიცება და სხვ.).¹³⁰ განსხვავებით ხელშეკრულებისაგან, რომელსაც დებენ პარტნიორები, წესდებას ამტკიცებენ დამფუძნებლები და სავალდებულო ხდება არა მხოლოდ

¹²⁷ საზოგადოების ხელშეკრულებას სხვაგვარად „ხელშეკრულების სპეციალურ (სპეციფიკურ) სახეობად“ მოიხსენიებენ. F. Scholz, Kommentar zum GmbH-Gesetz, 6. völlig neubearbeitete Auf., I. Band, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln 1978/1983, §2, Rn. 2.

¹²⁸ წესდების განსაზღვრებას აქვს მატერიალური და ფორმალური მნიშვნელობა. ფორმალური გაგებით წესდება „საწესდებო დოკუმენტის“ (Satzungsurkunde) მთლიან შინაარსს მოიცავს. შესაბამისად, მასში იგულისხმება არა მხოლოდ ის მონაცემები, რომლებსაც კანონი ადგენს, არამედ, მაგალითად, ე.წ. „აქციის მიღების განმარტება“, ან განსაკუთრებული (სპეციალური) შეთანხმებები აქციონერებს, აქციონერებსა და საზოგადოებას შორის. ამასთან, წესდების ფორმალური დებულებები (შემთხვევითი, ინდივიდუალური, არაკორპორაციული) განსხვავდება წესდების მატერიალური ნორმებისაგან (ამ უკანასკნელში მოიაზრება, მაგალითად, კორპორაციულსამართლებრივი, ორგანიზაციული, ნორმატიული და ა.შ.). საერთოდ, სააქციო სამართალი წესდებასა და საზოგადოების ხელშეკრულებას ერთი და იმავე სამართლებრივი მნიშვნელობით ხმარობს. ამის შესახებ იხ.: Hüfner, Aktiengesetz, Kommentar, (2006), S. 122.

¹²⁹ გ. ლილუაშვილი, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, თბ. 2005, გვ. 103.

¹³⁰ იხ.: Hüfner, Aktiengesetz, Kommentar, (2006), S. 123.

პარტნიორების (ან, ვთქვათ, საზოგადოების მომავალი წევრ-აქციონერთათვის), არამედ სანარმოს კონტრაქტენტი მესამე პირებისთვისაც. ხოლო როდესაც არსებობს წინააღმდეგობა სადამფუძნებლო გარიგებასა და წესდების დებულებებს შორის, უპირატესობას და მეტ იურიდიულ ძალას წესდებას ვანიჭებთ. ეს საყოველთაოდ აღიარებული აქსიომაა.

გ) სს-ის შექმნის განმაპირობებელი ელემენტები (იურიდიული ქმედება, როგორც სს-ის შექმნის სავალდებულო ფაქტორი)

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საზოგადოების (ვგულისხმობთ საზოგადოების ხელშეკრულებას) ცნებას უნდა დაუკავშირდეს აუცილებლად იურიდიულ ქმედებათა განხორციელების სავალდებულობა. კერძოდ, ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ქმედებათა (მოქმედებათა) განხორციელება მიმართული უნდა იყოს მხოლოდ ერთიანი მიზნის (საკორპორაციო მიზნის) მისაღწევად. წინააღმდეგ შემთხვევაში „საზოგადოებაზე“ მინიშნება და მისი საზოგადოების ხელშეკრულებასთან იდენტიფიცირება, უბრალოდ, აზრს მოკლებული იქნება. საკორპორაციო სამართლის თეორიაში საზოგადოება (საკორპორაციოსამართლებრივი გაგებით) „ვალდებულებითი სამართლის უმაღლეს კატეგორიას“¹³¹ განეკუთვნება. ამიტომ იურიდიული სიტყვა „ქმედება“ განვრცობითი მნიშვნელობით უნდა ვიხმაროთ. იგი მოიცავს, კერძოდ, მოქმედების განხორციელებას (მაგალითად, გარკვეული მატერიალური ნივთის, ობიექტის გადაცემას საზოგადოებისთვის), მომსახურების განევას (მაგალითად, იურიდიული კონსულტაციის განევას წესდებისა და მისი პირობების შედგენისას) და სხვა. ამასთან ერთად, მაგალითად, ნებისმიერი შესატანის განხორციელება არის ქმედების (მომსახურების) განხორციელება საკორპორაციოსამართლებრივი თვალსაზრისით.¹³² გერმანული ტერმინოლოგიით საქმე გვაქვს ე.წ. „Leistung“-თან, რომელიც იხმარება როგორც ქმედების (მოქმედების განხორციელების), ისე მომსახურების განევის მნიშვნელობით. მიგვაჩნია, რომ საზოგადოების დაფუძნებისას, ვალდებულებით-სამართლებრივ ხელშეკრულებათა ერთობლიობა გამიზნულია მხოლოდ და მხოლოდ კორპორაციის შექმნისათვის. ამიტომ ხდება, ერთგვარად, ვალდებულებითსამართლებრივი ხედვის გადმოტანა სანივთოსამართლებრივ ჭრილში. მაგალითად, შესატანის განხორ-

¹³¹ Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 453.

¹³² იქვე.

ციელების ხელშეკრულება წარმოადგენს ვალდებულებითსამართლებრივ ხელშეკრულებას, მაგრამ ეს ხელშეკრულება სწორედ საზოგადოების შექმნას ემსახურება და სხვა დატვირთვა მას არ აქვს. სანესდებო კაპიტალის ჩამოყალიბება სს-ის დაფუძნებისა და მისი მომავალი ფუნქციონირებისათვის, როგორც არაერთხელ აღინიშნება, არის აუცილებელი ელემენტი. ამ ელემენტს კი, ძირითადად, სანივთო გარიგება განაპირობებს. მოკლედ რომ ვთქვათ, სანივთოსამართლებრივ და ვალდებულებითსამართლებრივ ხელშეკრულებათა ერთობლიობა განაპირობებს საზოგადოების ხელშეკრულებას. საზოგადოების პარტნიორის (აქციონერის) ყოველგვარი ქმედება (მაგალითად, შესატანის განხროციელება), დაკავშირებულია სწორედ კორპორაციის შექმნასთან, ხოლო კორპორაციის (სს-ის) შექმნას საფუძვლად საზოგადოების ხელშეკრულება უდევს. ამ უკანასკნელის გარეშე კი კორპორაციული საზოგადოების, სს-ის არსებობა წარმოუდგენელია.

დ) ინტერესთა სოლიდარობა, როგორც საზოგადოების ქონებრივი მიზანი

საზოგადოების ხელშეკრულებისათვის არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება საზოგადოების მიზანს, ანუ თუ რა მიზანს ემსახურება დაარსებული საწარმო. ასეთი ძირითადი მიზანი, შესაძლოა, იყოს მხოლოდ ქონებრივსამართლებრივი მიზანი – მოგების მიღება. სწორედ მოგების მიღების (ქონებრივი) სურვილი ამოძრავებს სს-ის დამფუძნებელს (დამფუძნებლებს) და მისი ყველა ქმედება მიმართულია ამ მიზნის მიღწევისაკენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სს-ზე, როგორც სამენარმეოსამართლებრივ სუბიექტზე, საუბარი საფუძველს მოკლებულია. რაც მთავარია, ქონებრივი მიზანი უნდა ეფუძნებოდეს საზოგადოების წევრთა ერთობლივი ნების გამოვლენას. ამიტომ სრულიად სამართლიანი აღნიშვნაა კარლ ვილანდის მხრიდან, რომ „საზოგადოების ხელშეკრულება აფუძნებს ინტერესთა სოლიდარობას“.¹³³ სოლიდარულ, საერთო ინტერესში, ძირითადად, ქონებრივი ინტერესი იგულისხმება (მაგალითად, საწარმოებს გარიგებებს იმისათვის, რომ ამ გარიგებებმა მოგება მოუტანოს მას, აქედან კი მის პარტნიორებს, აქციონერებს). ამიტომ საზოგადოების ერთ-ერთი დამფუძნებელიც რომ იყოს წინააღმდეგი ამ „ინტერესთა სოლიდარობისა“, საზოგადოების ხელშეკრულებათათილად უნდა ჩაითვალოს. თავის მხრივ „ინტერესთა სოლიდარო-

¹³³ Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 459.

ბა“, რომელიც თუმცა დამფუძნებელთა ერთობლივ ინტერესს წარმოადგენს, მაინც საზოგადოების შექმნისაკენ მიმართული ელემენტია, ანუ საზოგადოების დამფუძნებლები, საზოგადოების დაფუძნების პროცესში მხოლოდ საზოგადოებისათვის „სასარგებლო“ ქმედებებს ახორციელებენ. ხოლო ეს ქმედებები, ძირითადად, ემთხვევა ასევე საზოგადოების „კაპიტალინტერესს“. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „ინტერესთა სოლიდარობა“ საზოგადოების ქონებრივი ინტერესის სფეროსაკენ არის მიმართული. ამას ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაც ცხადყოფს, რომლის მიხედვითაც ეს ე.წ. სოლიდარული ინტერესი განსაკუთრებით ვლინდება სს-ის დაფუძნების პროცესში („წინარე საზოგადოების“ დროს). ამ დროს, მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოება დაარსების პროცესშია, დამფუძნებელთა მოქმედებები არა საკუთარი „კაპიტალინტერესისაკენ“ უნდა წარიმართოს (როგორც ეს ფაქტობრივად სპს-ის ან „სამოქალაქო საზოგადოების“¹³⁴ დროს ხდება ხოლმე), არამედ მომავალი კორპორაციის ქონებრივი ინტერესისაკენ.¹³⁵

ე) წესდება, როგორც სამოქალაქოსამართლებრივი აქტი

ნიშანდობლივია, რომ წესდება სამოქალაქოსამართლებრივი გარიგებაა, რომელიც დამყარებულია კერძო ავტონომიისა და ნების გამოვლენის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებზე. წესდებით, კაპიტალური ტიპის საზოგადოების (სს-ის) დამფუძნებლები ავლენენ თავიანთ ნებას და დებენ კერძოსამართლებრივ გარიგებას, რომელიც საზოგადოების დაფუძნებას ეხება. ამიტომ, გარიგება დადებულად (ნამდვილად) ჩაითვლება, თუკი მას ხელს მოაწერს სს-ის ყველა დამფუძნებელ-პარტნიორი და ერთ-ერთი მათგანიც რომ იყოს წინააღმდეგი, გარიგება ბათილად უნდა ჩავთვალოთ. ამ შემთხვევაში გარიგების დადებისათვის აუცილებელია წერილობითი ფორმა. საზოგადოების დაფუძნების, როგორც გარიგების მიმართ, გამოყენებული უნდა იყოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმა-დებულებები გარიგებათა შესახებ (ამ პრინციპს ითვალისწინებს როგორც ქართული, ისე ავსტრიული სამართალი).

სამენარმეო სამართალში წესდება არის „საზოგადოების ხელშეკრულების“ აღმნიშვნელი, მისი სინონიმი.¹³⁶ შესაძლოა ითქვას, რომ კაპიტალური საზოგადოების დამფუძნებელთა მხრიდან წესდების დამტკიცება გახლავთ აგრეთვე საკორპორაციოსამართლებ-

¹³⁴ GesbR.

¹³⁵ ეს საკითხი შეგიძლიათ შეად.: OGHZ, 24. 04. 1992, Geschäftszahl 10b12/92.

¹³⁶ Hüffer, Aktiengesetz, Kommentar, (1999), S. 113.

რივი ხელშეკრულება, რომელსაც, თავის მხრივ, სავალდებულო და ფაკულტატიური შინაარსი აქვს.¹³⁷

კანონმდებლობა მოითხოვს, რომ ნესდებაში ჩამოყალიბებული იყოს ყველა მნიშვნელოვანი საკითხი სს-ის დაფუძნებისას. ნესდება ოფიციალურად მოწმდება ნოტარიუსის მიერ. სს-ის ნესდების სავალდებულო შინაარსი მოითხოვს, რომ იგი შეიცავდეს მონაცემებს საზოგადოების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმისა და საფირმო სახელწოდების შესახებ, ასევე საზოგადოების იურიდიულ მისამართს, ყოველი დამფუძნებელი პარტნიორის სახელს, გვარს, დაბადების თარიღსა და ადგილს, პროფესიასა და საცხოვრებელ ადგილს, მონაცემებს სამეურნეო წლის დასაწყისისა და დამთავრების შესახებ, სანესდებო კაპიტალის ოდენობას (მისი შევსების ფორმას), ყოველი პარტნიორის შესატანის ოდენობას, სამენარმეო საქმიანობის საგანს („სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის მიხედვით¹³⁸ და არა საქართველოს კანონით „მენარმეთა შესახებ“), რომელშიც იკვეთება საზოგადოების ძირითადი მიზანი – მოგების მიღება. ასე რომ, სანარმოს საქმიანობის საგანი აღნიშნავს პარალელურად ამისა იმ საშუალებას, რომლითაც მიღწეული უნდა იყოს საზოგადოების მიზანი. სამენარმეო საქმიანობის საგანი უნდა იყოს ინდივიდუალიზებული, რომ შესაცნობი და გასარკვევი იყოს, თუ რა მისიას ემსახურება კაპიტალური საზოგადოება.¹³⁹ ნესდებაში ასევე დგინდება მონაცემები აქციათა სახეებისა და მათი ნომინალური ღირებულების შესახებ. თუმცა „მენარმეთა შესახებ“ კანონში 2005 წლის 24 ივნისს განხორციელებულმა ცვლილებამ ბრუნვიდან ამოიღო საქმიანობის საგანი, რაც იმას ნიშნავს, რომ სს-ის დამფუძნებელ დოკუმენტებში სანარმოს საქმიანობის საგნის აღნიშვნის საჭიროება აღარ არსებობს.¹⁴⁰ ავსტრიის ფედერალური კანონი „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ მოითხოვს დამატებით ნესდებაში საზოგადოების საჯაროდ გამოქვეყნების ფორმის მითითებას.¹⁴¹

სს-ის ნესდებასთან დაკავშირებით, უბრალოდ, დასამატებელია, რომ მას ძირითადად ორი ფუნქცია გააჩნია: პირველ რიგში, ეს არის დამფუძნებელთა მხრიდან მიღებული ურთიერთშეთანხმება საზოგადოების დაარსების თაობაზე, და მეორეც, უკვე წარმომდგარი (და-

¹³⁷ ნესდების სავალდებულო და ფაკულტატიური შინაარსის შესახებ შეგიძლიათ იხ.: Scholz, Kommentar zum GmbH-Gesetz, (1978/1983), §2, Rn. 5.

¹³⁸ öAktG §17, 2 (ნესდების შინაარსი).

¹³⁹ H. P. Verspay, A. Sattler, Die kleine AG, Eine Rechtsform für das mittelständische Unternehmen, 2. aktualisierte und erweiterte Auf., München 2000, S. 18.

¹⁴⁰ საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“, მე-5.3 მუხლი.

¹⁴¹ öAktG, §17, 6.

ფუძნებული) საზოგადოებისათვის, დამფუძნებელი პარტნიორების სურვილიდან გამომდინარე, სამართლებრივად დამოუკიდებელი დოკუმენტი ე.წ. Unternehmensverfassung (ანუ კორპორაციული კონსტიტუცია, როგორც ზემოთ იქნა ნახსენები, სადაც საწარმოს საქმიანობისა და ორგანიზაციის ძირითადი სტრუქტურაა ჩამოყალიბებული).¹⁴²

§ 2. აქციათა მიღება

ა) შესავალი

„აქციათა მიღებით (მინიჭებით)“¹⁴³ დამფუძნებლები ვალდებული არიან, უზრუნველყონ შესატანთა განხორციელება: ამ შემთხვევაში დამფუძნებელთა მხრიდან ფორმდება ე.წ. მიღების განმარტება, რაც ნოტარიულ დამონმებას მოითხოვს.¹⁴⁴ სწორედ მიღების განმარტებით წარმოიშვება შესატანის განხორციელების ვალდებულებაც.¹⁴⁵ საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, მიღების განმარტება წესდების დებულებებშია გაბნეული, რასაც ითვალისწინებს სწორედ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლი.

„აქციათა მიღებით“ სს დაარსებულია,¹⁴⁶ მაგრამ არა რეგისტრირებული. აქედან გამომდინარე, წარმოიქმნება ე.წ. „წინარე (წინა) საზოგადოება“ (Vorgesellschaft), რომლის ფორმის (სამართლებრივი ნატურის) შესახებ კანონი არაფერს ამბობს. ამით სს იურიდიულად ჯერ არ წარმოდგება და არ არის სრული ქმედუნარიანობის მქონე სამართალსუბიექტი.

აქვე მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ არ მოხდეს ტერმინების „აქციათა მიღებისა“ და „აქციათა გაცემის“ ერთმანეთში აღრევა. ეს ორი სხვადასხვა სამართლებრივი ბუნების მქონე მოვლენაა.¹⁴⁷ ქვემოთ დეტალურად იქნება ამაზე საუბარი, მაგრამ აქ უნდა ითქვას, რომ „აქციათა მიღებით“ დამფუძნებლები ვალდებული არიან, განახორციელონ შესატანები, ხოლო „აქციათა გაცემისას“ ასეთი კორესპონდენციული ვალდებულება არ წარმოიშვება.

¹⁴² გ. ლილუაშვილი, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, თბ. 2005, გვ. 17.

¹⁴³ Übernahme der Aktien. ამის შესახებ მაგ.: Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 205, Rn. 24.

¹⁴⁴ AktG, §16. იხ.: Doralt in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 560, Rn. 200.

¹⁴⁵ Bayer in Schmidt/Lutter, AktG, Konm., S. 427, Rn. 2.

¹⁴⁶ Eckardt in: Gessler/Hefermehl/Eckardt/Kropff, Aktiengesetz, Kommentar, (1984), S. 362. ასევე შეად.: Schmidt in GrossKonm. zum AktG, (2004), S. 23, Rn. 39.

¹⁴⁷ Schmidt, Gesellschaftsrecht, S. 786.

აღსანიშნავია, რომ „წინარე საზოგადოების“ დროს მნიშვნელოვანია საკითხი თვით ამ საზოგადოებაში (წინა საზოგადოებაში) ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ. ამიტომ საჭიროა „წინარე საზოგადოების“ სამართლებრივი ბუნების, იურიდიულ ლიტერატურაში მისი სტატუსის, მისი შიდა და გარე ურთიერთობის განსაზღვრა, რათა კარგად იქნეს დანახული „წინარე საზოგადოების“, ასე ვთქვათ, აღიარების საჭიროება ქართული იურისპრუდენციის მიერაც. ამასთანავე, ნიშანდობლივია, რომ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მიერ 2005 წლის ოქტომბერში მოწყობილ პრეზენტაციაზე წარდგენილ იქნა კანონპროექტი „მენარმეთა შესახებ“ კანონში, კერძოდ კი მის ზოგად ნაწილში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის თაობაზე, სადაც განხორციელებულია „წინარე საზოგადოების“, გარკვეულწილად, საკანონმდებლო მონესრიგების მცდელობაც.¹⁴⁸

რა არის საერთოდ „წინარე საზოგადოება“ და რა მნიშვნელობა აქვს მას სამენარმეოსამართლებრივი ურთიერთობებისათვის? საქმე ის გახლავთ, რომ სს სრულ უფლებაუნარიანობას (ასევე ქმედუნარიანობას) და, აქედან გამომდინარე, კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობის დამოუკიდებელი სუბიექტის სტატუსს მხოლოდ მისი რეგისტრაციის შემდეგ იძენს (ეს საყოველთაოდ აღიარებული დებულებაა). მაგრამ არსებობს შემთხვევები, როდესაც საზოგადოების წევრთათვის აუცილებელია (ან სასურველია) გარკვეული სამენარმეო-საეაჭრო საქმიანობის განხორციელება საწარმოს რეგისტრაციამდე და გარკვეული გარიგებების დადება.

გარიგების დადების თავისუფლების (და ასევე კერძო ავტონომიის) პრინციპიდან გამომდინარე, საზოგადოების დამფუძნებლებს ასეთი მოქმედებების განხორციელების უფლებას, ცხადია, ვერ ჩამოვართმევდით. ასე რომ, სამენარმეო გარიგების დადება საზოგადოების დამფუძნების და რეგისტრაციამდე პერიოდში შესაძლებელია. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ „წინარე საზოგადოება“ – ეს ფაქტობრივი მდგომარეობაა (ფაქტობრივი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი წარმონაქმნია). იგი მოიცავს, უბრალოდ, დროის იმ მონაკვეთს, როდესაც სს ფორმალურად უკვე დაარსდა, მაგრამ, როგორც იურიდიული პირი, ჯერ სამენარმეო რეესტრში რეგისტრირებული.

¹⁴⁸ მართალია, კონტინენტური სამართლის ოჯახში შემავალი ქვეყნების უმრავლესობა საკანონმდებლო დონეზე ზუსტად არ განსაზღვრავს „წინარე საზოგადოებას“, ანუ კონკრეტულად არ იძლევა მის მომნესრიგებელ ნორმა-დებულებებს, თუმცა ზოგიერთ სახელმწიფოში „წინარე საზოგადოების“ სამართლებრივი მონესრიგება კანონმდებლობით ზუსტად არის რეგლამენტირებული.

რებული არ არის.¹⁴⁹ ავსტრიული, ასევე გერმანული სამართალი ამ საზოგადოებას (შეგვიძლია ვთქვათ მდგომარეობას) „მომავალ სააქციო საზოგადოებასაც“ უწოდებს.¹⁵⁰

ქართული სამენარმეო სამართალიც არ უარყოფს მოძღვრებას „წინარე საზოგადოების“ შესახებ, მაგრამ მას, ძირითადად, სპს-ის სტრუქტურულ ერთეულთან აიგივებს. რეგისტრაციამდელ პერიოდში პარტნიორები სოლიდარულად მოქმედებენ და დადებულ გარიგებებზეც ანალოგიურად აგებენ პასუხს, – აღნიშნულია „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარში.¹⁵¹

ადრე ავსტრიელი და გერმანელი იურისტები მიიჩნევდნენ, რომ „წინარე სააქციო საზოგადოება“ ზუსტად იმავე წესებს ემორჩილებოდა და იგივე წარმონაქმნი იყო, როგორც, მაგალითად, სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება. დღესდღეობით ეს მოსაზრება უკვე უარყოფილია და მეცნიერთა უმეტესობა მიიჩნევს, რომ საქმე გვაქვს თავისებურ ორგანიზაციულ-სამართლებრივ წარმონაქმნთან. ამ სტადიაზე საზოგადოების ძირითადი საქმიანობის მიზანია სს-ის რეგისტრაცია და მისთვის ოფიციალური იურიდიული პირის სტატუსის შექმნა. პარალელურად სხვა სამენარმეო-სამართლებრივი გარიგებების დადებაც მიიღება მხედველობაში. რასაკვირველია, ახლაც დაგვებადება კითხვა, თუ როგორ არის ჩამოყალიბებული შიდა სამართლებრივი ურთიერთობები საზოგადოებაში და ვინ აგებს პასუხს დროის ამ მონაკვეთში განხორციელებული გარიგებაზე?

ბ) წინარე სახელშეკრულებო მდგომარეობის შესახებ

სანამ ზემოთ დასმულ კითხვას გაეცემა პასუხი, უნდა აღინიშნოს, რომ „წინარე საზოგადოების“ საკითხის განხილვამდე ავსტრიელი იურისტები საუბრობენ ე.წ. Vorgründungsgesellschaft-ზე, რომელიც უფრო ადრინდელ ეტაპზე გვხვდება, ვიდრე „წინარე საზოგადოება“. ზემოთ აღნიშნული შეიძლება წინარე ხელშეკრულების იდენტური აღმოჩნდეს. წინ საუბარი იყო სადამფუძნებლო ხელშეკრულების შესახებ: ეს ის გარიგებაა, რომლითაც პარტნიორები (ერთად შეამხანაგებული, ერთიანი საფირმო სახელწოდების ქვეშ სა-

¹⁴⁹ F. Richter, Handelsrecht, Rechtskurse, III/1 Aktiengesellschaft, Wien 1997, S. 14.

¹⁵⁰ Hüffer, Aktiengesetz, Kommentar, (1999), S. 146-147; Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, S. 349; ამ მდგომარეობას „მომავალ კაპიტალურ საზოგადოებასაც“ უწოდებენ იხ.: NJW 1992, (Heft 29), S. 1824 (Zulässigkeit der Gründung von Vorrats-Aktiengesellschaften S. 1824-1826).

¹⁵¹ ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, II გამოც. თბ. 1998, გვ. 35.

მენარმეო საქმიანობის განხორციელების მსურველი პირები) ურთიერთშორის დებენ. ბუნებრივია, მათ, სანამ წესდებას მიიღებენ და (სანოტარო წესით) დაამტკიცებენ, შეუძლიათ ურთიერთშორის დადონ გარიგება სს-ის ჩამოყალიბების (ამ შემთხვევაში შესაძლოა, ვიხმაროთ ტერმინი დაფუძნების) თაობაზე. საერთოდ, სს-ის შექმნისას შესაძლოა, განვასხვაოთ სამი სხვადასხვა სტადია: თავდაპირველად მხედველობაში მიიღება „წინარე სადამფუძნებლო (დაფუძნებითი) სტადია“ (ე.წ. Vorgründungsstadium). ამ დროს შესაძლებელია, დაიდოს წინარე სადამფუძნებლო გარიგება, რა დროსაც, პრინციპში, ჩამოყალიბდება კიდევ „წინარე სადამფუძნებლო საზოგადოება“ (ე.წ. Vorgründungsgesellschaft). ამიტომ პირველ სტადიას ხშირად სწორედ რომ წინა სადამფუძნებლო საზოგადოებამდე მივყავართ. შემდეგ მოდის პერიოდი საზოგადოების (შეიძლება აქ ვიხმაროთ სწორედ ტერმინი) დაფუძნებას და მის სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციას შორის, რომლის დროსაც ვიღებთ „წინარე საზოგადოებას“, და ბოლოს (მესამე), საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციით ხდება სს-ის, როგორც სრულფასოვანი იურიდიული პირის, ჩამოყალიბება, რაც შეიძლება მისი (სს-ის) დაფუძნების მესამე (დამასრულებელ) სტადიად მოვხაზოთ.¹⁵²

Vorgründungsgesellschaft-ის მდგომარეობა სს-ის დაფუძნების წინა სტადიას მოიცავს.¹⁵³ მართალია, სს მისი წესდების დამტკიცების შემდეგ დაფუძნებულია, მაგრამ წესდების დამტკიცებამდე ხომ არსებობს ურთიერთობა საზოგადოების მომავალ წევრებს შორის?! სწორედ ამ ურთიერთობას შეიძლება დაერქვას „წინარე ხელშეკრულების (წინარე დაფუძნების)“ სტადია.

საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რაიმე სამენარმეო საქმიანობის განხორციელებას წინ უძღვის, ასე ვთქვათ, „სამზადისი“ და მოლაპარაკებები ამგვარი სავაჭრო ურთიერთობების ჩამოყალიბების თაობაზე. მიზანშეწონილია, რომ სს-ის შექმნა (ჩამოყალიბება) უთუოდ მოითხოვდეს ამგვარ მოლაპარაკებებს, რასაც უმეტესად შედეგად მოჰყვება ხოლმე წინარე ხელშეკრულების დადება, რომლითაც წარმოიშვება მომავალი (ძირითადი) ხელშეკრულების დადების ვალდებულება. ამას, რა თქმა უნდა, ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 327-ე მუხლის მე-3 ნაწილი. ამიტომაც ე.წ. Vorgründun-

¹⁵² Heidinger in Spindler/Stilz. Konum. zum AktG, S. 301, Rn. 17; Pentz in Münch-Komm. zum AktG, (2000) S. 847, Rn. 8.

¹⁵³ შეად.: Mader, Kapitalgesellschaften, S. 68.

gesellschaft-ის დროს ავსტრიელები მის პროტოტიპზე მიუთითებენ, რომელიც ABGB-ს¹⁵⁴ 936-ე პარაგრაფში ვლინდება.¹⁵⁵ სხვაგვარად სააქციო საზოგადოების დაარსების მსვლელობას ავსტრიელი იურისტები „დაფუძნებით კონსორციუმსაც“¹⁵⁶ უწოდებენ.

წინარე ხელშეკრულება ვალდებულებითსამართლებრივი ხელშეკრულებაა, რომლითაც მხარეები კისრულობენ სხვა ხელშეკრულების დადების ვალდებულებას, რომელსაც ძირითად ხელშეკრულებას უწოდებენ.¹⁵⁷ სწორი იქნებოდა, თუკი ამ გარიგებაში კორპორაციულ-სამართლებრივ ნიშნებსაც დავინახავდით, ვინაიდან ზემოთ ნახსენები, ძირითადად, კაპიტალური საზოგადოების ჩამოყალიბებისთვის იქმნება. ამიტომ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ „წინარე ხელშეკრულებას“ იცნობს, უპირველესად, როგორც სამოქალაქო სამართალი, ისე საკორპორაციო სამართალიც. უნდა აღინიშნოს, რომ წინარე ხელშეკრულება არის სახელშეკრულებო კონტრაქტების იძულების სამართლებრივი საფუძველი და სწორედ პარტნიორები ამგვარი ურთიერთობების ჩამოყალიბების შემდგომ ერთგვარად ვალდებულნიც არიან, „საქმე ბოლომდე მიიყვანონ“ და ჩამოაყალიბონ სს. ამიტომაც არის აღნიშნული კომენტატორულ ლიტერატურაში, რომ დამფუძნებელ-პარტნიორებს შეუძლიათ დადონ ე.წ. წინარე სადამფუძნებლო ხელშეკრულება, რომლითაც წარმოდგება სს-ის დაფუძნების ორმხრივი ვალდებულება.¹⁵⁸ ეს წინარე ხელშეკრულებაც, გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, სანოტარო დამონშებას (notarielle Beurkundung) მოითხოვს.¹⁵⁹

განსხვავება ზემოთ მოყვანილ „წინარე საზოგადოებასთან“ ის გახლავთ, რომ ამ სტადიაზე (ანუ წინა ხელშეკრულების სტადიაზე) განხორციელებული მოქმედებანი, თავისთავად, სს-ის სახელით დადებულად არ ჩაითვლება და მათ არავითარი სამართლებრივი შედეგი (კორპორაციისთვის) არ მოჰყვება (არც მომავალში), მაშინ,

¹⁵⁴ ABGB – ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსი (სჯულდება), რომელიც 1811 წლის 1 იანვარს შევიდა ძალაში. ამ სამართლებრივი აქტის მიღებას დიდი ავსტრიელი სამართალმცოდნის – ფრანც ზაილერის სახელსაც უკავშირებენ. K. Zweigert, H. Kötz, Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts, 3. neubearbeitete Auf., Verlag J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1996, S. 156, 158. უფრო დანვრელებით ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის შექმნის ისტორიის და მისი განვითარების შესახებ შეგიძლიათ იხ.: Zweigert/Kötz, Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts, S. 156-164.

¹⁵⁵ Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, S. 349.

¹⁵⁶ იქვე.

¹⁵⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ. 2001, გვ. 96.

¹⁵⁸ Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 301, Rn. 18.

¹⁵⁹ Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 847, 849, Rn. 9, 14.

როდესაც „წინარე საზოგადოების“ პერიოდის გარიგებათა შედეგები ავტომატურად გადადის რეგისტრირებულ სს-ზე.

ახლა შეგვიძლია მივუბრუნდეთ ზემოთ დასმულ კითხვას და ვუპასუხოთ კიდევ. ამ კითხვას ზოგადად უპასუხებს „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლი, უფრო კონკრეტულად კი იგი განხილულია ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის 21-ე, 29-ე, 34-ე პარაგრაფებში. აქ ნათქვამია: თუკი საზოგადოების სახელით სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციამდე დაიდო გარიგებები, მაშინ პასუხს ამ ხელშეკრულებებისათვის პირები (საზოგადოების დამფუძნებელი პირები) აგებენ პერსონალურად (როგორც ერთობლივი მოვალეები, ანუ Gesamtschuldner). შემდგომ კი უკვე რეგისტრაციით შექმნილი (რეგისტრირებული) სს კანონის ნორმების საფუძველზე რეგისტრაციის წინ არსებული ვალდებულებებისათვის ჩვეულებრივად აგებს პასუხს (ანუ ეს საკითხი ავტომატურად გადადის უკვე სასამართლო წესით¹⁶⁰ რეგისტრირებულ სს-ზე და პასუხისმგებლობის პრობლემა ისევე წესრიგდება, როგორც ეს დამახასიათებელია კაპიტალური ტიპის საზოგადოებისათვის). ასე რომ, პრინციპულად საზოგადოების ამგვარი სახე ყველაზე მეტად მიაგავს სპს-ს, სადაც საზოგადოების კრედიტორების წინაშე პასუხს მისი წევრები აგებენ პერსონალურად, მთელი თავიანთი ქონებით, პირადად. მაგრამ „წინარე საზოგადოების“ იდენტური იგი მაინც არ არის.

აღსანიშნავია ის, რომ ზემოთ ნახსენებ კანონპროექტში „წინარე საზოგადოება“ იქმნება (ყალიბდება) საზოგადოების წესდების სანოტარო წესით დამონშების მომენტიდან და მისი საქმიანობის მიზანს მხოლოდ საზოგადოების დაფუძნება წარმოადგენს. ამ პერიოდში ურთიერთობის დროს „წინარე საზოგადოება“ ატარებს წესდებით გათვალისწინებულ სახელწოდებას დანამატიტ „დაფუძნების პროცესში“. „წინარე საზოგადოება“ უფლებაუნარიანია მხოლოდ იმ ურთიერთობაში, რომელიც ემსახურება მის მიზანს, ანუ რეგისტრაციაში გატარებას (ეს და სხვა საკითხები ავსტრიულ იურიდიულ ლიტერატურაში სხვაგვარადაა განხილული, რაზედაც ქვემოთ უფრო ვრცლად იქნება საუბარი).

¹⁶⁰ საქართველოს შემთხვევაში ვიხმართ ადმინისტრაციული წესით რეგისტრირებულ სს-ს იმდენად, რამდენადაც „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ბოლო ცვლილებებით რეგისტრაცია არა სასამართლოთა, არამედ საგადასახადო ორგანოთა კომპეტენციას დაექვემდებარა.

§ 2.1. „წინარე საზოგადოების“ სამართლებრივი ბუნების თაობაზე

ა) პარალელები სპს-ს და „წინარე საზოგადოებას“ შორის

კანონი დეტალურად არ განსაზღვრავს ამ საზოგადოების („წინარე საზოგადოების“) სამართლებრივ ბუნებას.¹⁶¹ იგი, უმეტესწილად, განმარტების მეშვეობით უნდა იქნეს ახსნილი.

ზემოთ უკვე ვახსენეთ, რომ საქმე გვაქვს ორგანიზაციული წარმონაქმნის განსაკუთრებულ (თავისებურ) სახეობასთან და მისი სრული იდენტიფიკაცია სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასთან არ შეიძლება. „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-20 მუხლში მოცემულია სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ლეგალური დეფინიცია, რომლის მიხედვით, „პარტნიორები ერთიანი საფირმო სახელწოდებით ეწვეიან დამოუკიდებელ სამენარმეო საქმიანობას“. აქ ნათლად ჩანს, რომ „ერთიანი საფირმო სახელწოდება“, უპირველესად, სპს-ის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის სახელწოდებაა, მაშინ, როდესაც „წინარე სააქციო საზოგადოება“ სხვა მიზნებსა და ამოცანებს ემსახურება. იგი, უპირველეს ყოვლისა, მიიღტვის სს-ის, როგორც იურიდიული პირის შესაქმნელად და საფუძველშივე სს-ის სტრუქტურასა და ორგანიზაციას, საქმიანობის განხორციელების სააქციოსამართლებრივ ფორმას ემსახურება. ეკარდი კომენტარში ამბობს, რომ მაშინაც კი, როდესაც „წინარე სს“ სამენარმეო საქმიანობას მისდევს (ანუ დებს გარკვეული ტიპის სამართლებრივ გარიგებებს), იგი სააქციო საზოგადოების ფორმით მოქმედებს.¹⁶² სრულიად ვეთანხმებით ამ შეხედულებას. მაგრამ, პარალელურად, იკვეთება ისეთი პრობლემა, როგორცაა, ვთქვათ, კრედიტორთა დაცვისა და გარანტიის მექანიზმების უზრუნველყოფა. ის, რომ „წინარე საზოგადოების“ პერიოდში შეიძლება გამოყენებული იყოს ნორმა-დებულებები სპს-ის შესახებ, არცთუ უმართებულოა. უნდა აღინიშნოს, რომ „წინარე საზოგადოება“, ავსტრიული სამართლის მიხედვით, არ არის იურიდიული პირი (კორპორაცია, მისი ვინრო გაგებით) და არ ექვემდებარება სააქციო საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი პასუხისმგებლობის პრინციპს, არადა დროის ამ მონაკვეთში შესაძლებელია დადებულ იქნეს გარიგებები. მაშ ვის

¹⁶¹ S. Godin, H. Wilhelmi, Kommentar zum AktG, 3. Auf., I Band, Berlin, 1968, S. 189, §41, Anm. 2.

¹⁶² Eckardt in: Gessler/Hefermehl/Eckardt/Kropff, Aktiengesetz, Kommentar, (1984), S. 363-364.

ეკისრება ამაზე პასუხისმგებლობა? რა თქმა უნდა, ძირითადად, დამფუძნებელ-პარტნიორებს. ამის გარდა, „წინარე საზოგადოება“ საჭიროებს მხარეთა უფლებაუნარიანობის სტატუსს და საკონკურსოუნარიანობას (ანუ გაკოტრებაუნარიანობას). ზემოთ ხსენებული კი ყველაზე ახლოს დგას სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასთან. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ თუ დამფუძნებლები აღარ მოისურვებენ სს-ის შემდგომ შექმნას, ან თუკი საზოგადოებას უარი განეცხადება რეგისტრაციაზე, მაშინ უმრავლეს შემთხვევაში პარტნიორების საქმიანობის (თუ გააგრძელებენ სამენარმეო საქმიანობას) და მოქმედებათა მიმართ უთუოდ იქნება გამოყენებული ნორმები სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების შესახებ.

ბ) საპროცესო უფლებაუნარიანობა

დაარსებული საზოგადოება პასიური უფლებაუნარიანია, მიუხედავად იმისა, იგი უახლოეს მომავალში განახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას (დადებს სამენარმეო გარიგებებს) თუ არა. თუმცა ეკარდი სხვაგვარად ფიქრობს და გაბატონებული მოსაზრების მიუხედავად, დაარსებულ საზოგადოებას ასევე აქტიურ უფლებაუნარიანობას ანიჭებს, და არა აქვს მნიშვნელობა მის („წინარე საზოგადოების“) ცნებას ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის განსაკუთრებული სახეობის თუ სპს-ის დეფინიციას მივაკუთვნებთ. მას მიაჩნია, რომ „წინარე საზოგადოება“ ორივე შემთხვევაში უნდა განიხილებოდეს აქტიური საპროცესო უფლებაუნარიანობის წარმონაქმნად. იგი ყოველივე ზემოთქმულს შემდეგნაირად ასაბუთებს: როდესაც წინარე საზოგადოებაში ქონებრივი შესატანის სახით განხორციელებული იქნება საწარმო, მაშინ აქტიური პროცესუალური უფლებაუნარიანობის მინიჭებით „წინარე საზოგადოებას“ შესაძლებლობას მივცემთ იმ პროცესებში მიიღოს მონაწილეობა, რომელშიც მოსარჩელის (ან მოპასუხის ანდა მესამე პირის) სახით გამოდიოდა არაფულად შესატანად (როგორც ობიექტად) განხორციელებული საწარმო.¹⁶³ ყოველი შემთხვევისთვის ეს მოსაზრება დღესაც ძალზე საეჭვოა და ერთიანი დასაბუთებული პასუხი ამაზე არ არსებობს. ჩვენი აზრით, ეს იქიდან გამომდინარეობს, რომ ავსტრიული კერძო სამართალი არ იცნობს იურიდიული პირის ერთიან ლეგალურ დეფინიციას,¹⁶⁴ რაც მასთან გაიგივებულ, იდენტურ წარმონაქმნთა არსებობაზე გვაფიქრებინებს. იურიდიული

¹⁶³ იხ.: Eckardt in: Gessler/Hefermehl/Eckardt/ Kropff, Aktiengesetz, Kommentar, (1984), S. 364.

¹⁶⁴ P. Bydliniski, Grundzüge des Privatrechts, Manzsche Verlag, 4. Auf., Wien, 2000, S. 53-54.

პირი, ანუ „მორალური პირი“¹⁶⁵ მხოლოდ კორპორაციულად ორგანიზებული წარმონაქმნია¹⁶⁶ (მისი სრული გაგებით). ამიტომ, ყველა კაპიტალური ტიპის საზოგადოება განიხილება როგორც კორპორაცია და, შესაბამისად, როგორც იურიდიული პირი.¹⁶⁷ ეს უფრო მიაგავს ფიქციის თეორიას ავსტრიულ სამართალში, რომელიც თავის დროზე სავინიმ განავითარა, მაგრამ, საბოლოო ჯამში, იგი გაბატონებულ მოსაზრებად არ იქცა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 24-ე მუხლის საფუძველზე იურიდიული პირი არის გარკვეული ქონების მქონე ორგანიზებული წარმონაქმნი. ეს უკანასკნელი განმარტება კი ყველაზე უფრო მიესადაგება კაპიტალური ტიპის საზოგადოებას.

საერთოდ, ავსტრიულ იურიდიულ ლიტერატურასა და სასამართლო პრაქტიკაში ერთმანეთისაგან განასხვავებენ აქტიურ და პასიურ უფლებაუნარიანობას. აქტიური უფლებაუნარიანობა, ზოგადი შეხედულების თანახმად, ეს არის უნარი, იყო მოსარჩელე ან მოპასუხე სასამართლოში. პასიური უფლებაუნარიანობა კი ესაა უნარი, იყო მხოლოდ მოპასუხე და დაიცვა თავი სარჩელისაგან, მაგრამ არ შეიძლება იყო მოსარჩელე. აქედან გამომდინარე, პასიური უფლებაუნარიანობით აღჭურვილი საზოგადოების (გაერთიანების) წინააღმდეგ შეიძლება აღიძრას სარჩელი, მაგრამ ასეთ საზოგადოებას თავად არ შეუძლია აღძრას სარჩელი. აქ ძირითადად მხედველობაში მიიღება ისეთი ორგანიზაციები, რომელნიც არ წარმოადგენენ იურიდიულ პირებს. პრაქტიკული მნიშვნელობისაა საკითხი იმ სანარმოთა და საზოგადოებათა მდგომარეობის შესახებ, რომლებიც ადრე იყვნენ რეგისტრირებული როგორც იურიდიული პირები, მაგრამ შემდგომ, კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად, უნდა გაეველოთ რეგისტრაცია. იმ შემთხვევაში, თუ კანონმდებლობით დადგენილ ვადაში ისინი არ გაივლიდნენ რეგისტრაციას, მათი რეგისტრაცია ავტომატურად გაუქმებულად ჩაითვლებოდა. შესაბამისად, რეგისტრაციის გაუქმება ნიშნავს იმას, რომ ეს საზოგადოება აღარ არის იურიდიული პირი. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ასეთი წარმონაქმნი შეიძლება გამოვიდეს მხარედ სასამართლოში

¹⁶⁵ ასე უწოდებს იურიდიულ პირს ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსი. იხ.: ABGB § 26.

¹⁶⁶ ამასთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: F. Gschnitzer, Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts, 2. neubearbeitete Auf., Springer-Verlag, Wien, 1992, S. 286-300.

¹⁶⁷ მართალია, იურიდიული პირი (კორპორაცია) სრული უფლებაუნარიანობისა და ქმედუნარიანობის მატარებელია, მაგრამ ავსტრიის სასამართლო პრაქტიკა, მაგალითად, უცხოურ იურიდიულ პირებს მხოლოდ ნაწილობრივ უფლებაუნარიანობას მიაკუთვნებს. უცხოური სს-ები ავსტრიაში სრული საპროცესოუნარიანობის მატარებელნი არიან. ამასთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: HS, (Hrsg.) von Stanzl, Friedl, Steiner, 1964, №4419.

მისი სწორედ პასიური უფლებაუნარიანობის ხარისხიდან გამომდინარე. ზემოთ ჩამოყალიბებული მოსაზრებების ანალიზი გვაფიქრებინებს, რომ „წინარე საზოგადოებას“ უთუოდ გააჩნია პასიური უფლებაუნარიანობა, ანუ იგი შესაძლოა, წარდგეს სასამართლოს წინაშე, როგორც მოპასუხე. რაც შეეხება მის აქტიურ უფლებაუნარიანობას – ეს მეტად რთული საკითხია და მას, ალბათ, სასამართლო პრაქტიკა განავრცობს.

გ) საკონკურსო- (გაკოტრება) უნარიანობა

„წინარე საზოგადოება“ გაკოტრებაუნარიანია. ეს უკვე გაბატონებულ მოსაზრებად იქცა. საზოგადოებას გააჩნია ამგვარი უნარიანობა მაშინაც, როდესაც იგი სამომავლოდ არ განახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას. ჩვენთვის ერთგვარად გაუგებარია ეკარდის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ იგი „წინარე საზოგადოების“ გაკოტრების წარმოებას უკავშირებს ნორმა-დებულებებს სააქციო საზოგადოების გაკოტრების შესახებ და არა სპს-ის შესახებ. ეს, ალბათ, იქიდან გამომდინარეობს, რომ „წინარე საზოგადოება“ დაწყებით ეტაპზევე სააქციო საზოგადოების სამართლებრივი ხასიათით მოქმედებს. ყველა შემთხვევისათვის ნაციონალური სამენარმეო კანონმდებლობისთვის ეს სავესებით მიუღებელია, ვინაიდან კრედიტორების წინაშე პასუხისმგებელნი, ძირითადად, დამფუძნებელი პარტნიორები არიან (გაკოტრების წარმოების საფუძველი შესაძლოა იყოს როგორც გადაუხდელობა, ისე ზედავალიანება, – ამბობს ეკარდი). თუმცა არსებობს ამის საპირისპირო მოსაზრებაც, რომლის მიხედვით, „წინარე საზოგადოებას“ არ გააჩნია გაკოტრებაუნარიანობა. აქ მოქმედებს ის პრინციპი, რომ საზოგადოების დაფუძნების სტადიაზე „წინარე საზოგადოების“ კორპორაციული ორგანიზაცია, საზოგადოების საქმიანობა, მასში ქონებრივი ურთიერთობა უპირატესად გამიზნულია კაპიტალური საზოგადოების (როგორც კორპორაციის) რეგისტრაციისთვის. სხვა დანიშნულება მას არ აქვს. ამიტომ ამ პროცესში გამოყენებული უნდა იყოს სპს-ის მოქმედი ნორმა-დებულებები.

დ) პერსონალური სტატუსი

„წინარე საზოგადოების“ პერსონალური სტატუსი ანუ მართლწესრიგი, რომლის ქვეშაც იგი ექცევა, ემორჩილება იმ სამართალს, რომელიც მაშინ იქნებოდა გამოყენებული, საზოგადოება რეგისტრირებული და იურიდიულ პირად ჩამოყალიბებული რომ ყოფილიყო. აქ ის გარემოებაა მნიშვნელოვანი, რომ პერსონალურ (საზოგადოების პირად) სტატუსს განაპირობებს უმთავრესად *სააქციო საზოგადოე-*

ბად მისი დაარსება და რეგისტრაციაში გატარების მოვალეობა. იგივე დანაწესი მოქმედებს, მაგალითად, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების მიმართაც. გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, „წინარე სააქციო საზოგადოება“ არის პირთა სპეციფიკური გაერთიანება, sui generis, რომელიც თვითონ, დამოუკიდებლად შეიძლება იყოს უფლება-მოვალეობათა მატარებელი და ამით ურთიერთობათა განმახორციელებელი.¹⁶⁸ იგი არ არის კორპორაცია (კორპორაციულად მონყობილი საზოგადოების სამართლებრივი ფორმა), მაგრამ ექცევა „სს-ის შესახებ“ კანონის რეგულირების ქვეშ.¹⁶⁹

ე) ქონება

გაბატონებული შეხედულების თანახმად, „წინარე საზოგადოება“ იძენს საერთო საკუთრებას¹⁷⁰ (აქ, ძირითადად, მოიაზრება საწარმოს რეგისტრაციამდე საზოგადოებისადმი გადაცემული ქონებრივი საგნები (ნივთები), განსაკუთრებით კი კანონმდებლობით გათვალისწინებული ფულადი და/ან არაფულადი შენატანები. ძირითადად, ეს ხორციელდება სანივთოსამართლებრივი გარიგებების გზით, თუმცა შესაძლებელია, რომ გადაცემა მოხდეს ასევე ვალდებულებითსამართლებრივი გზითაც. აქ მოიაზრება არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეები, როგორც არის, ვთქვათ, მოთხოვნის დათმობა (ცესია).¹⁷¹

¹⁶⁸ შეად.: Prof. Dr. W. Timm, Fallrepetitorium zum Gesellschaftsrecht, Fallsammlung mit Lösungen zur Gesellschaftsrecht, 4. überarbeitete Auf., WS 2002/2003, S. 43. ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <http://www.uni-muenster.de/jura.deu/GesR-Skript>. ეს მოსაზრება გატარებულია ასევე კომენტარებში, სადაც ნათქვამია, ნორმის (§34 öAktG, §41, dAktG) განმარტების შედეგად უნდა დავასკვნათ, რომ ამ დროს ყალიბდება სწორედ „უფლებაუნარიანი საზოგადოება“ (ე.წ. rechtsfähige Gesellschaft) ანუ „წინარე საზოგადოება“, თუმცა სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციამდე ჯერ არ წარმოადგენს (სრულყოფილ) სს-ს. იხ.: Drygala in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 513, Rn. 3; ასევე Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 303, Rn. 27.

¹⁶⁹ W. Timm, Fallrepetitorium zum Gesellschaftsrecht, Fallsammlung mit Lösungen zur Gesellschaftsrecht, S. 43. ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <http://www.uni-muenster.de/jura.deu/GesR-Skript>.

¹⁷⁰ ე.წ. Gesamthandseigentum. Pentz in MünKomm. zum AktG, (2000), S. 847, Rn. 9.

¹⁷¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსმა, გერმანული BGB-სგან განსხვავებით, ეს ინსტიტუტი სანივთო სამართლის თავში მოათავსა, ვინაიდან აქ საუბარია უშუალოდ საკუთრების უფლების გადასვლაზე, რაც უთუოდ სანივთო-სამართლებრივ გარიგებას წარმოადგენს. რაც შეეხება ავსტრიულ სამოქალაქო კოდექსს, მოთხოვნის დათმობა (ამ კოდექსის ინსტიტუციური სისტემის აგებულებიდან გამომდინარე) მოქცეულია იმ თავში, რომელიც ზოგადად ეძღვნება „საკუთრების უფლების გადასვლის გზებს“ (Eigentumsübertragungsgang).

ავსტრიულ სამართალში საინტერესოა ის, რომ „წინარე საზოგადოება“ შესაძლებელია საჯარო რეესტრშიც იქნეს რეგისტრირებული როგორც მესაკუთრე (ანუ გარკვეული ქონების მფლობელი), მაგალითად, როგორც მინის ნაკვეთის ან სხვა რაიმე უძრავი (თუ მოძრავი) ქონების მესაკუთრე, ვინაიდან „იგი მეტია, ვიდრე სამოქალაქო სამართლის (სამოქალაქოსამართლებრივი) საზოგადოება და სამოქალაქო სამართლის საზოგადოების დროს სულ ცოტა საზოგადოების წევრები ერთიანად შეიძლება იყვნენ საჯარო რეესტრში წარმოდგენილი“¹⁷² (რეგისტრირებულნი).¹⁷³ შემდგომ კი უკვე ეს ქონება ავტომატურად გადადის რეგისტრირებული სს-ის ხელში და „წინარე საზოგადოების“ მთელი ქონება ხდება სს-ის კუთვნილება. რა თქმა უნდა, საჯარო რეესტრშიც საერთო საკუთრების ნაცვლად ადგილს რეგისტრირებული საზოგადოების, იურიდიული პირის საკუთრების უფლება იკავებს. იგივე ვრცელდება ასევე იმ ქონებრივი საგნების მიმართ, რომელიც რეგისტრაციამდე დადებული გარიგებებიდან იქნა მიღებული. რაც შეეხება თვით საკუთრების უფლების გადაცემის აქტს „წინარე საზოგადოებიდან“ რეგისტრირებულ სს-ზე, ქონების გადასვლისას იგი სავალდებულო არაა, ვინაიდან ეს ორი წარმონაქმნი პრინციპში ერთიანობას წარმოადგენს. თუკი „წინარე საზოგადოება“ საჯარო რეესტრშია მესაკუთრედ რეგისტრირებული, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, მაშინ საკუთრების უფლების გადაცემისა და საჯარო რეესტრში აღრიცხვის სამართლებრივი აქტიც, ავსტრიული სამართლის მიხედვით, ან რეგისტრირებული სააქციო საზოგადოებისათვის არ არის სავალდებულო, ანუ თვით საკუთრების უფლების გადაცემის რაიმე

¹⁷² ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსი გამოჰყოფს სამოქალაქო საზოგადოებებს (გაერთიანებებს). ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის 1175-ე პარაგრაფი ამბობს: „სამოქალაქო სამართლის საზოგადოება არის ხელშეკრულების საფუძველზე დაფუძნებული საზოგადოება, სადაც ორი ან რამდენიმე პირი შეთანხმების საფუძველზე თავიანთ შრომას ან/და ნივთებს ერთიანი სარგებლობისათვის წარმართავენ“. ასეთი საზოგადოება ჩამოყალიბებულია ხელშეკრულების დასრულების მომენტიდან. იხ.: G. Schunmer, Personengesellschaften, 3. überarbeitete Aufl., Verlag Orac, Wien, 2000. S. 11. საზოგადოება, გაერთიანება შესაძლოა, არც იყოს რეგისტრირებული სამეწარმეო რეესტრში. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსიც გამოჰყოფს სამოქალაქო სამართლით რეგულირებულ საზოგადოებებს (გაერთიანებებს). ასეთი, მაგალითად, შესაძლებელია იყოს ჩვეულებრივი „გაერთიანებები“, რომელნიც რაიმე ერთიან ქონებას საკუთრების უფლებით ფლობენ, ან, მაგალითად, რამდენიმე პირის საერთო საკუთრება მინის ნაკვეთზე და სხვ. იხ.: Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrecht, (1999), S. 13 ff.; H. Sprau in: Palandt (Hrsg.), Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar, (2003), S. 1079 ff.

¹⁷³ W. Kastner, P. Doralt, C. Nowotny, Grundriss des österreichischen Gesellschaftsrechts, 5. Aufl., Wien 1990, S. 207.

სპეციალური ფორმა (ან კანონით დადგენილი ფორმა, მაგალითად, უძრავ ნივთებთან მიმართებაში) აუცილებელი არ არის. ამ შემთხვევაში ასახვას პოვებს მხოლოდ საკუთრების კონსტიტუციური ფუნქცია, ანუ საკუთრების უფლება აღირიცხება (ლეგიტიმირდება) მის სრულფასოვან მესაკუთრეზე.

ზემოთ ნახსენები კანონპროექტის მიხედვით (მე-2¹.3 მუხლის შესაბამისად), „წინარე საზოგადოებას“ შეუძლია საკუთარი სახელით გახსნას ანგარიში საბანკო დანესებულებაში, დარეგისტრირდეს საჯარო რეესტრში, როგორც უძრავი ქონების მესაკუთრე, იყოს პროცესის მხარე. თუმცა კანონპროექტი არ განსაზღვრავს, თუ ვის და რა სამართლებრივი საფუძვლით ეკუთვნის ქონება. კანონის ტექსტის მიხედვით, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ქონება სწორედ „წინარე საზოგადოებას“ ეკუთვნის (ანუ ქონების მესაკუთრე ფიქციური საზოგადოება იქნება და ეს მდგომარეობა უფრო მიესადაგება ავსტრიულ სამართალში გაბატონებულ იურიდიული პირის ფიქციის თეორიას). თუ ვიტყვი, რომ ქონება „წინარე საზოგადოებას“ არ ეკუთვნის, მაშინ იგულისხმება, რომ იგი ერთობლივად ეკუთვნის საზოგადოების დამფუძნებლებს (დამფუძნებელს). ამიტომ თუ ეს პროექტი ამ სახით იქნება მიღებული, მაშინ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ქონების მესაკუთრე (მფლობელი) არა მისი დამფუძნებელი (დამფუძნებლები), არამედ თავად „წინარე საზოგადოება“ იქნება. თუკი საზოგადოების დაფუძნების პროცესში საჯარო რეესტრში ქონების მფლობელად (მესაკუთრედ) „წინარე საზოგადოება“ იქნება რეგისტრირებული, მაშინ სანარმოს რეგისტრაციის შემდეგ ამ ქონების უკვე რეგისტრირებულ სს-ზე გადასვლისათვის რაიმე დამატებითი სამართლებრივი აქტის მიღება საჭირო აღარ იქნება. ამიტომ „მომავალი“ ქართული კანონის მოცემულობა სრულად გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ ეს ნორმა შემდეგნაირად განიმარტოს: თუკი „წინარე საზოგადოება“ საჯარო რეესტრში იქნება ასეთად რეგისტრირებული, ქონების მესაკუთრე იქნება სწორედ „წინარე საზოგადოება“. მიმაჩნია, რომ ასეთი განმარტება, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ავსტრიული სამართლისაგან, გარკვეულწილად, განსხვავდება, მართებული იქნება. მიუხედავად იმისა, რომ „წინარე საზოგადოება“ არ არის კორპორაცია და რეგისტრირებული იურიდიული პირი, ვფიქრობთ, რომ იგი თავისუფლად შეიძლება იყოს ქონების მესაკუთრე და, შესაბამისად, რეგისტრირებული საჯარო რეესტრში.

ვ) წილის უფლებათა გადაცემა

დაფუძნების დროის განმავლობაში დამფუძნებელი პარტნიორები „წინარე საზოგადოების“ წევრებად გვევლინებიან და, აქე-

დან გამომდინარე, უფლება აქვთ, მოითხოვონ წესდების დამტკიცებისას „მიღებულ (მინიჭებულ) აქციათა დარიგება“ (განაწილება – Zuteilung). მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ „წინარე საზოგადოებაში“ წევრობის გადაცემა სხვა პირებზე დასაშვებია. წინამდებარე აბზაცის პირველი წინადადება ეხება მხოლოდ საზოგადოების ვალდებულებას დამფუძნებელი პირებისათვის წევრობის მიკუთვნებისა, ანუ ცალსახად უნდა გაესვას ხაზი იმას, რომ წევრობის (მოიაზრება საზოგადოების წევრობის უფლებამოსილება)¹⁷⁴ უფლების გადაცემა „წინარე საზოგადოების“ (მომავალი სს-ის) პერიოდში დაუშვებელია (არ შეიძლება ასევე მისი დაგირავება). ამ სტადიაზე აქციათა ან დროებით მოწმობათა გაცემა (განთავსება) დაუშვებელია, – ამბობს როგორც ავსტრიული, ისე ქართული კანონმდებლობა (ავსტრიის „სააქციო საზოგადოებათა შესახებ“ კანონის 34-ე პარაგრაფის მე-4 აბზაცი, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3 მუხლი). ნებადართულია მხოლოდ ერთ-ერთი დამფუძნებლის შეთანხმება სხვა დამფუძნებელ პარტნიორთან ან მესამე პირთან იმის თაობაზე, რომ იგი ვალდებულებას იკისრებს, საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციის შემდეგ მას წილის უფლება ნაწილობრივ ან მთლიანად გადასცეს.¹⁷⁵

§ 2.1.1. შიდა ურთიერთობანი „წინარე საზოგადოებაში“

ა) დამფუძნებელთა მოვალეობები

წინარე ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, საზოგადოების დამფუძნებლები მოვალენი არიან საწარმოს დაფუძნებისათვის განახორციელონ ყველა საჭირო მოქმედება. საზოგადოების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, თავს იჩენს, უწინარესად, საზოგადოების ბოლომდე ჩამოყალიბებისა და რეგისტრაციაში გატარების ვალდებულება. ძირითადად, კაპიტალური ტიპის საზოგადოების დამფუძნებელ-პარტნიორთა უპირველეს მოვალეობას წარმოადგენს საჭირო და სავალდებულო ქონებრივი შესატანების განხორციელება. დამფუძნებელთა შემდეგ ვალდებულებას შესაძლოა, მივაკუთვნოთ პირველ ორგანოთა ჩამოყალიბების მოვალეობა, დაფუძნების პროცესის მოხსენების წარდგენისა და საზოგადოების

¹⁷⁴ ავსტრიელი იურისტები ამგვარ უფლებამოსილებათა ერთობლიობას უწოდებენ *Mitgliedschaft*-ს.

¹⁷⁵ იხ.: Eckardt in: Gessler/Hcferrnchl/Eckardt/Kropff, *Aktien-gesetz, Kommentar*, (1984), S. 369-370.

სარეგისტრაციოდ დადგომის ვალდებულება.¹⁷⁶ ყოველივე ეს გამო-
ხატულებას პოულობს „წინარე საზოგადოების“ პერიოდში.

¹⁷⁶ უნდა აღინიშნოს, რომ სს-ის იურიდიულ პირად ჩამოყალიბების პროცესს (მოსამზადებელ ეტაპს), ავსტრიის კანონმდებლობის მიხედვით, დიდი ყურადღება ეთმობა. დამფუძნებელ პარტნიორებს უნდა გააჩნდეთ საზოგადოების შექმნასთან დაკავშირებით არა მხოლოდ ყველა სავალდებულო დოკუმენტაცია, არამედ ისინი ვალდებული არიან თავად „საზოგადოების დაფუძნების მსვლელობაზე“. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ისინი ვალდებული არიან, საზოგადოების შექმნის „საფეხურების“ შესახებ იქონიონ ანგარიში (მოხსენება), რაც ეკონომიკური ასპექტითაა გამოწვეული – სს რთული სტრუქტურული ერთეულია. აქ, სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმებისაგან განსხვავებით, უმრავლეს შემთხვევაში თავმოყრილია დიდი ქონება. მისი წევრები, ასევე მესამე პირები, საჭიროებენ თავიანთი ინტერესების დაცვის მექანიზმების უზრუნველყოფას. ამიტომ, მას შემდეგ, რაც ჩამოყალიბდება (შეიქმნება) გამგეობა (დირექტორატი), სს-ის დამფუძნებელი (დამფუძნებლები) ვალდებულია ჰქონდეს წერილობითი მოხსენება საზოგადოების დაფუძნების მიმდინარეობის შესახებ (ე.წ. Grundungsbericht). იხ.: öAktG §24; Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 535-536. ამგვარი წერილობითი მოხსენებისათვის კანონმდებელი იმპერატიულად ადგენს ერთ უმთავრეს ნაწინამძვარს: ამ დროისათვის გამგეობა (მისი წევრებით) შექმნილი (ჩამოყალიბებული) უნდა იყოს. ასეთი ტიპის მოხსენებას (რომელიც, შესაბამისად, სასამართლოს წარედგინება) ხელს ყველა დამფუძნებელი პარტნიორი უნდა აწერდეს. ეს პროცესი, ავსტრიული კანონმდებლობის მიხედვით, უკავშირდება სასამართლოში საზოგადოების აღრიცხვაზე დადგომას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, რეგისტრაციის ეტაპზე საზოგადოების განცხადებას. იხ.: öAktG §28; Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 541-542; დაფუძნების მსვლელობის (ე.წ. Gründungshergang) შემონიშნების შესახებ დანვრილებით იხ.: Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, S. 352-353. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის რეფორმაში ასევე გარკვეული ადგილი უკავია რეგისტრაციის ეტაპზე საზოგადოების განცხადების ვალდებულებას. კერძოდ, კანონპროექტის მიხედვით, განისაზღვრება (ძირითადად, კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისათვის) საზოგადოების მმართველობასთან, კაპიტალთან, ქონებასთან და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის საჯაროობის ვალდებულება. შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს კანონმდებლობა, ამ მხრივ, მიუახლოვდება ავსტრიულ (და არა მხოლოდ ავსტრიულ, არამედ ევროპულ) კანონმდებლობას, რომელიც ითვალისწინებს რეგისტრაციის ეტაპზე წარსადგენი ინფორმაციის სავალდებულოობას „წინარე საზოგადოების“ მხრიდან. ამ შემთხვევაში, ვფიქრობთ, ძირითადი სს-თან მიმართებით, განცხადებაში საზოგადოების ქონებასთან დაკავშირებული საკითხები იქნება (შეგვიძლია მოვიტანოთ კანონპროექტის მე-3.3.2. მუხლი, სადაც სს-თან მიმართებით, ძირითადად, არაფულადი შესატანის შეფასების ანგარიშზე მახვილდება ყურადღება. მაგალითად, ანგარიში უნდა მოიცავდეს: იმ აქციის ნომინალურ ღირებულებას, რომელიც გაიცემა არაფულადი შესატანის საწარმო ობიექტისა და შეფასებისათვის გამოყენებული მეთოდის აღწერას და შეფასების თარიღს და ა.შ). რეფორმას კვლავ შემოაქვს საწარმოს საქმიანობის საგანი, რომელიც ასევე მიეთითება განცხადებაში. ეს გარემოება

აქვე სასურველია ხაზი გაესვას, ჩვენი აზრით, ერთ მნიშვნელოვან საკითხს, რომელიც საზოგადოების დამფუძნებელს (და მის ლეგალურ დეფინიციას) შეეხება. „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი არ შეიცავს ცალკე ნორმას საზოგადოების დამფუძნებლის ცნების შესახებ. აქ საუბარია და ხაზგასმულია მხოლოდ საზოგადოების პარტნიორის თაობაზე. დამფუძნებლის ლეგალურ დეფინიციას ეძღვნება ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის მე-2 პარაგრაფი. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ადრე ნორმატიულ აქტში (ავსტრიაზეა საუბარი), რომელიც სს-ის შესახებ შეიცავდა რეგულირებად ნორმებს, ჩამოყალიბებული არ იყო დამფუძნებლის დეფინიცია. მაგრამ 1937 წელს გერმანელებმა განახორციელეს ცვლილება, რომელმაც განაპირობა საზოგადოების დამფუძნებელი პარტნიორის ცნების განსაზღვრა. ეს ცვლილებები შესაბამისად აისახა ავსტრიულ კანონმდებლობაშიც. კერძოდ, ამჟამად ავსტრიისა და გერმანიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალურ კანონებში (ავსტრ. §2, გერ. §28,) ნათქვამია: „აქციონერები, რომელთაც წესდება მიიღეს (დაამტკიცეს), არიან საზოგადოების დამფუძნებლები“. ამ სიტყვების ჩამატება სამართლებრივად ძალზე მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მანამდე საზოგადოების დამფუძნებელ პირად იმასაც მიიჩნევდნენ, ვინც მხოლოდ შესატანს განახორციელებდა, მაგრამ წესდების დამტკიცებაში არ მონაწილეობდა. უმნიშვნელოა ის გარემოება, თუ დამფუძნებელმა როგორი (ფულადი თუ არაფულადი) შესატანის განხორციელების ვალდებულება იკისრა და ასევე ის, იგი პირადად, თუ მისი წარმომადგენლის მეშვეობით მიიღებს მონაწილეობას წესდების დამტკიცებაში. გამომდინარე აქედან, აუცილებელია იმის აღნიშვნა, რომ კანონიერი ან გარიგებითი წარმომადგენელი (უფლებამოსილების მქონე პირი), რომელიც აქციონერის მაგივრად მონაწილეობს ზემოაღნიშნულ პროცესში, არ ჩაითვლება (გახდება) საზოგადოების დამფუძნებელ პირად. ხოლო ის პირი, ვინც წინამდებარე პროცესში (წესდების დამტკიცება მხედველო-

მონაწილეობს იმას, რომ საქმიანობის საგნის გაუქმება ნაადრევი და გაუმართლებელია. ამის შესახებ ჩვენ მიერ გამოითქვა კიდევც აზრი. იხ.: ი. ბურდული, სამენარმეო სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), გამომც. „თობალისი“, თბ. 2007, გვ. 46. სს-ს ასევე ევალება საზოგადოების დაფუძნებისათვის საჭირო ყველა ხარჯის მიახლოებითი გაანგარიშების წარდგენაც და სხვ. ზემოთ მოყვანილი საკითხები შეგიძლიათ შეად.: ნ. ჩოხელი, ა. სვანიძე, შ. პაპუაშვილი, მენარმეთა შესახებ კანონის რეფორმა, ჟურ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 2005, № 1-2, გვ. 10-16. ამ საკითხთან დაკავშირებით ასევე მიგვაჩნია, რომ ნაციონალური კანონმდებლობა სს-ის რეგისტრაციის ძალზე მცირე ვადას ითვალისწინებს, რაც, მით უმეტეს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის რეფორმის შემდეგ, აუცილებლად უნდა გაიზარდოს. სანარმოს რეგისტრაციის ვადა კი, ჩემი აზრით, განცხადების წარდგენიდან უნდა აითვალოს და სულ მცირე ორ კვირას მაინც უნდა შეადგენდეს.

ბაში) გამოდის როგორც მინდობილი მესაკუთრე (Treuhänder), ან, მაგალითად, გარიგებითი წარმომადგენელი (Strohmann) საკუთარი სახელით, მაგრამ სხვისი ხარჯით – უკვე უნდა განიხილებოდეს როგორც საზოგადოების დამფუძნებელი.¹⁷⁷ ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რომ ზემოაღნიშნული პირი სხვის მაგივრად ასრულებს ამ მოქმედებას. მნიშვნელოვანია, რომ იგი სწორედ საკუთარი სახელით გამოდის ამგვარ ურთიერთობაში და, შესაბამისად, განიხილება როგორც დამფუძნებელი. თეორიულად ასევე შესაძლებელია, რომ იმ აქციონერებთან ერთად, რომელთაც „აქციები მიიღეს“, წესდების დამტკიცებაში სხვა პირებიც მონაწილეობდნენ – ისინი არ მიეკუთვნებიან დამფუძნებელთა კატეგორიას, რადგანაც მთავარი ამ შემთხვევაში ორი მოვლენაა: 1 – წესდების დამტკიცებაში მონაწილეობა (საკუთარი ნების გამოვლენა, ვინაიდან წესდება კორპორაციულ აქტთან ერთად სამოქალაქოსამართლებრივი გარიგებაა), და 2 – აქციათა მიღება.¹⁷⁸ ამიტომ მართებული იქნებოდა, თუკი ქართული კანონმდებლობა გაითვალისწინებდა დამფუძნებელი პირის ცნებას და ნორმა ჩამოყალიბდებოდა შემდეგნაირად (უპირველეს ყოვლისა, სს-ის დამფუძნებელთან მიმართებით): სააქციო საზოგადოების დამფუძნებლად ჩაითვლება ის პირი (პირები), რომელიც წესდების დამტკიცებაში საკუთარი სახელით მონაწილეობდა და მიიღო პირველადი აქციები (დროებითი მონაწილეობები).

თუ დამფუძნებელი, რომელიც წესდების დამტკიცებაში მონაწილეობდა, წესდების დამტკიცების შემდეგ გარდაიცვლება, მაშინ მის ადგილს მისი მემკვიდრე (უფლებამონაცვლე) დაიკავებს ისე, რომ მისი მონაწილეობა წესდებაში საჭირო აღარ იქნება.¹⁷⁹

საინტერესოა საკითხი ამ შემთხვევაში დამფუძნებლის მიერ განხორციელებული საქმიანობის შესაძლო სამენარმეო ხარისხთან დაკავშირებით. ნიშანდობლივია, რომ დამფუძნებელი არ იძენს მენარმის ხარისხს იმ მოსაზრებიდან გამომდინარე, რომ იგი წესდების დამტკიცებაში მონაწილეობს და წილს (აქციებს) იღებს.¹⁸⁰ საზოგადოების დამფუძნებელნი მხოლოდ მაშინ იძენენ მენარმის ხარისხს, როდესაც

¹⁷⁷ შუად.: Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, 2. Auf., (1988), S. 34-36.

¹⁷⁸ W. Happ (Hrsg.), Aktienrecht, Carl Heymans Verlag KG, Köln, 1995, S. 189-190.

¹⁷⁹ იქვე.

¹⁸⁰ თუკი „წინარე საზოგადოება“ ეწევა სამენარმეო საქმიანობას (მაგალითად, დებს სავაჭრო-სამენარმეო გარიგებებს), იგი განიხილება როგორც სავაჭრო-კომერციული საზოგადოება. იხ.: Scholz, Kommentar zum GmbH-Gesetz, (1978/1983), §11, Rn. 4. თავისთავად ცხადია, რომ სამენარმეო საქმიანობის განხორციელებისას დამფუძნებლები, ძირითადად, საზოგადოების სახელით მოქმედებენ და სწორედ მისთვის დებენ ამგვარ გარიგებებს. ამიტომ მენარმის ხარისხიც საზოგადოებას აქვს და არა მის პარტნიორს (აქციონერს).

ისინი დაფუძნების მსვლელობას წყვეტენ და აღარ წარმართავენ პროცესს საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციისათვის, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ისინი დებენ სამენარმეოსამართლებრივ გარიგებებს. ასე რომ, პრაქტიკულად მენარმის ხარისხს, რეგისტრაციის შემდეგ, თვით კაპიტალური საზოგადოება იძენს.¹⁸¹

ბ) „წინარე საზოგადოების“ გადანყვეტილებანი

„წინარე საზოგადოების“ სტადიაზეც საზოგადოების წევრები (დამფუძნებელი პარტნიორები) გადანყვეტილებების მეშვეობით მოქმედებენ. ხოლო თუ რომელი, ერთხმიანი¹⁸² (Einstimmigkeit) თუ მრავალხმიანი (Mehrheitsprinzip), გადანყვეტილებები მოქმედებს, უმეტესწილად, დამოკიდებულია თვით ამ გადანყვეტილების საგანზე. მაგალითად, საზოგადოების ხელშეკრულების ცვლილება მო-

¹⁸¹ კორპორაციის სამენარმეო ხარისხი დიდად არის დამოკიდებული ასევე იმაზე, კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის ობიექტად თუ სუბიექტად მიიჩნევა იგი. ამიტომ ავსტრიულ სამართალში დღესაც არ არის ჩამოყალიბებული ერთიანი პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, შეიძლება თუ არა სანარმო იყოს სამოქალაქო-სამენარმეო ბრუნვის ობიექტი თუ სუბიექტი. მკვეთრი დიფერენციაციის ზღვარი მათ შორის არ არსებობს. თეორიულად ორივე შემთხვევა დასაშვებია და ამის განსაზღვრა, უმეტესწილად, იმაზეა დამოკიდებული, თუ რა სახის ურთიერთობას აქვს ადგილი. თუმცა მნიშვნელოვანია, რომ იურიდიულ ლიტერატურაში ერთმანეთისაგან ასხვავებენ სანარმოს და სანარმოს მატარებელ სუბიექტს (შეიძლება ვიხმართ ტერმინი სამენარმეო საქმიანობის მატარებელ სუბიექტს). აღსანიშნავია, რომ ყოველგვარი სანარმო შესაძლოა, არც ჩაითვალოს კომერციულად მოწყობილ საეაჭრო-სამენარმეო საქმიანობის განმახორციელებელ სუბიექტად. ამიტომ სანარმოსა და სანარმოს მატარებელი სუბიექტის სრული გათანაბრება არ შეიძლება. ისინი იდენტურ კატეგორიებს არ წარმოადგენენ. სანარმოსა და სანარმოს სუბიექტის განცალკევებას მნიშვნელობა აქვს ასევე სანარმოს შიდა ურთიერთობის საკითხის გარკვევისათვის. ამასთან, სამართალურთიერთობას (სამართალბრუნვას) შეხება აქვს სანარმოს სუბიექტთან და არა სანარმოსთან: „სანარმოს მატარებელ“ საზოგადოებასთან ან ინდივიდუალურ მენარმესთან. ეს საკითხი შეგიძლიათ შეად.: K. Schmidt, Handelsrecht, 5. neubearbeitete Auf., Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1999, S. 80-82. თუმცა პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც, მაგალითად, საწესდებო კაპიტალის ნებადართული მომატების დროს ხდება მთლიანი სანარმოს ან სანარმოს ცალკეული ორგანიზაციული ნაწილის შექმნა (ე.წ. Unternehmensakquisitionen). ამ შემთხვევაში, ჩვენი აზრით, სანარმო სწორედ სამართალურთიერთობის ობიექტად უნდა განიხილებოდეს. შეად.: Thomas Talos. Christopher Schrank, Zur Haftung bei überbewerteten Sacheinlagen in Aktiengesellschaften, ecoloex, Fachzeitschrift für Wirtschaftsrecht, Dezember 2004 (12), S. 948.

¹⁸² შესაძლოა ასეთ გადანყვეტილებას ერთსულოვანი, ერთნებიანი გადანყვეტილებაც ვუნოოდოთ. ივ. ჯავახიშვილი „დასავლეთ ევროპის სამართლის კანონისტების მოძღვრებათა“ გასაოცარ მსგავსებაზე საუბრობს და „თანადგომასა და ერთნებობას“ „unanimis“ (ერთსულობას) ეძახის. იხ.: ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი VII, თბ. 1984, გვ. 241.

ითხოვს ყველა დამფუძნებელი პარტნიორის ერთსულოვან გადანყვეტილებას, ერთ-ერთი მათგანიც რომ იყოს წინააღმდეგი, გადანყვეტილებას სამართლებრივი ძალა არ მიეცემა (შესაძლოა, დაისვას მისი ბათილობის საკითხი და იგი ჩაითვლება როგორც უთუოდ (არარა) ბათილ გარიგებად). საზოგადოების ხელშეკრულება, როგორც ვახსენეთ, სამოქალაქოსამართლებრივ გარიგებასაც წარმოადგენს (კორპორაციულთან ერთად), რომლის ძალაში შესვლაც ყველა მონაწილე პირის ნების გამოვლენაზეა დამოკიდებული. რაც შეეხება უბრალოდ, საზოგადოების (თუნდაც „წინარე საზოგადოების“ სტადიაზე) საქმიანობიდან გამომდინარე, საზოგადოების ჩვეულებრივ ურთიერთობებს, ამ შემთხვევაში ყველა პარტნიორის ნების გამოვლენა საჭირო არაა, ვინაიდან ამგვარი გადანყვეტილებები უბრალო უმრავლესობითაც მიიღება.

გ) დაშლა

„წინარე საზოგადოების“ გაუქმება ანუ დაშლა ყოველთვისაა შესაძლებელი დამფუძნებელთა ერთსულოვანი გადანყვეტილების საფუძველზე (ამას რაიმე სპეციალური ფორმა არ სჭირდება). თუკი ერთ-ერთი დამფუძნებელი საკუთარი ნებით გადის „წინარე საზოგადოებიდან“, მაშინ საზოგადოება ყველა შემთხვევაში იშლება (ამასთან მიგვაჩნია, რომ თუკი ასეთ დამფუძნებელს გადაცემული აქვს საზოგადოების მფლობელობაში რაიმე სახის ქონება, მას შესაძლოა, დაუბრუნდეს ეს ქონება). სხვაგვარად გვაქვს საქმე, როდესაც ერთ-ერთი მათგანი გადის საზოგადოებიდან, ხოლო მის ადგილს ახალი პირი იკავებს. უნდა აღინიშნოს, რომ დამფუძნებლის გასვლით საზოგადოება ფორმალურად დაიშლება და დამტკიცდება ახალი წესდება ახალი პარტნიორის ხელმოწერის გათვალისწინებით (რომელიც სავალდებულოა). ეს მოსაზრება, ძირითადად, იქიდან გამომდინარეობს, რომ წევრობის უფლებამოსილებათა გადაცემა „წინარე საზოგადოების“ პერიოდში არ დაიშვება.

დ) დამფუძნებელი პარტნიორის გარდაცვალება

ერთ-ერთი დამფუძნებელი პარტნიორის გარდაცვალება არ იწვევს „წინარე საზოგადოების“ დაშლას. „წევრობის უფლებამოსილებათა ერთობლიობა“ (სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მომავალი წევრობის უფლება) გარდაცვლილი პირის მემკვიდრეზე გადადის. თუ საზოგადოების ერთ-ერთი დამფუძნებელია იურიდიული პირი, მაშინ მისი სრული ლიკვიდაციის შემდეგ „წინარე საზოგადოება“ იშლება, ხოლო თუკი იგი გარდაიქმნება – დამფუძნებელი პარტნიორ-

ის ადგილს ამ იურიდიული პირის სამართალმემკვიდრე და უფლებამონაცვლე დაიკავებს. ასე რომ, ძირითადად, გარდაცვლილის ადგილს მისი მემკვიდრე, უფლებამონაცვლე იკავებს. ამ უკანასკნელს უფლება აქვს, უარი განაცხადოს ნევრობაზე (დამფუძნებელი პირის სტატუსზე) და საზოგადოება დაიშლება, ან კიდევ სრულად დაიკავოს მამკვიდრებლის სამართლებრივი ადგილი საზოგადოებაში, რომლითაც წესდებას დამატებით მისი აუცილებელი ხელმონერა აღარ დასჭირდება (იმის შესახებ, რომ პარტნიორი ვინმეს უფლებამონაცვლეა, ჩვეულებრივ, აღინიშნება საზოგადოების სადამფუძნებლო დოკუმენტში).

ე) ერთ-ერთი პირის გაკოტრება

ერთ-ერთი დამფუძნებელი პარტნიორის ქონებაზე გაკოტრების საქმის წარმოების აღძვრა (მიქცევა) არ იწვევს საზოგადოების დაშლას, თუ არ არსებობს სხვა განსაკუთრებული საფუძვლები. ერთ-ერთ ასეთ საფუძვლად შეიძლება მივიჩნიოთ ისეთი გარემოება, როდესაც ეს პირი „წინარე საზოგადოების“ ქონების უმეტესი ნილის მფლობელია, ეს კი აუცილებელია საზოგადოების სავალდებულო მინიმალური სანესდებო კაპიტალის შესაესებად.

§ 2.1.2. გარე ურთიერთობანი

ა) სახელის დაცვა

შეიძლება ითქვას, რომ თვით „წინარე საზოგადოება“, საკუთარი ორგანოებით, ფორმალურად კორპორაციული ორგანიზაციის ნიშნების მატარებელია. მას შესწევს უნარი, მესამე პირებთან დაამყაროს ურთიერთობა (მაგალითად, დადოს გარიგებები). თუკი „წინარე საზოგადოება“ ამ სტადიაზე სარგებლობს (იყენებს) დამოუკიდებელი აღნიშვნით,¹⁸³ მაშინ არანაირი ეჭვი არ არსებობს იმისა, რომ მასზე შეიძლება გავრცელდეს სახელის დაცვის მომწესრიგებელი ნორმები (მაგალითად, სსკ-ის მე-18 მუხლი; ABGB-ის 43-ე პარაგრაფი).¹⁸⁴

¹⁸³ ამას ითვალისწინებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის რეფორმა. კერძოდ, ამ პერიოდში, ანუ წინარე საზოგადოების პერიოდში, საზოგადოება ვალდებულია, საფირმო სახელწოდებას დაურთოს დანამატი „დაფუძნების პროცესში“. იხ.: ნ. ჩოხელი, ა. სვანიძე, შ. პაპუაშვილი, მენარმეთა შესახებ კანონის რეფორმა, ყურ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 2005, №1-2, გვ. 6. ამიტომ, სრულიად მართებული იქნება, თუკი ჩვენ „წინარე საზოგადოებას“ სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი სახელის დაცვის ნორმებს დავუქვემდებარებთ.

¹⁸⁴ უფრო ვრცლად სახელის დაცვის შესახებ შეგიძლიათ იხ.: Gschnitzer, Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts, S. 191.

ბ) აქტიური საპროცესო ქმედუნარიანობა

საერთოდ, აქტიური საპროცესო ქმედუნარიანობა, ძირითადად, მის უფლებუნარიანობაზეა დამოკიდებული. ნიშანდობლივია ის, რომ ამხანაგური ტიპის საზოგადოება (მაგალითად, სპს¹⁸⁵), ავსტრიული სამართლის მიხედვით, არ წარმოადგენს კორპორაციას, იურიდიულ პირს (იგი მხოლოდ ფიქციაა), თუმცა კანონი ასეთი ტიპის საზოგადოებას ანიჭებს უფლებას, წარდგეს საკუთარი სახელით მოსარჩელედ ან მოპასუხედ.¹⁸⁶ თუმცა ასეთი საზოგადოება სამართლებრივ ურთიერთობებში, სამოქალაქო ბრუნვაში განიხილება როგორც იურიდიული პირი,¹⁸⁷ რაც იმ მოსაზრებიდან გამომდინარე ვახსენეთ, რომ „წინარე საზოგადოება“ სწორედ სპს-თან ყველაზე ახლოს მდგომი წარმონაქმნია. ამიტომ, მოქმედებს თუ არა იგივე პრინციპი „წინარე საზოგადოებასთან“ მიმართებით – ძალზე სადავოა. მეცნიერთა ერთი ნაწილი თვლის, რომ „წინარე საზოგადოება“ ექვემდებარება ამ პრინციპს, ხოლო ნაწილი კი არ ეთანხმება ამ შეხედულებას. მიგვაჩნია, რომ „წინარე საზოგადოებას“ ასევე უნდა ჰქონდეს აქტიური საპროცესოუნარიანობა, ანუ წარდგეს მოსარჩელედ სასამართლოში.¹⁸⁸ თუკი შეიძლება „წინარე

¹⁸⁵ აღსანიშნავია, რომ რეფორმის შედეგად გარკვეულწილად შეიცვალა საზოგადოებათა შესახებ მომწესრიგებელი ნორმები. ეს ცვლილება სპს-საც შეეხო. კერძოდ, ავსტრიულ სამართალში ძველად მოქმედი ღია საეაჭრო საზოგადოება, რაც საქართველოში მოქმედი სპს-ის იდენტურია, შეიცვალა ღია საზოგადოებად (იმავე ღია ამხანაგურ საზოგადოებად). ამას ითვალისწინებს მენარმეთა (სანარმოთა) კოდექსის 105-ე პარაგრაფი, რომლის მიხედვითაც, ღია (ამხანაგური) საზოგადოება, შესაძლებელია, შეიქმნას ყოველი ნებადართული საქმიანობისათვის, იქნება ეს სამეწარმეო, ეკონომიკური თუ იდეალური საქმიანობა. ასე რომ, განხორციელებული რეფორმის შედეგად, სპს შესაძლებელია იყოს არა მხოლოდ ამხანაგური სამეწარმეო საზოგადოება, ანუ Personen Handlungsgesellschaft, არამედ ჩვეულებრივი სამეწარმეო ან არასამეწარმეო მიზნის მქონე საზოგადოება. იხ.: Gahleitner, Grundzüge des Gesellschaftsrechts für Arbeitnehmervertreter I, S. 17. იგივე უნდა ითქვას ასევე კს-ზე, ვინაიდან შეიცვალა მისი ცნების განმსაზღვრელი ნორმაც. კერძოდ, მენარმეთა კოდექსის 161-ე პარაგრაფი, რომლის მიხედვითაც, „კს არის საკუთარი სახელით მოქმედი საზოგადოება...“ (UGB §161, Abs. 1). ძველი რედაქციის მიხედვით, „კს იყო საზოგადოება, რომლის მიზანი მიმართული იყო კომერციულად მოწყობილი სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებისაკენ,“ ანუ „auf Betrieb eines Handelsgewerbes...“ (HGB (aF.) §161, Abs. 1).

¹⁸⁶ გერმანულად, რომ გამოეხატოს: unter ihrem Namen zu klagen. იხ.: Schummer, Personengesellschaften, S. 22.

¹⁸⁷ იხ.: OGH 29. 8. 1995, WBL 1996, 81.

¹⁸⁸ დღეს ეს უკვე წარმოადგენს გაბატონებულ მოსაზრებას იურიდიულ ლიტერატურასა და პრაქტიკაში. იხ.: Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 303-304, Rn. 28; Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 861, Rn. 51, 52.

საზოგადოება", როგორც კერძო სამართალბრუნვის სპეციფიკური სუბიექტი, რეგისტრირებული იყოს საჯარო რეესტრში გარკვეული ქონების მესაკუთრედ, მაშინ, რატომ უნდა მოვუსპოთ მას უფლება ამ ქონებასთან დაკავშირებით დაიცვას თავისი შესაძლო ან სადავოდ გამხდარი უფლება სასამართლოსთვის მიმართვის გზით?¹⁸⁹

გ) მენარმის ხარისხი

„წინარე საზოგადოება“, როგორც ასეთი, არ გახლავთ მენარმე (ანუ სამენარმეო საქმიანობის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა). მაგრამ თუკი „წინარე საზოგადოება“, ავსტრიის სანარმოთა კოდექსის პირველი პარაგრაფიდან გამომდინარე, სამენარმეო (სანარმოს, მენარმეთა) საქმიანობას ახორციელებს (მაგალითად, დებს სავაჭრო-სამენარმეო გარიგებებს და ა.შ.), მაშინ იგი, გაბატონებული შეხედულების მიხედვით, უკვე მენარმედ უნდა მივიჩნი-

¹⁸⁹ უბრალოდ, ჩვენი აზრით, აქ ვანყდებით ერთ ასეთ „წინააღმდეგობას“: საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად (42-ე, 45-ე მუხლები), სასამართლოსათვის მიმართვის უფლება გარანტირებულია ყველა პირისათვის. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლის თანახმად, „ყოველი პირისათვის უზრუნველყოფილია უფლების სასამართლო წესით დაცვა. საქმის განხილვას სასამართლო შეუდგება იმ პირის განცხადებით, რომელიც მიმართავს მას თავისი უფლების ან კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დასაცავად“. აქედან გამომდინარე, საქართველოს კანონმდებლობა საუბრობს პირზე, იურიდიულ პირზე, იმდენად, რამდენადაც სამოქალაქო კოდექსი იცნობს ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს. სამოქალაქო კოდექსის 24-ე მუხლი იძლევა იურიდიული პირის ცნებას. იმისათვის, რომ პირმა შეიძინოს იურიდიული პირის სტატუსი, იგი სათანადო წესით უნდა იყოს რეგისტრირებული სამენარმეო რეესტრში. გამოდის, რომ „წინარე საზოგადოება“ იურიდიულ პირად ვერ განიხილება. თუმცა ჰიპოთეტურად იგი სამართალურთიერთობის „პირი“, სპეციფიკური სუბიექტია. ამიტომ, ჩვენი აზრით, მასაც უნდა ჰქონდეს სასამართლოსათვის განცხადებით მიმართვის უფლება. მაგალითად, ამხანაგობა, სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლის მიხედვით, არ არის სამართალურთიერთობის სუბიექტი, განა მას არ აქვს უფლება სარჩელი აღძრას სასამართლოში? ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობაც, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, საზოგადოების კატეგორიას განეკუთვნება (სამოქალაქო კოდექსის 208-ე მუხლის ადრინდელი რედაქცია). სამოქალაქო კოდექსში განხორციელებული რეფორმის შედეგად, რომელიც ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობას შეეხო, ახლებურად ჩამოყალიბდა ამ ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმები და ცალკე კანონში აისახა, რომელსაც „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“ კანონი ეწოდა. თუმცა ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ლეგალური დეფინიცია, ფაქტობრივად, უცვლელი დარჩა. თუმცაღა იურიდიულ პირს იგი არ წარმოადგენს. მაგრამ სასამართლოში აქტიური საპროცესო ქმედუნარიანობა ნამდვილად გააჩნია. ეს რომ ასე არ იყოს, ამხანაგობა, როგორც საზოგადოება (და არა იურიდიული პირი), უფლების რეალიზაციას სასამართლო წესით ვერ მოახდენდა.

ოთ.¹⁹⁰ შესაბამისად, მასზე მოქმედებს სანარმოთა (სავაჭრო) კოდექსის ნორმა-დებულებები მენარმეთა შესახებ. მოცემულია თუ არა სამენარმეო საქმიანობის განხორციელება სანარმოთა (სავაჭრო) კოდექსის პირველი, მე-2 და მე-3 პარაგრაფების მიხედვით, წყვეტს ასევე დაფუძნების სტადიაზე არსებული სს-ის ან შპს-ის სამენარმეო ხარისხი,¹⁹¹ ანუ აქაც ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, მისდევს თუ არა „წინარე საზოგადოება“ სამენარმეო საქმიანობას (მაგალითად, დებს თუ არა სავაჭროსამართლებრივ გარიგებებს და სხვ.). სამენარმეო, მენარმის ხარისხი, ანუ ე.წ. Kaufmannseigenschaft (Unternehmerseigenschaft), დამოკიდებული არ არის საზოგადოების სამართლებრივ ფორმაზე.¹⁹² „წინარე სს“ კანონის ძალით არ არის მენარმე, იგი, მისი საქმიანობიდან გამომდინარე, იძენს ასეთ ხარისხს.¹⁹³ ამიტომ ქართულმა სამენარმეო სამართალმაც უნდა გაითვალისწინოს დასავლეთის ქვეყნების ეს მიდგომა და სს-ს, დაფუძნების სტადიაზე, თუკი იგი კანონმდებლობის შესაბამისად განხორციელებს სამენარმეო საქმიანობას, უნდა მიაკუთვნოს მენარმის ხარისხი. თუმცა იმ პირობებში, როდესაც სააქციო საზოგადოების დაფუძნება და მისი სამენარმეო რეესტრში გატარება საქართველოში განხორციელებული ბოლოდროინდელი ცვლილებებით მხოლოდ რამდენიმე დღეს მოიცავს, ამის პრაქტიკული აუცილებლობა, ალბათ, არც იარსებებს. თეორიული თვალსაზრისით კი ეს ყურადსაღებია. აღნიშვნის ღირსად მიგვაჩნია ასევე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება „ე. გელაშვილისათვის საქართველოს პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ვადამდე ადრე შეწყვეტის თაობაზე საქართველოს პარლამენტის 2006 წლის 31 მარტის დადგენილების კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის 53-ე მუხლის პირველ და მე-2 პუნქტებთან და 54-ე მუხლის მე-2 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტთან მიმართებით“. საკითხი შეეხო დეპუტატისათვის უფლებამოსილების ვადაზე ადრე შეწყვეტას სწორედ იმ მოტივით, რომ მან პარლამენტის წევრისათვის შეუსაბამო საქმიანობა განხორციელა და პარლამენტმა მას სადეპუტატო უფლებამოსილება ვადამდე ადრე შეუწყვიტა. პრინციპში პარლამენტის საპროცედურო კომიტეტმა თავის დადგენილებაში ერთ-ერთ საფუძვლად ის მიუთითა, რომ დეპუტატი სამენარმეო საქმიანობას ახორციელებდა, რაც, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, პარლა-

¹⁹⁰ UGB. §1.

¹⁹¹ შეად.: C.W. Canaris. Handelsrecht, 23 Auf., Verlag C. H. Beck, München, 2000, S. 48.

¹⁹² C.W. Canaris. Handelsrecht, 24 Auf., Verlag C. H. Beck, München, 2008, S. 37-38.

¹⁹³ იქვე. გვ. 38.

მენტის წევრისათვის დაუშვებელი იყო. საკონსტიტუციო სარჩელის ავტორებს მიაჩნდათ, რომ სამენარმეო ხარისხი პირმა შესაძლებელია შეიძინოს მხოლოდ გარკვეულ ფორმაში გამოხატული საქმიანობის საფუძველზე, ანუ, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის პირველი მუხლიდან გამომდინარე, ეს უნდა იყოს მხოლოდ გარკვეული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის წარმონაქმნი. ეს გადანყვეტილება ერთგვარად არის ქართულ იურისპრუდენციაში ფორმისა და შინაარსის ურთიერთმიმართებისა და ურთიერთდამოკიდებულების განსაზღვრის კარგი მაგალითიც.¹⁹⁴ გადანყვეტილებაში არსებითად ყველა კითხვაზე პასუხი გაცემული, რომელიც სამენარმეო საქმიანობის კერძოსამართლებრივ და საჯაროსამართლებრივ გამოვლინებას ეხება. აღნიშნული გადანყვეტილება სავსებით სწორი და სამართლიანია და თითოეული პუნქტი ამომწურავად ეხება და განმარტავს ყველა იმ საკითხს, რომელიც პროცესის მსვლელობისას იქნა დაყენებული. მაგრამ გვინდა გამოვთქვათ ჩვენი მოსაზრება და დავძინოთ, რომ მიზანშეწონილი იქნებოდა, თუკი საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილებაში ერთ-ერთ პუნქტად ჩვენ მიერ ზემოთ განვითარებული პოზიცია იქნებოდა დაფიქსირებული, კერძოდ, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილებაში უნდა ასახულიყო, რომ მოსარჩელეთა პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, თითქოს სამენარმეო საქმიანობა, აქედან გამომდინარე კი, მენარმის ხარისხი ვლინდება მხოლოდ ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმაში, არასწორია. მენარმის ხარისხი შესაძლოა ფორმისაგან დამოუკიდებლადაც არსებობდეს. ფორმას, სამენარმეო ხარისხთან მიმართებით, მხოლოდ დეკლარაციული ხასიათი აქვს. გარკვეული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის რეგისტრაცია არ არის სავალდებულო პირობა სამენარმეო ხარისხის მიკუთვნებისა. მას (რეგისტრაციას) ამ შემთხვევაში კონსტიტუციური მოქმედება გააჩნია და ფაქტობრივ სინამდვილეზე (სამენარმეო საქმიანობის განხორციელებაზე) გავლენას ვერ მოახდენს. აქედან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ ობიექტურ რეალობაში სამენარმეო ხარისხი ფორმისაგან დამოუკიდებლად არსებობს. ასე რომ, „წინარე საზოგადოებაც“ თავისუფლად შესაძლოა იყოს სამენარმეო ხარისხის მატარებელი თავისებური სუბიექტი. მნიშვნელოვანია ასევე, რომ, დღეს უკვე გაბატონებული შეხედულების თანახმად, სამენარმეო ხარისხის ამოქმედებას უშუალოდ უკავშირდება სამენარმეო საქმიანობის განხორციელება.¹⁹⁵ ამიტომ, მაგალითად, სავაჭრო საზოგადოების დაფუძნება საზოგადოების ხელშეკრულე-

¹⁹⁴ იხ.: სსსგ ვ. გელაშვილის საქმეზე, 2006 წლის 13 ივლისის №1/2/378.

¹⁹⁵ ანუ ე.წ. „betreiben des Handelsgewerbes“.

ბის მეშვეობით ჯერ კიდევ არ ნიშნავს სამენარმეო ხარისხის, ასე ვთქვათ, ამოქმედებას, მის დანყებას.¹⁹⁶ ამოქმედება იწყება წინამოსამზადებელი გარიგებების განხორციელებით (დადებით) გარე ურთიერთობებში, ან მესამე პირთა ჩაბმით ასეთ გარიგებებში.¹⁹⁷ თავის მხრივ, ეს სწორედ „წინარე საზოგადოებისათვის“ დამახასიათებელ პერიოდს მოიცავს.

შესაძლოა ფორმაზეც იყოს დამოკიდებული სამენარმეო ხარისხი. ამის შესაძლებლობას იძლევა „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1.2-ე მუხლი. ამ შემთხვევაში კანონმდებელი თავად სთავაზობს პირს აირჩიოს გარკვეული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა და გატარდეს რეგისტრაციაში. აქ წინა პლანზე გამოდის პირის კერძო ავტონომია და სამენარმეო საქმიანობის განხორციელების ნება. ყველა საქმიანობა, რომელიც რეგულირდება „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1.1 მუხლით, არის სამენარმეო საქმიანობა. თუმცა გამონაკლისს წარმოადგენს ამავე კანონის დისპოზიციური 1.2 მუხლი, სადაც იმ საქმიანობის აღწერაა, რომელიც არ ჩაითვლება სამენარმეოდ. თუმცა რეგისტრაციაში გატარებისას მისი მფლობელი ავტომატურად ხდება მენარმე და, აქედან გამომდინარე, მისი სანარმო უკვე რეგისტრაციით იძენს სამენარმეო ხარისხს. ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ აქ პირის არჩევანის უფლება კონსტიტუციურსამართლებრივ რანგშია აყვანილი¹⁹⁸ იმდენად, რამდენადაც კერძო ავტონომიის პრინციპი, ზოგადად, კონსტიტუციურსამართლებრივად არის უზრუნველყოფილი.¹⁹⁹

დ) წარმომადგენლობის უფლებამოსილება

სანამ „წინარე საზოგადოებაში“ დირექტორატი რეალურად არ ასრულებს თავის ფუნქციებს, მის მიმართ მოქმედებს წარმომადგენლობისა და მმართველობის შესახებ ის ნორმები, რომლებიც სპს-თვისაა მისაღები. დირექტორატის დანიშვნისა და ამოქმედების შემდეგ კი „წინარე საზოგადოების“ საქმეებს ახორციელებს და მესამე პირებთან (საგარეო) ურთიერთობებში საზოგადოებას წარმოადგენს დირექტორატი. საგულისხმოა, რომ აღნიშნული თავად

¹⁹⁶ Hopt in Hopt/Baumbach/Duden, Handelsgesetzbuch Kommentar mit GmbH & Co., (2000), S. 47.

¹⁹⁷ Hopt, Merkt in Baumbach/Hopt, Handelsgesetzbuch, Kommentar, (2008), S. 54, Rn 51, 52; ასევე იხ.: Koller/Roth/Morck/, Handelsgesetzbuch, Kommentar, 6. Auf., Verlag C. H. Beck, München, 2007, S. 19-20, Rn. 25.

¹⁹⁸ შეად.: P. Bosek, P. Pani, Grundzüge des Verfassungsrechts, 2. neubearbeitete Auf., Verlag Orac, Wien, 1998, S. 91.

¹⁹⁹ იხ.: Canaris, Handelsrecht, (2000), S. 39-40.

დამფუძნებელთა ნებაზე დამოკიდებული – ან ისინი ერთობლივად წარუძღვებიან საქმიანობას, ან კიდევ დირექტორატს მიანდობენ. როდესაც კაპიტალური ტიპის საზოგადოებას მხოლოდ ერთი ან ორი დამფუძნებელი ჰყავს, ისინი საქმეებს ამ ეტაპზე ერთობლივად წარმართავენ, ხოლო როდესაც მათი რიცხვი გაზრდილია, საქმიანობის წარმართვას, როგორც წესი, ერთ წარმომადგენელს (იგულისხმება ერთ დირექტორს ან რამდენიმეს) მიანდობენ ხოლმე.

თუკი „მენარმეთა შესახებ“ კანონის რეფორმის შედეგად ცვლილებები შევა კანონში და ისეთ სახეს მიიღებს, როგორც ეს დღეს არსებობს მისი „მონახაზის“ ფორმით, მაშინ მიზანშეწონილი იქნება საზოგადოების განცხადების რეგისტრაციის ეტაპზე „წინარე საზოგადოებას“ უკვე შექმნილი, ჩამოყალიბებული ჰქონდეს დირექტორატი (და სამეთვალყურეო საბჭო). სამართლებრივად უფრო სწორი იქნება განცხადება შევიდეს საზოგადოების სახელით, ვიდრე მისი წევრების. გარდა ამისა, თუ ჩვენ დავამკვიდრებთ ანგარიშის ჩაბარებისა და წარდგენის ვალდებულებას, მაშინ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ეს ანგარიში სწორედ საზოგადოების წარმომადგენლობითმა ორგანომ განახორციელოს (საზოგადოების სახელით), ვიდრე დამფუძნებელმა (დამფუძნებლებმა).

ე) პასუხისმგებლობა

იმ გარიგებებზე, რომელთაც „წინარე საზოგადოება“ დებს, დამფუძნებელი პარტნიორები პასუხისმგებელნი იქნებიან როგორც ერთიანი მოვალეები (სოლიდარული მოვალეები). ასეთი დასკვნა კეთდება „მენარმეთა შესახებ“ კანონის განმარტებიდან. მართალია, ამ შემთხვევაში გათვალისწინებულია საზოგადოების წევრთა საერთო პასუხისმგებლობა, მაგრამ არც პიროვნული პასუხისმგებლობა უნდა გამოირიცხოს. ეს კი, კონკრეტული კაზუსიდან გამომდინარე, შეფასების საკითხია. ამასთანავე, შესაძლებელია საკითხი დადგეს იმ ქონებიდან კრედიტორთა დაკმაყოფილების თაობაზე, რომლის მფლობელიც არის „წინარე საზოგადოება“.

საზოგადოების რეგისტრაციის შემდეგ დამფუძნებლის პირადი (პიროვნული) პასუხისმგებლობა ქრება, რადგან „წინარე საზოგადოების“ მიერ დადებული გარიგებები და მათგან გამომდინარე შედეგები ავტომატურად გადადის ან რეგისტრირებულ საზოგადოებაზე, როგორც სრულფასოვან კორპორაციულ იურიდიულ პირზე. თუმცა დღეს არსებული მოსაზრებების თანახმად, „წინარე საზოგადოებაში“, უფრო სწორედ, მესამე პირებთან ურთიერთობაში, პასუხისმგებლობის საკითხი ერთსულოვნად მაინც არ არის გადაწყვეტილი. ამასთან დაკავშირებით არსებობს რამდენიმე აზრი, რო-

მელთაგან ზოგი დამფუძნებელთა მხოლოდ პირად პასუხისმგებლობას ემხრობა, ზოგიც მთლიანად „წინარე საზოგადოების“ (და არა მისი წევრების) პასუხისმგებლობას, ზოგი მოსაზრება „წინარე საზოგადოებაში“ სწორედ კომპლემენტარულ პასუხისმგებლობაზე ამახვილებს ყურადღებას და ა.შ.²⁰⁰ თუმცა, ასევე, საინტერესოა ყურადღება გავამახვილოთ იმ ფაქტზე, როდესაც წინარე საზოგადოებაში გამგეობა ჩამოყალიბებულია და იგი რეალურად (ფაქტობრივად) ასრულებს თავის ფუნქციებს. ამ შემთხვევაში საუბრობენ უკვე ე.წ. ორგანულ პასუხისმგებლობაზეც (Organhaftung). ეს იმას ნიშნავს, რომ პასუხისმგებლობის მატარებელი სწორედ გამგეობაა, ანუ საზოგადოების ორგანოა და არა მისი (საზოგადოების) რომელიმე წევრი. ასევე, გამონაკლის შემთხვევაში, მხედველობაში მიიღება სამეთვალყურეო საბჭოც, თუკი იგი საზოგადოებისთვის გარკვეულ ფუნქციებს (უფლებამოსილებას) ახორციელებდა.²⁰¹

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სს-ის რეგისტრაციამდე (ძირითადად) გვაქვს ორი წინა სტადია: პირველი – ეს არის სს-ის დაფუძნებამდე, ანუ წესდების სანოტარო წესით დამონმებამდე არსებული პერიოდი (რასაც „წინარე სადამფუძნებლო საზოგადოება“, ანუ წინარე სადამფუძნებლო მდგომარეობა ეწოდა), და მეორე – დაფუძნების შემდგომი პერიოდი, ანუ სს-ის წესდების დამონმების შემდეგ მის საგადასახადოში (სასამართლოში) რეგისტრაციამდე, ანუ „წინარე საზოგადოების“ მდგომარეობა. ამავე დროს ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ფაქტს, თუ საზოგადოების შექმნაში, მის დაფუძნებაში რამდენი პირი იღებს მონაწილეობას. მოგეხსენებათ, სს-ის დაფუძნება შესაძლებელია ერთი პირის მიერაც.²⁰² ამ შემთხვევაში სს-ის დაფუძნებისას წინარე ხელშეკრულების დადებას, ბუნებრივია, მნიშვნელობა არ ექნება (ნების ფორმირება და, შესაბამისად, საზოგადოების დაფუძნება (ჩამოყალიბება) ერთი პირის ხელშია). მაგრამ დაფუძნების პროცესში ორი ან მეტი პირის მონაწილეობა, ხშირ შემთხვევაში, სწორედ რომ წინარე დაფუძნებითი საზოგადოების ჩამოყალი-

²⁰⁰ ამის შესახებ მაგ.: Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 862-864, Rn. 55, 56.

²⁰¹ იხ.: Drygala in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 520, Rn. 24.

²⁰² ამას ითვალისწინებს ქართული კანონმდებლობა. ავსტრიასა და გერმანიაში რეფორმის შემდეგ (ვინაიდან მანამდე ავსტრიული და გერმანული სააქციო კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა ერთი პირის მიერ სს-ის დაფუძნებას) შესაძლებელი გახდა ასევე „ერთი პირის სს-ის“ შექმნა (ე.წ. EinpersonenAG). ამ დროს წესდების დამტკიცება მხოლოდ ერთი პირის ნების გამოვლენაზე დამოკიდებული და მხედველობაში ცალმხრივი გარიგება მიიღება. ამის შესახებ მაგ.: U. Eisenhardt, Gesellschaftsrecht 13. Auf., Verlag C. H. Beck, München 2007, S. 295-296; Mader, Kapitalgesellschaften, 6. Auf., (2006), S. 70 f.

ბებით იწყება, რა დროსაც იქმნება, როგორც ზემოთ ითქვა, „წინარე სადამფუძნებლო კონსორციუმი“, ანუ სს-ის მომავალ პარტნიორებს შორის ფორმდება წინარე ხელშეკრულება. ეს, რა თქმა უნდა, თავად დამფუძნებელ პარტნიორებზე დამოკიდებული მოვლენაა: ისინი ერთმანეთში ან გააფორმებენ წინარე ხელშეკრულებას, რომლითაც წარმოდგება ცალმხრივი მავალდებულებელი გარიგება სს-ის დაფუძნებისა, ან სს დაფუძნდება ამ გარიგების დადების გარეშე. თუმცა, კიდევ ერთხელ რომ აღინიშნოს, დასავლეთის პრაქტიკაში სს-ის დაფუძნება (ანუ მისი წესდების დამტკიცება) წარმოუდგენელია ე.წ. „წინარე დაფუძნებითი საზოგადოების“ შექმნის გარეშე.

§ 2.2. თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ დანერგილი პრაქტიკის შესახებ: წინარე ჩანაწერი „წინარე საზოგადოების“ სახელზე?!

ვფიქრობთ, ზემოთ მოყვანილ საკითხებთან მიმართებით მეტად საინტერესო იქნებოდა იმ სასამართლო „მიდგომის“ გაანალიზება, რაც თბილისის საქალაქო სასამართლოს შექმნის შემდეგ ჩამოყალიბდა. საკითხი ეხება სასამართლოს მიერ საზოგადოებათა რეგისტრაციასთან მიმართებით გამოთქმულ სამართლებრივ პოზიციას. 2005 წლის მაისამდე რაიონული სასამართლოების პრაქტიკაში დანერგილი იყო პრინციპი, რომლის მიხედვითაც, საზოგადოების სადამფუძნებლო დოკუმენტების ჩამონათვალში ფიგურირებდა აუდიტორული ფირმის დასკვნა სანესდებო კაპიტალში განხორციელებული ქონებრივი შენატანის თაობაზე (ეს, რა თქმა უნდა, რეგისტრაციის განხორციელების აუცილებელი ატრიბუტია). მართლაც, მეტად გავრცელებულია საზოგადოების დაფუძნება ქონებრივი შესატანების მეშვეობით და ამით საზოგადოების მინიმალური (თუ მეტი) სანესდებო კაპიტალის შევსება. ამის შესაძლებლობას იძლევა „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3 მუხლი. სადამფუძნებლო დოკუმენტაციაში ფირმის სამენარმეო რეესტრში დასარეგისტრირებლად (სხვა ფორმალურ წინაპირობებთან ერთად) საკმარისი იყო სწორედ ასეთი აუდიტორული დასკვნა პარტნიორთა ქონებრივი შესატანების მოცულობის (ღირებულების) შესახებ. ბოლო დროს სასამართლოს მიერ გამოტანილ იქნა არაერთი განჩინება²⁰³ ხარვეზის შევსების შესახებ საზოგადოების რეგისტრაციისას იმ მოტივით, რომ ნაჩვენები არ იყო, შეტანილი ქონება რეალურად სა-

²⁰³ ამ საკითხთან დაკავშირებით იხ.: თსს-ს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2005 წლის 16 ივნისის განჩინება №31/05; 2005 წლის 26 ივლისის განჩინება №304/05; 2005 წლის 5 აგვისტოს განჩინება №224/05.

ზოგადოებას ეკუთვნოდა თუ არა, ანუ კანონის მე-5.3 მუხლის საფუძველზე სასამართლო საზოგადოების დამფუძნებლებს უთითებდა ხარვეზის თაობაზე და სთხოვდა, შეტანილი ქონებრივი შესატანები ნაჩვენები ყოფილიყო საჯარო რეესტრში. სასამართლოს მოსაზრებით, განსახორციელებელი შესატანის დამადასტურებელ დოკუმენტად მხოლოდ აუდიტის დასკვნა საკმარისი არ იყო. საჭირო იყო ასევე პარტნიორთა ნების დარეგისტრირება საჯარო რეესტრში, ანუ ე.წ. წინასწარი ჩანაწერის გაკეთება საჯარო რეესტრში განხორციელებული შესატანის თაობაზე. სასამართლოს ამ სამართლებრივ განმარტებას დიდი უკმაყოფილება მოჰყვა საზოგადოებაში. საქმე ისაა, რომ, თავის მხრივ, საჯარო რეესტრი უარს ამბობდა ქონებრივი შესატანის დარეგისტრირებაზე იურიდიული პირის (უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ჯერ არარსებული იურიდიული პირის) სახელზე. არსებობს ასევე საჯარო რეესტრის შესახებ ნორმატიული აქტი, რომლის მიხედვითაც, ქონების დარეგისტრირება არარეგისტრირებულ იურიდიულ პირზე დაუშვებელია. ბოლოს კომპრომისი გამოინახა – საჯარო რეესტრი განახორციელებდა წინასწარ ჩანაწერს. წინასწარი ჩანაწერი შეეხებოდა პარტნიორთა (აქციონერთა) ნების დარეგისტრირებას იმ ქონებრივი შესატანის თაობაზე, რომელსაც ისინი ახორციელებდნენ სანესდებო კაპიტალში და საზოგადოებას გადასცემდნენ. ერთი მხრივ, არარეგისტრირებული იურიდიული პირის სახელზე ქონების დარეგისტრირება არასწორად გამოიყურება, მეორე მხრივ კი, თითქოს გარანტიის გარეშე რჩება ის ქონებრივი შესატანი, რომელიც პარტნიორის მიერ არის განხორციელებული, ვინაიდან სასამართლო, რომელსაც ერთგვარად კონტროლის ფუნქცია ენიჭებოდა სანარმოთა რეგისტრაციის საკითხთან მიმართებით, ვერ უზრუნველყოფდა კონტროლს, მართლაც იყო შეტანილი თუ არა სანესდებო კაპიტალში ქონებრივი შენატანი. აუდიტის დასკვნა ქონებრივი შესატანის ღირებულების შესახებ მხოლოდ შეფასებას წარმოადგენს და არა იმის მტკიცებას, რომ შესატანი განხორციელებულია. ჩვენი აზრით, სასამართლო უფლებამოსილია, ამგვარად ჩამოაყალიბოს პრაქტიკა,²⁰⁴ ვინაიდან ამ სტადიაზე წინა პლანზე სწორედ რომ „წინარე საზოგადოება“ გამოდის. ამიტომ, შესაძლებელია, გაკეთდეს წინასწარი ჩანაწერი საჯარო რეესტრში ქონებრივი შენატანის თაობაზე. ამ შემთხვევაში ქართულმა საკორპორაციო სამართალმაც უთუოდ

²⁰⁴ თუმცა ეს პრაქტიკა „მენარმეთა შესახებ“ კანონში 2005 წლის ივნისის ცვლილებების შემდეგ საგადასახადო ორგანოებმა უნდა ჩამოაყალიბონ. მით უმეტეს, რომ ამ კუთხით კანონში შეიცვალა რეგისტრაციისათვის საჭირო დოკუმენტაციის ნუსხაც.

უნდა აღიაროს „წინარე საზოგადოების“ მნიშვნელობა პრაქტიკული თვალსაზრისითაც, შეიტანოს იმ ნორმატიულ აქტში, რომელიც ამ საკითხს ეხება,²⁰⁵ დასაშვებად მიიჩნიოს წინასწარი ჩანაწერის გაკეთება ჯერ კიდევ დაურეგისტრირებელ იურიდიულ პირზე. თუკი რეგისტრაცია არ განხორციელდება, ჩვენი აზრით, შესაძლებელი უნდა იყოს კრედიტორთა დაკმაყოფილება ჯერ „წინარე საზოგადოების“ ქონებიდან, ხოლო შემდეგ პასუხისმგებლობა უნდა განანილდეს პარტნიორებზე, როგორც ერთობლივ (სოლიდარულ) მოვალეებზე. ასე რომ, წინასწარი ჩანაწერის მიზანი ამ შემთხვევაში უნდა იყოს კერძო მოთხოვნების სანივთო უზრუნველყოფა. მაგალითად, ვინც ვალდებულებითი ხელშეკრულებით სანივთო უფლებაზე მოთხოვნას შეიძენს (ამ შემთხვევაში საზოგადოება), იგი, შეძლებისდაგვარად, მაშინ იქნება დაცული, თუკი საჯარო რეესტრში მოახდენს ამ მოთხოვნის რეგისტრაციას. ამას განსაზღვრავს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 315-ე მუხლი. ამასთანავე, წინასწარი ჩანაწერი ეხება სამომავლო და პირობითი მოთხოვნების უზრუნველყოფას.²⁰⁶ აღსანიშნავია ასევე ის გარემოება, რომ წინასწარი ჩანაწერით შესაძლებელი ხდება უფლების მფლობელის დადგენა.²⁰⁷ უფლების მფლობელად კი ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში შეიძლება სწორედ საზოგადოება მივიჩნიოთ. ავსტრიული კანონმდებლობის მიხედვით, წინასწარი ჩანაწერის გაკეთების აუცილებლობა არ არსებობს. შენატანებისთვის პასუხისმგებელნი არიან, უპირველეს ყოვლისა, დამფუძნებელნი, ასევე სამეთვალყურეო საბჭოსა და დირექტორატის წევრები, სააუდიტო კომპანიები, საემისიო ბანკი და ა.შ.

§ 2.3. დაფუძნების პროცესში პირთა ქონებრივი პასუხისმგებლობა

ა) საზოგადოების წინაშე დამფუძნებელთა პასუხისმგებლობა

ის დამფუძნებელ-პარტნიორები, რომლებმაც კაპიტალური საზოგადოების (სს-ის) წესდება მიიღეს (დაამტკიცეს), დაფუძნების პროცესის (და საერთოდ დაფუძნებისათვის) მსვლელობისათვის პასუხისმგებელნი არიან, უპირველეს ყოვლისა, თვით საზოგადოების წინაშე. შეიძლება ითქვას, რომ ნორმები დამფუძნებელთა პა-

²⁰⁵ მხედველობაშია საქართველოს იუსტიციის მინისტრის №835 ბრძანება (საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს დებულება).

²⁰⁶ იხ.: ბ. ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, II გამოცემა, თბ. 2003, გვ. 375-376.

²⁰⁷ იქვე, გვ. 378.

სუხისმგებლობის შესახებ, ძირითადად, მიზნად ისახავს კაპიტალის შეტანის უზრუნველყოფას. დამფუძნებლები პასუხს აგებენ საზოგადოების დაფუძნების პროცესში არასწორი და არასრულყოფილი მონაცემების მიცემაზე. ეს, თავის მხრივ, შესაძლოა გამოიხატებოდეს აქციათა მიღების, აქციისათვის საჭირო თანხების გადახდის საკითხებში, ასევე განსაკუთრებულ უპირატესობათა მინიჭებაში (ამაზე ქვემოთ იქნება საუბარი), დაფუძნების ხარჯების ანაზღაურებაში, არაფულადი (სხვა ქონებრივი) შესატანების განხორციელებაში. დამფუძნებლები აგრეთვე პასუხისმგებელი იქნებიან შეტანილი სახსრების დირექტორატის თავისუფალ განკარგულებაში გადაცემაზე. თავისთავად, ზემოთ ჩამოთვლილი (ეს ჩამონათვალი არ არის სრულყოფილი) მონაცემების უზუსტობამ შესაძლოა, არასასურველი შედეგი მოუტანოს თვით საზოგადოებას და ზიანი მიადგეს მას. „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონი ითვალისწინებს ასევე დამფუძნებელთა მხრიდან ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებას, თუკი შესატანების განხორციელების (ფულადი თუ არაფულადის დროს) ან დაფუძნების ხარჯების არასწორი გადანაწილების დროს საზოგადოებას ზიანი მიადგება დამფუძნებელთა განზრახვი ან მძიმე გაუფრთხილებელი მოქმედებით.²⁰⁸ ეს შესაძლოა, მოხდეს ქონების არასწორი შეფასების, დაფუძნების ხარჯების არასწორად განხორციელების დროს და სხვ. აქ აღსანიშნავია შემდეგი გარემოება: თუნდაც მხოლოდ ერთმა დამფუძნებელმა რომ იმოქმედოს ამგვარად და მისმა ქმედებამ მიაყენოს ზიანი საზოგადოებას, ზიანის ანაზღაურების პასუხისმგებლობა დაეკისრება ყველა დამფუძნებელ-პარტნიორს, რომელმაც იცოდა ამ ფაქტობრივი გარემოების შესახებ ან არ იცოდა, მაგრამ მოვალე იყო, სცოდნოდა ამის თაობაზე. ნიშანდობლივია ის, რომ ამ შემთხვევაში მოთხოვნის მფლობელი თავად საზოგადოებაა და არა ზოგადად სანარმოს კრედიტორი – ეს აშკარაა, თუკი დაფუძნებისას დამფუძნებელმა არასწორად იმოქმედა, ზიანი პირველ რიგში საზოგადოებას მიადგება და მისი ანაზღაურების მომთხოვნი თავად ეს უკანასკნელი იქნება.

ბ) სამეთვალყურეო საბჭოსა და გამგეობის (დირექტორატის) წევრთა პასუხისმგებლობა

დამფუძნებელ-პარტნიორებთან ერთად საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებელი არიან ასევე სამეთვალყურეო საბჭოსა და დირექტორატის წევრები,²⁰⁹ თუკი ისინი მენარმისათვის დამახასიათ-

²⁰⁸ ბAkiG § 39.

²⁰⁹ ბAkiG § 41.

ებელი კეთილსინდისიერებითა და გულმოდგინებით არ მოეკიდებიან მათზე დაკისრებულ მოვალეობას. კანონი ყურადღებას ამახვილებს განსაკუთრებით იმაზე, როდესაც საზოგადოებას ზიანი მიადგება (ფულადი შენატანების დროს) არაშესაბამისი, არასათანადო საკრედიტო ინსტიტუტის არჩევასთან დაკავშირებით, და ასევე იმაზე, რომ შესატანი სახსრები დირექტორატის თავისუფალი განკარგულების ქვეშ იმყოფებოდეს.

გ) სხვა პირთა პასუხისმგებლობა

საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებელია ასევე, მაგალითად, საემისიო ბანკი, რომელმაც საზოგადოების რეგისტრაციამდე ან რეგისტრაციის შემდგომ პირველი ორი წლის განმავლობაში აქციები საჯარო წარმოებისთვის (საჯაროდ) გასცა. იგი პასუხს აგებს იმ შემთხვევაში, თუ მის მიერ სანარმოს დაფუძნებისას არასწორი ან არასრული მონაცემები იქნა მიწოდებული ან საზოგადოებას ზიანი მიადგა არასრულყოფილი სანივთო შენატანებისას და ამ გარემოების შესახებ საემისიო ბანკმა იცოდა, ან უნდა სცოდნოდა.²¹⁰

პასუხისმგებელია ასევე სააუდიტო ფირმა.²¹¹ თუკი საზოგადოებას ზიანი მიადგება ამ უკანასკნელის განზრახი ქმედებით, მაშინ იგი შეუზღუდავად აგებდა პასუხს. ხოლო გაუფრთხილებლობისას თანხა მხოლოდ 50 000 ევროთი შემოიფარგლებოდა.²¹² აუდიტორები პასუხს აგებენ, ძირითადად, საზოგადოების დაფუძნებისას არასწორი ინფორმაციის დაფარვაში. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონი სიტყვასი-

²¹⁰ Richter, Handelsrecht. Rechtskurse, III/1. AG, S. 22-23.

²¹¹ §AktG § 40. თუმცა ბოლოდროინდელი ცვლილებებით აუდიტორთა პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელმა ნორმებმა ასახვა საეაქრო კოდექსში (სანარმოთა კოდექსში) პოვა, კერძოდ, 275-ე პარაგრაფში (UGB §275, Abs 1, 4). იხ.: BGBl I 2001/97.

²¹² „სს-ის შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის ძველი რედაქციის მე-40 პარაგრაფი. 2001 წლის ცვლილებებით, ის აუდიტორი (სააუდიტო ფირმა იგულისხმება), რომელიც სანივთო (არაფულად) შესატანს აფასებს, პასუხისმგებელია მისი გაუფრთხილებელი მოქმედებისათვის 2 მლნ ევროს ფარგლებში. შესაძლოა, მას აგრეთვე დაეკისროს დამატებითი პასუხისმგებლობაც, რომელიც 10 მლნ ევროთი შემოიფარგლება (ეს პასუხისმგებლობა კონკრეტული შემთხვევის შეფასების საგანს წარმოადგენს, მაგრამ ამ დროს აუცილებლად გათვალისწინებული იქნება ამ პირის უხეში გაუფრთხილებლობის ხარისხი). თუმცა აუდიტორებისათვის უფრო მაღალი პასუხისმგებლობის ზღვარიც არის დადგენილი. ეს, ძირითადად, იმ სანარმოებს ეხებათ, რომელთა აქციებიც „დარეგულირებულ (რეგულირებულ) ბაზარზე“ არის გატანილი (ე.წ. geregelter Markt). ზემოთ მოყვანილი საკითხის შესახებ შეგიძლიათ იხ.: Talos, Schrank, eolex. 2004, 12. S. 950.

ტყვით არ ანესრიგებს აუდიტორის ქონებრივი პასუხისმგებლობის საკითხს კაპიტალის მომატების დროს,²¹³ იგულისხმება, რომ კაპიტალის მომატების დროსაც, აუდიტთა პასუხისმგებლობის საკითხი ისევე წესრიგდება, როგორც ეს საზოგადოების დაფუძნებისას.²¹⁴

„სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის 44-ე პარაგრაფი განსაზღვრავს ხანდაზმულობის ვადას პასუხისმგებლობის საკითხთან დაკავშირებით და ამბობს, რომ საზოგადოების რეგისტრაციიდან 5 წლის შემდეგ საკითხი სააქციო საზოგადოების დაფუძნების პასუხისმგებლობის შესახებ, ზოგადი წესის მიხედვით, აღარ დგება.

§ 3. პირველადი ორგანოების ჩამოყალიბება

რა თქმა უნდა, სს წარმოადგენს კორპორაციულ სტრუქტურას და როგორც ევგენი კლუნცინგერი ამბობს: იმისათვის, რომ მან იარსებოს, აუცილებელია მისთვის (გარდა ქონებრივი უზრუნველყოფისა) „თავისა და ხელ-ფეხის“ შექმნა.²¹⁵ ამიტომ სააქციო საზოგადოება ბოლომდე შექმნილად ვერ ჩაითვლება, თუკი დამფუძნებელი პარტნიორები სავალდებულო ორგანოებს არ ჩამოაყალიბებენ, რასაც ითვალისწინებს ავსტრიისა და გერმანიის ფედერალური კანონები „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ (§23 – ავსტ. და §30 – გერმ.), ხოლო საქართველოს „მენარმეთა შესახებ“ კანონი მე-5 მუხლში, სადაც წესდების სავალდებულო რეკვიზიტებზეა საუბარი. შესაბამისად, აქ ჩამოთვლილია ყველა ის სავალდებულო მოთხოვნა, რასაც უნდა აკმაყოფილებდეს „საზოგადოების ხელშეკრულება“, ანუ თვით ორგანოების მონაცემების (გამგეობის (დირექტორატის), ასევე სამეთვალყურეო საბჭოს წევრთა მონაცემები) შესახებ მოცემულია საზოგადოების წესდებაში. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქართულ საკორპორაციო სამართალში ეს საკითხი იგივედება ზემოთ აღნიშნულ პირველ ორგანოთა ჩამოყალიბების საკითხთან (დირექტორატი და სამეთვალყურეო საბჭო კი სააქციო საზოგადოების სავალდებულო ორგანოებს წარმოადგენენ, რომელთა არსებობის გარეშეც წარმოუდგენელია თვით ამ ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის არსებობა).

ავსტრიელი იურისტები სს-ის ქმედუნარიანობას პირდაპირ უკავშირებენ პირველ ორგანოთა ჩამოყალიბებას. ავსტრიული სამართლის მიხედვით, გადანყვეტილების მიღება სამეთვალყურეო

²¹³ იგულისხმება: öAktG §§ 150 Abs 3 (საწესდებო კაპიტალის რეგულარული გაზრდა); 172 Abs 3 (ნებადართული კაპიტალის მომატება).

²¹⁴ შეად.: Talos, Schrank, ecolex, 2004, 12, S. 948-949.

²¹⁵ Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrecht, (2006), S. 169.

საბჭოს წევრთა შესახებ სააქციო საზოგადოების დამფუძნებელი პარტნიორების პრეროგატივაა. ისინი პირველი სამეურნეო წლისათვის ქმნიან (აყალიბებენ) პირველ ორგანოებს. გერმანელი იურისტი ზატლერი ამბობს, რომ გადანყვეტილება სამეთვალყურეო საბჭოს შექმნისა და ჩამოყალიბების შესახებ მიიღება უბრალო უმრავლესობით, სადაც ყველა დამფუძნებელი პარტნიორის მონაწილეობა სავალდებულო არ არის.²¹⁶ ჩვენი აზრით, ანდრეას ზატლერის ეს მოსაზრება მცდარია, ვინაიდან სამეთვალყურეო საბჭოს ჩამოყალიბება პრინციპულად დროის იმ მონაკვეთს ემთხვევა, როდესაც წესდება ბოლომდე მტკიცდება. ამ პროცესს კი ყველა დამფუძნებელი პარტნიორი უნდა ესწრებოდეს, ანუ ეს დაკავშირებულია, როგორც წესი, პირდაპირ საზოგადოების დაფუძნების დამთავრების სტადიასთან.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ავსტრიული და გერმანული ფედერალური კანონები ითვალისწინებენ ასევე პირველ ორგანოთა, ასე ვთქვათ, კატეგორიაში აუდიტორთა (რევიზორთა) ინსტიტუტს,²¹⁷ მათი ჩართვა ამ პროცესში ემსახურება, ძირითადად, სააქციო საზოგადოების დაფუძნების სტადიის შემონიშნებას. აუდიტორები უფრო მეტად ეკონომიკისა და სამართლის სფეროში მომუშავე პროფესიონალებისაგან შედგება. რაც შეეხება დირექტორატს, გამგეობას,²¹⁸ მისი ჩამოყალიბება სამეთვალყურეო საბჭოს წევრთა უფლებამოსილებაა. იგი ყალიბდება სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების უბრალო უმრავლესობის გადანყვეტილების საფუძველზე. გადანყვეტილება ნოტარიულ დამონიშნებას არ მოითხოვს.

ნიშანდობლივია ასევე ისიც, რომ თუკი კაპიტალური საზოგადოების დაფუძნებისას დირექტორატი მასზე დაკისრებულ სავალდებულო ამოცანებს განზრახ (საკუთარი ბრალით) არ შეასრულებს და, აქედან გამომდინარე, წარმოიქმნება ზიანი, მაშინ ეს უკანასკნელი, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, პასუხისმგებელია საზოგადოების წინაშე. ამ დროს დირექტორატმა (გამგეობამ) განსაკუთრებით უნდა გაამახვილოს ყურადღება კაპიტალის შეტანის სამართლებრივ მდგომარეობაზე, აგრეთვე იმაზე, რომ შეტანილ ფულად თუ არაფულად საშუალებებს თავისუფლად განკარგავდეს.²¹⁹

²¹⁶ H. P. Verspay, A. Sattler, Die kleine AG, Eine Rechtsform für das mittelständische Unternehmen, 2. aktualisierte und erweiterte Auf., München, 2000, S. 23.

²¹⁷ ავსტრიელები მას უწოდებენ Abschlussprüfer.

²¹⁸ მიზანმიმართულად ეხმარობთ სიტყვას „გამგეობა“, ვინაიდან იგი უფრო შესატყვისება გერმანულ Vorstand-ს. აქვე დავძენთ, რომ ავსტრიის კანონმდებლობის მიხედვით, გამგეობის წევრად შესაძლოა დანიშნოს მხოლოდ ფიზიკური პირი (§75, Abs 2; §86 Abs 2 AktG). იგივეს ითვალისწინებს გერმანული კანონმდებლობაც (§76, Abs 3 AktG).

²¹⁹ Verspay, Sattler, Die kleine AG, S. 25.

კვალიფიციური დაფუძნება

სს-ის, ასე ვთქვათ, დაფუძნების მეორე სახეობას წარმოადგენს ე.წ. საზოგადოების კვალიფიციური დაფუძნება. კვალიფიციური დაფუძნება არის საწარმოს დაფუძნება განსაკუთრებული (გარკვეული სახის) შეთანხმებების გათვალისწინებით, რომლებიც აუცილებლად წესდებაში უნდა აისახოს. მხედველობაში მიიღება ასევე საზოგადოების მხრიდან გარკვეული ქონებრივი სიკეთეების მიღება, რომლებიც ასევე საზოგადოების წესდებაში აისახება.²²⁰

საკორპორაციო სამართალი განასხვავებს ამგვარი დაფუძნების შემდეგ წანამძღვრებს, რომელიც მხედველობაში მიიღება:

ა) აქციონერისთვის უპირატესობის მინიჭება

ცალკეული აქციონერისთვის (აქციონერებისათვის) გარკვეული უპირატესობის დამტკიცება (Sondervorteile)²²¹ გულისხმობს მათთვის პერსონალურად უპირატესობის მიკუთვნებას (ეს უპირატესობა აქციონერის მხრიდან საზოგადოებისათვის საპასუხო, ეკვივალენტური მომსახურების, მოქმედების განევას მიზნად არ ისახავს). შეიძლება ითქვას, რომ იგი უფრო პერსონალური ხასიათის მატარებელია. ამგვარი უპირატესობა აქციასთან უშუალოდ დაკავშირებული არ არის. სწორედ ეს განასხვავებს მას ე.წ. პრივილეგირებული აქციისაგან. მაგალითად: მოგების განსაკუთრებული წილი, სს-ის კუთვნილებაში არსებული რაიმე მონყობილობის გამოყენების უფლება, (განსაზღვრული) საქონლის შესყიდვის განსაკუთრებული, უპირატესი უფლება და ა.შ.²²² ეს უპირატესობანი შეიძლება მოცემული იყოს (შეტანილ იქნეს) ასევე გარკვეული გამოყენების უფლების მონმობაში ანუ ე.წ. Genussschein-ში. შესაძლოა, ასეთი მაგალითიც მოვიყვანოთ: ხელსაწყოს დამამზადებელი ქარხნის (სს-ის) ერთ-ერთი დამფუძნებელი გახლავთ ფოლადის მწარმოებელი საწარმო. თუკი ქარხანასა და დამფუძნებელს შორის (ქარხნის დაფუძნებისას) გაფორმდება ვალდებულება ფოლადის ქარხნის მიერ შეღავათიან ფასში მიღების თაობაზე, მაშინ ეს წესდებაში უნდა აისახოს (უეჭველია, რომ ამ გარიგებაში სს-ის აღნიშნული დამფუძნებლის განსაკუთრებული ინტერესი არსებობს).

²²⁰ Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, S. 351.

²²¹ იქვე.

²²² A. Hueck, Gesellschaftsrecht, München, 1998, S. 196.

ბ) დაფუძნებისათვის განუვლი ხარჯების ანაზღაურება

საზოგადოების დაფუძნების ხარჯების ანაზღაურებაში მოიაზრება დამფუძნებელთათვის ან მესამე პირთათვის საზოგადოების დაფუძნების პროცესში განხორციელებულ მოქმედებებთან (მომსახურებებთან) დაკავშირებული ხარჯის ანაზღაურება, რომელიც, ზოგადი წესის მიხედვით, თვით საზოგადოების სახსრებიდან უნდა იქნეს გადახდილი.

ამგვარ ხარჯებს, ძირითადად, განეკუთვნება:

➤ გასაველები

ენ. *Gründungskosten*, ის გასაველებია, რომელიც აუცილებელი იყო სანოტარო მომსახურებისთვის, ასევე სასამართლო, საჯაროდ გამოქვეყნების ხარჯებისათვის, აქციათა (როგორც მონმობათა) დაბეჭდვისათვის და სხვა.²²³ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამგვარი ხარჯები დამფუძნებელი პარტნიორების პირად უნარებთან, ზოგადი წესის მიხედვით, დაკავშირებული არ არის (მაგალითად, ერთ-ერთმა დამფუძნებელმა თავად გაიღო ხარჯი (საზოგადოების საქმეებისთვის გახარჯა მგზავრობის ფული და ა.შ., რაც მას საზოგადოებამ შემდგომ უკან უნდა დაუბრუნოს). ნაციონალური კანონმდებლობის მიხედვით, 2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებით წინამდებარე საკითხი გარკვეულწილად მოწესრიგდა, კერძოდ, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.8 მუხლი ამბობს, რომ პარტნიორთა შეთანხმებით შესაძლოა, წესდებაში ან წესდებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში ცალკე ხელშეკრულებით, მათ (პარტნიორებს) მიერ განხორციელებული შენატანებისაგან დამოუკიდებლად, განისაზღვროს განსხვავებული უფლება-მოვალეობები. შეიძლება ითქვას, რომ ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ ხარჯს დამფუძნებელი პარტნიორები თავად გაიღებენ, ხოლო შემდეგ შესაძლოა, მათ, მანამდე დადებული შეთანხმების საფუძველზე, ეს გასაველები აუნაზღაურდეთ (მაგალითად, გ-მ საკუთარი სახსრებით გადაიხადა აქციების დაბეჭდვისათვის გათვალისწინებული ხარჯი. ეს უკანასკნელი კი საგრძნობლად აღემატება საზოგადოების დაფუძნებისათვის პარტნიორთა მიერ პროპორციულად გაღებულ ფულად თანხას. ასე რომ, გ-სა და საზოგადოების დანარჩენ პარტნიორებს შორის შესაძლოა, შედგეს ცალკე შეთანხმება წინამდებარე ხარჯის ანაზღაურების საკითხთან დაკავშირებით).

²²³ Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, S. 351.

➤ განეული საქმიანობისთვის ანაზღაურება

ეს არის ე.წ. Grundenlohn, ანუ პირებისათვის (დამფუძნებელი პარტნიორებისთვის, მესამე პირთათვის) საზოგადოების დაფუძნებისას, მისი მომზადებისას განეული საქმიანობის (განხორციელებული მომსახურების) ანაზღაურება. შეიძლება ითქვას, რომ იგი უმეტესწილად დაკავშირებულია პირად თვისებებთან, კერძოდ, პირის პროფესიული თვისებები, როგორცაა, მაგალითად, საზოგადოების ერთ-ერთი წევრის, დამფუძნებელი პარტნიორის იურიდიული განათლება ან მისი ეკონომიკური გამოცდილება, რაც აუცილებელია საზოგადოების დაარსების პროცესში და სხვა, ან, მაგალითად, ერთ-ერთი დამფუძნებლის შუამდგომლობით საზოგადოებისთვის ხელსაყრელ პირობებში მანქანა-დანადგარების შექმნა. ამ საქმიანობისთვის მას შეიძლება მიეცეს პროვიზია (სამაკლერო მომსახურებისათვის). თუკი საზოგადოების დამფუძნებელ დოკუმენტში (წესდებაში) მითითებული არ იქნება ამგვარი ხარჯებისა და მათი ანაზღაურების შესახებ, მაშინ ამ ხარჯებს, ავსტრიული კანონმდებლობის მიხედვით, საზოგადოების დამფუძნებლები თავადვე გაიღებენ და მათ არ ექნებათ უფლება საზოგადოებას მოსთხოვონ მისი ანაზღაურება. რაც შეეხება „მენარმეთა შესახებ“ კანონს, თანახმად მე-3.8 მუხლისა, ამგვარი ხარჯების (ასევე პარტნიორის მიერ საზოგადოებისათვის შენატანისაგან განსხვავებული შესრულების) სანაცვლოდ წერილობითი ფორმით შესაძლოა, დადგინდეს განსხვავებული (გარკვეული) უფლება-მოვალეობები.

ქონების მოზიდვა სააქციო საზოგადოებაში

თავი I

**ქონების მოზიდვა და შესატანის
ბანსორციელების სამართლებრივი გუნება**

შესავალი

ფულადი და არაფულადი საშუალებების მოზიდვა სააქციო საზოგადოებისათვის, როგორც სამენარმეო საქმიანობის ერთ-ერთი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმისთვის, უმნიშვნელოვანესი წინა პირობაა. განცალკევებული ქონების არსებობა, რაც კორპორაციის წევრებისაგან დამოუკიდებელია, კაპიტალურ საზოგადოებაში, თავის მხრივ, პასუხისმგებლობის შინაარსის განსაზღვრასაც ემსახურება. მხოლოდ დამფუძნებელთა სურვილი, დააარსონ კაპიტალური ტიპის საზოგადოება და წარმართონ მისი საქმიანობა, რასაკვირველია, საკმარისი არ არის. ამისათვის, საზოგადოების დამფუძნებელმა პარტნიორებმა შესაბამისი კაპიტალი უნდა შეაგროვონ (მოიზიდონ) და საზოგადოებას გადასცენ (ავსტრიული სამართალი შპს-ს და სს-ს როგორც კორპორაციული ტიპის იურიდიულ პირებს განიხილავს, ისინი არ წარმოადგენენ ე.წ. Gesamthandsgemeinschaft-ს, ანუ სპს-ს (ღია საზოგადოებას, როგორც ამ ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმას, ზოგადად, ავსტრიული და გერმანული კანონმდებლობა უწოდებს) და კს-ს). კორპორაციები კაპიტალის (ქონების) განცალკევების მაღალი ხარისხის გამო კერძოსამართლებრივ ბრუნვაში გამოდიან სრული უფლებაუნარიანობისა და ქმედუნარიანობის მქონე წარმონაქმნებად, განსხვავებით სპს-ის ან კს-ისაგან. ასეთი კორპორაცია თავისი ქონებით (კერძოდ კი სანესდებო (ძირითადი) კაპიტალით) ცალკე „სხეულია“, კრედიტორების წინაშე დამოუკიდებლად აგებს პასუხს. რაც შეეხება მის წევრებს, ისინი საზოგადოების ურთიერთობებიდან წარმოშობილ ვალდებულებებზე პასუხისმგებელნი არიან სწორედ იმ შენატანების მოცულობით, რაც მათ გაიღეს საზოგადოების ძირითადი კაპიტალის შედგენისას.

ასე რომ, თუკი თვალს გადავაკლებთ საზოგადოების დაფუძნების მსურველთა სამართლებრივ მდგომარეობას, დავინახავთ, რომ

აქ მთავარია ორი თანმხვედრი მოვლენა: 1 – სამენარმეო საქმიანობის განხორციელება სააქციო საზოგადოების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით, და 2 – საზოგადოებისათვის აუცილებელი სანესდებო კაპიტალის შედგენა.

§ 1. სანესდებო კაპიტალი და საზოგადოების ქონება

§ 1.1. სს-ის სანესდებო კაპიტალის შესახებ

ა) ზოგადად

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი იმპერატიული დანაწესით უთითებს, რომ სააქციო საზოგადოებისათვის აუცილებელია მინიმალური სანესდებო კაპიტალი – 15 000 ლარი²²⁴ (ავსტრიის კანონმდებლობის მიხედვით ეს ციფრი შეადგენს 70000 ევროს,²²⁵ ხოლო გერმანული სამართლის მიხედვით სააქციო საზოგადოების მინიმალური სანესდებო კაპიტალი არ უნდა იყოს 50 000 ევროზე ნაკლები²²⁶). ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ საზოგადოებამ არ შეიძლება იქონიოს მეტი ღირებულების ქონება. ეს, რასაკვირველია, სასურველიცაა და პრაქტიკაში სწორედ ასეც ხდება: მაგალითად, ავსტრიის ფედერაციაში შექმნილი 12 სააქციო საზოგადოებიდან თერთმეტის სანესდებო კაპიტალი, როგორც წესი, აჭარბებს ხოლმე კანონით განსაზღვრულ მინიმალურ ოდენობას.²²⁷ აუცილებელია, რომ ამ დროს სანესდებო კაპიტალი არ იყოს მინიმალურზე ნაკლები. სანესდებო კაპიტალის შესახებ მითითებული უნდა იყოს სააქციო საზოგადოების დამფუძნებელ დოკუმენტში. აქედან გამომდინარე, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი ამბობს, რომ საზოგადოების სანესდებო კაპიტალის ყოველი შემ-

²²⁴ „მენარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 51.1.

²²⁵ öAktG §7.

²²⁶ dAktG §7.

²²⁷ ამასთან გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ამ ბოლო პერიოდში განსაკუთრებით იგრძნობა ტენდენცია სს-ის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით კომერციული საქმიანობის საწარმოების დაფუძნებისა. მაგალითად, 2005 წელს ავსტრიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში დაახლოებით 30 000-მდე საწარმო დაფუძნდა (იხ.: ავსტრიის ეკონომიკური პალატის სტატისტიკა. ხელმისაწვდომია შემდეგ მის.: <http://www.wko.at/statistik/>). აქედან კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში ბატონობს სს-ის ფორმით საწარმოთა დაფუძნების ტენდენციაც. ნიშანდობლივია ისიც, რომ ავსტრიაში დაფუძნებული 100 კაპიტალური საწარმოდან 60% ირჩევს სს-ის ფორმით დაფუძნებას, ხოლო 31% შპს-ის ფორმით. იხ.: Gahleitner, Grundzüge des Gesellschaftsrechts für Arbeitnehmervertreter I, S. 3.

დგომი ცვლილება თავისთავად გულისხმობს წესდებაში ცვლილებების შეტანას (წესდების შეცვლას, მუხლი მე-3.3, მე-2 აბზაცი).

სააქციო საზოგადოების კაპიტალი დაყოფილია აქციებად. აქციათა ნომინალური ღირებულების ჯამი შეადგენს სწორედ საზოგადოების სანესდებო კაპიტალს (მუხლი 51), ხოლო აქციათა ნომინალური ღირებულების ეს ოდენობა არ შეიძლება აღემატებოდეს ან ნაკლები იყოს სანესდებო კაპიტალზე.²²⁸

ბ) სანესდებო კაპიტალის ფუნქციები

საზოგადოების სანესდებო კაპიტალს მრავალი ფუნქცია აქვს, რომელთაგან რამდენიმე და უმთავრესია გამოსაყოფი:

➤ სანესდებო კაპიტალი, როგორც ქონების შევსების სავალდებულო მინიმუმი

„Anfangs-Sollvermögen“, ანუ სანესდებო კაპიტალი საზოგადოების ე.წ. „დანყები-სავალდებულო“ (საზოგადოების დაფუძნებისათვის აუცილებელი ქონების შევსების თვალსაზრისით) ქონებაა,²²⁹ რადგან დამფუძნებლები (აქციონერ-პარტნიორები) მოვალენი არიან, საზოგადოებას შეუქმნან და გადასცენ მინიმალური, კანონმდებლობით გათვალისწინებული აუცილებელი ქონება (მინიმალური სანესდებო კაპიტალი).

სანესდებო კაპიტალი გამოთვლადი²³⁰ და უცვლელი სიდიდეა, მაგალითად, აქციათა დაყოფის, გადანაწილების თვალსაზრისით. მნიშვნელოვანია იგი ასევე სუფთა (წმინდა) მოგების და აქციონერების წილთა გამოსათვლელად საზოგადოების ლიკვიდაციის დროს, ხოლო კრედიტორებისათვის – როგორც მინიმუმი იმაზე, თუ რა მოცულობის ქონებით დაფუძნდა საზოგადოება და როგორი პასუხისმგებლობა უნარიანია იგი.²³¹

➤ სანესდებო კაპიტალი, როგორც მინიმალური აუცილებელი ქონება

სანესდებო კაპიტალის მეორე ფუნქცია გამომდინარეობს პირველისაგან. ეს არის ე.წ. „Mindest-Sollvermögen“, ანუ მინიმალური სავალდებულო ქონება. როდესაც საზოგადოების „წმინდა ქონე-

²²⁸ ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, III გამოცემა, თბ. 2002, გვ. 314.

²²⁹ G. H. Roth, Handels- und Gesellschaftsrecht, Verlag Orac, Wien, 2000, S. 178.

²³⁰ Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrecht, (2006), S. 158.

²³¹ Fritz, Gesellschafts- und Unternehmensformen, S. 356.

ბის“ ღირებულება – აქტივს გამოკლებული საზოგადოების ვალები – კანონით გათვალისწინებულ მინიმალურ სანესდებო კაპიტალს გადააჭარბებს, მხოლოდ მაშინ შეიძლება საზოგადოებაში შემოსული ქონება მოგების სახით უკვე აქციონერებზე განაწილდეს. „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიული კანონის ასეთი ზუსტი მოთხოვნა „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონში მოცემული არ არის. „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის 187-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცი ამბობს: მოგების განაწილება არ დაიშვება, სანამ რეზერვები სანესდებო კაპიტალის 10%-ს არ მიაღწევს. წინამდებარე პარაგრაფის მიხედვით, რეზერვებში, ძირითადად, მოიაზრება კაპიტალური ტიპის საზოგადოების სარეზერვო ფონდი. თავის მხრივ, სარეზერვო ფონდში გაერთიანებულია ე.წ. კანონისმიერი რეზერვი და კაპიტალრეზერვი.²³² ისინი ერთობლივად სარეზერვო ფონდს ქმნიან.²³³ სწორედ ამ სარეზერვო ფონდზეა საუბარი ავსტრიის კანონის წინამდებარე პარაგრაფში. იმისათვის, რომ საზოგადოებაში მოგება განაწილდეს, საზოგადოების კანონისმიერმა და კაპიტალრეზერვმა უნდა მიაღწიოს სანესდებო კაპიტალის 10%-ს. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოგების განაწილება დაუშვებელია (აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ გერმანიის სააქციო კანონის 233-ე პარაგრაფიც ანესრიგებს ასევე ზემოაღნიშნულ საკითხს, მაგრამ კანონისმიერ და კაპიტალურ რეზერვებს ცალკე გამოყოფს და ამბობს, რომ მოგების განაწილება მაშინაა შესაძლებელი, როდესაც კანონისმიერი და კაპიტალური რეზერვების ჯამი სანესდებო კაპიტალის 10%-ს გადააჭარბებს). თავის მხრივ, კანონისმიერი და კაპიტალრეზერვების შესახებ საუბარია ავსტრიის „სააქციო საზოგადოებათა შესახებ“ კანონის §130-ში (გერმანული სააქციო კანონის §150). წინამდებარე პარაგრაფი ეხება კანონისმიერი რეზერვების შექმნის ვალდებულებას და არეგულირებს მის დოტაციასა და გამოყენებას. აღნიშნული ნორმის მოთხოვნა ემსახურება კაპიტალის მდგრად შენარჩუნებასა და კრედიტორთა დაცვას იმდენად, რამდენადაც მისი მეშვეობით იქმნება საზოგადოებისათვის შეკავშირებული (დაკავშირებული) ქონება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ზემოაღნიშნული ერთგვარად წარმოადგენს ბუფერულ მატერიალურ ზონას სანესდებო კაპიტალის ქონებით უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. საერთოდ, რეზერვი საზოგადოებაში პასიურ ადგილს იკავებს და იმ საკუთარ კაპიტალს აღნიშნავს, რომელიც სანესდებო კაპიტალს არ მიეკუთვნება. წინამდებარე საკითხი განისაზღვრება უკვე ავსტრიის ფედერაციული რეს-

²³² ე.წ. gesetzliche Rücklage und Kapitalrücklage.

²³³ იხ.: Hüffer, Aktiengesetz, Kommentar, (2006), S. 1165, Rn. 1.

პუბლიკის სანარმოთა კოდექსის (ადრე სავაჭრო კოდექსის)²³⁴ 229-ე პარაგრაფით²³⁵. ძირითადად, ისინი განეკუთვნებიან საზოგადოების რისკის ფაქტორებს და გაუთვალისწინებელ დანახარჯებს, ამიტომაც მათ (რეზერვს) სხვაგვარად იურიდიულ ლიტერატურაში „უცხო კაპიტალს“ უწოდებენ.²³⁶ კანონისმიერი რეზერვი ერთგვარად უფრო საზოგადოების მოგების რეზერვს განეკუთვნება. რაც შეეხება კაპიტალრეზერვებს, ისინი, ძირითადად, გაუთვალისწინებელი (თავისუფალი) შემოსავლების ან აჯიოს (მასზე ქვემოთ უფრო ვრცლად იქნება საუბარი), დანამატების გადახდის შედეგად წარმოქმნილი რეზერვებია. კანონისმიერ და კაპიტალრეზერვებს, ძირითადად, განასხვავებენ მათი წარმომავლობის მიხედვით.²³⁷

აღსანიშნავია, რომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის კომენტარის მესამე გამოცემაში განხილულია აღნიშნული საკითხი და ნათქვამია, რომ „დაუშვებელია მოგების განაწილება, ვიდრე საზოგადოების ქონება არ მიაღწევს საზოგადოების მინიმალურ სანესდებო კაპიტალს“.²³⁸ სარეზერვო ფონდების უფრო ზუსტი, კონკრეტული საკანონმდებლო რეგლამენტაცია აუცილებელია ნაციონალური კანონმდებლობისთვისაც.²³⁹ მთლად სწორი არ უნდა იყოს ამ დროს

²³⁴ საქმე ის გახლავთ, რომ ავსტრიაში (2004-2007 წწ.) განხორციელდა სავაჭრო სამართლის გრანდიოზული რეფორმა (ნოველირება), რომლის საფუძველზეც HGB გარდაიქმნა UGB-დ, ანუ სავაჭრო კოდექსს შეეცვალა სახელწოდება და იგი ამჟამად ავსტრიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში ცნობილია როგორც მენარმეთა (სანარმოთა) კოდექსი. ცვლილებები და დამატებები განხორციელდა სავაჭრო კოდექსის „ჩონჩხზე“, ამიტომ მასში (სავაჭრო კოდექსში) ძალიან ბევრი ცვლილება შევიდა. ასე რომ, ნუ გაგვიკვირდება, თუკი სავაჭრო კოდექსის ნაცვლად შეგვხვდება მენარმეთა (სანარმოთა) კოდექსი, რომელიც სანარმოთა სპეციალურ კერძოსამართლებრივ ნორმებს მოიცავს. კანონი ძალაში 2007 წლის 1 იანვარს შევიდა.

²³⁵ Kodex des österreichischen Rechts. 23. Auf., Verlag Orac, Wien 2000, S. 49.

²³⁶ Hüffer, Aktiengesetz, Kommentar, (1999), S. 721.

²³⁷ იხ.: Hüffer, Aktiengesetz, Kommentar, (2006), S. 819, Rn. 2.

²³⁸ ჭანტურია, ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, III გამოც. (2002), გვ. 62.

²³⁹ „მენარმეთა შესახებ“ კანონიც 52.5-ე მუხლში ხმარობს ტერმინს „სარეზერვო ფონდი“ და მას ფაქტობრივად მხოლოდ ორ შემთხვევაში იყენებს. პირველი, როდესაც ხდება საზოგადოების დაფუძნება და არაფულადი შესატანის დროს მისი ღირებულება აღემატება აქციის ნომინალურ ღირებულებას. შესაბამისად, ნამატი თანხა ჩაირიცხება საზოგადოების სარეზერვო ფონდში (მუხ. 52.5, მე-3 წინადადება). მეორე, როდესაც სანარმო ახალ აქციებს განათავსებს (გამოშვებს), რომელთა ნომინალურზე მეტი ღირებულებით გაცემის შემთხვევაში, ღირებულებიდან გაცემის ხარჯების გამოკლების შემდეგ, ნამატი თანხა მიემატება სარეზერვო ფონდს (მუხ. 52.5, მე-2 წინადადება). აქედან გამომდინარე, სასურველი იქნებოდა კანონში სარეზერვო ფონდის სტრუქტურისა და შექმნის შესახებ უფრო კონკრეტული მინიშნებები, მაგალითად, სარეზერვო ფონდის განმარტება, შექმნის წესი და სხვა.

პირდაპირი მნიშვნელობით სიტყვა „ქონების“ ხმარება. რასაკვირველია, თავად საზოგადოების რეზერვიც (სარეზერვო ფონდი) სანარმოს ქონებას ნარმოადგენს, მაგრამ არა ვინრო, არამედ ზოგადი, ფართო მნიშვნელობით. ქონება საზოგადოების ყოველგვარი ქონებაა. რაც შეეხება რეზერვს – ეს ის სახსრებია, საიდანაც უნდა განაწილდეს საზოგადოების მოგება წილების საფუძველზე დივიდენდების სახით. ამიტომ, ზემოთ განხილულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სანესდებო კაპიტალს საბალანსო ფუნქციაც აქვს.

სანესდებო კაპიტალი ნარმოადგენს იმ ღირებულებას, რომლის შეტანის ვალდებულებასაც საზოგადოების დამფუძნებელნი ერთობლივად კისრულობენ, და რომელიც ზუსტადაა მონესრიგებული ნორმატიული გზით. სანესდებო კაპიტალის თანხა შესაძლებელია მხოლოდ კაპიტალის ოფიციალურად მომატების ან შემცირების დროს იქნეს შეცვლილი („მენარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 59).²⁴⁰ მართალია, ავსტრიის კანონმდებლობა მიუთითებს საზოგადოების მინიმალურ სანესდებო კაპიტალზე (და, შესაბამისად, ეს კანონის იმპერატიული მოთხოვნაა), მაგრამ ზოგიერთი სახის საზოგადოებისათვის შეიძლება დანესებული იყოს სხვა მოთხოვნებიც, მაგალითად, ე.წ. „სათამაშო“ საზოგადოებისთვის, ანუ სამორინეებისათვის უფრო მეტი ოდენობის სანესდებო კაპიტალი (3000000 ATS), „საპენსიო სალაროთათვის“ – 70 მლნ შილინგი (ეკვივალენტი ევროში), სადაზღვევო კომპანიებისათვის – 100 მლნ.²⁴¹ საქართველოში ამ საკითხს ზოგადად აწესრიგებს ეროვნული ბანკი, რომელიც თავის დადგენილებაში განსაზღვრავს, მაგალითად, ბანკებისათვის აუცილებელი მინიმალური სანესდებო კაპიტალის ოდენობას (საქართველოში ეს მაჩვენებელი თითქმის ყოველწლიურად იცვლებოდა. მაგალითად, ბანკებისათვის დანესდა მოთხოვნა მინიმალურ სანესდებო კაპიტალზე, რომელმაც 2005 წლის ბოლოს შეადგინა 15 მლნ ლარი).

➤ **სანესდებო კაპიტალი, როგორც პასუხისმგებლობის განსაზღვრის გარანტია**

სანესდებო კაპიტალის შემდეგი ფუნქცია, რომელიც ასევე უნდა გამოიყოს, ეს არის ე.წ. „საფონდო პასუხისმგებლობა“. სანესდებო კაპიტალი სს-ის კრედიტორთათვის ერთგვარად პასუხისმგებლობის გარანტიაა. მთავარი აქ მაინც მესამე პირთა მხრიდან გა-

²⁴⁰ ჭანტურია, ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, III გამოც. (2002), გვ. 447.

²⁴¹ M. Schwimman, Einführung in das Privatrecht, 3. neubearbeitete Auf., Verlag Orac, Wien, 1997, S. 105.

მოვლენილი ნდობის ფაქტორია. ბუნებრივია, კრედიტორებისთვის გაცილებით მისაღებია იმ სანარმოსთან ურთიერთობა, რომელსაც უფრო მეტი სანესდებო კაპიტალი გააჩნია, უფრო დიდი ქონება აქვს, ვინაიდან სამენარმეო საქმიანობა გარკვეულ რისკთან არის დაკავშირებული და სავსებით გასაგებია, რომ საზოგადოების შესაძლო არარენტაბელური საქმიანობის შემთხვევაში კრედიტორს გაცილებით დიდი ალბათობა აქვს „დიდი ქონებიდან“ დაიკმაყოფილოს თავისი მოთხოვნა, ვიდრე მცირე სახსრებიდან. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ, ამ ფუნქციიდან გამომდინარე, სანესდებო კაპიტალი ერთგვარად განსაზღვრავს კაპიტალური საზოგადოების სიმყარის გარანტიასაც.

§ 1.2. აქციონერის ქონებრივი (გარდა შენატანისა) პასუხისმგებლობისათვის

სანესდებო კაპიტალის აღნიშნული ფუნქციები, სს-ის კაპიტალური ბუნებიდან გამომდინარე, წარმოაჩენს და უზრუნველყოფს სააქციო სამართალში დამკვიდრებულ ყველაზე მთავარ პრინციპს (და არა მარტო სააქციო სამართალში, არამედ ზოგადად კორპორაციულად მოწყობილი საზოგადოებების სამართალში): საზოგადოება, როგორც არაერთგზის იქნა აღნიშნული, კრედიტორების წინაშე სწორედ საკუთარი კაპიტალით (ფართო გაგებით)²⁴² არის პასუხისმგებელი, ანუ პარტნიორები, სს-ის დამფუძნებელი-წევრები, პასუხისმგებელი არიან მხოლოდ თავიანთი შენატანების მოცულობით. დასავლეთის ქვეყნების პრაქტიკაში აქტუალური იყო კითხვა – არსებობს კი საერთოდ კაპიტალური ტიპის სანარმოთა პარტნიორების პასუხისმგებლობა? ან მათ მიერ განხორციელებული შენატანების გარდა ხომ არ არიან ისინი კიდევ რამეზე პასუხისმგებელი? როგორც ავსტრიის სააქციო საზოგადოების ფედერალური კანონი, ისე „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი ცალსახად განსაზღვრავს, რომ საზოგადოების ვალდებულებებზე საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებელია მხოლოდ საზოგადოება თავისი ქონებით, დამოუკიდებელი კაპიტალით. ამიტომ ასეთი ტიპის სანარმოს სამართლებრივი ბუნება და არსი სწორედ ისაა, რომ საზოგადოების წევრმა, რომელსაც თავად არ ესაჭიროება ფინანსური საშუალებები, აქციათა შექენით ისინი მომგებიანად დააბანდოს ისე, რომ პასუხს აგებდეს მხოლოდ და მხოლოდ მის მიერ შესრულებუ-

²⁴² ვინრო გაგებით, საზოგადოების კაპიტალში ვგულისხმობთ საზოგადოების მხოლოდ სანესდებო კაპიტალს, ხოლო ფართო გაგებით საზოგადოების მთელ ქონებას.

ლი შენატანით. ამიტომ შესაძლოა დაისვას კითხვა, უნდა დგებოდეს თუ არა, გამონაკლის შემთხვევაში მაინც, პარტნიორის პასუხისმგებლობა?

თუ სიღრმისეულად გავაანალიზებთ დასავლეთის ქვეყნების სასამართლო პრაქტიკას, დავინახავთ, რომ გამონაკლის შემთხვევებში შესაძლოა, დადგეს პარტნიორის, აქციონერის პასუხისმგებლობის საკითხი. ამისათვის შეგვიძლია გირმესის სახელთან დაკავშირებულ ცნობილ გადანყვეტილებასთან ერთად, გამოვიყენოთ გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს ცნობილი გადაწყვეტილება ლინოტიპის საქმეზე.²⁴³

სს „გირმესი“, გარკვეული ვალდებულებების შედეგად, გადახდისუუნაროდ იქნა მიჩნეული. მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის დასაძლევად კრედიტორებმა დასახეს რეაბილიტაციის პროგრამა და დაიწყეს სანარმოს გაჯანსაღების გზების ძიება. გამომდინარე იქიდან, რომ აღნიშნული სს-ის კრედიტორები, ძირითადად, საბანკო დაწესებულებები იყო, სწორედ ამ ბანკებმა შეუშუშავეს გაჯანსაღების გეგმა, რომელიც ითვალისწინებდა მათი მხრიდან სააქციო საზოგადოების მიმართ მოთხოვნაზე უარის თქმას, ასევე კაპიტალის შემცირებას პროპორციით 5/2-ზე. ეს საკითხი დადგა საერთო კრების დღის წესრიგში, რომელიც „გირმესთან“ წინასწარი მოლაპარაკებების შემდეგ უნდა განხილულიყო და მიღებულიყო შესაბამისი გადაწყვეტილება. მაგრამ მოხდა ისე, რომ საერთო კრების ჩატარებამდე რამდენიმე ხნით ადრე საბირჟო-საინფორმაციო კომპანიამ გამოაქვეყნა დასკვნა, რომლის მიხედვითაც, საკრედიტო ბანკებისათვის შესაძლებელი იყო, მოთხოვნაზე უარის თქმა გაცილებით დიდი ოდენობით და საკმარისი იქნებოდა, თუკი მოხდებოდა კაპიტალის შემცირება 10/9-ზე პროპორციით. ამიტომ, მან მოუწოდა სააქციო საზოგადოების აქციონერებს, მისთვის გადაეცათ თავიანთი ხმის უფლება. მაშინ ის საერთო კრებაზე უარს იტყოდა კაპიტალის შემცირებაზე 5/2-ზე პროპორციით, ხოლო კრედიტორ ბანკებს მოუწოდებდა რეაბილიტაციისთვის უფრო მაღალი შესატანის განხორციელებისკენ. ამის შემდეგ აქციონერთა 40%-მა გადასცა მას ხმის უფლება.²⁴⁴ მაგრამ მოხდა ისე, რომ საქმე ჩაიშალა და სააქციო საზოგადოება, მიუხედავად ძალისხმევისა, გაკოტრდა. ამის მიზეზი იყო ის, რომ კრედიტორმა ბანკებმა უარი განაცხადეს გაჯანსაღების შესატანის მომატებაზე, რაც გახდა კიდეც საქმის

²⁴³ იხ.: NJW 41. Jahrgang 1988, C.H.Beck'sche VerBuch. München/Frankfurt. S. 1579-1583.

²⁴⁴ ბ. კროპფი, პარტნიორის პასუხისმგებლობა, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბ. 2003, გვ. 249-261.

ჩაშლის საფუძველი. ამ საქმეში აღსანიშნავია ის, რომ სააქციო საზოგადოება „გირმესის“ ერთ-ერთი აქციონერი თავიდანვე არ დაეთანხმა ამ გადაწყვეტილებას. სარჩელი აღძრა სასამართლოში საინფორმაციო ფირმის წინააღმდეგ და დაადანაშაულა იგი არასწორი ინფორმაციის გავრცელებაში, რამაც, საბოლოო ჯამში, გამოუსწორებელი შედეგი მოუტანა საზოგადოებას. მოთხოვნის ავტორი აპელირებდა იმაზე, რომ მოწინააღმდეგე მხარეს, კერძოდ, აღნიშნულ კომპანიას, მიუძღვის პირდაპირი, უშუალო ბრალი საზოგადოების გაკოტრებასა და მის აქციათა დაკარგვაში, რის გამოც, შესაბამისად, უნდა დამდგარიყო მისთვის უპირობოდ ზიანის ანაზღაურების საკითხი. სწორედ ამაში შეიძლება დავინახოთ ჩვენ მიერ ზემოთ დასმული კითხვიდან გამომდინარე პრობლემა. შესაძლოა, გაკეთდეს ამ გადაწყვეტილების გარკვეული ინტერპრეტაცია და საკითხი ასე დაისვას: დაეკისრებათ კი, მაგალითად, 40%-ის მქონე აქციონერებს ქონებრივი პასუხისმგებლობა იმის გამო, რომ მათ კომპანიას სამართავად გადასცეს თავიანთ მფლობელობაში არსებული აქციები. მათი ხმის მიცემამაც გამოიწვია საზოგადოებისა და მომჩივანი აქციონერისათვის მეტად არასასურველი შედეგი? თავისთავად ცხადია, თუკი სს-ის კაპიტალი შემცირდებოდა 5/2-ზე პროპორციით, სანარმო გაკოტრებას გადარჩებოდა, რაც მის გაჯანსაღებას გამოიწვევდა და აქციონერს (როგორც მომჩივანს, ისე მის მოწინააღმდეგე აქციონერებსაც) შეუნარჩუნდებოდა ის ქონებრივი ინტერესი, რაც მის აქციას უკავშირდებოდა. მართალია, ლიკვიდაციის შემთხვევაში (რაც შედეგად მოჰყვა „გირმესის“ სანარმოს გაკოტრებას) მომჩივანი აქციონერი დარჩენილი ქონებიდან გარკვეულ საზღაურს მისი აქციის პროპორციულად მიიღებდა, მაგრამ ესეც იმ შემთხვევაში, თუ სანარმოს საერთოდ რაიმე ქონება დარჩებოდა. ხოლო გამოჯანსაღების პირობებში სს დაიბრუნებდა აქციათა იმ კურსს, რაც გაცილებით მეტი იქნებოდა, ვიდრე ლიკვიდაციის პირობებში აქციონერისათვის მისი კუთვნილი აქციიდან გამომდინარე დარჩენილი ქონების განაწილების შემთხვევაში. მოკლედ რომ ვთქვათ, ერთი შეხედვით უდავოა, რომ აქციონერებს შეეძლოთ კასატორისათვის (მომჩივანი აქციონერისათვის) გარკვეული ზიანი მიეყენებინათ.²⁴⁵ მაგრამ კაპიტალური საზოგადოების სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, პარტნიორს არ შეიძლება დაეკისროს რაიმე პასუხისმგებლობა („მენარმეთა შესახებ“ კანონის 51.1-ე მუხლის თანახმად, „სს პასუხისმგებლობა კრედიტორების წინაშე შემოიფარგლება მთელი მისი ქონე-

²⁴⁵ ამასთან დაკავშირებით ასევე შეგიძლიათ იხ.: კროპფი, პარტნიორის პასუხისმგებლობა, გვ. 249-261.

ბით".²⁴⁶ სს-ის აქციონერი პასუხს არ აგებს სს-ის ვალდებულებებზე. იმავე დანაწესს ითვალისწინებს როგორც ავსტრიის, ისე გერმანიის ფედერალური კანონები „სააქციო საზოგადოებათა შესახებ“). გარკვეული მსჯელობა მიმდინარეობდა იმის თაობაზე, ეკისრება თუ არა აქციონერს მთავარ კრებაზე ხმის მიცემის დროს კეთილსინდისიერების ვალდებულება პირველ რიგში საზოგადოების და მათი თანააქციონერების მიმართ, რომლის დარღვევაც მას ზიანის ანაზღაურებას დაავალდებულებს. სწორედ პარტნიორთა კეთილსინდისიერებაზეა დამოკიდებული, უპირველეს ყოვლისა, მათი ქონებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი. საზოგადოების პარტნიორების კეთილსინდისიერების პრინციპი დიდი ხანია დამკვიდრებულია ავსტრიის სამართალში. მაგრამ, ძირითადად, ეს შეეხებოდა სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებებს, კომანდიტურ, ასევე შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასაც კი. მაგრამ ამ გადანყვეტილების შემდეგ ეს პრინციპი დამკვიდრდა უკვე სააქციო საზოგადოებასთან მიმართებითაც. შეგვიძლია თვალი გადავავლოთ ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადანყვეტილებებს პარტნიორთა კეთილსინდისიერების ვალდებულებების შესახებ,²⁴⁷ რომელთაც შეიძლება ქონებრივი შედეგები გამოიწვიონ. თუმცა აუცილებელია იმის აღნიშვნაც, რომ კეთილსინდისიერების ვალდებულება ამ შემთხვევაში, ავსტრიის სასამართლო პრაქტიკიდან გამომდინარე, ძირითადად, ეკისრება მსხვილ პარტნიორებს,²⁴⁸ ანუ საზოგადოებაში უმეტესი წილის მფლობელ პირებს. მათ შესაძლოა, თავისუფლად იმოქმედონ ე.წ. მცირე მენილეთა²⁴⁹ წინააღმდეგ და მიიღონ გარკვეული სახის გადანყვეტილებები, რომლებიც შელახავენ მცირე მენილეების არსებით ქონებრივ

²⁴⁶ öAktG §48.

²⁴⁷ ამ შემთხვევაში პარალელის გავლება შეიძლება ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთ გადანყვეტილებასთან, სადაც საკითხი, მართალია, ძირითადად, გამგეობის წევრთა (ამასთან ერთად პარტნიორთა) კეთილსინდისიერების ვალდებულებას შეეხებოდა, მაგრამ სასამართლო გადანყვეტილების შინაარსიდან კეთდება ასევე დასკვნა, რომ ეს კეთილსინდისიერების ვალდებულება მოიცავს პარტნიორის კეთილსინდისიერებასაც (პარტნიორის კეთილსინდისიერება კი, უმრავლეს შემთხვევაში, პირდაპირ უკავშირდება ქონებრივ შედეგებს). შეად.: OGHZ 03. 07. 1975, Geschäftszahl 20b356/74.

²⁴⁸ ვინაიდან კეთილსინდისიერების ვალდებულება უშუალოდ უკავშირდება საზოგადოების ქონებრივ შედეგებს, ეს შედეგებიც მიმართული უნდა იყოს უმცირესობაში მყოფ აქციონერთა და კრედიტორთა ინტერესების დაცვისაკენ. აქციონერთა, კრედიტორთა და საჯარო ინტერესთა დაცვის შესახებ შეგიძლიათ იხ.: OGHZ 10. 03. 2003, Geschäftszahl 160k20/02.

²⁴⁹ ინგლისურ სააქციო სამართალში გაბატონებულია ტერმინი „little Shareholder“.

ინტერესებს. ამისათვის უნდა დადგინდეს თავდაცვითი ბერკეტი მცირე მენილეთათვის, რაც გამოხატულებას სწორედ ქონებრივი კეთილსინდისიერების ვალდებულებაში პოვებს და რისი დარღვევაც, საბოლოო ჯამში, შესაძლოა, გახდეს მცირე მენილეთათვის ზიანის ანაზღაურების საფუძველიც კი. ეს პასუხისმგებლობა, ძირითადად, გამოიხატება ხმის მიცემის უფლების განხორციელებაში ქონებრივი დატვირთვის თვალსაზრისით. აქ გატარებულია აზრი, რომ აქციონერებს ერთმანეთის მიმართ ეკისრებათ კეთილსინდისიერების ვალდებულება, როდესაც საკითხი ეხება მათ მიერ ხმის მიცემას და რამაც შესაძლოა, გარკვეული ქონებრივი შედეგი გამოიწვიოს როგორც თავად სააქციო საზოგადოებისათვის, ისე მისი აქციონერებისათვის. სააქციო საზოგადოებაში დამკვიდრებული ეს მოთხოვნა ემსახურება იმ მიზანს, რომ საწარმოს მსხვილმა აქციონერმა (აქციონერებმა) არ მიიღოს ისეთი გადაწყვეტილება, რომელიც აშკარად შელახავს მცირე აქციონერთა ქონებრივ ინტერესებს. აღსანიშნავია ასევე ისიც, რომ სააქციო საზოგადოებაში, გარკვეულწილად, გასათვალისწინებელია აქციონერთა შორის პირადი თუ სხვა ტიპის ურთიერთობები. ეს უდავოდ არის დამოკიდებული თვით ამ საზოგადოების რეალურ სტრუქტურაზე, ანუ პარტნიორთა პირადი კავშირებისა და თანამშრომლობის ხარისხზე. მაგრამ დღესდღეობით სააქციო საზოგადოებებში, რომლებიც წარმატებით ფუნქციონირებენ, აქვთ დიდი შემოსავლები, მათი აქციები (ლიკვიდურობის მაღალი ხარისხიდან გამომდინარე) თითქმის ყოველდღიურად კოტირდება საფონდო ბირჟებზე, აქციონერთა ასეთი ტიპის ურთიერთობები ხშირად გამორიცხებულია, ანუ ისინი ერთმანეთის მიმართ შესაძლოა, სულ უცხო პირებს წარმოადგენდნენ და მეტად ძნელი წარმოსადგენია, თუ რატომ და როგორ უნდა ევალუოდეს მხოლოდ კაპიტალით დაკავშირებულ აქციონერს მისთვის უცნობი თანააქციონერების მიმართ ერთგულება და ანგარიშის განევა. ჯანსაღი კონკურენციის პირობებში აქციონერმა უნდა იმოქმედოს იმგვარად, რომ გაითვალისწინოს მხოლოდ საკუთარი ქონებრივი ინტერესი და, ერთი შეხედვით, მას სულაც არ უნდა აღელვებდეს იმ აქციონერის მდგომარეობა, რომელიც შესაძლოა, მიღებული გადაწყვეტილების შედეგად დაზარალდეს. მაგრამ დღეს კონტინენტური ევროპის ქვეყნებში ცალსახადაა გაბატონებული აზრი იმის თაობაზე, რომ საზოგადოების მენილე, სააქციო საზოგადოების აქციონერი, საზოგადოების სამართლებრივი წევრობიდან გამომდინარე, თავისი უფლებების განხორციელებისას (და ძირითადად ეს ქონებრივი უფლებების განხორციელებას ეხება. ირიბად აქციონერი ხმის უფლებას საერთო კრებებზე მისი ქონებრივი ინტერესის დაფიქსირების გამო იყენებს) მოვალეა, ან-

გარიში გაუნოს მისი პარტნიორების ინტერესს. ჩვენ ვიტყვით, რომ ეს პრინციპი, უფრო ზოგადად, სამართლიანი სამართლიდან გამომდინარე, მორალურ კატეგორიას განეკუთვნება (ერთი შეხედვით ჯანსაღი ეკონომიკური კონკურენციის პირობებში სააქციო სამართალში დამკვიდრებული ეს პრინციპი, თითქოსდა, უსამართლოდ გამოიყურება). ამიტომ ქართულმა საკორპორაციო სამართალმაც აუცილებლად უნდა დაამკვიდროს დასავლეთის ქვეყნებში აღიარებული ეს შეხედულება. შესაძლოა, განხორციელდეს ერთგვარი ცდა ამ მოსაზრების საკანონმდებლო რეგლამენტაციისა. კერძოდ, შინაარსობრივად დასაშვებია ამ ნორმის ამგვარად ჩამოყალიბება: ის პარტნიორი, ვინც თავისი განზრახვი ქმედებით, რომელიც შესაძლოა, გამოიხატოს ხელმძღვანელობითი ორგანოს წევრზე (წევრებზე) გარკვეული ზემოქმედების განხორციელებაში, ზიანს მიაყენებს საზოგადოების ან მისი მცირე აქციონერის ინტერესს, ვალდებული იქნება, საზოგადოებას ან/და აქციონერს ზიანი აუნაზღაუროს.

იმ აქციონერმა, რომელზეც სანარმო გარკვეულწილად დამოკიდებულია, შესაძლოა, ბოროტად გამოიყენოს თავისი ძალაუფლება. ქონებრივი მდგომარეობის გამო მან შეიძლება ისეთი გადაწყვეტილება მიალეზინოს სს-ის ორგანოს, რომელიც შელახავს საზოგადოების ან აქციონერის ინტერესს. სს „A“-ს ერთ-ერთი აქციონერი გახლავთ ავსტრიული ბანკი „CA“, რომელიც ფლობს აღნიშნულ სანარმოში აქციათა 60%-ს და ამ სს-ის სესხის გამცემია, ანუ მათ შორის ჩამოყალიბებულია სისტემატური თანამშრომლობა. კრედიტების მიღების თვალსაზრისით, სს „A“-ს მის ჰოლდინგურ ბანკთან არანაირი პრობლემა არ აქვს. მოხდა ისე, რომ მათი ხანგრძლივი პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შემდეგ სანარმოს უფრო ხელსაყრელი წინადადება ავსტრიის სხვა ბანკმა შესთავაზა, რომელიც კრედიტს გაცილებით დაბალ ფასში მისცემდა და, საბოლოო ჯამში, ეს ამ საზოგადოებისა და მთლიანად მისი აქციონერების ქონებრივი ინტერესზე აისახებოდა. იმისათვის, რომ სს „A“-ს ხანგრძლივი პარტნიორული ურთიერთობა გაენწყვიტა „CA“ ბანკთან და კრედიტი მომავალი პარტნიორისაგან (ახალი ბანკისაგან) აეღო, საჭირო იყო სამეთვალყურეო საბჭოს თანხმობა. როდესაც ეს ამბავი სააქციო საზოგადოების 60% წილის მფლობელმა ჰოლდინგურმა ბანკმა შეიტყო, იმთავითვე შეეცადა ჩაეგდო ეს გარიგება და როგორმე ზეგავლენა მოეხდინა ამ გადაწყვეტილების მიღებაზე. სამეთვალყურეო საბჭოს 9 წევრი ჰყავდა, რომელთაგან უმეტესობას ასევე ჰქონდა გამოტანილი კრედიტი სწორედ ამ ჰოლდინგური ბანკისაგან. ამიტომ, უპირველეს ყოვლისა, ამ გადაწყვეტი-

ლების მიღებაზე დიდი და გადამწყვეტი გავლენა მოახდინა სანარმოს 60% წილის მფლობელმა აქციონერმა (ჰოლდინგურმა ბანკმა), ჩააგდო გადანყვეტილება და ჩაშალა გარიგება. გადანყვეტილებაზე გავლენა მრავალი ასპექტით მტკიცდებოდა. პირველ რიგში, ჰოლდინგური ბანკი სესხების გაცემას შეუჩერებდა სამეთვალყურეო საბჭოს წევრებს, თავად სააქციო საზოგადოებას, მომავალში მათ შორის შესაძლო დაძაბული ურთიერთობა აისახებოდა გარკვეული გადანყვეტილებების მიღებაზე. გამომდინარე აქედან, სს „A“ იძულებული იყო, ხელი აეღო თავის ჩანაფიქრზე და უფრო ხელსაყრელი გარიგება ჩაეგდო.²⁵⁰ ზემოაღნიშნული შემთხვევა მონმობს, თუ როგორ შეუძლია ქონებრივი ზემოქმედების მოხდენა იმ პარტნიორს, რომელზეც სანარმოს გარკვეული ფინანსური თუ ქონებრივი მდგომარეობაა დამოკიდებული. ისმის ლოგიკური კითხვა: იმოქმედა თუ არა ჰოლდინგურმა ბანკმა საზოგადოებისა და აქციონერების წინააღმდეგ, როდესაც მან გარიგება ჩააგდო და, ასე ვთქვათ, აზარალა სს „A“? რა თქმა უნდა, იმოქმედა. უნდა დაეკისროს თუ არა ამ პირს ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობა? ასეთ შემთხვევაში უნდა დადგეს ამ აქციონერის პასუხისმგებლობის საკითხი. იგი დაინტერესებული იყო ამ გარიგების ჩაშლით. მას გააჩნდა საკუთარი ქონებრივი ინტერესი, ამიტომ იმოქმედა საზოგადოებისა და ზოგადად აქციონერების წინააღმდეგ. თუკი სს „A“ ახალ შემოთავაზებულ წინადადებას მიიღებდა, გაცილებით ხელსაყრელი ქონებრივი და ფინანსური მდგომარეობიდან გამომდინარე, სანარმო უეჭველად მოგებას ნახავდა, რაც საზოგადოებისა და მისი აქციონერების ქონებრივ მდგომარეობაზე აისახებოდა. ამიტომ მიგვაჩნია, რომ აქციონერებს შეუძლიათ მოსთხოვონ მას ზიანის ანაზღაურება. მტკიცების ტვირთი კი ამ შემთხვევაში (სსსკ 102-ე მუხლიდან გამომდინარე) მთლიანად მოსარჩელეს დაეკისრება, რომელმაც ზემოაღნიშნული გარემოება როგორც ფაქტობრივად, ისე სამართლებრივად უნდა დაასაბუთოს და დაადასტუროს. ამიტომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის სათანადო მუხლის ჩვენ მიერ მოყვანილი შესაძლო საკანონმდებლო რეგლამენტაცია (მაგალითად იქ, სადაც საუბარია პარტნიორის პასუხისმგებლობაზე, ვთქვათ, მე-3 მუხ.) სწორედ წინამდებარე შემთხვევას აგვაცილებს თავიდან. ასე რომ, შეიძლება გაკეთდეს ერთგვარი რეზიუმე სააქციო საზოგადოებაში პარტნიორთა ქონებრივ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით: უმთავრესი, რასაც ყურადღება უნდა მიექცეს, არის ის, რომ ქონებრივი კეთილსინდისიერების ვალდებულება და-

²⁵⁰ ეს საკითხი შეგიძლიათ შეად.: კროპფი, პარტნიორის პასუხისმგებლობა, გვ. 249-261.

მახასითებელია სააქციო საზოგადოებისთვისაც. ეს ვალდებულება უმთავრესად უნდა დაიცვან საწარმოს „დომინანტმა აქციონერებმა“. რაც შეეხება მცირე აქციონერებს, მათ წინაშე ასეთი ვალდებულება არ წარმოიშევა.²⁵¹ სწორედ იმიტომ არის აქტუალური ასეთი კეთილსინდისიერების პრინციპი, რომ თავიდან იქნეს აცილებული ზემოთ მოყვანილი და აგრეთვე სხვა ამგვარი შემთხვევები. საკითხი შესაძლოა, შეეხოს სააქციო საზოგადოების ლიკვიდაციასაც, სადაც ასევე შესაძლებელია, რომ საწარმოს უდიდეს აქციონერთა ქონებრივი ინტერესი დადგეს საზოგადოების ლიკვიდაციისას მისი ქონების განაწილების დროს საზოგადოების ინტერესზე უფრო მაღლა (შეიძლება, მაგალითად, სს-ის ერთ-ერთი კრედიტორი თავად იყოს ამ საწარმოს აქციონერი და საზოგადოების ლიკვიდაცია ხელს აძლევდეს მას ქონების მიღებაში). ერთი სიტყვით, ზემოაღნიშნული მაგალითებიდან დავინახეთ, რომ სს-ის წევრები (დამფუძნებელი, პარტნიორები), გარდა ქონებრივი შენატანებისა, შესაძლოა, პასუხისმგებელი იყვნენ საზოგადოების წინაშე. თუმცა, რასაკვირველია, ზემოთქმულიდან გამომდინარე, „უმცირესობაში მყოფ პარტნიორთა დაცვა არ გულისხმობს უმრავლესობაში მყოფ პარტნიორთა ბატონობისა და დამოუკიდებელი ხელმძღვანელობის უკანონოდ გამოცხადებას“.²⁵² უმცირესობის დაცვა განპირობებული უნდა იყოს საზოგადოების ერთიანი ობიექტური ინტერესის საფუძველით, რომლის მიზანიც საზოგადოების რენტაბელური საქმიანობა და მისი განვითარება იქნება.²⁵³

ერთი სიტყვით, თქმა იმისა, რომ სხვა არანაირი ქონებრივი პასუხისმგებლობა, გარდა შენატანის განხორციელებისა, პარტნიორს არ ეკისრება – არ შეიძლება. ამასთანავე მიგვაჩნია, რომ აღნიშნული მაგალითებიდან პასუხისმგებლობა შესაძლოა, დაეკისროთ არა მხოლოდ „უდიდეს აქციონერებს“, არამედ მცირე აქციონერებსაც,

²⁵¹ იხ.: NJW 41. Jahrgang, 1988, S. 1582.

²⁵² რ. კნიპერი, უმცირესობაში მყოფი პარტნიორის უფლების დაცვა საქართველოში სამენარმეო სამართლის მიხედვით, იხ. კრებული: საკორპორაციო სამართლის განვითარების პრობლემები საქართველოში, გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი, თბ. 2000 წ., 7-8 მარტი, გვ. 95. უმცირესობაში მყოფი აქციონერების უფლებების დაცვის თაობაზე ასევე შეგიძლიათ იხ.: გ. ბახუტაშვილი, აქციათა მცირე პაკეტის მფლობელ აქციონერთა უფლებების დაცვა სააქციო საზოგადოებათა შესახებ კანონმდებლობის მიხედვით, საკორპორაციო სამართლის განვითარების პრობლემები საქართველოში, გვ. 117-126; მ. მემარნიშვილი, მცირე აქციონერთა უფლებების დაცვა „სააქციო საზოგადოებათა შესახებ“ კანონის მიხედვით, იქვე, გვ. 127-131.

²⁵³ იხ.: კნიპერი, უმცირესობაში მყოფი პარტნიორის უფლების დაცვა საქართველოში სამენარმეო სამართლის მიხედვით, გვ. 95.

თუკი ისინი ერთმანეთში მოილაპარაკებენ და საზოგადოების წინააღმდეგ ერთობლივად (მათი ხმები გარიგების საფუძველზე „შეიკვრება“) განზრახ იმოქმედებენ.²⁵⁴ დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მცირე აქციონერთა პასუხისმგებლობა უნდა გამოირიცხოს იმ შემთხვევაში, როდესაც მცირე აქციონერთა ხმის „შეკვრა“, ანუ ხმათა ამგვარი ერთობა შემთხვევით ხდება. ამიტომ იმ დროს, როცა მცირე აქციონერებს რეალურად და გულწრფელად უნდოდათ საზოგადოების რეაბილიტაცია, გაჯანსაღება, ანუ თავიანთი მოქმედებით ისინი სანარმოს ინტერესების საკეთილდღეოდ მოქმედებდნენ და არანაირად არ ათვისცნობიერებდნენ იმ შესაძლო შედეგს, რაც, საბოლოო ჯამში, დადგა, პასუხისმგებლობა არ უნდა დაეკისროთ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, უმსხვილეს აქციონერთა პასუხისმგებლობა დგება მაშინ, როდესაც ისინი, ძირითადად, სააქციო საზოგადოების ხელმძღვანელ ორგანოებზე ახორციელებენ ზეგავლენას და ამით საკუთარ ინტერესს ბევრად უფრო მაღლა აყენებენ, ვიდრე თვით საზოგადოებისა და სხვა აქციონერთა თუ კრედიტორთა ქონებრივ ინტერესთა სფეროს.

§ 1.3. ქონებისა და სანესდებო კაპიტალის ურთიერთმიმართება

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სანესდებო კაპიტალი არ არის საზოგადოების ქონების იდენტური ცნება. მიუხედავად იმისა, რომ იგი სააქციო საზოგადოების, ერთგვარად, შემადგენელი ნაწილია, სანესდებო კაპიტალი მაინც გამოყოფილია საზოგადოების ქონებისაგან და წარმოადგენს გამოთვლად სიდიდეს (ამ სიტყვის ფართო გაგებით). ამიტომ, თავისთავად, იურიდიულ მეცნიერებასა და დოქტრინაში ორი განსხვავებული ტერმინი დამკვიდრდა, კერძოდ: სანესდებო (ძირითადი) კაპიტალი, რომელსაც „საზოგადოების გრძელვადიან ნიადაგსაც“ ეძახიან²⁵⁵ და საზოგადოების ქონება.

საზოგადოების ქონება კორპორაციის ფაქტობრივი ქონებაა. იგი იცვლება იმისდა მიხედვით, თუ როგორი წარმატებითა და რენტაბელობით წარმართავს სანარმო თავის სამენარმო საქმიანობას.

შესაძლებელია, რომ საზოგადოების ქონება სანესდებო კაპიტალზე ნაკლებიც აღმოჩნდეს. ძირითადად კი, როდესაც აქციები

²⁵⁴ შეად.: NJW 41. Jahrgang, 1988, S. 1581.

²⁵⁵ სწორედ ასე მოიხსენიებს ერთ-ერთ თავის გადანყვეტილებაში ავსტრიის ფედერალური უზენაესი სასამართლო სანესდებო კაპიტალს. იხ.: OGHZ 25. 06. 1996, Geschäftszahl 40b2078/96h, S. 4.

მისი ნომინალური ღირებულებითაა გაცემული, ქონება და სანესდებო კაპიტალი იდენტური სიდიდეება. ე.წ. „Überpari-Emission“-ის დროს, ანუ როდესაც აქციისათვის უფრო მაღალი ღირებულებაა გადახდილი, ვიდრე ნომინალური, დარჩენილი თანხა (დანამატის, ანუ აჯიოს (Agió) სახით) საზოგადოების ქონებას გაზრდის და არა სანესდებო კაპიტალს. ეს დანამატი ჩაითვლება საზოგადოების კანონისმიერ რეზერვებში. სს-ის სანყისი ქონება კი მის რეგისტრაციამდე იცვლება, შეიძლება მოიმატოს ან დაიკლოს. სანესდებო კაპიტალი საზოგადოების პასივის მხარეს დგას (იგი, ასე ვთქვათ, „ხელშეუვალი“). რაც შეეხება ე.წ. „Unterpari-Emission“-ს (ნომინალურზე ნაკლებ ღირებულებას, მას სხვაგვარად ასევე Disagio-ს ეძახიან²⁵⁶), აქ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი იმპერატიულად მოითხოვს, რომ აქციათა გაცემა მათ ნომინალურ ზღვარზე ნაკლებ ფასში დაუშვებელია, რადგან იგი სანესდებო კაპიტალის შევსების (მინიმალურ) მოთხოვნას ვერ დააკმაყოფილებს (ამაზე ქვემოთ უფრო ვრცლად იქნება საუბარი).

საზოგადოების ქონება (ეკონომიკური ტერმინოლოგიით, „საზოგადოების კაპიტალი“) საზოგადოებაში არსებული ყველა ობიექტის ერთობლიობაა. იგი არ არის მყარი თანხა და საზოგადოების ეკონომიკური, საბაზრო მდგომარეობის შესაბამისად მერყეობს.²⁵⁷

§ 1.4. მოკლედ აქციათა ნომინალური და რეალური ღირებულების შესახებ

როგორც ვიცით, აქციათა ნომინალური ღირებულების ჯამი უნდა უტოლდებოდეს სანესდებო კაპიტალის რაოდენობას (მაგალითად 25000 ლარს). აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სანესდებო კაპიტალსა და საზოგადოების ქონებას შორის დამოკიდებულებისას უნდა განვასხვაოთ აქციის ნომინალური ღირებულება (რითაც იგი, ვთქვათ, თავდაპირველად გაიცა (განთავსდა)) და მისი რეალური („შინაგანი“) ღირებულება, რომელიც პრაქტიკაში, უმეტეს შემთხვევაში, საბირჟო (საბაზრო) კურსიდან გამომდინარეობს (და რომელიც, რასაკვირველია, შესაძლოა, მეტიც აღმოჩნდეს მის ნომინალურ ღირებულებაზე).

²⁵⁶ Schmidt, Gesellschaftsrecht, S. 881.

²⁵⁷ ჭანტურია, ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, II გამოც. (1998), გვ. 64.

§ 2. სანიეტო შესატანები

შესავალი

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი გამოყოფს ფულად და არაფულად შესატანებს. ავსტრიული სამართალი მას Sachgründung-ს უწოდებს, რომელშიც მოიაზრება როგორც ფულადი, ისე არაფულადი შენატანები ერთად. მათ შორის დიფერენციაცია არსებობს და ამიტომაც, გერმანული იურიდიული ტერმინოლოგიით, მას ეწოდება, ერთი მხრივ, Bargründung ანუ საზოგადოების დაფუძნება ფულადი შესატანების მეშვეობით და, მეორე მხრივ, Sacheinlagen/Sachübernahme, ანუ მას სხვა ქონებრივ შენატანებს დავარქმევდით. თავის მხრივ, აქ ისინი გამოყოფენ არაფულადი სიკეთის გადაცემას საზოგადოებისთვის (Sacheinlage) და უშუალოდ „საზოგადოების მიერ არაფულადი საშუალებების მიღებას“ (რომელიც სამართლებრივად საზოგადოების მიერ აქციათა გაცემის ვალდებულებასთან დაკავშირებული არ არის, ანუ ე.წ. Sachübernahme).

შესატანის ცნებისა და ფულადი შესატანის განხორციელების შესახებ აღნიშნულია „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3 მუხლში. სააქციო საზოგადოების დამფუძნებელი პარტნიორები, საზოგადოების კაპიტალური ბუნებიდან გამომდინარე, თავიანთ მონაწილეობას საზოგადოებაში სწორედ რომ განსაზღვრული შესატანების განხორციელებით ადასტურებენ, რასაც „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი შესატანს უწოდებს.²⁵⁸ აქვე გვინდა დავძინოთ, რომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონი კარგად განასხვავებს ასევე ორ ტერმინს: ეს გახლავთ – შესატანი და შენატანი. პირველი აღნიშნავს ჯერ კიდევ საზოგადოებისათვის გადაუცემელ ქონებას (ანუ მხოლოდ პარტნიორთა ვალდებულებით დატვირთულ ქონებას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ვალდებულებას ქონების გადაცემის შესახებ), ხოლო მეორე – უკვე გადაცემულ ქონებრივ (მატერიალურ ან/და არამატერიალურ) სიკეთეს (შენატანი, ანუ ის, რაც უკვე შეტანილია).

²⁵⁸ ჭანტურია, ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, II გამოც. (1998), გვ. 50.

§ 2.1. შესატანის განხორციელების სამართლებრივი ბუნება (შესატანის განხორციელების ხელშეკრულება)²⁵⁹

ა) შეტანის ხელშეკრულების კორპორაციული ხასიათი

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ შეთანხმება, რომლის მიხედვითაც აქციონერები თავიანთი შესატანების განხორციელებას ისახავენ მიზნად (ფულადი თუ არაფულადი შესატანების სახით), ნესდების ნაწილს შეადგენს. გამომდინარე აქედან, გაბატონებული შეხედულების თანახმად, შეთანხმება, რომლითაც ფუძნდება ქონებრივი შესატანის განხორციელების ვალდებულება, ხელშეკრულებას წარმოადგენს.²⁶⁰ რადგან ეს შეთანხმება ასევე ნევრთა უფლებამოსილება-მოვალეობათა ერთობლიობის წარმოშობის წინაპირობას განსაზღვრავს, იგი კორპორაციული სამართლის ნაწილიცაა.²⁶¹ სხვაგვარად, იგი ნესდების კორპორაციულსამართლებრივი ნაწილია.²⁶² თავად შესატანის განხორციელების ხელშეკრულებაც (გარიგებაც) ნესდების ნაწილს შეადგენს. იმისათვის, რომ იგი (ხელშეკრულება შესატანის განხორციელების შესახებ) ნამდვილი იყოს, თავისი არსებითი შინაარსით ნესდებაში უნდა აისახებოდეს (დადგინდეს). სწორედ ეს მოსაზრებაა გაბატონებული იურიდიულ ლიტერატურაში. სხვაგვარად ფიქრობს მხოლოდ პროფ. რიტერი, რომლის მიხედვითაც „შესატანის გარიგება“, ანუ შეტანის განხორციელების ხელშეკრულება წარმოადგენს, კერძოდ, საზოგადოებრივ-(ორგანიზაციულ) სამართლებრივ აქტს (ანუ მხოლოდ კორპორაციულსამართლებრივ ხელშეკრულებას), და მასში არ ჩანს ნესდების ნაწილი.²⁶³ თუ რა არის ამ განსხვავების ქვაკუთხედი, გამოკვეთილად არ ჩანს. ჩვენი აზრით, საზოგადოების დამფუძნებელი პარტნიორების ამგვარი გარიგება ნესდების ნაწილია, ხოლო თავად ნესდება, რა თქმა უნდა, სამოქალაქოსამართლებრივ გარიგებასთან ერთად კორპორაციულსამართლებრივი, ორგანიზაციულ-სამართლებრივი გარიგებაა, სადაც, თავის მხრივ, შედის წინამდებარე ხელშეკრულებაც. აღსანიშნავია ასევე, რომ ალფონს კრაფტი ამ შეთანხმებას უპირატესად კორპორაციულსამართლებრივ გარიგებად მიიჩნევს იმდენად, რამდენადაც იგი იმ წინა პირობებს არე-

²⁵⁹ ე.წ. Einlagevertrag.

²⁶⁰ Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 213.

²⁶¹ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 212.

²⁶² Röhrich in GrossKomm. zum AktG, (2004), S. 139, Rn 14.

²⁶³ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 212.

გულირებს, რომლებიც საზოგადოების ნევრობას განაპირობებენ.²⁶⁴

თუკი „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონს ჩავეურმავდებით, დავინახავთ, რომ შესატანის განხორციელების შესახებ აღნიშნულია წესდებაში და გარიგებაც, რომელიც მას ეხება, გაერთიანებული და გაბნეულია წესდების ნორმა-დებულებებში.

ბ) პარალელი შეტანის ხელშეკრულებასა და ნასყიდობის გარიგებას შორის

თავისი სამართლებრივი შინაარსით „შეტანის ხელშეკრულება“ არ გვევლინება ნასყიდობის გარიგებად, იგი წარმოადგენს თავისებური სახეობის კორპორაციულსამართლებრივ ვალდებულებით (მაველდებულებელ) ხელშეკრულებას.²⁶⁵ თუმცა წინამდებარე ხელშეკრულება შეიძლება არ იყოს „საზოგადოების ხელშეკრულების“ იდენტური. ამასთან დაკავშირებით არსებობს გაბატონებული მოსაზრება, რომლის თანახმად, შესატანის განხორციელების შეთანხმების (გარიგების) სახით საქმე გვაქვს „საზოგადოების ხელშეკრულების არადამოუკიდებელ შემადგენელ ნაწილთან“.²⁶⁶ ამ გარიგებას ასევე „კორპორაციულ დამხმარე გარიგებას“ უწოდებენ.²⁶⁷ თუმცა სხვა მოსაზრების თანახმად, იგი არა საზოგადოების ხელშეკრულების ნაწილს, არამედ მხოლოდ დამფუძნებელთა შორის დადებულ გარიგებას წარმოადგენს. წესდებაში კი მხოლოდ მისი საჯაროობის მიზნიდან (საფუძვლიდან) გამომდინარე აისახება.²⁶⁸

გარიგება დაიდება თვით დამფუძნებელთა შორის. შესატანის განხორციელების ხელშეკრულება აფუძნებს, ერთი მხრივ, შესატანთა განხორციელების მოვალეობას, მეორე მხრივ კი – ამისათვის საზოგადოების ნევრობის (უფლებამოსილებათა) შექმნის ვალდებულებას. მიუხედავად ამისა, ამ ხელშეკრულებას განიხილავენ, როგორც ცალმხრივ მავალდებულებელ ხელშეკრულებას და არა როგორც ორმხრივ ხელშეკრულებას.²⁶⁹ მოკლედ, შესატანის

²⁶⁴ იხ.: Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 213-214.

²⁶⁵ იხ.: BGH NJW 19. Jahrgang, 1966, S. 1311-1314. (მართალია, ეს გადანყევტილება შპს-ს ეხება, მაგრამ მას სს-ის შესატანის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებითაც, ჩვენს შემთხვევაში, იგივე დატვირთვა აქვს.): ასევე, BGHZ 45. 338, 339, 345. უთითებ: Röhrich in GrossKomm. zum AktG, (2004), S. 138, Rn. 13.

²⁶⁶ Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 224, Rn. 8; Röhrich in GrossKomm. zum AktG, (2004), S. 138-139, Rn. 13.

²⁶⁷ Bayer in Schmidt/ Lutter, AktG, Komm., S. 402, Rn. 8.

²⁶⁸ Kraft in KölnerKomm. zum AktG, §27, Rn. 8. უთითებ: Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 224, Rn. 8.

²⁶⁹ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 212.

განხორციელების მავალდებულებელი გარიგების სამართლებრივი ბუნების და იურიდიული შემადგენლობის შესახებ დღესაც არ არსებობს ცალსახა, მკაფიოდ გამოკვეთილი პოზიცია. ამიტომ, როგორც ითქვა, გარკვეული მოსაზრების შესაბამისად, საუბარია დამოუკიდებელ, თავისთავად და წესდებისაგან თავისუფალ გარიგებაზე, რომლის ხასიათი სხვადასხვაგვარად განიმარტება. აქ მნიშვნელოვანია ერთსულოვნების დამკვიდრება იმ მიმართებით, რომ საქმე გვაქვს თავისებური ხასიათის ცალმხრივ მავალდებულებელ ხელშეკრულებასთან, რომელიც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, „ინფერენტსა და ჩვეულებრივ დამფუძნებლებს შორის იდება. სადავოდ რჩება საკითხი: დევს კი მასში მარტო კორპორაციულსამართლებრივი მონესრიგება ან არაორგანიზაციული ნორმა, რომელიც წესდებაში მხოლოდ მისი საჯაროობის მიზნიდან გამომდინარე აისახება?!“²⁷⁰

ეს გარიგება დამფუძნებელს ავალდებულებს სწორედ შენატანთა განხორციელებას, მაგრამ, თავის მხრივ, ჯერ არ მოიცავს შესატანის განხორციელებას (შესრულებას).²⁷¹ აქედან გამომდინარე, იგი უფრო მეტად მოითხოვს განხორციელების (შესრულების) სხვადასხვაგვარ მოქმედებებს, რომელიც უკვე სამოქალაქო კოდექსის სამოქალაქოსამართლებრივი ნორმებით წესრიგდება,²⁷² მაგალითად, მოძრავი ნივთების დროს ასეთი მოქმედებებია შეთანხმება და გადაცემა, უძრავი ნივთების (ვთქვათ, მიწის ნაკვეთის) დროს – საკუთრების უფლების გადაცემა და მესაკუთრის რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში²⁷³ და სხვა. თუმცა, პირველ შემთხვევაში, საკითხის სამართლებრივი რეგულირება, ავსტრიული კანონმდებლობის

²⁷⁰ Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 602, Rn. 16.

²⁷¹ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 212.

²⁷² იხ.: Röhlricht in GrossKomm. zum AktG, (2004), S. 139-140, Rn. 15; Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 602, Rn. 17; Bayer in Schmidt/Lutter, AktG Komm. S. 402, Rn. 9; ასევე შესადარებლად მაგ.: Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 224, Rn. 9.

²⁷³ ერთ-ერთი ბოლოდროინდელი ცვლილება, რომელიც სამოქალაქო კოდექსში შევიდა, შეეხო სამოქალაქო კოდექსის 183-ე მუხლს, რომლის მიხედვითაც უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადაცემისათვის საჭირო აღარ არის ნასყიდობის (უძრავი ქონების ყიდვა-გაყიდვის) ხელშეკრულების გაფორმება სანოტარო წესით. ასეთ დროს საკმარისია მხოლოდ მხარეთა შეთანხმება, ანუ მათ შორის გარიგების დადება წერილობითი ფორმით (მათი ხელმოწერები) და, შესაბამისად, ამ გარიგების საჯარო რეესტრისათვის წარდგენა, რათა რეესტრმა განახორციელოს ამ გარიგებით განსაზღვრულ პირზე საკუთრების უფლების რეგისტრაცია (სარეესტრო ჩანაწერი). ავსტრიის სამოქალაქო სჯულდების მიხედვით, სანოტარო წესით დადასტურებული დოკუმენტის არსებობა, რა თქმა უნდა, ნასყიდობის ხელშეკრულებასთან ერთად, უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლების მოპოვებისათვის ერთ-ერთი ავალდებულო პირობაა.

მიხედვით, განსხვავებულია. სამოქალაქოსამართლებრივი თვალსაზრისით, ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსი (სჯულდება) მისდევს გაიუსის ინსტიტუციითა სისტემას, ანუ იგი არ განეკუთვნება პანდექტისტიკის ბრწყინვალე შემოქმედების ნიმუშს და ამიტომ მთლიანად არის აგებული ინსტიტუციურ სისტემაზე, რაც, თავის მხრივ, უკარგავს მას ზოგადი ნაწილის არსებობის სილაზათეს. შეთანხმება და გადაცემა მისდევს რომის სამართალში დამკვიდრებულ ტიტულუსისა და მოდუსის პრინციპს (გერმანულისაგან განსხვავებით, ავსტრია, როგორც ჩანს, ტრადიციებისადმი ერთგულ ქვეყნად დარჩა და არ აღიარა აბსტრაქციის პრინციპი).²⁷⁴ ამ შემთხვევაში განასხვავებენ კორპორაციულ შეთანხმებას (ანუ კორპორაციულ ტიტულსა) და გადაცემას, ანუ მოდუსს – შეძენის გზას. მისი საფუძველი შესატანის განხორციელებაა, ხოლო სამართლებრივად მას წინამდებარე ორი ელემენტი აღასრულებს. ამ შემთხვევაში ვალდებულებითსამართლებრივი ხელშეკრულება განაპირობებს შესატანის განხორციელებას. თავად ეს პროცესი კი საზოგადოებისათვის კონკრეტული ქონების გადაცემაში გამოიხატება, რაც მას სწორედ რომ სანიეთოსამართლებრივ ბუნებას სძენს. ქართულმა სამოქალაქო სამართალმა ამ საკითხთან მიმართებით, ერთგვარად, შერეული სისტემის გზა აირჩია. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლი განსაზღვრავს: „ნივთზე საკუთრების უფლების გადასაცემად აუცილებელია, რომ შესაკუთრემ ნამდვილი უფლების საფუძველზე გადასცეს შემძენს ნივთი“. ზოგადად, ნივთის გადაცემად იოვლება ნივთის ჩაბარება შემძენისათვის პირდაპირ მფლობელობაში. მართალია, აქ საუბარია ნივთზე, მაგრამ ქართული სამოქალაქო კოდექსი ნივთებად არა მარტო მატერიალურ ნივთებს, არამედ არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეებსაც აღიარებს (მოთხოვნებსა და უფლებებს. სამოქალაქო კოდექსის 152-ე მუხლი),²⁷⁵ განსხვავებით გერმანული სამართლისაგან (თუმცა ავსტრიული სამოქალაქო კოდექსი ნივთებად ყველაფერს აღიარებს, რაც „პირებისაგან არის განსხვავებული და ადამიანთა მოხმარებისთვისაა განკუთვნილი“).²⁷⁶ ჩვენს შემთხვევაში შესაკუთრე სწორედ რომ შესატანის განმახორციელებელი პირია (ანუ აქციონერი. შეიძლება მას ამ ეტაპზე მომავალი აქციონერიც ვუნოდოთ), რომელიც ვალდებულებას იღებს, გარკვეული შესატანუნარიანი ქონება გადასცეს საკუთრებაში საზოგადოებას. ასე რომ, მხოლოდ სამართლებრივი შეთანხმება ამ დროს საკმარისი არ არის,

²⁷⁴ იხ.: Bydliniski, Grundzüge des Privatrechts, S. 80-81.

²⁷⁵ ზოიძე, ქართული სანიეთო სამართალი, გვ. 46.

²⁷⁶ ABGB § 285.

რადგანაც მას უნდა მოჰყვეს შესატანად განკუთვნილი ობიექტის გადაცემა საზოგადოებისათვის. ვფიქრობთ, სანამ შენატანი საზოგადოებას სრული საკუთრების უფლებით არ ეკუთვნის, მანამ არც შესატანის განხორციელების ხელშეკრულებაა დასრულებული. ამიტომაც იგი დროშია გაბნეული. სრულდება იმით, რომ საზოგადოება ტიტულუსისა და მოდუსის ერთობლიობით იძენს საკუთრების უფლებას შენატანზე (განსაზღვრულ ქონებაზე). საფუძვლად კი ამას პარტნიორთა შორის შეთანხმებული კორპორაციულად მავალდებულებელი გარიგება უდევს, რასაც „შესატანის განხორციელების ხელშეკრულება“ ეწოდეთ.

ასე რომ, ზოგადი ნების მიხედვით, მხოლოდ ამგვარი მოქმედებების განხორციელების შემდეგ დადგება საკითხი პირზე აქციათა გაცემის (მინიჭების) შესახებ.

გ) მოიცავს თუ არა შეტანის გარიგება საპასუხო ქონებრივ ემედებას?

საზოგადოების ხელშეკრულების მსგავსად, „შეტანის ხელშეკრულება“ არ განეკუთვნება ორმხრივი მავალდებულებელი გარიგებების, სინალაგმატური ხელშეკრულებების კატეგორიას. ორმხრივი ხელშეკრულებების დროს მხარეთა მოქმედებების საპასუხო, ეკვივალენტურ შესრულებასთან გქვავს საქმე.²⁷⁷ ეს იმას ნიშნავს, რომ საზოგადოების პარტნიორის მოქმედებას (Leistung) შესატანის განხორციელების თაობაზე უნდა დაპირისპირებოდა საზოგადოების მხრიდან საპასუხო მოქმედება, მაგალითად, მისთვის საზოგადოების მხრიდან რაიმე ეკვივალენტური (უფრო მატერიალური) მოქმედების შესრულება. თუმცა საზოგადოების აქციონერს, მისი წილის პროპორციულად, აქვს საზოგადოების მოგებაზე უფლება. მიუხედავად ამისა, ეს არ ანიჭებს შეტანის ხელშეკრულებას ორმხრივი ხელშეკრულების სამართლებრივ შინაარსს. ასეთის დაშვების შემთხვევაში საზოგადოება აუცილებლად იქნებოდა ვალდებული აქციონერისათვის საპასუხო ეკვივალენტური მოქმედება შეესრულებინა, მაგალითად, გაეცა დივიდენდი. მაგრამ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის თანახმად, დივიდენდის (მოგების) უპირობოდ გაცემის ვალდებულება საზოგადოების მხრიდან არ არსებობს და ასეთი შეთანხმება ბათილია.²⁷⁸ ასე რომ, მართალია, თითქოსდა საზოგადოების დამფუძნებელი, შეტანის ხელშეკრულებ-

²⁷⁷ შეად.: Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 464.

²⁷⁸ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.1 მუხლის ბოლო წინადადება.

ბის დროს, ქონებრივი ობიექტის განხორციელებისას საზოგადოების წარმატებული საქმიანობის შემთხვევაში, საზოგადოებისაგან იღებს სანარმოს მოგებიდან მისი კუთვნილი აქციების პროპორციულ წილს, მაგრამ სამართლებრივად ეს არ არის ორმხრივი ხელშეკრულებისათვის დამახასიათებელი რეჟიმი. აქციონერის (მომავალი აქციონერის) მოქმედება მიზნად ისახავს მხოლოდ საზოგადოების დაფუძნებას (ჩამოყალიბებას). შესაბამისად, მისი მოქმედება მხოლოდ ცალმხრივ ხასიათს ატარებს: საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის მან უნდა შეასრულოს ერთ-ერთი სავალდებულო პირობა – შექმნას მინიმალური სანესდებო კაპიტალი. ეს მოქმედება, თავისთავად, არანაირ საპასუხო მოქმედებას სანარმოს მხრიდან არ მოიცავს და, აქედან გამომდინარე, არ წარმოადგენს ორმხრივ ხელშეკრულებას. ამასთან, დამფუძნებლის ეს მოქმედება საზოგადოების სანესდებო კაპიტალის შექმნის უშუალო განმსაზღვრელიც არის და ემსახურება კაპიტალის (საზოგადოების ქონებრივ) მდგრადობას.²⁷⁹ ამიტომ ავსტრიის უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა: „თავისი მიზნიდან და შინაარსიდან გამომდინარე, ნორმები კაპიტალის შენარჩუნების (სანესდებო კაპიტალის მდგრადობის)“²⁸⁰ შესახებ უნდა მოიცავდეს პარტნიორისათვის ისეთ შესრულებას (ქმედებას), რომელიც არ გამოიხატება საზოგადოების მხრიდან საპასუხო (ეკვივალენტურ) მოქმედებაში. თავის მხრივ, ამ მოქმედებამ ეკონომიკურად არ უნდა შეამციროს საზოგადოების ქონება.“²⁸¹

²⁷⁹ ვფიქრობთ, სწორედ აქედან გამომდინარე საუბრობენ „რეალური კაპიტალის შევსების ძირითად პრინციპზე“. იხ.: Pentz in MünchKomm. zum AktG. (2000). S. 598, Rn. 5; ასევე, Röhrich in GrossKomm. zum AktG, §27, Rz. 2f. ვუთითებ: Schmidt/Lutter. AktG. Komm.. S. 401, Rn. 3.

²⁸⁰ ამ შემთხვევაში საუბარია „სს-ის შესახებ“ კანონის 52-ე პარაგრაფზე (შესატანის უკან მოთხოვნის დაუშვებლობის თაობაზე).

²⁸¹ იხ.: OGHZ 25. 06. 1996, Geschäftszahl 40h2078/96h. საზოგადოების მხრიდან დამფუძნებლისათვის, ამ უკანასკნელის მიერ შეტანილი შენატანის საპასუხოდ ეკვივალენტური ქმედების განხორციელების შესაძლებლობა რომ დაგვეშვა, მაშინ მივიღებდით იმ შედეგს, რომ სანესდებო კაპიტალი ვერასოდეს შეივსებოდა, ხოლო საზოგადოების ქონება მუდმივი „მერყეობის“ მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდა. შესაბამისად, ნორმა კაპიტალის შენარჩუნების თაობაზე თავის მიზანს დაკარგავდა. გამომდინარე აქედან, პარტნიორის ეს ქმედება (შესატანის განხორციელების თაობაზე) არ განიხილება ორმხრივ ხელშეკრულებად. წინამდებარე გადაწყვეტილების ზემოთ მოყვანილ მსჯელობასთან შედარების საფუძველზე კი გავაკეთებდით შემდეგი სახის დასკვნას: გადაწყვეტილებაში მოყვანილი „შესრულება“ ეს არის საზოგადოების მხრიდან დამფუძნებელი პარტნიორისათვის წევრობის დათმობის ტოლი და არა შესატანის სანაცვლოდ ეკვივალენტური შესრულების (მომსახურების) განხორციელების ადეკვატური.

ნიშანდობლივია, რომ საზოგადოების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე (საზოგადოების ხელშეკრულებით გათვალისწინებული), მოქმედებების განხორციელება, სინალაგმატური ხელშეკრულებებისაგან განსხვავებით, გათვალისწინებულია მხოლოდ საერთო-საკორპორაციო მიზნის მისაღწევად და ისინი არანაირ ფასეულ (ღირებულ მატერიალურ-სამართლებრივ) თანასწორობას არ უნდა ქმნიდნენ.²⁸² შესატანის განხორციელების უზრუნველყოფა ხელსაყრელია თვით შესატანის განმახორციელებელი პირისათვის, სს-ის წევრისთვის იმდენად, რამდენადაც აქციონერს მოგების მიღების შესაძლებლობას ანიჭებს. სს-ის წევრის ამგვარი მოქმედება სს-ის წევრისთვის განკუთვნილი ქმედებაა. საერთო-საკორპორაციო მიზნის მიღწევით აქციონერი (საზოგადოების დამფუძნებელ-პარტნიორი), უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი ქონებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე (მოგების მიღებაზე) ზრუნავს. ამიტომ, ამ შემთხვევაში, საუბარი ორმხრივ ხელშეკრულებაზე, ვფიქრობთ, არასწორი უნდა იყოს.

დ) ხელშეკრულების ფორმის შესახებ

„შესატანის ხელშეკრულება“ (Sacheinlagevertrag) ფორმათავისუფალია. ამგვარი ხელშეკრულების (შეთანხმების) დადებისას არ შეიძლება წერილობითი ფორმის სავალდებულობის მოთხოვნა. თუმცა სამენარმეო რეესტრში საზოგადოების რეგისტრაციისას, როდესაც, ვთქვათ, ქონებრივი შესატანის საგანს წარმოადგენს უძრავი ნივთი (ან სხვა ისეთი ქონება, რომლის შესახებაც დადებულ გარიგებას აუცილებლად სჭირდება სავალდებულო სპეციალური ფორმა), შესატანის განხორციელების ხელშეკრულებაც დადებული უნდა იყოს შესაბამისი წერილობითი ფორმის დაცვით. მაგალითად, თუ ქონებრივი შესატანის საგანია მინის ნაკვეთი, – შესატანის განხორციელების ხელშეკრულებისათვის აუცილებლად საჭიროა რთული წერილობითი, სანოტარო ფორმა. მოვიყვანთ კიდევ ერთ მაგალითს: მამაკაცი ახორციელებს საზოგადოებაში შესატანს, რომელიც მისი და მისი მეუღლის თანასაკუთრებას წარმოადგენს (ვთქვათ, ბინა მდებარე ქ. თბილისში, რომელიც მათი თანაცხოვრების პერიოდშია შეძენილი).²⁸³ ასეთ შემთხვევაში მეორე მეუღლის

²⁸² Wieland, Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, S. 464.

²⁸³ ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ეს ბინა საჯარო რეესტრში ორივე მეუღლეზე იქნება აღრიცხული. როდესაც მხოლოდ ერთ-ერთი მათგანის სახელზეა ბინა გაფორმებული და, შესაბამისად, აღრიცხული საჯარო რეესტრში, რეესტრის უტყუარობის პრეზუმპციიდან გამომდინარე,

წერილობითი თანხმობა შესატანის განხორციელების ხელშეკრულების დროს სავალდებულო უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სამართლებრივი თვალსაზრისით, ობიექტს შეტანაუნარიანობის კატეგორია (ხარისხი) ეკარგება. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ გარიგება ნების გამოვლენის სისრულის გარეშე სამართლებრივ შედეგს ვერ იძენს. ამიტომ, ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში მეუღლეთა თანხმებრივი ნება აუცილებელია.

§ 2.2. ფულადი შესატანი

ფულადი შესატანის განხორციელება, არაფულადი (სანივთო) შენატანისაგან განსხვავებით, მრავალ ეტაპს არ მოიცავს.

ფულადი შესატანის დროს თანხა შესაძლებელია, განისაზღვროს ნებისმიერი ვალუტით, მაგრამ საზოგადოების საბუღალტრო წიგნებში ეს თანხა აღინიშნება ეროვნული ვალუტით და ფიქსირდება ის კურსი, რაც მას შეტანის დროს ჰქონდა.²⁸⁴ ავსტრიული კანონმდებლობა აქციონერს (საზოგადოების დამფუძნებელს) ამ დროს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მოთხოვნას უყენებს: გადახდა უნდა შესრულდეს გადამხდელის (შემტანი პირის) საბანკო ანგარიშის (კონტოს) მეშვეობით. ამიტომ ბანკი აქ მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებს და ერთგვარად გარანტიის როლშიც გამოდის.

საერთოდ, ფულადი შესატანების განხორციელება (თუკი მხოლოდ ამ უკანასკნელითაა შევსებული საზოგადოების სანესდებო კაპიტალი) წარმოადგენს სანარმოს ე.წ. ჩვეულებრივი დაფუძნების სახეობას. გამორიცხული არ არის, რომ რომელიმე დამფუძნებლის ნაცვლად საკრედიტო დანესებულებამ დაფაროს ღირებულება (შესატანი თანხა). მაგრამ ამ შემთხვევაში საქმე გვექნება ე.წ. Strohmangründung-თან, ანუ საზოგადოების დაფუძნება შუამავლის მეშვეობით. უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ აქ შესაძლოა, დადგეს ორი საკითხი, კერძოდ:

ნარე, ამ უძრავი ქონების მესაკუთრეც მხოლოდ ერთ-ერთი მათგანია. ამიტომ, ამ შემთხვევაში მეორე მეუღლის სავალდებულო თანხმობის გაცემა საჭირო აღარ უნდა იყოს. საქართველოს უზენაესი სასამართლოც, უმეტესწილად, იმ პრაქტიკას მისდევს, რომ დაიცვას მესამე პირთა ინტერესი, ხოლო უფლებაშელახულ მხარეს, რა თქმა უნდა, ეძლევა რეგრესის წესით შესაძლო ზიანის ანაზღაურების შესაძლებლობა. შეად.: სუსდპგ №33/932-02, 2002 წლის 9 დეკემბრის განჩინება. ამ საკითხის შესადაარებლად ასევე შეგიძლიათ იხ.: ქართული კერძო სამართლის კრებული, წიგნი I (სარედაქციო კოლეგია: რ. მიგრიაული, ო. ზოიძე, ზ. ჭეჭელაშვილი), თბ. 2004, გვ. 199-220.

²⁸⁴ ჭანტურია, ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, III გამოც. (2002), გვ. 46.

- ერთ შემთხვევაში აქციებს ბანკის მიერ გადახდის შესრულების მეშვეობით მიიღებენ დამფუძნებელი;

- აქციები შესაძლოა, თავდაპირველად თავად საკრედიტო დაწესებულებამ მიიღოს (მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ დამფუძნებელი პარტნიორის ადგილსა და სტატუსს საზოგადოებაში ბანკი დაიკავებს. განსაზღვრული დროის შემდეგ იგი აქციებს საჯარო გაყიდვისათვის წარადგენს (განათავსებს). შესაძლებელია, რომ ამ დროს აქციის ფასი (საბაზრო ფასი) უკვე მეტი იყოს საწყისზე, მაგრამ ეს არ კრძალავს ბანკის მიერ მათ გაყიდვას. აღსანიშნავია ის, რომ დამფუძნებელი პარტნიორები ამ აქციებს თავდაპირველ ნომინალურ ფასში მიიღებენ.

აქციათა ღირებულების ნახევარზე მეტი გადახდილი უნდა იყოს მაშინვე, ანუ წესდების ხელმოწერისთანავე, - ამბობს „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3.5 მუხლი. განსხვავებულ მოთხოვნას აყენებს ავსტრიული კანონი „სააქციო საზოგადოების შესახებ“, რომლის მიხედვითაც, თითოეული აქციისათვის გადახდილი უნდა იყოს მისი ღირებულების 1/4 მაინც.²⁸⁵

§ 2.3. არაფულადი შესატანი

ა) არაფულადი შესატანის მატერიალურ-სამართლებრივი დახასიათება

„მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.3. მუხლის ძველი რედაქცია ამბობდა: „შესატანი შესაძლებელია წარმოდგენილ იქნეს სხვა ქონებრივი და არაქონებრივი ობიექტების სახით“. ამ უკანასკნელში არაფულადი შესატანი მოიაზრებოდა. 2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებითა და დამატებებით ეს წესი მცირედ შეცვლილია. კერძოდ, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების მინიმალური საწესდებო კაპიტალის ფორმირებისას კაპიტალი შესაძლოა, შეივსოს მხოლოდ ფულადი საშუალებით. თუმცა კანონი არ აკონკრეტებს სააქციო საზოგადოებაზეც ვრცელდება ეს დანაწესი თუ მხოლოდ შპს-ზე. ვფიქრობთ, კანონის განმარტებიდან გამომდინარე, ეს დებულება ყველა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაზე ვრცელდება (სს-ის ჩათვლით). ამიტომ გამოდის, რომ სააქციო საზოგადოების მინიმალური საწესდებო კაპიტალი მხოლოდ ფულით უნდა შეივსოს და იგი 15 000 ლარს უნდა შეადგენდეს. რაც შეეხება, ზოგადად, საწესდებო კაპიტალის ფორმირებას, ანუ მინიმალური საწესდებო კაპიტალის, საზოგადოების ძირითადი კაპიტალის შექმნას, იგი შე-

²⁸⁵ öAktG § 28a (1).

საძლოა, შეიქმნას „აგრეთვე სხვა მატერიალური და არამატერიალური ქონებრივი ობიექტების სახით“. მაგრამ გამონაკლისს შეადგენს სამუშაოს შესრულება და მომსახურების განევა. ქვემოთ ეს საკითხები უფრო ვრცლად იქნება წარმოდგენილი ავსტრიის საკორპორაციო სამართალთან მიმართებით. მიგვაჩნია, რომ ზემოთ მოყვანილი შეხედულება შესაძლოა, არასწორი გამოდგეს.

ავსტრიის კანონმდებლობა არაფულად შესატანებს „სხვა ქონებრივ“ შესატანებს უნოდებს და იგი ორგვარ მნიშვნელობას მოიცავს:

– აქციონერის მხრიდან ქონებრივი შესატანის შესრულებას, რომელიც მას საზოგადოებისაგან აქციის გადაცემის ვალდებულებასა და გარანტიას ანიჭებს, და,

– „საზოგადოების მხრიდან ქონებრივი სიკეთის მიღებას“, რაც, თავის მხრივ, აქციათა გაცემის ვალდებულებას სამართლებრივად არ უკავშირდება, ანუ ამ შემთხვევაში არ დგება საზოგადოების მხრიდან პირზე უფლებამოსილებათა (საზოგადოებაში წევრობის უფლების) გადაცემის საკითხი.

ძირითადად, „სხვა ქონებრივი“ შესატანები მაშინ გვხვდება, როდესაც მათი მეშვეობით ხდება წევრობის შექმნა და აქციათა მიღება. ამიტომ არ უნდა აგვერიოს ის გარემოება, როდესაც ერთ-ერთი აქციონერი თავისი ნებით, უსასყიდლოდ საზოგადოების ვალდებულებას კისრულობს, ამით იგი არ ახორციელებს შესატანს, რომელიც მას შემდგომ აქციის მიღების შესაძლებლობას მიანიჭებს, არამედ ერთგვარად დგება სააქციო საზოგადოების სამსახურში და მას საზოგადოების წევრობის გამოთხოვის (მოთხოვნის) უფლება არ ეძლევა.

ბ) სანიეთო შესატანების განმარტებისთვის

უნდა აღინიშნოს, რომ არაფულადი შესატანის საგნის თაობაზე აზრთა სხვადასხვაობაა, თუმცა მეცნიერთა უმრავლესობა, ამ საკითხთან მიმართებით, რასაკვირველია, მაინც პოულობს კონსენსუსს.

დასაწყისშივე აუცილებელია იმის აღნიშვნა, რომ ქონებრივ შესატანებს დადგენილი (განსაზღვრული) ეკონომიკური ღირებულება უნდა გააჩნდეთ, ანუ კერძოსამართლებრივ ბრუნვაში შესაძლებელი უნდა იყოს მათი რეალური ფასის დადგენა.

პირველად თვით „სხვა ქონებრივი“ (არაფულადი) შესატანის დეფინიცია განსაზღვრა 1884 წ. გერმანულმა კანონმა,²⁸⁶ რომელმაც, პრინციპში, საფუძველი ჩაუყარა ამ საკითხთან დაკავშირებით

²⁸⁶ იხ.: Kalss/Burger/Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 145-146.

გაუთავებელ ბჭობას მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა შორის. ამ დეფინიციის ქვაკუთხედი იყო ის, რომ კანონი არაფულად შესატანად აღიარებდა ყოველ გადაცემად საგანს.²⁸⁷ საერთოდ, იურიდიული დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა მიიჩნევს, რომ ქონებრივი ღირებულების უფლებებიც შეიძლება წარმოადგენდეს სანივთო შესატანის საგანს. მასში იგულისხმება ის, რომ არაფულად შესატანს განეკუთვნება არა მხოლოდ გადაცემადი მოძრავი და უძრავი ნივთები, არამედ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უფლებები, როგორცაა: საავტორო, საპატენტო, სალიცენზიო უფლებები, გამოყენების უფლებები, გადაცემადი კონცესია,²⁸⁸ წევრობის ისეთი უფლებები, როგორცაა აქციები (სს-ში) ან წილები (შპს-ში), პერსონალურ (ამხანაგური ტიპის) საზოგადოებაში მონაწილეობის უფლება, ასევე გადაცემადი მოთხოვნები, გამომდინარე ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობებიდან (თუმცა ქვემოთ საკითხის უფრო ვრცლად განხილვისას, დავინახავთ, რომ ამ პრობლემასთან დაკავშირებით ერთიანი აზრი შესაძლოა არც არსებობდეს), ინტელექტუალურ-სამართლებრივად დაცული „საფაბრიკაციო“ (საქარხნო) უფლება, ნოუ-ჰაუ, ხელშეკრულების წინადადებიდან (ოფერტიდან) გამომდინარე უფლებები, რომლის მიღებამაც საზოგადოებას რაიმე ქონებრივი სარგებელი შეიძლება მოუტანოს და ა.შ.²⁸⁹ ამიტომ ზემოთ ჩამოთვლილ საგნებს სამოქალაქო სამართალში ბრუნვაუნარიან ობიექტებს მიაკუთვნებდნენ და, აქედან გამომდინარე, შესაბამისად შესაძლებელი იყო მათი რეალური ღირებულების დადგენა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მათ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი შეტანაუნარიან ობიექტებს არქმევს.²⁹⁰

შესატანი ქონებრივი ობიექტი (ფასეულობა) მისი მფლობელის სამართლებრივი სფეროდან უნდა გამომდინარეობდეს, რითაც შეტანაუნარიან ობიექტს განსაზღვრული დამოუკიდებლობა და

²⁸⁷ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 213.

²⁸⁸ ე.წ. übertragbare Konzession. მოკლედ რომ ვთქვათ, გადაცემადი კონცესია (ნებართვა, დათმობა) არის რაიმე წარმოების განხორციელების უფლების გამოყენების გარკვეული ფორმა, რომლის დროსაც გათვალისწინებული უნდა იყოს გარკვეული პიროვნული და ობიექტური წინა პირობები, განსაკუთრებით: გამოყენებადობა, საიმედოობა და ა.შ. ამის შესახებ იხ.: Creifelds, Rechtswörterbuch, 17. Auf., Verlag C.H.Beck, München, 2002, S. 807.

²⁸⁹ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 213; ასევე, Pentz in Münch-Komm. zum AktG, (2000), S. 602 ff, Rn. 18 ff; Bayer in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 403 ff, Rn. 10 ff; Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 225, Rn. 10 ff.

²⁹⁰ ჭანტურია, ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, III გამოც. (2002), გვ. 48.

სამართლებრივი წარმოებაუნარიანობა მიეცემა.²⁹¹ როდესაც დგას საზოგადოებისათვის კონკრეტული მოძრავი თუ უძრავი ნივთების გადაცემის საკითხი, დამფუძნებლები ამ ნივთებზე საკუთრების უფლებას გადასცემენ საზოგადოებას²⁹² და, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ეს უნდა განხორციელდეს იმ ნორმების შესაბამისად, რომელიც ითვალისწინებს მოძრავ და უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადაცემას. ამის შემდეგ კი საზოგადოება თავად ხდება ამ ქონების შეუზღუდავი მფლობელი, მესაკუთრე. თავისი სამართლებრივი ბუნებით უძრავ ნივთებს უთანაბრდება ასევე აღნაგობის უფლება, ამიტომ ეს უკანასკნელიც შესაძლებელია გამოვიყენოთ შესატანად.²⁹³

საინტერესოა საკითხი, იყო თუ არა შესაძლებელი არაფულად შესატანად მიჩნეულიყო, მაგალითად, ჯერ კიდევ უცნობი კომპოზიტორის ოპერეტა. ავსტრიის ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ ასეთ საკითხთან დაკავშირებით გამოიტანა გადაწყვეტილება, რომელშიც მიუთითა: ვინაიდან ეს ნაწარმოები უფრო სამომავლო შესრულების კატეგორიას განეკუთვნება და მას ამჟამად (საზოგადოების დაფუძნებისას) რეალური ღირებულება არ აქვს, იგი არ შეიძლება მივიჩნიოთ ქონებრივ შესატანად, თუნდაც იგი, მართლაც, ხელოვნების შესანიშნავი ნიმუში იყოს და შემდგომში მან დიდი წარმატება მოიპოვოს და საკმაო ღირებულებაც შეიძინოს.²⁹⁴ რაც შეეხება საფაბრიკო-საქარხნო უფლებას და ე.წ. Herstellungsverfahren-ს, ანუ რაიმე ნივთის დამზადებას (უფრო სწორად, ნივთის დამზადების სფეციფიკურ წარმოებას), აქ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, იქნება თუ არა შესაძლებელი ამ უფლებისაგან რეალური ნივთის (მაგალითად, პროდუქციის) დამზადება. ხოლო თუკი ამგვარი წინა პირობების ფაქტობრივი დადგენა შეუძლებელი გახდება, მაშინ მას, რა თქმა უნდა, არ ექნება ქონებრივი ღირებულება და არ ჩაითვლება შესატანად. შესატანად ჩაითვლება მოთხოვნები, რომელთა შეფასებაც შეიძლება. „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ამბობს, რომ მნიშვნელობა არა აქვს იმ გარემოებას, თუ ვის მიმართ არსებობს ეს მოთხოვნა, ვინაიდან იგი შესაძლოა, თვით საზოგადოების მიმართაც არსებობდეს.

²⁹¹ M. Lutter, Kapital, Sicherung der Kapitalaufbringung und Kapitalerhaltung in den AG und GmbH Rechten EWG, Berlin, 1997, S. 128.

²⁹² შეად.: ლ. ჭანტურია, კანონი მენარმეთა შესახებ ქართულ სამოსამართლო სამართალში, თ. ლილუაშვილი 75 წლისათვის მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, გამომც. „ჯისიაი“, თბ. 2003, გვ. 13.

²⁹³ ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, II გამოცემა, თბ. 1998, გვ. 52-53. ასევე იხ.: Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 216; Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 227, Rn. 26 და ა.შ.

²⁹⁴ OGH, Judikatur 2189, 304, 1979, OGH Bl.

გ) მოკლედ საქართველოს კანონის ბოლოდროინდელი ცვლილებების თაობაზე

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონმა, როგორც ითქვა, დააკონკრეტა ქონებრივ შესატანთა კატეგორია. კერძოდ, კანონი ხმარობს სიტყვებს „სხვა მატერიალური და არამატერიალური ქონებრივი ობიექტების სახით“, ანუ იმისათვის, რომ დავადგინოთ, თუ რას მიიჩნევს კანონი ქონებრივი შესატანის საგნად, უნდა მივმართოთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსს. კერძოდ, უპირველეს ყოვლისა, კოდექსის 147-ე მუხლს, რომელიც იძლევა ქონების განმარტებას და რომლის მიხედვითაც, „ქონება არის ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე“, რომელთა ფლობა, სარგებლობა და განკარგვა არის შესაძლებელი. მატერიალური ქონებრივი სიკეთე სუბსტანციურად ხელშესახები სიკეთეა, მაგალითად, ავტომანქანა, მიწის ნაკვეთი და ა.შ. ამიტომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის დათქმა ამ შემთხვევაში, ვფიქრობ, არანაირ სირთულეს არ მოიცავს. რაც შეეხება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 152-ე მუხლს, აქ განსაზღვრულია არამატერიალური ქონებრივი სიკეთის ცნება, რომლის თანახმადაც, „არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე არის ის მოთხოვნები და უფლებები, რომლებიც შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს, ან გამიზნულია საიმისოდ, რომ მათ მფლობელს შეექმნას მატერიალური სარგებელი, ანდა მიენიჭოს უფლება მოსთხოვოს სხვა პირებს რაიმე“. ვფიქრობ, რომ სამოქალაქო კოდექსის ეს დანაწესი ნამდვილად იმსახურებს ყურადღებას „მენარმეთა შესახებ“ კანონისთვის. ამ უკანასკნელის მიხედვით გამოდის, რომ ვალდებულებითსამართლებრივი მოთხოვნებიც შესაძლოა მივიჩნიოთ შეტანაუნარიან ობიექტად, მაშინ, როდესაც ამან შეიძლება გარკვეული პრობლემებიც შექმნას. როდესაც ქვემოთ განვიხილავთ საკითხს ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე მოთხოვნის უფლების შეტანაუნარიანობის შესახებ, ეს პრობლემა უკეთესად წარმოჩინდება.

დ) ფრენშაიზინგის საგანი, როგორც ქონებრივი შესატანი

ფრენშაიზინგის საგანი²⁹⁵ შესაძლებელია, მივიჩნიოთ შეტანაუნარიან ობიექტად, რადგანაც ამ ხელშეკრულების ძირითადი და-

²⁹⁵ „ფრენშაიზინგის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს არამატერიალური ქონებრივი უფლებები – სასაქონლო (სავაჭრო) ნიშნები, ნიშნუშები, შეფუთვა, საქონლის წარმოების, შექმნის, გასაღებისა და საქმიანობის ორგანიზაციის კონცეფცია, აგრეთვე სხვა ინფორმაცია, რომელიც საჭიროა გასაღების ხელშესაწყობად“. ზ. ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ. 1998, გვ. 124.

ნიშნულება სწორედ რომ მატერიალური სარგებლის მიღებაა. ამ შემთხვევაში სანარმოს შემუშავებული აქვს საქმიანობის გარკვეული სპეციფიკური პროგრამა, რომელიც უკვე აპრობირებულია და რომელსაც სანარმოსათვის მოაქვს განსაზღვრული მატერიალური სარგებელი. ამიტომ მას უკვე გააჩნია ეკონომიკური ღირებულება, რაც, თავისთავად, მის შეტანაუნარიანობაზე მეტყველებს. ვფიქრობთ, რომ „Mc'Donald“-ს, რომელსაც აქვს ასეთი პროგრამა, თუკი იგი მოისურვებს კაპიტალური ტიპის საზოგადოების დაფუძნებაში პარტნიორად მონაწილეობას, არ გაუჭირდება თავისი ეს უფლება გამოიყენოს გარკვეულ ეკონომიკურ ღირებულებად მიჩნეულ შესატანად.

მოკლედ რომ ვთქვათ, არაფულად შესატანად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს არა მარტო სანივთო (მაგალითისთვის – იპოთეკა, აღნაგობა და სხვ.), არამედ ვალდებულებითსამართლებრივი უფლებებიც (ქირავნობის, იჯარის, თხოვების და ა.შ. უფლებები).

ე) სანარმო, როგორც ქონებრივი შესატანი?!

ზოგ შემთხვევაში არაფულადი (სანივთო) შესატანის სახით გამოიყენება სანარმო.²⁹⁶ „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ამბობს, რომ

²⁹⁶ ამ შემთხვევაშიც, ჩემი აზრით, გადამწყვეტია სანარმოს, როგორც ქონებრივი წარმონაქმნის, შეძლებისდაგვარად, განსაზღვრა. არის იგი ამ შემთხვევაში სამართალურთიერთობის ობიექტი? როგორც ზემოთ ითქვა, „სანარმოს“ ლეგალური დეფინიცია არ არსებობს და სამართლებრივად იგი ძალზე „საეჭვო“ ცნებას წარმოადგენს: ერთი მხრივ, მისი „ცნება“ განსაზღვრავს „ხანგრძლივი ვადით შექმნილ ორგანიზაციას, რომელიც დამოუკიდებელ ეკონომიკურ ქმედებას ახორციელებს, ამასთან იგი შესაძლებელია არც იყოს ორიენტირებული სამენარმეო საქმიანობაზე“. ხოლო სხვა მხრივ, „სანარმო არა მხოლოდ ეკონომიკურ საქმიანობას (ქმედების განხორციელებას), არამედ ეკონომიკური საქმიანობის სამართლებრივ ჩარჩოს გულისხმობს“. იხ.: Gahleitner. Grundzüge des Gesellschaftsrechts für Arbeitnehmervertreter I, S. 4. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ავსტრიის მენარმეთა კოდექსმა სიტყვა Kaufmann შეცვალა და იგი ხმარობს ტერმინს „Unternehmer“, რაც, პირდაპირი მნიშვნელობით, მენარმეს ნიშნავს. ძალიან საინტერესოა თვით მენარმეთა (სანარმოთა) კოდექსის პირველი პარაგრაფისა და გერმანული სავაჭრო კოდექსის პირველი პარაგრაფის შედარება. დიდი დებატები მიმდინარეობდა იმასთან დაკავშირებით, რომ ავსტრიელებს შეენარჩუნებინათ სავაჭრო კოდექსის ტერმინი Kaufmann და გერმანული (1998 წლის რეფორმის შედეგად) ჩამოყალიბებული განსაზღვრება შემოეღოთ, რომელიც გერმანიის სავაჭრო კოდექსის პირველ პარაგრაფში მოცემული (ამ განსაზღვრებაში მოცემული არ არის სანარმოს ცნება). თუმცა, როგორც ჩანს, ავსტრიელებმა „ულალატეს“ ტრადიციას და სანარმოთა (სავაჭრო) კოდექსის პირველი პარაგრაფი გერმანული სავაჭრო კოდექსისაგან განსხვავებულად ჩამოაყალიბეს. შეიძლება ითქვას, რომ ავსტრიელებმა „დაადგინეს“ კიდეც სანარმოს ცნება. მენარმეთა კოდექსის პირველი

ამგვარ შესატანად საწარმოს გადაცემა საზოგადოებისათვის შე-
საძლებელია. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ერთ-ერთ პარტნიორს
ქონებრივ შესატანად საწესდებო კაპიტალში საწარმო შეაქვს (მა-
გალითად, ინდივიდუალური საწარმო). იზადება კითხვა: ხომ არ

პარაგრაფი ეხება მენარმესა და საწარმოს (Unternehmer und Unternehmen). აქ
ნათქვამია: მენარმე არის ის, ვინც საწარმოს საქმიანობას ახორციელებს
(Unternehmer ist, wer ein Unternehmen betreibt). UGB §1 (1). შეად.: გერმანული
საეაჭრო კოდექსის მიხედვით კი, კომერსანტი (ვაჭარი) არის ის პირი, ვინც
სამენარმეო საქმიანობას ახორციელებს (Kaufmann, im Sinne dieses Gesetz-
buches ist, wer ein Handelsgewerbe betreibt). dHGB §1 (1). შემდეგ მოდის თავად
საწარმოს განსაზღვრება, რომლის მიხედვითაც, საწარმო არის ყოველი
ხანგრძლივად შექმნილი ორგანიზაცია დამოუკიდებელი ეკონომიკური საქ-
მიანობის (ქმედების) განხორციელებისთვის, თუნდაც იგი მოგების მიღება-
ზე ორიენტირებული არ იყოს. ასე რომ, ავსტრიელებმა „უარყვეს“ გერმა-
ნული Kaufmann-ის თეორია და გეზი საწარმოთა სამართლისაკენ აიღეს.
როგორც ვხედავთ, მთლიანად შეიცვალა ავსტრიული საეაჭრო კოდექსის
პირველი პარაგრაფი, რომელიც სამენარმეო საქმიანობის განხორციელება-
ს, ძირითადად, განსაზღვრული საეაჭრო გარიგებების ჩამონათვალს (9-
პუნქტიან კატალოგს) უკავშირებდა. ამავე დროს მენარმეთა კოდექსს შე-
მოქვს ეკონომიკური საქმიანობის (wirtschaftliche Tätigkeit) და არა კომერცი-
ულად მოწყობილი საწარმოს სამენარმეო (კომერციული) საქმიანობის
ტერმინი (gewerbliche Tätigkeit). ასე რომ, მენარმეთა კოდექსიდან ამოღებუ-
ლია ტერმინი „Handel“, რაც კომერციულ (საეაჭრო) საქმიანობას (ქმედ-
ბას) ნიშნავს. ასე მივიდა ავსტრიული კანონმდებლობა „ვაჭრიდან (კომერ-
სანტიდან) მენარმემდე“ (Vom Kaufmann zum Unternehmer) იხ.: Dehn Wilma:
Vom Kaufmann zum Unternehmer in: Juristische Blätter, Jg. 126, Heft 1, Jan. 2004,
S. 5-10. ვუთითებ: Galleitner, Grundzüge des Gesellschaftsrechts für Arbeit-
nehmervertreter I, S. 8. ცვლილებები შევიდა ასევე მომდევნო პარაგრაფებში,
რომლებიც ე.წ. Istkaufmann, Sollkaufmann, Voll- und Minderkaufmann, Musska-
ufmann, Fiktivkaufmann შეეხებოდა. მათ ნაცვლად კოდექსი ორ ტერმინს ხმა-
რობს: ერთი მხრივ ეს არის „Unternehmer kraft Rechtsform“, ანუ მენარმე ორ-
განიზაციულ-სამართლებრივი ძალით, რომელშიც მოიაზრებს სს-ს, შპს-ს,
კოოპერატივს, ორმხრივ სადაზღვევო კავშირებს, შემნახველ საღაროებს,
ევროპის ეკონომიკურ ინტერესთა კავშირს (ე.წ. EWIV), ევროპულ სს-ს (ე.წ.
SE) და ევროპულ კოოპერატივებს (UGB §2), ხოლო მეორე მხრივ, ეს გახ-
ლავთ „მენარმე რეგისტრაციის ძალით“, ანუ Unternehmer kraft Eintragung
(UGB §3). ავსტრიაში განხორციელებული სამენარმეო სამართლის რეფორ-
მა ძალიან საინტერესო ელემენტებს მოიცავს. მათი განხილვა არ წარმოად-
გენს ამ ნაშრომის კვლევის მიზანს, თუმცა, ინფორმაციული თვალსაზრი-
სით, მიზანშეწონილად მივიჩნით ამის თაობაზე ორიოდე სიტყვა გვეთქვა.
აქვე დავძენთ, რომ ჩვენ კონკრეტულ შემთხვევაში, ვფიქრობ, შესატანის
განხორციელების დროს საწარმო სწორედ რომ სამართალურთიერთობის
ობიექტად უნდა მივიჩნიოთ, მით უმეტეს, რომ ავსტრიული კანონმდებლო-
ბა უფრო იძლევა ამის შესაძლებლობას, ვიდრე, ვთქვათ, ქართული ან გერ-
მანული. ამასთან, გვეჩვენება, რომ აღნიშნული რეფორმით ავსტრიული სა-
მენარმეო სამართალი უფრო დაუახლოვდა ქართულს (მაგალითად, მსგავ-
სება კანონების სათაურში: განა „მენარმეთა შესახებ“ კანონი სისტემატი-
ზებული თვალსაზრისით კოდექსი არ არის?!).

იგივდება ეს მდგომარეობა საწარმოთა რეორგანიზაციის პრობლემასთან, ვინაიდან ამ ურთიერთობებს შორის გარკვეული იდენტურობაც არსებობს?

იდენტურობის მიუხედავად, ავსტრიული სამართალი ამ საკითხს საწარმოს დაფუძნების კიდევ ერთ განსხვავებულ სახეს უკავშირებს, რომელსაც ჰქვია საწარმოს (საზოგადოების) დაფუძნება გარდაქმნის მეშვეობით (და საზოგადოების ამგვარი დაფუძნება არ უნდა გავაიგივოთ ჩვენ მიერ უკვე ზემოთ ნახსენებ დაფუძნების კვალიფიციურ სახეობასთან). ასე რომ, ეს საკითხი, ძირითადად, გარდაქმნამდე დაიყვანება და მიიჩნევა, რომ საქმე გვაქვს მაინც საწარმოს თავისებურ რეორგანიზაციასთან, ოღონდ, შესატანის განხორციელების სამართლებრივი შეხედულების თვალსაზრისით და კუთხით.

ვ) მომსახურების განევა, როგორც სანიეტო შესატანი?

საერთოდ, უკვე საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ რაიმე მომსახურების განევის ვალდებულება არ შეიძლება მიეჩინოთ შესატანად (2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებმა უფრო დააკონკრეტა ეს საკითხი და, როგორც აღინიშნა, იმპერატიულად დაადგინა, რომ სამუშაოს შესრულება და მომსახურების განევა არ შეიძლება მიჩნეულ იყოს შეტანაუნარიან ობიექტად). უფლებები, გამომდინარე ე.წ. მომსახურების ხელშეკრულებიდან, არ შეიძლება ჩაითვალოს შესატანუნარიან საგნად, ვინაიდან, თავისი სპეციფიკური თვისებებიდან გამომდინარე, იგი არ წარმოადგენს არაფულადი შესატანის სათანადო ობიექტს.²⁹⁷ საინტერესოა საკითხი იმის შესახებ, თუ რატომ არ წარმოადგენს მომსახურების განევის ვალდებულება შესატანუნარიან ობიექტს? საქმე ისაა, რომ მომსახურების განევისასაც შესაძლოა, რაიმე ღირებულება გააჩნდეს. მაგრამ აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ იგი უფრო დაფუძნების ხარჯების კატეგორიას განეკუთვნება და საზოგადოების რეგისტრაციამდე უკვე მოიხმარება. წარმოვიდგინოთ, რომ საზოგადოების ერთ-ერთი დამფუძნებელი პარტნიორი საზოგადოებას შესატანად სთავაზობს რაიმე მომსახურების განევას და სარეგისტრაციოდ საჭირო ყველა დოკუმენტის შეგროვებას პირდება. მას, რა თქმა უნდა, შეუძლია ამ მოქმედებათა თავისუფალი განხორციელება, მაგრამ ისინი ჩაითვლებიან კაპიტალური ტიპის საზოგადოების დაფუძნების ხარჯებში, რომელიც მას შემდგომ აუნაზღაურდება. მომსახურების განევის ვალ-

²⁹⁷ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 214.

დებულება ამ შემთხვევაში განეკუთვნება უფრო საზოგადოების დაფუძნების ხარჯების ანაზღაურების კატეგორიას.

ზ) ვალდებულებითსამართლებრივი მოთხოვნის უფლება, როგორც სანივთო შესატანი

საინტერესოა საკითხი, შესაძლებელია თუ არა არაფულად შესატანად წარმოვიდგინოთ, ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე, მოთხოვნის უფლება. როდესაც ა-სა და ბ-ს შორის გაფორმდა ხელშეკრულება, რომლის მიხედვითაც ბ-ს ვალდებულება ა-ს მიმართ შეადგენს 10000 ლარს (ანუ სახეზე გვაქვს ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობა), ა-მ გადაწყვიტა, მონაწილეობა მიიღოს ერთ-ერთი კაპიტალური ტიპის საზოგადოების, მაგალითად, სს „ლობატ ჯორჯიას“ დაფუძნებაში. მაგრამ ამ დროისათვის მას არ გააჩნია 8000 ლარი, რაც პარტნიორთა შიდა შეთანხმებით უნდა შეადგენდეს ა-ს კუთვნილ წილს მომავალ საწარმოში. ამ უკანასკნელმა გადაწყვიტა, გამოიყენოს მასა და ბ-ს შორის მოქმედი ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობა და ამბობს, რომ მას ბ-ს მიმართ აქვს 10000 ლარის მოთხოვნის უფლება. გამომდინარე იქიდან, რომ მოთხოვნის უფლება, თანახმად საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 152-ე მუხლისა, წარმოადგენს არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს, შესაძლებელი უნდა იყოს მისი ერთგვარად ეკონომიკური ღირებულების დადგენაც. ხოლო თუკი მისი ეკონომიკური ღირებულება დადგინდება, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მიხედვით (მუხ. მე-3.), იგი უნდა ჩავთვალოთ შეტანაუნარიან ობიექტად. საკითხი აქ შეიძლება ასეთი კუთხით დაისვას: შესაძლებელია თუ არა ობიექტად მივიჩნიოთ ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობა? რა თქმა უნდა, თავად ურთიერთობას ასეთად ვერ მივიჩნევდით, მაგრამ, სამაგიეროდ, ხომ შეიძლება მივიჩნიოთ მოთხოვნის უფლება ამგვარ ობიექტად? თუმცა „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ბოლოდროინდელი რედაქციის განმარტება ამის შესაძლებლობას იძლევა.

მიუხედავად ამისა, მიგვაჩნია, რომ წინამდებარე ხელშეკრულებაში ა-ს მოთხოვნა 10000 ლარის ოდენობით არ შეიძლება ვალიაროთ შესატანაუნარიან ობიექტად. მართალია, ხელშეკრულება მოქმედი, მისი ბათილობის საკითხი არ დგას და ბ-ს ვალდებულება ა-ს მიმართ ზუსტად განსაზღვრულ თანხაში გამოიხატება, ვფიქრობ, რომ ამ თანხას უფრო ფიქციის მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან საზოგადოების დაფუძნების მომენტში „ხელშესახები“ ღირებულება არ აქვს. წარმოვიდგინოთ, რომ ბ-მ არ შეასრულა ნაკისრი ვალდებულება და არ გადასცა ა-ს 10000 ლარი. მართალია, მოთხ-

ოვნის უფლება რეალურად არსებობს, მაგრამ რამდენად რეალურია ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილების ალბათობა მაშინ, როდესაც ბ-ს შესაძლოა, არც რაიმე ქონება გააჩნდეს? მაშინ აღმოვჩნდებით იმ პრობლემის წინაშე, რომ ა ბ-საგან მოთხოვნას რეალურად ვერ დაიკმაყოფილებდა და სანესდებო კაპიტალში განხორციელებული შესატანი ჰაერში გამოკიდებული დარჩებოდა. ეს უკანასკნელი კი კრედიტორთა მოთხოვნის დაკმაყოფილების ერთ-ერთი ძირითადი გარანტიაა, რაც, კანონის მიხედვით, აუცილებლად უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი. მაგრამ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის განმარტებას თუ გავყევით, მაშინ ასეთი მოთხოვნა თავისუფლად განხორციელდება შესატანად და იგი, შესაბამისად, შეტანაუნარიან საგნად მიიჩნევა. თუმცა, ვფიქრობთ, ზემოთ მოყვანილი კაზუსი ამის რეალურ საშუალებას არ იძლევა. ამ საკითხთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ, მაგალითად, ბარცი სავაჭრო გარიგებას, თავისი ერთობლიობით (პასივებითა და აქტივებით), შეტანაუნარიან საგნად მიიჩნევს. ასე, ვთქვათ, კლიენტურა შესაძლებელია ჩაითვალოს შეტანაუნარიან საგნად, „გუდვილი“ და სხვ.²⁹⁸ მოკლედ, ამ საკითხთან დაკავშირებით შეიძლება უსასრულო დისკუსია გაიმართოს და მოყვანილ იქნეს უამრავი მაგალითი. საბოლოოდ, საქართველოში ეს მაინც ქართული სასამართლო პრაქტიკის გასაანალიზებელი და დასამკვიდრებელია.

ავსტრიული სამართალი ნაწილობრივ შეტანაუნარიან ობიექტად აღიარებდა ასევე მომსახურების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მოთხოვნებს (მომსახურების განევას). თუმცა ამ საკითხთან დაკავშირებით მრავალი წლის განმავლობაში აქაც ერთიანი აზრი არ არსებობდა. ასეთი ერთიანი აზრი არ არსებობდა არც გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში, სადაც, მომსახურების განევის ვალდებულებიდან გამომდინარე, გარკვეულ მოთხოვნებს შეტანაუნარიან ობიექტად მიიჩნევდნენ, გარკვეულს კი არა. საინტერესოა, რომ თუკი საკითხი აქციონერის (საკუთარი) მომსახურების განევას ეხებოდა, ასეთი მოთხოვნა საზოგადოებისთვის არ მიიჩნეოდა შეტანაუნარიან ობიექტად, ხოლო, თუკი საქმე ეხებოდა დამფუძნებლის მოთხოვნას მომსახურების განევაზე მესამე პირის მიმართ, მაშინ ასეთი უფლება შეტანაუნარიან საგნად მიიჩნეოდა.²⁹⁹ დღეს მოქმედი რედაქცია როგორც ავსტრიის, ისე გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ კა-

²⁹⁸ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 214-215.

²⁹⁹ იხ.: Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 217; ამის შესახებ ასევე: Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 609, Rn. 33, 34, 35.

ნონებისა ცალსახად განსაზღვრავს, რომ მომსახურების განევიდან გამომდინარე მოთხოვნები არ შეიძლება წარმოადგენდეს ქონებრივი შესატანის საგანს.³⁰⁰ კანონის ამგვარი ფორმულირების საფუძველს ავსტრიის ფედერაციაში წარმოადგენს 1996 წლის ევროკავშირის საზოგადოების სამართლის ცვლილების კანონი, კერძოდ, კაპიტალის (სანესდებო კაპიტალის) სახელმძღვანელო პრინციპის მე-7 არტიკლი, რომელმაც განსაზღვრა, რომ სანესდებო კაპიტალი უნდა შეივსოს აუცილებლად ქონებრივი საგნებით, რომელთა რეალური ეკონომიკური ღირებულების დადგენა არის შესაძლებელი. ამიტომ ავსტრიელებმა აირჩიეს ქონებრივი შესატანის (შეტანაუნარიანი საგნის განსაზღვრის) ე.წ. პიზიტიური დებულების გზა³⁰¹ და კანონის ეს ნორმაც სრულ შესაბამისობაში მოიყვანეს ევროსამართალთან.³⁰²

„მენარმეთა შესახებ“ კანონში შესული ცვლილებაც ამ კუთხით მხოლოდ დადებითად უნდა შეფასდეს. შეიძლება თამამად ითქვას: მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არ არის ევროკავშირის წევრი ქვეყანა, მისი კანონის ზემოთ განხილული ნორმა სრულ შესაბამისობაშია მოყვანილი ევროპის საბჭოს საზოგადოების სამართლის სახელმძღვანელო პრინციპებთან. ალბათ, ქართველმა კანონმდებელმაც კანონის ეს ცვლილება სწორედ ზემოთ განხილული მოსაზრებების გამო განახორციელა.

თ) ჯერ არარსებული ნივთები და სამომავლო მოთხოვნები, როგორც ქონებრივი შესატანები

იურიდიულ ლიტერატურაში აღიარებულია, რომ არარსებული ნივთები არ შეიძლება მივიჩნიოთ არაფულადი შესატანის საგნად, ვინაიდან სამართლებრივად ისინი ჯერ კიდევ დამოუკიდებელ კატეგორიას არ განეკუთვნებიან³⁰³ (ისინი ჯერ კიდევ სუბსტანციუ-

³⁰⁰ იხ.: öAktG §20, Abs. 2; dAktG §27, Abs. 2. მომსახურებიდან გამომდინარე მოთხოვნა არ შეიძლება წარმოადგენდეს ასევე საზოგადოების მხრიდან ქონებრივი სიკეთის მიღების საგანს, ანუ ე.წ. Sachübernahme-ს.

³⁰¹ Kalss, Burger, Eckert, Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 532.

³⁰² ავსტრიული კანონის ეს ნორმა ასევე სრულად შეესაბამება გერმანული „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის 27-ე პარაგრაფის მე-2 და მე-3 ნაწილებს.

³⁰³ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 216-217. თუმცა დროთა განმავლობაში ის მოსაზრებაც განვითარდა, რომ წესდების დამტკიცების მომენტისთვის ასეთი ნივთები შესაძლებელია მივიჩნიოთ შეტანაუნარიან საგნად, თუკი ისინი სანარმოს (საზოგადოების) რეგისტრაციაზე დადგომის მომენტისათვის უკვე იარსებებენ (წარმოდგებიან). იხ.: Pentz in Münch-Komm. zum AktG, (2000), S. 604, Rn. 23.

რადაც კი არ არსებობენ, რომ შესაძლებელი იყოს მათი ეკონომიკური ღირებულების დადგენა მაინც). მაგრამ ეს არ არის ერთადერთი მოსაზრება. თეორიული საფუძვლებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია, რომ აქციონერმა არაფულად შესატანად ისეთი ნივთის განხორციელება დაივალდებულოს, რომელიც ჯერ სახეზე არ გვაქვს. მაგალითად, კვაზოვსკი მიიჩნევდა, რომ აქციონერმა, რომელსაც ეკუთვნის უფლება ნივთის ნაყოფზე (ვთქვათ, საკუთრების უფლება), შესაძლებელია, შესატანად განახორციელოს ნაყოფი (მაგალითად, მოსავალი) და საზოგადოებას გადასცეს. ასე რომ, იგი მოსავალს (ნაყოფს) მიწის ნაკვეთის გარეშე, რომელზეც ეს ნაყოფი იზრდება, შესატანუნარიანობიექტად თვლიდა.³⁰⁴ ეს ის შემთხვევაა, როდესაც მომავალ აქციონერს არ ეკუთვნის მიწის ნაკვეთი, მაგრამ გააჩნია უფლება, მიიღოს მასზე არსებული ნაყოფი. ჩვენი აზრით, ასეთი შემთხვევა არ უნდა მივიჩნიოთ მართებულად, ვინაიდან იგი უფრო სამომავლო შესრულების კატეგორიას განეკუთვნება და მას საზოგადოების დაფუძნების მომენტისათვის რეალური ეკონომიკური ღირებულება არ აქვს. თუმცაღა შეიძლება არსებობდეს საპირისპირო მოსაზრებაც: საქმე ისაა, რომ პარტნიორმა შესაძლებელია თავისი შესატანი სწორედ ვალდებულებით უზრუნველყოს. მაგალითად, მას დადებული აქვს საიჯარო ხელშეკრულება X მხარესთან. მაგრამ ეკუთვნის ნივთის ნაყოფისაგან შემოსავლის მიღების უფლება. საიჯარო გარიგებიდან დამოუკიდებელი ექსპერტი შეაფასებს სამომავლო ნაყოფის (მაგალითად, მოსავლის) ღირებულებას შესაძლო ნორმალური რისკის გათვალისწინებით და დაადგენს მის საბაზრო ფასს. ასე რომ, საზოგადოების დაფუძნების მომენტისათვის მისი ეკონომიკური ღირებულების დადგენა შესაძლებელი იქნება. ამ შემთხვევაში დამფუძნებელი ვალდებულებით-სამართლებრივი აქტით (საიჯარო ხელშეკრულებით) უზრუნველყოფს შესატანის განხორციელების ვალდებულებას. შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, რომ კანონსაწინააღმდეგო აქ არაფერია. როდესაც საზოგადოება რეგისტრაციას გაივლის და გარკვეული დროის განმავლობაში ზემოთ ხსენებული პარტნიორი შესატანს არ განახორციელებს, სხვა დანარჩენ პარტნიორებს უფლება მიეცემათ, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ნორმის გათვალისწინებით, შესაბამისი გაფრთხილების შემდეგ, შემდგომი გადაუხდელობის შემთხვევაში, პარტნიორი საზოგადოებიდან გარიცხონ (მაგალითად, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3.5 მუხლის მე-2 აბზაცი). ავსტრიული სამართალი ამ შემთხვევისათვის აყენებდა შემ-

³⁰⁴ Quassowski in F. Schlegelberger/L. Quassowski, Kommentar zum Aktiengesetz, (1939), §20, Anm. 4.

დეგ მოთხოვნას: ამგვარი საიჯარო ურთიერთობიდან გამომდინარე, სამეურნეო შემოსავლის უფლება (ნაყოფის მიღება) სადაზღვევო კომპანიაში იქნეს დაზღვეული. ნარმოვიდგინოთ, რომ სეტყვის შედეგად მოსავალი მთლიანად ან ნაწილობრივ დაზიანდა, მაშინ გარანტიის როლში ერთვება უკვე სადაზღვევო კომპანია, რომელიც აანაზღაურებს ზარალს. ასე რომ, ჩვენ მიერ ნახსენები დამფუძნებლის შესატანის ვალდებულების უზრუნველყოფა ექვეყნებულ ალარდგება, თუმცა ეს მოქმედება (დააზღვევს თუ არა იგი სამომავლო ნივთს), ჩვენი აზრით, მხოლოდ პარტნიორის სურვილიდან გამომდინარე მოქმედებაა. მიგვაჩნია, რომ ასეთი შემთხვევა მაინც არ შეიძლება ჩავთვალოთ შეტანაუნარიან ობიექტად. ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ ქონებრივი შესატანი განხორციელებული უნდა იქნეს სრულად. ეს პრინციპი დამკვიდრებულია ავსტრიულ სამართალში. ვფიქრობთ, რომ იგი ჩვენთანაც უნდა იქნეს შემოტანილი. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.5 მუხლი ამბობს, რომ „შესატანის ნახევარი შეტანილ უნდა იქნეს ნესდების ხელმონერისთანავე, თუ ნესდება უფრო მეტის შეტანას არ ითვალისწინებს“. კანონის ამ ფორმულირების მიხედვით, როგორც ფულადი, ისე არაფულადი (ქონებრივი) შესატანი შესაძლოა, განხორციელდეს ნაწილობრივ, ანუ მისი ნახევარი სანარმოს რეგისტრაციისათვის უნდა განხორციელდეს. ეს დებულება არასწორად მიგვაჩნია. ნაციონალური კანონმდებლობიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ, სავალდებულო უნდა იყოს კანონით დადგენილი მინიმალური სანესდებო კაპიტალის სრულად შევსება საზოგადოების რეგისტრაციის მომენტისთვის მაინც. ხოლო თუკი ნესდებით ამ მინიმალურზე მეტი სანესდებო კაპიტალია გათვალისწინებული, მაშინ ნესდებითვე უნდა განისაზღვროს შესატანის დარჩენილი ნაწილის განხორციელების ვადა. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ დაუშვებელია იჯარით აღებული ქონების ჩადება სანესდებო კაპიტალში.³⁰⁵ თუმცა ზემოთ მოყვანილი შემთხვევა არ უნდა გავაიგივოთ იჯარის ხელშეკრულების საფუძველზე აღებულ ქონებასთან. ჩვენს მაგალითში არაფულადი შესატანის შემტანი მისი (მოსავლის) მესაკუთრეა. საკუთრების უფლება მოსავალზე სწორედ ამ პირს ეკუთვნის. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობთ, ამ მოსავლის ჩადება სანესდებო კაპიტალში არ შეიძლება. ქონებრივი შესატანი (ხოლო მოსავალი (ჯერ არარსებული ნივთი) ქონებრივ შესატანთა კატეგორიას განეკუთვნება), ავსტრიული სამართლის მიხედვით, ნესდების ხელმონერისთანავე უნდა იქნეს განხორციელებული. ხოლო რადგანაც მოსავალი ქონებრივ კატეგორიას განეკუთვნება, იგი საზოგადოების დაარსებისას უკვე

³⁰⁵ იხ.: ქსსგ „რუდულას წყლის“ საქმესთან დაკავშირებით, 4. 04. 2001 წ.

სუბსტანციურად (ნივთობრივად) უნდა არსებობდეს. ამიტომ მომავალი ნივთის (ჯერ არარსებული ნივთის) განხორციელება სანესდებო კაპიტალში, ვიმეორებთ, დაუშვებელია.

ი) ნივთის დათმობის უფლება, როგორც შესატანი

არაფულადი შესატანის საგანი შესაძლოა, ასევე იყოს „ნივთის გადაცემა გამოყენებისთვის“³⁰⁶ (ანუ ნივთის გამოყენების, ნივთით სარგებლობის უფლების დათმობა ე.წ. Gebrauchsüberlassung, Nutzungsrecht³⁰⁷). არ არის აუცილებელი, რომ აქციონერმა საზოგადოებას ნივთი საკუთრებად (საკუთრების უფლებით) გადასცეს. აქედან გამომდინარე, ქონებრივი შესატანის საგნად შეიძლება მივიჩნიოთ, მაგალითად, საზოგადოებისათვის სავაჭრო ადგილების დროებითი გადაცემა (დათმობა) გამოსაყენებლად. ამ შემთხვევაში კი შესატანის საგნის შეფასებისას (ღირებულების დადგენისას) მნიშვნელოვანია, განისაზღვროს გადაცემული ნივთის გამოყენების ხანგრძლივობა. აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ აუცილებელი არ არის, შემტანი პირი ნივთის მესაკუთრე იყოს. ამ შემთხვევაში იგი შესაძლებელია არამესაკუთრეც იყოს (მაგრამ აუცილებელია გააჩნდეს ნივთის პირდაპირი მფლობელობის უფლება) და კანონით მინიჭებულ ფარგლებში იგი აუცილებლად უნდა იყოს ნივთის სათანადო განკარგვის უფლებამოსილი პირი.

თუკი შესატანი საგანი რამდენიმე პირს ერთად ეკუთვნის (ე.წ. Gesamthand), მაშინ ისინი შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ ერთად გამოვიდნენ საზოგადოების დამფუძნებლებად და აქციათა რიცხვიც შესაბამისად გაინაწილონ (ეს შეთანხმება საზოგადოებისთვისაც ნამდვილია, თუკი იგი წესდებაში იქნება წარმოდგენილი).

რაც შეეხება საზოგადოების მიმართ სამომავლოდ წაყენებულ მოთხოვნებს, მაგალითად, სამომავლოდ მოგების მოთხოვნას, ისინი, ყოველმხრივ აღიარებული შეხედულების თანახმად, არ მიიჩნევიან არაფულადი შესატანის საგნად.

³⁰⁶ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 217.

³⁰⁷ Schiemer/Jabornegg/Strasser, Kommentar zum AktG, §20 Rz 12. ვუთითებ: Talos, Schrank, eolex, 2004, 12, S. 948. ამის შესახებ ასევე: Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 228-229, Rn. 31; Röhrlich in GrossKomm. zum AktG, (2004), S. 151 ff, Rn. 51 ff; Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 607-608, Rn. 31; Bayer in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 405, Rn. 15.

§ 2.4. მსჯელობები შესატანის განუხორციელებლობის შესაძლო ქონებრივ-სამართლებრივი შედეგის შესახებ

სააქციო საზოგადოების დაფუძნებისას მეტად მნიშვნელოვანია პარტნიორის მხრიდან შესატანის განუხორციელებლობისა და მისი შედეგების საკითხი. შენატანის განხორციელება, როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, საზოგადოების დამფუძნებლის ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენს მომავალი (და არა მხოლოდ მომავალი, არამედ რეგისტრირებული) სანარმოს წინაშე. პარტნიორის ეს მოვალეობა უშუალოდ უკავშირდება საზოგადოების შექმნას. კაპიტალური საზოგადოების ბუნებიდან გამომდინარე, მისი შექმნის ძირითადი ქვაკუთხედი საზოგადოებისათვის აუცილებელი (პასუხისმგებლობაუნარიანი) კაპიტალის შექმნაა, რაც კრედიტორთა გარანტიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საფუძვლად გვევლინება. სწორედ ამიტომ სამენარმეო კანონმდებლობა მეტად სერიოზულად ეკიდება ამ საკითხს. „მენარმეთა შესახებ“ კანონი მე-3 მუხლში განმარტავს არა მხოლოდ შესატანის შეტანის უპირობო ვალდებულებას პარტნიორის მხრიდან, არამედ ამ უკანასკნელის მიერ შესატანის შეუტანლობის ან ამ ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულების შესაძლო შედეგებსაც განუსაზღვრავს პარტნიორებს. იმ შემთხვევაში, თუ პარტნიორი მის მიერ ნაკისრ ვალდებულებას მთლიანად ან ნაწილობრივ არ შეასრულებს, შესაძლოა, მის მიმართ დადგეს მეტად მძიმე შედეგი, რაც საზოგადოებიდან მის გარიცხვასაც არ გამოორიცხავს. ზემოთ უკვე იყო საუბარი იმის თაობაზე, რომ არაფულადი შესატანი უნდა განხორციელდეს წესდების ხელმოწერისთანავე.³⁰⁸ რაც შეეხება ფულად შენატანს, „სააქციო საზოგადოებათა შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონი, ისევე როგორც „მენარმეთა შესახებ“ კანონი განსაზღვრავს, რომ შესაძლებელია მისი ნაწილ-ნაწილ განხორციელებაც, ანუ ფულადი შესატანის ნახევარი შეტანილ უნდა იქნეს წესდების ხელმოწერისთანავე,³⁰⁹ ხოლო დარჩენილი ნახევარი – საზოგადოების რეგისტრაციის შემდგომ, წესდებით ზუსტად განსაზღვრული დროის განმავლობაში. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.5 მუხლი ადგენს: შესატანის ნახევარი უნდა განხორციელდეს (შეტანილ იქნეს) წესდების ხელმოწერისთანავე. ძველი რედაქციის მიხედვით, იმ შემთხვევაში, თუკი პარტნიორი გადააცილებდა შესატანის შეტანის ვადას, ყოველ პარტნიორს შეეძლო, წერილობით მოეთხოვა მისთვის ამ თანხის გა-

³⁰⁸ öAktG §28a (2).

³⁰⁹ ავსტრიული კანონმდებლობა ღირებულების 1/4-ის გადახდას ავალებს დამფუძნებელს: öAktG §28a (1).

დახდა დამატებითი ვადის მითითებით და გაეფრთხილებინა საზოგადოებიდან მისი შესაძლო გარიცხვის თაობაზე. დამატებითი ვადა განისაზღვრებოდა სულ ცოტა ერთი თვით. ხოლო ვადის უშედეგოდ გასვლის შემდეგ პარტნიორი, რომელმაც გააჭიანურა გადახდა, კარგავდა წილს და ნაწილობრივ შესრულებულ ვალდებულებათა შედეგებსაც.

2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებით „მენარმეთა შესახებ“ კანონში არსებითად არაფერი შეცვლილა, გარდა იმისა, რომ დამატებითი ვადა, რომელიც არ შეიძლება ყოფილიყო ერთ თვეზე ნაკლები, კანონიდან საერთოდ ამოვარდა და იგი თავად პარტნიორთა გადასაწყვეტი (დასადგენი) გახდა.

როგორც ზემოთ მოყვანილი ნორმიდან ჩანს, საქმე ეხებოდა სწორედ კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში პარტნიორის მიერ შესატანის განხორციელების ვალდებულების დარღვევას საზოგადოების წინაშე. წინამდებარე მე-3.3 მუხლი „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ზოგად ნორმას წარმოადგენს, რაც ნიშნავს მის გამოყენებას შესაბამისი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმოსათვის, ამიტომ იმ სამართლებრივ მაგალითს, რომელიც ამ საკითხის გასაშლელად ქვემოთ გვინდა მოვიყვანოთ, თანაბარი მნიშვნელობა ექნება როგორც სააქციო საზოგადოების, ისე შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებისთვისაც.³¹⁰

³¹⁰ აქვე დავძენთ, რომ ამ ნორმის საკანონმდებლო მოცემულობა გარკვეულწილად შეიცვალა „მენარმეთა შესახებ“ კანონში განხორციელებული ახალი ცვლილების შედეგად. თუმცა შესატანის შეუტანლობის ან ამ ვალდებულების დარღვევის სამართლებრივი შედეგების მიმართ კანონის ადრინდელი და დღევანდელი მოცემულობა, პრინციპში, ერთნაირ მნიშვნელობას ატარებს, მით უმეტეს, როდესაც საქმე პარტნიორთა მხრიდან შესატანის განხორციელების დარღვევისათვის სხვა პარტნიორისათვის განხორციელებულ გაფრთხილებას და შესატანის დამატებით ვადაში შეუტანლობას ეხება. თუმცა აქვე აღსანიშნავია, რომ კანონში დადგენილი ახალი ნორმა შეტანის განხორციელების ვალდებულების დამრღვევი პარტნიორის საზოგადოებიდან გარიცხვის ისეთ შესაძლებლობასაც გვთავაზობს, რომლის დროსაც საერთოდაც არ იქნება საჭირო ამ პარტნიორის გაფრთხილება და მისთვის დამატებითი ვადის დადგენა. იხ.: „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.5 მუხლის მე-2 აბზაცის მოცემულობა: „თუ პარტნიორმა გადააცილა შესატანის შეტანის წესდებით ან ხელშეკრულებით (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) განსაზღვრულ ვადას, დანარჩენი პარტნიორები უფლებამოსილი არიან, მას გადახდისათვის განუსაზღვრონ დამატებითი ვადა“. ასე რომ, პარტნიორებმა ასეთი დამატებითი ვადა შესაძლებელია სულაც არ განსაზღვრონ და ისე მიიღონ გადაწყვეტილება. ამიტომ კანონის ასეთმა რედაქციამ შესაძლოა შექმნას ამ უფლების ბოროტად გამოყენების საცესებით რეალური მექანიზმი. გამომდინარე აქედან, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სწორედ ზემოთ აღნიშნული მაგალითის განხილვა და, შესაბამისად, კანონის მიერ უფრო გასათვალისწინებელი საკანონმდებლო ნორმის შემოღება, რომელიც, ერთი მხრივ, დაიცავს რეალური კაპიტალის შევსების პრინციპს, ხოლო, მეორე მხრივ, თავიდან აგვაცილებინებს პარტნიორის გარიცხვასთან დაკავშირებული უფლების ბოროტად გამოყენების შესაძლებლობებს.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ დასავლეთის ქვეყნების ეკონომიკაში, სამენარმეო-სავაჭრო საქმიანობაში სანარმოთა ურთიერთობისას ერთ-ერთი გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება საზოგადოების უტყუარი კაპიტალის პრეზუმფციის პრინციპს. ნიშანდობლივია, რომ პარტნიორი ამ შემთხვევაში ყველაზე დიდ გარანტიად გამოდის, რადგანაც უშუალოდ მასზეა დამოკიდებული ამ პასუხისმგებლობის ბედი. თუ იგი კეთილსინდისიერად შეასრულებს ვალდებულებას და მთლიანად შეიტანს შესატანს, სანარმოს კრედიტორებთან ურთიერთობაში საზოგადოება „პირნათლად“ წარდგება, ხოლო თუ არ შეიტანს, შესაძლოა, გარიგება, რომელიც სანარმომ დადო (ან დებს), კონტრაქტის მესამე პირებისათვის მიუღებელი აღმოჩნდეს. რატომ? იმიტომ, რომ მათთვის ამ გარიგებათა შესრულების გარანტია უშუალოდ საზოგადოების კაპიტალიდან (ქონებიდან) მომდინარეობს. თუკი გარკვეული ვალდებულება ვერ შესრულდება, მაშინ საზოგადოების კრედიტორების წინაშე ვალდებულების უზრუნველყოფა, შეძლებისდაგვარად, სწორედ საზოგადოების ქონებიდან მოხერხდება.

საკითხის თვალსაჩინოებისათვის ზემოთ მოყვანილი პრობლემა შეიძლება პრაქტიკული კუთხით განვიხილოთ.

ერთ-ერთმა რაიონულმა სასამართლომ 2001 წლის 27 თებერვალს რეგისტრაციაში გაატარა შპს „ქსილოტრანსი“.³¹¹ საზოგადოების საწესდებო კაპიტალი განისაზღვრა 200 000 ლარით. სანარმოს დაფუძნებისას, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3 მუხლის შესაბამისად, დადგინდა პარტნიორთა მიერ შესატანის განხორციელების ვალდებულება. საზოგადოების ყოფილმა პარტნიორმა (რომელიც სასამართლოში დავის წარმართვისას იურიდიულად ჯერ კიდევ გარიცხული არ იყო საზოგადოებიდან), პ. ხაძიპაპასმა, შესატანი სრულფასოვნად არ განახორციელა, კერძოდ, მას დარჩენილი ჰქონდა 6000 ლარის ოდენობის შესატანი, რაც მან არ შეასრულა.

2002 წლის 15 ნოემბერს ჩატარდა შპს „ქსილოტრანსის“ პარტნიორთა კრება, რომელმაც დაადგინა საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში განსახორციელებელი სავალდებულო იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების რეგისტრაციის აუცილებლობა. კერძოდ, საზოგადოებიდან გაირიცა მისი ერთ-ერთი პარტნიორი პ. ხაძიპაპასი, ხოლო მისი წილი, შესაბამისად, გადანაწილდა საზოგადოების სხვადასხვა პარტნიორზე. გარიცხვის საფუძვლად პარტნიორთა კრების ოქმში მითითებული იყო ის, რომ ხაძიპაპასს დარჩენილი ჰქონდა შესატანის განხორციელება, რაც მისი მხრიდან არ შესრულებულა და ამიტომ კრება იღებდა გადანყვეტილებას მისი საზოგადოებიდან გარიცხვის თაობაზე. ამ შემთხვევაში სანარმოს

³¹¹ იხ.: სენაკის რაიონული სასამართლოს №56/5/ბ-226 საქმის მასალები.

პარტნიორები ემყარებოდნენ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.5 მუხლს, რომლის მიხედვითაც, კრებას ასეთი გადაწყვეტილების მიღების პრეროგატივა, ნესით, უნდა ჰქონოდა.

გარიცხულმა პარტნიორმა, ვიდრე მისი საზოგადოებიდან გარიცხვა სასამართლო ნესით დარეგისტრირდებოდა (იგი გარიცხული იყო მხოლოდ დე-ფაქტო, პარტნიორთა კრების მიერ), კომპანია „ქსილოტრანსის“ წინააღმდეგ შეიტანა სარჩელი, რომელშიც მოითხოვდა საზოგადოების პარტნიორად დაბრუნებას მისი 6%-იანი წილის უფლებით (გარიცხულ პარტნიორს სწორედ სანესდებო კაპიტალის 6% ეკუთვნოდა). პირველი ინსტანციის სასამართლომ გარიცხული პარტნიორის სასარჩელო განცხადების მოთხოვნა დააკმაყოფილა და იგი აღდგენილ იქნა საზოგადოების წევრად. ამ შემთხვევაში პირველი ინსტანციის სასამართლო მიუთითებდა, რომ, მართალია, პარტნიორთა კრება უფლებამოსილი იყო, მიეღო გადაწყვეტილება იმ პარტნიორის გარიცხვის შესახებ, რომელმაც საზოგადოების წინაშე ნაკისრი ვალდებულება არაჯეროვნად შეასრულა, მაგრამ აპელირება გააკეთა იმ გარემოებაზე, რომ საზოგადოების პარტნიორებმა დაარღვიეს თვით გარიცხვის პროცედურა, ანუ პარტნიორებმა გვერდი აუარეს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.5 მუხლის მეორე აბზაცის მოთხოვნას და სათანადოდ არ გააფრთხილეს პარტნიორი მის მიერ დარჩენილი შესატანის შეტანისა და საზოგადოებიდან შესაძლო გარიცხვის თაობაზე. შესაბამისად, არ მისცეს მას დამატებითი ერთთვიანი ვადა. მართალია, პარტნიორმა გადააცილა შესატანის შეტანის ვადას, მაგრამ ამის შესახებ აუცილებელი იყო გამაფრთხილებელი წერილის წარდგენა ვალდებულების არაჯეროვნად შემსრულებელი პარტნიორისათვის, რათა მას დამატებით დროში (ერთ თვეში) უზრუნველყო შესატანის განხორციელება. თავის მხრივ, საზოგადოებიდან გარიცხული პარტნიორიც ასევე აპელირებდა იმაზე, რომ, ჯერ ერთი, იგი სათანადოდ არ იყო გამაფრთხილებული ამის თაობაზე, და მეორეც, არსებობდა შეთანხმება (გარიგება) მასა და საზოგადოების ძველ დირექტორს შორის, რომ მისი დარჩენილი შესატანი უნდა დაქვითულიყო იმ დივიდენდიდან (მოგებიდან), რომელიც მას წილობრივად ეკუთვნოდა საზოგადოებაში. გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ავსტრიის კანონები „შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების შესახებ“ და „სააქციო საზოგადოების შესახებ“, ისევე როგორც „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი, კატეგორიულად კრძალავს დივიდენდების უპირობოდ გაცემის შეპირებას. ასეთი შეპირება (გარიგება) მის სამართლებრივ კაუზაშივე (საფუძველშივე) ბათილია. ამიტომ მიგვაჩნია, რომ ამ მხრივ სასამართლომ სრულიად სა-

მართლიანად არ გაიზიარა ხაძიპაპასის არგუმენტი და ამ ფაქტზე აპელირება გადაწყვეტილების გამოტანისას არ გააკეთა.³¹²

ვფიქრობთ, სასამართლო სწორედ დაეყრდნო წინამდებარე მუხლს (მე-3 მუხ.),³¹³ მაგრამ აქ მინც არსებობს ერთი მნიშვნელოვანი დეტალი, რისი გამოყოფაც საჭიროა. ნაციონალური კანონმდებლობის მე-3.5 მუხლის მე-2 აბზაცი, თავისი სამართლებრივი შინაარსით, დისპოზიციური ხასიათის ნორმაა, ანუ „ყოველ პარტნიორს შეუძლია წერილობით მოითხოვოს“ ვალდებულების არაჯეროვნად შემსრულებელი პარტნიორისაგან ქონებრივი შესატანის განხორციელება. ამ შემთხვევაში კანონის ნორმა საკმაოდ ლოიალურია, მაშინ, როდესაც „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 47.5-ე, 54.2-ე მუხლები საკმაოდ მკაცრია და მიანიშნებს დაზღვეული წერილების შესახებ. განსხვავება, ჩვენი აზრით, ამ ორ ვითარებას შორის სწორედ ის არის, რომ კანონის მე-3.5 მუხლმა შეიძლება გაითვალისწინოს არა დაზღვეული, არამედ უბრალო წერილიც კი, რომელიც შესაძლოა, გამოკრული იყოს საწარმოს თვალსაჩინო ადგილას (მაგალითად, უცხოურ პრაქტიკაში მეტად მიღებული ფორმაა ასეთი წერილების ოფისის სტენდზე გამოკვრა) და რომლის გაცნობაც პრობლემას არ წარმოადგენს საზოგადოების ნებისმიერი წევრი თუ არანეკრი პირისთვის. ამ შემთხვევაში შეიძლება არგუმენტირება გაკეთებულიყო იმაზე, რომ საზოგადოების პარტნიორებმა სწორედ ასეთი წერილის მეშვეობით მოსთხოვეს ხაძიპაპასს ვალდებულების შესრულება, მით უმეტეს, ფაქტობრივად, დადგენილი იყო, რომ ამ უკანასკნელს უთუოდ უნდა სცოდნოდა წერილის შინაარსის შესახებ. მიუხედავად ამისა, სასამართლომ არ გაითვალისწინა საზოგადოების მოსაზრება და მიიჩნია, რომ ქონებრივ შესატანთან დაკავშირებით დაირღვა პროცედურა, რაც გარიცხვის საფუძველს არ იძლეოდა. ვფიქრობთ, რომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის წინამდებარე ნორმა სხვაგვარად უნდა ჩამოყალიბდეს და მას უფრო მკაცრი ხასიათი მიეცეს, მაგალითად, ისეთი, როგორც ეს ავსტრიის კანონმდებლობაშია მოცემული (ავსტრიის „შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების შესახებ“ კანონის 66-ე პარაგრაფში გათვალისწინებულია ქონებრივი შესატანის განუხორციელებლობის გამო პარტნიორის გაფრთხილება წერილობით, ამასთან გაფრთხილების წერილის ჩაბარებაზე ხელმოწერით). ამასთანავე ნიშანდობლივია, რომ შესატანის ვადის გადაცილებისათვის,

³¹² ამასთან დაკავშირებით იხ.: სენაკის რაიონული სასამართლოს 2003 წლის 30 ივლისის გადაწყვეტილება №2/20-03.

³¹³ ამ საქმესთან დაკავშირებით ასევე იხ.: ქუთაისის საოლქო სასამართლოს 21.07.2004 წ. გადაწყვეტილება №2/ბ-400-04.

ავსტრიული კანონმდებლობის მიხედვით, პარტნიორს ასევე ეკისრება ზიანის ანაზღაურება და საჯარიმო სანქციების გადახდის ვალდებულება. გარდა ამისა, საზოგადოების წესდებით შესაძლოა, გათვალისწინებული იყოს ე.წ. კონვენციონალური (Konventionalstrafe) საჯარიმო სანქცია შესატანის განხორციელების დაყოვნებისათვის (ავსტრიის „შეზღუდული პასუხისმგებლობის შესახებ“ კანონის 65-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის მე-2 წინადადება). ამიტომ, ვფიქრობთ, საინტერესო იქნებოდა, თუკი „მენარმეთა შესახებ“ კანონი თავის მე-3.5 მუხლში გათვალისწინებდა ევროპულ გამოცდილებას და, შესაბამისად, ჩამოაყალიბებდა წინამდებარე ნორმას, ანუ შესაძლოა მე-3.5 მუხლის მე-2 აბზაცის შემდეგი ფორმულირება: „თუ პარტნიორმა გადააცილა შესატანის შეტანის ვადას, ყოველ პარტნიორს უფლება აქვს, დაზღვეული წერილით გააფრთხილოს იგი შესატანის გადახდის შესახებ, დაუნიშნოს დამატებითი ვადა და გააფრთხილოს მისი საზოგადოებიდან შესაძლო გარიცხვის თაობაზე. შესატანის განხორციელების წესდებაში მითითებული ვადის გადაცილებისათვის პარტნიორს ეკისრება ზიანის ანაზღაურებისა და ჯარიმის გადახდის ვალდებულება. ამასთანავე, შესატანის განხორციელების დაყოვნებისათვის საზოგადოების წესდებით შესაძლოა განისაზღვროს კონვენციონალური საჯარიმო სანქცია“. თავის მხრივ, კონვენციონალური საჯარიმო სანქცია ნიშნავს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვადის გადაცილების გამო განსაზღვრული (გარკვეულ თანხაში გამოხატული) ჯარიმის დაწესებას.

ასე რომ, შესატანის დროულ შეტანას, ქონებრივი თვალსაზრისით, უთუოდ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საზოგადოებისათვის. მისი შეუსრულებლობა კი საზოგადოებას აძლევს ისეთ სერიოზულ ბერკეტს, როგორც არის პარტნიორის გარიცხვა საზოგადოების წევრთა რიგებიდან არა სადავო, არამედ უდავო წარმოების გზითაც (საზოგადოებიდან პარტნიორის გარიცხვის ამ საფუძველს საზოგადოების მიერ ურჩი პარტნიორის მიმართ სასამართლოში სარჩელის წარდგენაც კი არ უნდა სჭირდებოდეს). დავძენთ, რომ ზემოთ მოყვანილი საწარმო წარმოადგენდა ინვესტიციას საქართველოში, რომელსაც სამენარმეო ურთიერთობა, ძირითადად, დასავლეთის ქვეყნებთან ჰქონდა. დავის პერიოდში (ვინაიდან საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში თვალსაჩინო ადგილი ეკავა წინადადებას კაპიტალის შეუფასებლობის შესახებ) აღნიშნულმა საწარმომ რამდენიმე ბიზნესგარიგება ვერ დადო კონტრაქტებთან. ვფიქრობთ, ამისი წანამძღვარი კაპიტალის არამდგრადობა გახლდათ (თუმცა ეს უმნიშვნელო თანხა იყო).

**§ 3. „ქონების (ქონებრივი სიკეთის) მიღება
საზოგადოების მიერ“ ე.წ. Sachübernahme
ავსტრიულ სამართალში და მისი
პროტოტიპი ქართულ ცივილისტიკაში**

**§ 3.1. საზოგადოების მხრიდან
ქონების მიღების ცნების განმარტებისთვის**

საზოგადოების მიერ „ქონების მიღება“ იგივედება არაფულად შე-სატანთან და ეკონომიკურ ურთიერთობებში ისინი ერთად განიხილებიან. ტერმინოლოგიურად ამ ორ ინსტიტუტს უფრო ზემდგომ ცნებაში – „სანივთო დაფუძნება“³¹⁴ – მოიაზრებენ.³¹⁵ მაგრამ თავისი სამართლებრივი ბუნებითა და შინაარსით იგი განსხვავდება არაფულადი შენატანისაგან, რომელსაც საზოგადოების პარტნიორი კისრულობს. აქციონერის მხრიდან ქონებრივი შესატანის განხორციელება აუცილებლად უკავშირდება საზოგადოებაში მისი წევრობის (მონაწილეობის) უფლებას და მისთვის აქციის გადაცემას.³¹⁶ სწორედ ეს არის განსხვავების ძირითადი ქვაკუთხედი ამ ორ ინსტიტუტს შორის, რომელსაც ავსტრიული და გერმანული კანონები გამოყოფენ.

„ქონების მიღებისას“ საზოგადოების მხრიდან არ წარმოდგება პირზე წევრობის დათმობის, მინიჭების (უფლებამოსილებათა გადაცემის) ვალდებულება.³¹⁷ არაფულადი შესატანისაგან განსხვავებით, იგი არ წარმოადგენს იმ საშუალებას, რომლის მეშვეობითაც გამსხვისებელი (პირი, რომელიც ქონებრივ ობიექტს გადასცემს საზოგადოებას) სს-ის დაფუძნებისას აქციებს მიიღებს და ამით საზოგადოების წევრი გახდება.³¹⁸ „ქონების მიღება საზოგადოების მხრიდან (Sachübernahme), ქონებრივი შესატანის განხორციელებისაგან განსხვავებით, სს-ის ჩამოყალიბებისთვის არ წარმოადგენს აუცილებელ ელემენტს, იგი მხოლოდ გარეგნული დანამატია. რასაკვირველია, საზოგადოება სამართლებრივად შეიძლება ამის გარეშეც შედგეს. იგი მოიცავს მხოლოდ ინდივიდუალურსამართლებრივ აქტს“, – ამბობს დიურინგერი.³¹⁹ აუცილებელი არ არის, რომ გამსხვისებელი საზოგადოების დამფუძნებელი პარტნიორი გახ-

³¹⁴ გერმანულად მას ჰქვია „Sachgründung“.

³¹⁵ Hueck, Gesellschaftsrecht, S. 197.

³¹⁶ შეად.: Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 620, Rn. 61.

³¹⁷ შეად.: Krafl in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 226.

³¹⁸ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 222.

³¹⁹ Düringer/Hachenburg/Bing, Kommentar zum HGB, §186 Anm. 15. ვუთითებ: Barz/Klug/Wiedemann/Bronner/Melerovicz/Schilling/Würdinger, Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 222.

ლდეთ, რადგან იგი შესაძლოა, მესამე (გარეშე) პირიც იყოს.³²⁰ რაც შეეხება აქციონერს, ეს უკანასკნელი ქონებზე სიკეთეს გაასხვი-სებს ისე, თითქოს იგი საზოგადოების წევრი არც ყოფილიყო.³²¹ ასე რომ, „ქონების მიღებას საზოგადოების მხრიდან“ აქციათა გაცემა-სა და შესატანთა განხორციელებასთან არანაირი სამართლებრივი კავშირი არა აქვს. იგი, უბრალოდ, წარმოადგენს ორმხრივ დამოუ-კიდებელ გარიგებას საზოგადოებასა და კონტრაჰენტებს შორის, სადაც კონტრაჰენტი შესაძლებელია იყოს როგორც საზოგადოების დამფუძნებელი პარტნიორი, ისე ყოველი მესამე პირი.³²² მიუხედა-ვად იმისა, რომ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი წინამ-დებარე საკითხს უშუალოდ არ აწესრიგებს, იგი მაინც არ რჩება სა-მართლებრივი სფეროს მიღმა. ზემოთ განხილული შემთხვევა რე-გულირდება, უბრალოდ, სამოქალაქო კოდექსის ნორმებით და ნივ-თების გადაცემა-დათმობისათვის ჩვეულებრივ გამოიყენება სამო-ქალაქოსამართლებრივი რეჟიმი. თუმცა „მენარმეთა შესახებ“ კა-ნონი არ განსაზღვრავს, რომ ასეთ შემთხვევებში ეს გარიგება წეს-დებაში აისახოს, ან წესდებაში დადგინდეს ის ობიექტი, რომელიც ამ გარიგების შედეგად საზოგადოებას გადაეცემა.

§ 3.2. „მიღების ხელშეკრულების“ სამართლებრივი ბუნების შესახებ

„მიღების ხელშეკრულების“ (Übernahmevertrag) ჩართვა წესდე-ბაში საზოგადოების შიდა ურთიერთობისთვის აუცილებელი არ არის. იგი საჯარო ინტერესების დაცვას ემსახურება, რათა „შესა-ტანის განხორციელების ხელშეკრულებასთან“ არ გაიგივდეს.³²³ ამიტომ დადგენილია, რომ მიღების ხელშეკრულება საზოგადოების წესდებაში უნდა აისახოს,³²⁴ წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი სს-თან დამოკიდებულებაში ბათილად ჩაითვლება.³²⁵ „მიღების ხელშეკრუ-ლების“ გათვალისწინება საზოგადოების წესდებაში არ განეკუთ-

³²⁰ იხ.: Kraft in Kölner Kommentar zum AktG. (1988), S. 226.

³²¹ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 222.

³²² შეად.: Bayer in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 409, Rn. 25.

³²³ ასევე რომ არ მოხდეს ქონებრივი დოვლათის გადაფასება (მაგალითად, არაფულადი შესატანის შეფასება უფრო მაღალ ფასად, ვიდრე მისი რეა-ლური ღირებულებაა), დაცული იყოს მომავალი აქციონერების ინტერესე-ბი საზოგადოებასთან მიმართებით, აგრეთვე, უზრუნველყოფილ იქნეს კრედიტორთა უსაფრთხოება, არ მოხდეს დაფუძნების სტადიაში მყოფი სს-ის შეცდომაში შეყვანა და ა.შ. იხ.: A. Hueck, Gesellschaftsrecht, München, 1998, S. 197.

³²⁴ §20, Abs. (1) იხ.: Kodex des österreichischen Rechts. 23. Auf., Verlag Orac, Wien, 2000, S. 219; Doralt in MünchenerKomm. zum AktG, (2000), S. 648, Rn. 134.

³²⁵ Hueck, Gesellschaftsrecht, S. 197.

ენება კორპორაციულსამართლებრივი ხასიათის აქტს, როგორც ეს შესატანის განხორციელების დროს ხდება ხოლმე. იგი, ჩვენი აზრით, წარმოადგენს უფრო ინდივიდუალურსამართლებრივ აქტს და არ შეიცავს კორპორაციული ბუნების მქონე ელემენტს. „მიღების ხელშეკრულება“, თავის მხრივ, არა საზოგადოებრივსამართლებრივი, არამედ ვალდებულებითსამართლებრივი მოვლენაა. მიჩნეულია, რომ იგი უდავოდ ვალდებულებითსამართლებრივი ბუნების მატარებელია.³²⁶ ამიტომ საზოგადოების დაფუძნებისათვის იგი აუცილებელი და საჭირო ელემენტი არ არის. მაგრამ მისი ჩართვა საზოგადოების წესდებაში „მიღების ხელშეკრულების“ ნამდვილობის წინაპირობას განსაზღვრავს.³²⁷ ასე რომ, უნდა განვასხვაოთ და აღვნიშნოთ, რომ მიღების ხელშეკრულების არსი არ არის აქციათა „შექმნა“ (აქციათა გაცემის ვალდებულება), არამედ ფულის ან რაიმე სხვა გაცვლადი ფასეულობის, სიკეთის მიღებაა. „მიღების ხელშეკრულება“, თავისი სამართლებრივი შინაარსით, იგივედება ნასყიდობის, გაცვლის ან სხვა ტიპის სამოქალაქოსამართლებრივ ხელშეკრულებებთან და მის მიმართ ყოველგვარი შეზღუდვების გარეშე გამოიყენება ის ნორმა-დებულებები, რომლებსაც შეიცავს ზემოხსენებული გარიგებები. მაგალითად, ვინაიდან ნასყიდობის დროს გამოიყენება ორმხრივი ხელშეკრულებების და ნასყიდობისათვის დამახასიათებელი უფლება-მოვალეობები, „მიღების ხელშეკრულების“ დროსაც უნდა მოქმედებდეს იდენტური სამოქალაქოსამართლებრივი ნორმები. რაც შეეხება წინამდებარე ხელშეკრულებისას ნების გამოვლენისა და გარიგების ბათილობის დროს წარმოქმნილ პრობლემებს, ისინიც ზუსტად იმგვარად წესრიგდება, როგორც მათ სამოქალაქო სამართალი არეგულირებს.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ თუკი მიღების ხელშეკრულება (აქედან გამომდინარე, ნივთები, ობიექტები, რომლებიც მიღების ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენენ) არ აისახება საზოგადოების წესდებაში, მაშინ სააქციო საზოგადოების მიმართ ქრება ის ვალდებულება, რაც ორმხრივ, საპასუხო შესრულებაში გამოიხატება.³²⁸ ასეთ შემთხვევაში, ვფიქრობთ, მივიღებთ იმ შედეგს, რომ დამფუძნებლის, ან სხვა მესამე პირის მხრიდან საზოგადოებისათვის ქონებრივი სიკეთის გადაცემა, უბრალოდ, უსასყიდლო გადაცემის რეჟიმში მოექცევა.

³²⁶ Kraft in KölnerKomm. zum AktG, §27, Rz. 42; Pentz in MünchKomm. zum AktG, §27, Rz. 65; Röhrich in GrossKomm. zum AktG, §27, Rz. 115, 118. ვუთითებ: Schmid/Lutter, AktG, Komm., S. 409, Rn. 27.

³²⁷ Doralt in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 148, Rn. 134.

³²⁸ Hueck, Gesellschaftsrecht, S. 197.

§ 3.3. „მიღების ხელშეკრულების“ საგნის შესახებ

საზოგადოების მხრიდან ქონების მიღების საგანი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ქონებრივი სიკეთე, რომელიც, ძირითადად, ქმნის არაფულადი შესატანის საგანს. პრაქტიკაში უმთავრესად გამოიყენება ის მოწყობილობები (ან ვთქვათ დანადგარები), რომლებიც საჭირო და მომგებიანია საზოგადოებისათვის. რაც შეეხება მომსახურების განევის ვალდებულებას, აქაც ის აზრია გატარებული, რაც არაფულადი შესატანის დროს დომინირებს.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ თუკი „მიღების ხელშეკრულების“ საგანს წარმოადგენს „აღმოჩენები“ ან საპატენტო უფლებები, მაშინ სახეზე გვექნება სალიცენზიო ხელშეკრულება³²⁹ (ე.წ. Lizenzvertrag).³³⁰ „მიღების ხელშეკრულება“ მაშინაც შეიძლება შეგვხვდეს, როდესაც საზოგადოება პირს არანაირ სასყიდელს არ სთავაზობს. ამგვარ სტრუქტურას ჰქვია „დაფარული შესატანი“ (ანუ ე.წ. „verdeckte Sacheinlage“).³³¹ ეს უმთავრესად ის შემთხვევაა, როდესაც საზოგადოების დამფუძნებელი საზოგადოებას უსასყიდლოდ გადასცემს გარკვეულ ქონებრივ ობიექტს სწორედ იმიტომ, რომ იგი საზოგადოების წევრია. ბუნებრივია, ამგვარი პირი საზოგადოების წევრი რომ არ ყოფილიყო, იგი უსასყიდლოდ საზოგადოებისთვის არაფერს გაიღებდა.

გვინდა აღვნიშნოთ: განსხვავება ქონებრივ შესატანსა და „ქონების მიღებას“ შორის ისაა, რომ „შესატანის განხორციელების ხელშეკრულებას“ მხოლოდ საზოგადოების დამფუძნებელი დებს, მაშინ, როდესაც „მიღების ხელშეკრულების“ დადება საზოგადოებასთან მესამე პირებსაც შეუძლიათ. მესამე პირი „მიღების გარიგების“ დასრულებისას ავტომატურად არ ხდება საზოგადოების პარტნიორი და ასევე არ მონაწილეობს წესდების დამტკიცებაში. უნდა ითქვას, რომ საზოგადოება პირს, რომელიც ქონებრივ საგანს გადასცემს საწარმოს, გარკვეულ საფასურს, სასყიდელს უხდის (როგორც ეს დამახასიათებელია სწორედ ორმხრივი მავალდებულებელი გარიგებებისათვის), მაგრამ მას აქციებს არ გადასცემს. საზოგადოების წესდებაში კი, შესაბამისად, ჯერ ის შესატანი იქნება წარმოდგენილი, რომელიც დამფუძნებელმა პარტნიორებმა განა-

³²⁹ Barz in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S. 222-223.

³³⁰ ამ საკითხთან დაკავშირებით შეგიძლიათ იხ.: დ. ძამუკაშვილი, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, II გამოც., თბ. 2002, გვ. 100-130; ასევე იხ.: Creifelds, Rechtswörterbuch, S. 875-876.

³³¹ R. Bömmert, Verdeckte Vermögensverlagerungen im Aktienrecht, Verlag Heymann, Köln, 1989, S. 89.

ხორციელეს, ხოლო შემდგომ „მიღების ხელშეკრულების“ შესახებ იქნება მინიშნება.

თუკი დამფუძნებელი თავისი ქონებრივი საგნისათვის საზოგადოებისაგან მიიღებს ნაწილობრივ აქციებს, ნაწილობრივ კი – სასყიდელს, მაშინ უკვე სახეზეა ე.წ. შერეული შენატანი (gemischte Sacheinlage).³³²

ქართულ სამენარმეო სამართალში ეს თვალსაჩინოდ წარმოდგენილი არ არის. როგორც ვახსენეთ, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი ამ შემთხვევაში ძირითადად ეყრდნობა სამოქალაქო კოდექსსა და მის ნორმა-დებულებებს. პრაქტიკა ამის განცალკევების უკიდურეს აუცილებლობასაც ვერ ხედავს, თუმცა საკორპორაციო სამართლის თეორიისათვის ამ ორ ინსტიტუტს, ჩვენი აზრით, გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება. თუკი ქართულ სასამართლო პრაქტიკას გადავაგლებთ თვალს, ვერ ვიპოვნით ისეთ შემთხვევებს, როდესაც სს, დაფუძნების დროს, აქციონერთა ან მესამე პირთა მხრიდან განსაზღვრულ ქონებრივ სიკეთეს იღებდეს და ამის სანაცვლოდ მათ რაიმე სახის სასყიდელს უზდიდეს.

§ 4. დასკვნის ნაცვლად

საბოლოოდ, ზემოთ მიმოხილული ქონებრივი საკითხების შემდეგ, შეიძლება მოკლე რეზიუმე გაკეთდეს და აღინიშნოს: იმისათვის, რომ საწარმო (სს-მ) სრულყოფილი იურიდიული, კორპორაციული პირის სტატუსი შეიძინოს, აუცილებელია მისი სამენარმეო რეესტრში დარეგისტრირება. საზოგადოების რეგისტრაციას, უწინარეს ყოვლისა, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება კრედიტორების, მესამე პირების და, საერთოდ, სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის გარანტიისთვის. „წინარე საზოგადოების“, ასევე, ქონებრივი შესატანების განხორციელების დროს, ძირითადად, ურთიერთობის მონაწილეები დამფუძნებელი პარტნიორები (ურთიერთშორის) და საწარმოს წევრები და საზოგადოება არიან. მაგრამ მათი ურთიერთობა გამიზნულია მესამე პირების ინტერესებისთვის, „ურთიერთობის გატანისაკენ საზოგადოების გარეთ“.³³³ სწორედ ამიტომ ამას საჯაროსამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს და შეიძლება ითქვას, *სოციალური პროგნოზირების ფუნქციის მატარებელიცაა.*

³³² იხ.: Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 229-230; ასევე: Bayer in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 410, Rn. 29, 30; Pentz in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 622-623, Rn. 67, 68; Heidinger in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 234-235, Rn. 64, 65, 66; და ა.შ.

³³³ ავსტრიულ სამართალში დამკვიდრებულია ტერმინი „Handeln nach Ausßen“.

ამიტომ „წინარე საზოგადოების“ მნიშვნელობასა და მის სამართლებრივ სტატუსთან მიმართებით მიზანშეწონილია აღინიშნოს შემდეგი: საზოგადოების რეგისტრაცია არის მხოლოდ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ლეგიტიმური, კონსტიტუციური ფაქტი. მისი მიზანია სამართლებრივ ურთიერთობებში ქონებრივად მონაწილე პირთა ინტერესების დაცვის უზრუნველყოფა (მისი სოციალური პროგნოზირებისა და კონტროლის ფუნქცია შეიძლება ამაშიც გამოიხატებოდეს³³⁴). სწორედ მესამე პირთა ინტერესებიდან გამომდინარე, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-5 მუხლის, ასევე ავსტრიის „ფორმათა რეგისტრაციის შესახებ“ კანონმდებლობის (რეგისტრაციის შესახებ ნორმებს ავსტრიის ფედერაციაში სწორედ წინამდებარე ნორმატიული აქტი შეიცავს) მოთხოვნების შესრულებას.

საზოგადოების დასაფუძნებლად (სამართლებრივად შესაქმნელად), როგორც წესი, საჭიროა მომავალი პარტნიორების მიერ განსაზღვრული (ქონებრივი) შესატანის განხორციელება,³³⁵ რითაც პი-

³³⁴ ამ მხრივ, რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ საზოგადოების რეგისტრაციით, ერთგვარად, პროგნოზირებადი ხდება, მაგალითად, კრედიტორთა მოთხოვნების შესაძლო დაკმაყოფილების ალბათობა საზოგადოების ქონების ხარჯზე, ქონებრივად მონაწილე პარტნიორთა პასუხისმგებლობის განსაზღვრა და ა.შ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საზოგადოების რეგისტრაციით პროგნოზირებადი ხდება ის ურთიერთობა და ამ ურთიერთობიდან გამომდინარე სამართლებრივი შედეგი, რომელიც საზოგადოებას და მის წევრებს, საზოგადოებასა და მესამე პირებს შორის მყარდება. ეს საკითხი შეგიძლიათ შეად.: Bernd Rütters, *Rechtstheorie, Begriff, Geltung und Anwendung des Rechts*, Verlag C.H.Beck. München 1999, S. 52-53; გ. ხუბუა, სამართლის თეორია, გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2004, გვ. 45.

³³⁵ თუმცა ყურადღება აუცილებლად გასამახვილებელია იმ ცვლილებათა „კატალოგზე“, რომელიც ამ საკითხთან მიმართებით სულ რამდენიმე წლის წინ განხორციელდა „მენარმეთა შესახებ“ კანონში. კერძოდ, საკითხი ეხება კანონის მე-3.5 მუხლის პირველ აბზაცს, რომლის მიხედვითაც, „პარტნიორებს შეუძლიათ წესდებით ან წესდებით გათვალისწინებულ შემთხვევაში წერილობითი ფორმით დადებული ცალკე ხელშეკრულებით განსაზღვრონ თითოეული პარტნიორის შესატანის განხორციელების წესი, ვადა, შესაბამისი წილი და პასუხისმგებლობის მოცულობა დადგენილი წესების შეუსრულებლობის შემთხვევაში“. როგორც წინამდებარე ნორმის მოცემულობიდან ჩანს, დამფუძნებელმა პარტნიორებმა შეიძლება საკუთარი შეხედულებით განსაზღვრონ საწესდებო კაპიტალის შევსების ვადა. შესაბამისად, საწესდებო კაპიტალის (ძირითადად ქონებრივ ობიექტებთან მიმართებით) შევსება საზოგადოების რეგისტრაციამდე თვით ამ საწარმოს რეგისტრაციის წინა პირობად აღარ იქცევა. აუცილებელია წესდებაში ან წესდებით დადგენილ შემთხვევაში ცალკე ხელშეკრულებაში აისახოს მხოლოდ საზოგადოების თითოეული დამფუძნებელი პარტნიორის შესატანის ოდენობა და წილი. ასეთი დასკვნა კეთდება კანონის მე-3.5 და მე-5.3 მუხლების განმარტებიდან და შინაარსიდან. ამიტომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ცვლილებები, სხვა ხარვეზებთან ერთად, ვერ უზრუნველ-

რები ამ საზოგადოებაში თავიანთ მონაწილეობას ადასტურებენ და რის თაობაზეც უკვე იყო საუბარი. საზოგადოების დაფუძნებისას განხორციელებული შესატანის განკარგვის უფლება სანარმოს „დაარსებისას“ ეკუთვნის „წინარე საზოგადოებას“, ხოლო მისი (შესატანის) განხორციელების შემდეგ ეს ფუნქცია თავად საზოგადოებას ენიჭება. საზოგადოება ხდება ამ ქონების მესაკუთრე. თუ საზოგადოებას არ მიუწვდება ხელი, მაგალითად, არაფულადი შესატანის თავისუფალ გამოყენებაზე, მაშინ, თავისთავად ცხადია, შესატანი განხორციელებულად ვერ ჩაითვლება და საზოგადოებას უარი უნდა ეთქვას რეგისტრაციაზე.³³⁶ შესატანის განხორციელების გზით საზოგადოებას უნდა შეექმნას ისეთი ქონება, რომელიც აუცილებლობისას კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილების უპირველეს გარანტიას შექმნის. ქართული სასამართლო პრაქტიკა მონიშნავს, რომ ქონებრივი შესატანის გაფორმება უნდა განხორციელდეს მოძრავ და უძრავ ნივთებზე საკუთრების გადაცემისათვის გათვალისწინებული წესით. თუ, მაგალითად, არაფულადი შესატანის ობიექტია უძრავი ნივთი, ამას უთუოდ სჭირდება სანოტარო წესით დამონმება და ობიექტის სახეობის ზუსტად აღნიშვნა, ასევე, იმის დაწვრილებითი აღწერა, თუ ვინ გადასცემს ამ ქონებას, და საზოგადოების, როგორც მესაკუთრის, რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში. ხოლო კრედიტორების ინტერესთა დაცვისა და საჯაროობის პრინციპებიდან გამომდინარე, როგორც ქართული, ისე ავსტრიული კანონმდებლობა მოითხოვს, განისაზღვროს: სანესდებო კაპიტალის ოდენობა წესდებით; თითოეული პარტნიორის ვალდებულება სანესდებო კაპიტალის შევსებასთან დაკავშირებით; სანესდებო კაპიტალში შესატანის ფორმა; არაფულადი შესატანის შემთხვევაში მისი სავალდებულო შეფასება დამოუკიდებელი აუდიტორის მი-

ყოფს სანესდებო კაპიტალის და საზოგადოების მხრიდან კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილების რეალურ შესაძლებლობას. თუმცა მოცემული ნაშრომის ერთ-ერთ ნაწილში მსჯელობა სწორედ იმაზეა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია სანესდებო კაპიტალი და რა დატვირთვა აქვს მას საერთოდ კაპიტალური კორპორაციული სახის წარმონაქმნისთვის. გამომდინარე ნაშრომში განვითარებული მოსაზრებებიდან და პოზიციიდან, მიზანშეწონილია ამ საკითხთან დაკავშირებით სერიოზული მეცნიერული დასკვნების და დასაბუთების გაკეთება. ამ ნაშრომში საუბარი სწორედ სანესდებო კაპიტალთან დაკავშირებული ნორმების შესაძლო სრულყოფაზეა. ამიტომ აქ განხილულია ის შემთხვევა, როდესაც საზოგადოების სანესდებო კაპიტალის ძირითადი ნაწილი მის რეგისტრაციამდე სრულყოფილად უნდა შეივსოს.

³³⁶ იმ მოცემულობის გათვალისწინებით, რასაც „მენარმეთა შესახებ“ კანონი გვთავაზობს. შეადარეთ 336-ე სქოლიოში განვითარებული მსჯელობა.

ერ; სანესდებო კაპიტალის გამოქვეყნება პრესაში და ა.შ.³³⁷ თუკი საზოგადოების წესდება არ შეიცავს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-5.3.1 და მე-5.3.3 მუხლებით გათვალისწინებულ მონაცემებს, ანდა შეიცავდა არასრულყოფილად, მაშინ პარტნიორებს შორის შეთანხმება (ქონებრივი) შესატანის განხორციელების თაობაზე ბათილად განიხილებოდა. ეს კი შესაძლებელია განხილულიყო საზოგადოების დაშლის საფუძვლადაც, რადგანაც მიიჩნევა, რომ პარტნიორებმა ვერ მიაღწიეს შეთანხმებას³³⁸ (ნებას, კონსენსუსს, „ინტერესთა სოლიდარობას“, რაც აუცილებელია ასეთ დროს). სანარმოს რეგისტრაცია უნდა გაუქმდეს, თუ მისი რეგისტრაციის მასალებში, ასევე წესდებაში არ არის მითითებული, თუ, მაგალითად, რა სახის მატერიალური თუ არამატერიალური ობიექტია შეტანილი სანესდებო კაპიტალში. პასუხისმგებლობა ასეთი ვითარების დროს ეკისრება დირექტორატს, რომლის თავისუფალ განკარგვა-საც უნდა ექვემდებარებოდეს შესატანი³³⁹ (ასევე ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ კანონის 41-ე პარაგრაფი). თუ აღნიშნულის მიუხედავად, საგადასახადო ორგანოში ან სასამართლოში (ავსტრიის კანონმდებლობის მიხედვით, რეგისტრაციას სასამართლოები ახორციელებენ, საქართველოსაგან განსხვავებით) საზოგადოების რეგისტრაცია მაინც მოხდა (როდესაც საზოგადოების წესდება შესატანის შევსებას სანარმოს რეგისტრაციის მომენტი-სათვის ადგენს), რეგისტრაციის გაუქმებამდე შეცდომით რეგისტრირებული სანარმო განიხილება უშეცდომოდ რეგისტრირებულად, საზოგადოების არსებობა ჩაითვლება ნამდვილად, მაგრამ ბათილი იქნება პარტნიორის ვალდებულება შესატანის (ამ შემთხვევაში უფრო არაფულადი შენატანის) შესახებ საზოგადოების წინაშე, თუმცა ის არ განთავისუფლდება საზოგადოების წინაშე ვალდებულებისაგან და, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის თანახმად (მუხლი მე-3), მას დაეკისრება შესატანის განხორციელება ფულით.³⁴⁰ ამი-

³³⁷ თუმცა, თუკი „მენარმეთა შესახებ“ კანონის რეფორმა განხორციელდება, მაშინ, ამ საკითხთან დაკავშირებით, შესაძლებელია, ძალაში შევიდეს გარკვეული ცვლილებები. მაგალითად, საზოგადოების რეგისტრაციაზე დადგომის სავალდებულობა და ა.შ.

³³⁸ იხ.: სუსგ სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, №1, 2004, გვ. 115. ამ მხრივ ქართული სასამართლო პრაქტიკა, იმ დროს მოქმედი კანონიდან გამომდინარე, უეჭველად სწორი მიმართულებით ვითარდებოდა. თუმცა კანონში განხორციელებული ცვლილებების შემდეგ ადმინისტრაციული ორგანოების პრაქტიკა, ალბათ, სხვა კუთხით წავა, რაც, ჩვენი აზრით, უფრო მეტი უარყოფითი შემცველი შეიძლება აღმოჩნდეს, ვიდრე დადებითი.

³³⁹ Canaris, Handelsrecht, (2000), S. 269-270.

³⁴⁰ სუსგ სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, №1, 2004, გვ. 115.

ტომ, ამ შემთხვევაში, სრულიად ბუნებრივია, სასამართლომ (საგადასახადომ) არშემდგარად მიიჩნიოს ის გარიგება, რომელიც, მაგალითად, გარკვეული ფართის გადაცემის (უძრავი ნივთის საზოგადოებისათვის გადაცემის) საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული წესით (ავსტრიაში სანოტარო წესით), დამონმებული ხელშეკრულების გარეშე იქნა შესრულებული.³⁴¹ თუმცა, ეს არ უნდა გახდეს აპრიორი საზოგადოების გაუქმებისა.

³⁴¹ იხ.: იქვე, გვ. 111-115.

აქცია, როგორც ქონების
სახეობა სააქციო საზოგადოებაში

თავი I

აქცია: კავიტილის არსებობის თავისებური ფორმა

§ 1. აქციის რაობა და ფუნქციები

აქციას რამდენიმე ისეთი ფუნქცია აქვს, რომელთა გამოყოფაც საჭიროდ მიგვაჩნია:

- ა) გადაცემის ფუნქცია;
- ბ) გარანტიის ფუნქცია;
- გ) ლეგიტიმაციის ფუნქცია.

1. უფლება, რომელიც განმტკიცებულია ამა თუ იმ აქციაში, შესაძლებელია, სხვა პირს გადაეცეს მხოლოდ ამ უკანასკნელის გადაცემის გზით. აქედან გამომდინარე, გადაცემის ფუნქცია ისაა, რომ აქციაზე საკუთრების უფლების გადაცემით პირზე ავტომატურად გადადის უფლება, რომელიც მასშია განმტკიცებული;³⁴²

2. გარანტიის ფუნქცია იმაში გამოიხატება, რომ აქციის შექენით მიღებულ უფლებას ისეთი შინაარსი აქვს, რომელიც დოკუმენტში არის აღნიშნული. ამიტომ არ შეიძლება წამოყენებულ იქნეს ისეთი მოთხოვნები, რომელთაც თვით ამ აქციასთან არანაირი კავშირი (სამართლებრივი ურთიერთობა) არ აქვთ. გარანტიის, ანუ სამართლებრივი უზრუნველყოფის ფუნქცია ფასიანი ქალაქის მფლობელს აძლევს ასევე შესაძლებლობას, რომ მასში განმტკიცებული უფლება ცესიის მეშვეობით გადასცეს გამოსაყენებლად სხვა პირს;

3. მესამე ფუნქცია მეტად მნიშვნელოვანია, ვინაიდან აქციაში გამონახული უფლების რეალიზაცია მფლობელს შეუძლია მხოლოდ ამ ფასიანი ქალაქის წარდგენის შემდეგ. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს ზოგადად ფასიანი ქალაქის ისეთი ფუნქციაა, რომლის მიხედვითაც ემიტენტი მოვალეა, ყოველ მის მფლობელს გადაუხადოს მოთხოვნილი თანხა.

³⁴² Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (под ред. О. Н. Садикова), Часть I, Москва 1999, ст. 305.

საერთოდ, ვინაიდან აქცია ფასიანი ქალაქია, მას აქვს ასევე ე.წ. ლიბერაციული ფუნქციაც, რომლის მიხედვით მოვალე, შესაძლოა, გათავისუფლდეს ვალდებულებისაგან ქალაქის ყოველი მფლობელის სურვილის შესაბამისად. აღსანიშნავია ასევე ის, რომ ზემოთ ნახსენები გარანტიის ფუნქცია იდენტურია ე.წ. ფასიანი ქალაქის საპრეზენტაციო ფუნქციისა, რაც, როგორც ითქვა, იმას ნიშნავს, რომ ამ უფლებამოსილების განხორციელება მხოლოდ ფასიანი ქალაქის ნარდგენის მეშვეობითაა შესაძლებელი. ეს, რა თქმა უნდა, მხოლოდ მაშინ მოქმედებს, როდესაც ფასიანი ქალაქი ფიზიკურად არსებობს (სუბსტანციურადაა დადგენილი). გამოწვევის ნარმოადგენს ე.წ. papierlose Wertpapiere,³⁴³ ანუ ისეთი ფასიანი ქალაქები, რომლებიც ფიზიკურად, დოკუმენტურად განცალკევებულად არ არსებობენ. მათ მხოლოდ იურიდიული, სამართლებრივი დატვირთვა გააჩნიათ (მაგალითად, ერთიანი, საერთო მონმობა³⁴⁴), რომელიც რამდენიმე უფლებას განამტკიცებს, ასეთია მაგალითისათვის ე.წ. გლობალური მონმობა, გლობალაქცია, რომელზედაც ქვემოთ უფრო ვრცლად იქნება საუბარი.

აქცია, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, არის ფასიანი ქალაქი,³⁴⁵ რომელიც სამოქალაქო სამართალში მოძრავი ნივთების კატეგორიას განეკუთვნება.³⁴⁶ გამომდინარე აქედან, იგი აღიარებულია ნასყიდობის, მიბარების, დაგირავებისა და სხვა სანივთო და ვალდებულებითსამართლებრივი გარიგებების ობიექტად.³⁴⁷ თავის მხრივ, აქცია, როგორც ფასიანი ქალაქი, საფონდო ბირჟაზე (ბაზარზე) ვაჭრობის სპეციფიკურ ობიექტს წარმოადგენს.³⁴⁸

³⁴³ C. P. Claussen, Bank- und Börsenrecht, 3. Auf., Verlag C.H.Beck, München 2003, S. 412-413.

³⁴⁴ ე.წ. Sammelurkunde.

³⁴⁵ Bydlinski, Grundzüge des Privatrechts, S. 248.

³⁴⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 148-ე მუხლის განმარტებიდან გამომდინარე, აქცია სწორედ მოძრავი ნივთის კატეგორიას განეკუთვნება, რადგან სამოქალაქო კოდექსი არ იძლევა ცალკე მოძრავი ნივთის ლეგალურ დეფინიციას, იგი 149-ე მუხლთან მიმართებით უნდა განიმარტოს. იხ.: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეორე, თბ. 1999, გვ. 20. ზოგადი ხასიათისაა ავსტრიის სამოქალაქო სჯულდების (კოდექსის) 285-ე პარაგრაფი, რომელიც განსაზღვრავს ნივთის ცნებას (ნივთებად განიხილება ყველაფერი, რაც პირისგანაა განსხვავებული და რაც მისი (პირის) სარგებლობისთვის გამოიყენება. ABGB §285.). ეს ნორმა ზოგადი ხასიათის ნორმაა. ხოლო აქციის, როგორც მოძრავი ნივთის აღიარებას განმარტავს ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის 293-ე პარაგრაფი, რომელიც მოძრავი და უძრავი ნივთების დეფინიციას იძლევა. იხ.: Bydlinski, Grundzüge des Privatrechts, S. 81.

³⁴⁷ იხ.: W. Kastner, P. Doralt, C. Nowotny, Grundriss des österreichischen Gesellschaftsrechts, 5. Auf., Wien 1990, S. 193-202.

³⁴⁸ იხ.: G. Roth, Grundriss des österreichischen Wertpapierrechts, Wien 1999, S. 148-150.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფასიანი ქალაქის ცნებას იცნობდა ასევე საბჭოთა სამართალიც. თუმცა ტერმინი „ფასიანი ქალაქი“ გერმანული სამართლიდან შემოვიდა. 1875 წელს უდიდესმა გერმანელმა სამართალმცოდნე ბერტოლდ ტოლმა შესძინა ამ სიტყვას თავისი ტერმინოლოგიური დატვირთვა და განმარტა, როგორც „სანივთოსამართლებრივი შინაარსის მქონე ყოველგვარი დოკუმენტი“.³⁴⁹ ბრუნერი ამბობდა, რომ „ფასიანი ქალაქი (აქცია) არის კერძო უფლების მქონე დოკუმენტი, რომლის რეალიზაციაც თავად ამ დოკუმენტის ფლობიდან გამომდინარეობს“.³⁵⁰ არსებობს ტერმინ ფასიანი ქალაქის რამდენიმე განმარტება: ფასიანი ქალაქი აღიქმება, როგორც წერილობითი დოკუმენტი, კორპორაციაში (სს-ში) წილის დამამტკიცებელი საბუთი (აქცია) ან ინვესტიცია, რომელიც, თავის მხრივ, იღებს აქციის ან ობლიგაციის სახეს, ან კიდევ – დოკუმენტი, რომელიც განამტკიცებს რეალურ აქტივებზე მოთხოვნის უფლებას.³⁵¹ უფლება, რომელსაც შეიცავს საერთოდ ფასიანი ქალაქი (აქცია), შეიძლება სხვა პირს (არამფლობელ პირს) მიენიჭოს მხოლოდ ამ უკანასკნელის გადაცემის მეშვეობით.³⁵² აქვე აღსანიშნავია, რომ აქციის ცნებაში ასევე მოიაზრება ის დოკუმენტი (ან, ვთქვათ, ბარათი), რომელიც განსაზღვრულ სამართალურთიერთობას აფორმებს. ასე რომ, ფასიანი ქალაქი (აქცია) არის ისეთი დოკუმენტი, რომლის კანონიერი წარმდგენი უფლებამოსილია, მოითხოვოს მასში გამოხატული ქონებრივი უფლება, ხოლო ქალაქის გამცემი ვალდებულია, უზრუნველყოს ამ უფლების განხორციელება.³⁵³ ნიშანდობლივია, რომ ეკონომიკური შემადგენლობით, აქციას მიიჩნევენ კაპიტალის არსებობის განსაკუთრებულ (თავისებურ) ფორმად, რომელიც თავად კაპიტალის ნაცვლად შეიძლება გადაეცეს პირს. იგი იქნება ბირჟაუნარიანი ქალაქი და მის უკან ყოველთვის იქნება განმტკიცებული შესაძლო მოგების მიღების უფლება.³⁵⁴

საბირჟოსამართლებრივი მნიშვნელობით „ფასიანი ქალაქი არის – აქცია, კუქსი, დროებითი მონაწილეობა, მოგებისა და განახლე-

³⁴⁹ Агарков М. М., Учение о ценных бумагах, Москва 1927, ст. 13.

³⁵⁰ იქვე, ст. 14.

³⁵¹ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, ст. 304-305.

³⁵² შეად.: ე. ზარნაძე, ფასიანი ქალაქების ცნება და მათი კლასიფიკაცია, პროფესორ ზურაბ ახვლედიანის ხსოვნისადმი მიძღვნილი კრებული, გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2004, გვ. 95. უფრო დანვრილებით ფასიანი ქალაქების შესახებ შეგიძლიათ იხილოთ იგივე სტატია: ზარნაძე, ფასიანი ქალაქების ცნება და მათი კლასიფიკაცია, გვ. 95-105.

³⁵³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტომი II, გვ. 250.

³⁵⁴ შეად.: Н. Ю.Круглова, Коммерческое право, учебник, Москва 2000, ст. 763.

ბის მოწმობა, წარმომდგენისა და ინდოსამენტის მეშვეობით გადაცემადი ობლიგაცია, აგრეთვე, სხვა ფასიანი ქალაღდი, თუკი მას სანარმდგენლო ხასიათი გააჩნია“.³⁵⁵

სავაჭროსამართლებრივი თვალსაზრისით, აქცია არის მოწმობა, რომელშიც კერძო უფლება იმგვარადაა განმტკიცებული, რომ მისი (უფლების) გამოყენებისათვის, როგორც ზემოთ უკვე ვახსენეთ, საჭიროა თვით ამ მოწმობის ფლობა.

საერთოდ, ფასიანი ქალაღდების გარიგებები, რაც ჩვენი ქვეყნისათვის ახალი მოვლენაა, ქმნის ინსტრუმენტულ ბაზისს თვით ამ ფასიანი ქალაღდებისათვის, მაგალითად, აქციებისთვის.

აღსანიშნავია, რომ ემიტენტის (აქციიდან წარმოშობილი) სამართლებრივი ვალდებულება და აქციის (როგორც ფასიანი ქალაღდის) მესაკუთრის უფლებები წარმოდგება ე.წ. საემისიო ხელშეკრულების საფუძველზე, რომელიც, თავის მხრივ, იდება ემიტენტსა და უფლების თავდაპირველ კრედიტორს ან ფასიანი ქალაღდის თავდაპირველ მესაკუთრეს შორის.³⁵⁶

ა) საემისიო ხელშეკრულების შესახებ

რას ნიშნავს თავად საემისიო ხელშეკრულება? ზოგადად, საემისიო ხელშეკრულება წარმოადგენს სააქციო სამართლისათვის დამახასიათებელ კატეგორიას.

განახვავებენ ვალდებულებითსამართლებრივ და სანივთოსამართლებრივ საემისიო ხელშეკრულებებს.

ვალდებულებითსამართლებრივი საემისიო ხელშეკრულების საფუძველზე წარმოდგება ამა თუ იმ ფასიან ქალაღდში განმტკიცებული კავშირი (მაგალითად, აქციიდან გამომდინარე, საზოგადოებაში წევრობის უფლებამოსილებათა ერთობლიობა). სანივთოსამართლებრივი საემისიო ხელშეკრულება კი უზრუნველყოფს ფასიან ქალაღდში განმტკიცებული უფლების, როგორც ნივთის გადაცემას, თანახმად საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლისა, რომლის მიხედვითაც, „მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადასაცემად აუცილებელია, რომ მესაკუთრემ წამდვილი უფლების საფუძველზე გადასცეს შემძენს ნივთი“.

ფასიანი ქალაღდისაგან წარმოშობილი (მისგან გამომდინარე) ვალდებულება არ წარმოდგება მხოლოდ ამ დოკუმენტის (მაგალითად, აქციის) დაბეჭდვით, მისი მხოლოდ ფიზიკური არსებობით,

³⁵⁵ Claussen, Bank- und Börsenrecht, S. 413.

³⁵⁶ იხ.: იქვე, გვ. 412-414.

როგორც ამას ითვალისწინებდა ე.წ. კრეაციის თეორია.³⁵⁷ საპირისპირო და, ჩვენი აზრით, სრულიად მართებული მოსაზრებაა განვითარებული ე.წ. საემისიო თეორიაში.³⁵⁸ წინამდებარე თეორიის მიხედვით, მხოლოდ ემისიით იქმნება-ყალიბდება უფლებისა და თვით მონაშობის ერთობლიობა. მას შემდეგ, რაც წარმოებული და ხელმოწერილი მონაშობა ემიტენტსა და მიმღებს შორის დადებული ხელშეკრულების მეშვეობით იქნება განთავსებული, წარმოდგება ფასიანი ქალაქისაგან (აქციისაგან) გამომდინარე სამართლებრივი ვალდებულება, დატვირთვა (ანუ მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება შეიძინოს მან მავალდებულებელი ხასიათი). საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ მაგალითი: კეთილსინდისიერი შემძენი არ იქნებოდა დაცული, თუკი იგი არასაემისიოდ განთავსებულ (განკუთვნილ) ფასიან ქალაქს შეიძენდა. მაგალითად, ა ყიდულობს ბ-სგან არაგანთავსებულ საწარმდგენლო ობლიგაციას, ან აქციას, რომელიც ბ-მ ფასიანი ქალაქების ბეჭდვით ორგანოში მოიპარა. ა ვერ შეიძენს ვერანაირ უფლებას – ეს თავისთავად ცხადია. ფასიან ქალაქში განმტკიცებული უფლების გამოყენება სამართლებრივად რამდენიმე ნაბიჯთან არის დაკავშირებული. ერთ-ერთი და, მათ შორის – მთავარი, გახლავთ ის, რომ იგი ლეგიტიმური უნდა იყოს. ამიტომ მხოლოდ ფიზიკურად დაბეჭდილი აქცია არა ფასიანი ქალაქი, არამედ უბრალოდ „ფარატინა ფურცელია“.

ამ თეორიებისაგან დამოუკიდებლად, იმის შესახებ, თუ როდის იწყებს აქცია სამართლებრივ არსებობა-ფუნქციონირებას, მოქმედებს ფასიანი ქალაქის უფლებამოსილების ერთობლიობის ფუნდამენტური პრინციპი: 1. მოთხოვნები, გამომდინარე დადგენილი, მიკუთვნებული უფლებიდან, ანუ ქალაქისაგან გამომდინარე უფლება, და 2. თვით ამ ქალაქის განკარგვის უფლებამოსილება, ანუ უფლება ფასიან ქალაქზე. ორივე ერთობლივად ეკუთვნის ერთსა და იმავე პირს. აქციისაგან გამომდინარე უფლება მისდევს თვით უფლებას ამ ფასიან ქალაქზე. ამიტომაც აქციის, და, ზოგადად, ყველა სხვა ფასიანი ქალაქის, გასხვისებისას წარმოუდგენელია, უფლება (მაგალითად, აქციიდან გამომდინარე ნევრობის უფლება, ვალდებულებითსამართლებრივი საკორპორაციო უფლება) გადავიდეს ა-ზე, ხოლო სანივთო უფლება (საკუთრების უფლება) თვით ამ ფასიან ქალაქზე გადავიდეს ბ-ზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნული წარმოადგენს ბირჟაუნარიანი ფასიანი ქალაქებისათვის დამახასიათებელ ძირითად თვისებას.

³⁵⁷ Schmidt, Handelsrecht, S. 688.

³⁵⁸ ე.წ. Begebungstheorie.

ბ) „მიმოქცევადი ქალაქისთვის“ დამახასიათებელი
თავისებურება

საერთოდ, ფასიანი ქალაქების სამართალში გაბატონებულია მოსაზრება, რომ ფასიანი ქალაქი გადავაქციოთ ქონებრივ (სანივთო) სამართლებრივ ბრუნვაუნარიან და, ამასთანავე, სავაჭრო მიმოქცევისათვის ნებისმიერ დროს ადვილად ხელმისაწვდომ ნივთად. ეს კი ხდება მხოლოდ ქონებრივი უფლების მონმობაში განმტკიცების გზით. აქცია განკუთვნილია სანივთო (ქონებრივი) უფლების მატარებლისათვის. ამიტომაც აქციის, როგორც ფასიანი ქალაქის, გასხვისებისათვის დამახასიათებელია ის პრინციპი, რაც არსებობს სანივთო სამართალში მოძრავი ნივთების გასხვისებისათვის. შემთხვევით არ გვიხსენებია, რომ აქცია განეკუთვნება სამოქალაქო სამართალში მოძრავი ნივთების კატეგორიას. ამას მივყავართ ცივილისტიკაში დამკვიდრებულ იმ შედეგამდე, რომლის მიხედვითაც, სამოქალაქო კოდექსი იცავს კეთილსინდისიერ შემძენს მოძრავი ნივთის გადაცემის დროს.³⁵⁹ იგივე პრინციპი უნდა მოქმედებდეს ასევე ფასიანი ქალაქებისთვის ზოგადად. მაგრამ აქ აქციის (ფასიანი ქალაქის) მიმართ ვაწყდებით, გარკვეულწილად, სხვაგვარ მიდგომას. მაგალითად, აქცია, მისი პირდაპირი მნიშვნელობით, იწოდება როგორც „მიმოქცევადი ქალაქი“ (ენ. Verkehrspapier).³⁶⁰ ამ მხრივ მასში განმტკიცებული უფლება ნებისმიერ დროს შეიძლება გახდეს მერყევი (საცილო). ამიტომ ამგვარი მიმოქცევადი ქალაქებისათვის დამახასიათებელია (შესაბამისად, ცხადია, აქციისთვისაც) Numerus Clausus პრინციპი, რაც იმას ნიშნავს, რომ კანონმდებელმა განსაზღვრა და შეზღუდა მიმოქცევადი ქალაქების წრე. ასევეა მოწესრიგებული თვით ამ ქალაქების გასხვისების პროცედურა, რაც ამცირებს, ბირჟებზე ან ფასიანი ქალაქების დამოუკიდებელი რეგისტრატორის მიერ განხორციელებული ოპერაციების დროს კეთილსინდისიერი შემძენის გარანტიისა და დაცვის უზრუნველყოფის შეუძლებლობის შემთხვევებს. ამ დროს პრივილეგიურ მდგომარეობაში ხვდება კეთილსინდისიერი შემძენი და ნივთის (ფასიანი ქალაქი გვაქვს მხედველობაში) მისგან გამოთხოვის პრაქტიკულად არანაირი შესაძლებლობა არ არსებობს.

³⁵⁹ Claussen, Bank- und Börsenrecht, S. 414.

³⁶⁰ იქვე.

§ 2. აქციის ქონებრივი მნიშვნელობისთვის

ა) ზოგადად

საერთოდ სიტყვა „აქცია“, ძირითადად, სამი მნიშვნელობით იხმარება და სამ კრიტერიუმამდე დაიყვანება:

ა) აღნიშნავს საწესდებო კაპიტალის წილს;³⁶¹

ბ) გამოხატავს წევრთა უფლებამოსილებათა და მოვალეობათა ერთობლიობას;³⁶²

გ) არის ფასიანი ქალაქის დამამტკიცებელი მონაწილე.³⁶³

აქედან გამომდინარე, შეიძლება აქციის, როგორც ქონებრივი წარმონაქმნის, ცნების დადგენაც, რომლის მიხედვითაც, იგი არის ფასიანი ქალაქი (ქონებრივი ბუნების მატარებელი მოძრავი ნივთი), რომელიც აღნიშნავს სააქციო საზოგადოების საწესდებო კაპიტალის წილს, ადასტურებს აქციონერის წევრობის უფლებამოსილება-მოვალეობას საწარმოში და აძლევს მის კეთილსინდისიერ მფლობელს საზოგადოების მართვისა და მოგების მიღებაში მონაწილეობის უფლებას (საკორპორაციო სამართლებრივ უფლებას).

აქციას, სხვა ფასიანი ქალაქებისაგან განსხვავებით, გააჩნია ასევე შემდეგი დამახასიათებელი ნიშნები:

აქცია „საზოგადოებრივი წარმოების სისტემაში ყველაზე უკეთ ასრულებს რეგულირებად ფუნქციას (ანუ ხელს უწყობს კაპიტალის თავისუფალ გადასვლას ეკონომიკური ურთიერთობის ერთი სფეროდან მეორეში)“;³⁶⁴

აქცია – ეს ყველაზე გავრცელებული ფასიანი ქალაქია (დასავლეთის ქვეყნებში მისი ემისიის მოცულობა 20-ჯერ აღემატება საკორპორაციო ობლიგაციების ემისიას);³⁶⁵

აქცია – ეს „ლიკვიდური ფასიანი ქალაქია (უმრავლეს შემთხვევაში იგი მაღალი ლიკვიდურობის ხარისხით გამოირჩევა)“;³⁶⁶

აქცია ფასიანი ქალაქია, რომელსაც სავალდებულო რეკვიზიტები აქვს;

იგი, როგორც ფასიანი ქალაქი, განუყოფადია, თუმცა, სს-ის ინტერესებიდან და საჭიროებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია განხორციელდეს აქციის კონსოლიდაცია, დანაწევრება;³⁶⁷

³⁶¹ Richter, Handelsrecht, Rechtskurse, III/1 AG, S. 6.

³⁶² Mader, Kapitalgesellschaften, S. 61.

³⁶³ იქვე, გვ. 62.

³⁶⁴ Кашанина, Корпоративное право, ст. 418.

³⁶⁵ იქვე, გვ. 418-419.

³⁶⁶ იქვე.

³⁶⁷ იქვე.

აქცია ყველასათვის ხელმისაწვდომი ფასიანი ქალაქია,³⁶⁸ თუმცა საქართველოში, ფასიანი ქალაქების ბაზრის განუვითარებლობის გამო, ჯერჯერობით ამას ვერ ვიტყვი.

აქცია განამტკიცებს მისი მფლობელის წილის უფლებას სააქციო საზოგადოების ქონებაზე, თუმცა, თავად აქციონერს ეს ქონება საკუთრების უფლებით არ ეკუთვნის. მისი მესაკუთრე მხოლოდ საზოგადოებაა. ფულადი თუ არაფულადი ქონებრივი სიკეთეები, რომლებსაც დამფუძნებელი პარტნიორები საზოგადოების დაფუძნებისას ახორციელებენ, სრულფასოვნად გადადის სააქციო საზოგადოების, როგორც იურიდიული პირის, მფლობელობა-სარგებლობა-განკარგვაში. აქციონერს არ აქვს სანივთოსამართლებრივი უფლებები სააქციო საზოგადოების აქტივებზე და, მით უმეტეს, იგი არ არის ამ აქტივების მესაკუთრე. ლიკვიდაციისას აქციონერს აქვს უფლება მთელი ქონების წილზე და არა მხოლოდ სანესდებო კაპიტალზე. ნიშანდობლივია, რომ აქციონერი არის მხოლოდ ფასიანი ქალაქის მფლობელი, მაგრამ უშუალოდ საზოგადოების ქონების განმკარგავი იგი, რა თქმა უნდა, არ არის. სააქციო საზოგადოების საკუთრება გაპიროვნებულია თავად სანარმოზე. მას განკარგვენ მთლიანად აქციონერები, საერთო კრება, დირექტორთა საბჭო და ა.შ. აქციონერის საკუთრების უფლების ობიექტი გახლავთ თვით აქცია (როგორც დამოუკიდებელი სუბსტანცია). ამიტომ აქციონერს მხოლოდ მისი გაყიდვა, გაჩუქება, მემკვიდრეობით გადაცემა შეუძლია.

ბ) წილი, როგორც ბირჟაუნარიანი ქალაქი: განსხვავება წილსა და აქციას შორის

მართალია, აქცია ფასიანი ქალაქია და იგი ბრუნვაუნარიანი დოკუმენტია, მაგრამ საინტერესოდ გვეჩვენება, თუ როგორ არის მონესრიგებული საკითხი შპს-ის წილის დროს? არის თუ არა იგი ფასიანი ქალაქი? საერთოდ აღიარებულია, რომ შპს-ის წილის გასხვისება მის მესაკუთრე საზოგადოების წევრს თავისუფლად შეუძლია, ანუ მას აქვს უფლებამოსილება, საკუთარი შეხედულებისამებრ განკარგოს თავისი კუთვნილი წილი, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც საზოგადოების წესდებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული: მაგალითად, საზოგადოების წესდებით, პარტნიორები შეთანხმდნენ, რომ საზოგადოების წევრის მიერ საკუთარი წილის განკარგვა დასაშვებია მხოლოდ საზოგადოების შესაბამისი ნებარ-

³⁶⁸ H. Würdinger, Aktienrecht und das Recht der verbundenen Unternehmen, 4. Auf., Verlag C. F. Müller, Heidelberg, 1981, S. 138.

თვის საფუძველზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში წილის ნასყიდობის გარიგება ბათილად შეიძლება ჩაითვალოს. უნდა აღინიშნოს, რომ დასავლეთის ქვეყნების ეკონომიკურ პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც სანარმოს (შპს-ის) ესა თუ ის წილი ბირჟების მეშვეობით იყიდება. საყოველთაოდ აღიარებულია ასევე მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ფასიანი ქაღალდები, ძირითადად, ბირჟაუნარიანი ობიექტები, მოძრავი ნივთებია. ხოლო თუკი შპს-ის წილის გასხვისება სავსებით შესაძლებელია საფონდო თუ სხვა ტიპის ბირჟებზე, მაშინ იგი, ბირჟებზე კოტირებაუნარიანობის ხარისხიდან და ბუნებიდან გამომდინარე, სავსებით შესაძლებელია, წარმოვიდგინოთ როგორც ფასიანი ქაღალდი. ქართველი იურისტები, როგორც ზემოთ ითქვა, ფასიანი ქაღალდების ცნებაში გულისხმობენ ისეთ დოკუმენტს, რომლის კანონიერი წარმდგენი უფლებამოსილია, მოითხოვოს მასში გამოხატული ქონებრივი უფლება (ფულის ან ნივთის გადაცემა და ა.შ.), ხოლო ქაღალდის გამცემი ვალდებულია, უზრუნველყოს ამ უფლების განხორციელება. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ცნებაში თითქოსდა „ჯდება“ შპს-ის წილი, მიგვაჩნია, რომ იგი მაინც არ განეკუთვნება წმინდა ფასიან ქაღალდს. ჯერ ერთი, ფასიანი ქაღალდი გამოირჩევა დამოუკიდებელი ავტონომიური ხარისხით. იგი არის ფიზიკურად გამოხატული განცალკევებული ხელშესახები ობიექტი, ანუ, მაგალითად, აქცია დამოუკიდებელი დოკუმენტია, რომლის სუბსტანცია თავად ამონებს და ადგენს, თუ ვინ არის მისი მფლობელი, ადგენს მისი მფლობელის უფლებამოსილებებს სააქციო საზოგადოებაში, შესაძლებლობას ანიჭებს მის წარმდგენს, დამოუკიდებლად მიიღოს მონაწილეობა გარიგებებში, გაყიდოს, გაცვალოს, გააჩუქოს და ა.შ. აქცია, როგორც დამოუკიდებელი ხელშესახები დოკუმენტი, დამოუკიდებლად მონაწილეობს და ბრუნავს ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე. რაც შეეხება შპს-ის წილს, იგი, ძირითადად, საზოგადოების სამენარმეო რეესტრიდან ჩანს, ანუ, შეიძლება ითქვას, რომ შპს-ის წილსა და აქციას შორის განსხვავება მათ საზოგადოებრივ (საჯარო) ფუნქციაშიც მდგომარეობს. შპს-ის წილი საზოგადოების სამენარმეო რეესტრიდან დგინდება, მაშინ, როდესაც აქციას ეს დატვირთვა დამოუკიდებლად გააჩნია. ქართულ რეალობაში შპს-ის წილი არ გამოიხატება რაიმე დამოუკიდებელი დოკუმენტით. ამასთანავე, სს-ის კაპიტალი გამოხატულია აქციებში (ფასიან ქაღალდებში), ამიტომაც მასზე (სს-ზე) სახელმწიფოებრივი კონტროლის მრავალი ფორმა და საშუალება გამოიყენება. პირველ რიგში, ეს შეეხება საფინანსო კონტროლს სახელმწიფოს მხრიდან, განსაკუთრებით ფასიანი ქაღალდების გამოშვებასა და ბრუნვაზე; ამგვარი კონტროლი არ ხორციელდება შპს-ის მიმართ. აქციები ძალზე მარტივად ბრუნვენ

სამოქალაქო ურთიერთობებში. ვფიქრობთ, რომ შპს-ის წილი ამგვარ სიმარტივეს მოკლებულია. გარდა ამისა, სს-ის საწესდებო კაპიტალი გამოხატულია აქციებში, რომლებიც თავისუფლად გაიტანება სავაჭროდ ისე, რომ აქციათა მფლობელები ხშირად იცვლებიან და ყოველი ახალი აქციონერის რეგისტრაცია სამენარმეო რეესტრში აუცილებელი არ არის, მაშინ, როდესაც შპს-ის წილის ყოველი გასხვისება, სანოტარო წესით დამონმების გარდა, მოითხოვს მისი თითოეული ახალი შემძენის დარეგისტრირებას სამენარმეო რეესტრში. ვფიქრობთ, რომ აქციებთან დაკავშირებით ზემოთ მოყვანილი მაგალითი უფრო ფასიანი ქალაქისათვის მახასიათებელ ნიშან-თვისებას წარმოადგენს.

§ 2.1. აქცია, როგორც უფლებამოსილებათა ერთობლიობა

ა) „*აქციათა მიღების განმარტება*“, როგორც უფლებამოსილებათა ერთობლიობის განმტკიცების წინა პირობა

„აქციათა მიღებით სააქციო საზოგადოება უკვე დაარსებულია“.³⁶⁹ ამ დებულებას ითვალისწინებს ავსტრიის კანონი „სააქციო საზოგადოების შესახებ“. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ტერმინი („აქციათა მიღება“) ფართო და გადატანითი მნიშვნელობით იხმარება. ამ ნორმას, ასე ვთქვათ, „სიცხადის შემცველი“ დანიშნულება აქვს.³⁷⁰ საქმე ისაა, რომ საზოგადოების რეგისტრაციამდე გაცემული (დარიგებული, განთავსებული) აქციები ბათილია. მაშ, რასთან გვაქვს საქმე? წესდების დამტკიცებასთან ერთად დამფუძნებელი პარტნიორები კისრულობენ სწორედ შესატანთა განხორციელების ვალდებულებას და, აქედან გამომდინარე, უკვე შემდგომ ისმება საზოგადოების მხრიდან მათზე აქციათა საკუთრების უფლების გადაცემის საკითხი. ასე რომ, სააქციო საზოგადოების დაფუძნების სტადიაზე აქციონერები (დამფუძნებელნი) აფორმებენ ჯერ ე.წ. „აქციათა მიღების განმარტებას“ (ავსტრიული და გერმანული სამართალი მას *Übernahmeerklärung*-ს უწოდებს), რაც ორი მნიშვნელობით (ორგვარი შინაარსით) უნდა იქნეს გაგებული. ესენია:

– აქციონერთა ვალდებულება აქციისათვის შესაბამისი ღირებულების გადახდის შესახებ;

– საზოგადოების ვალდებულება მათთვის წევრობის უფლებამოსილებათა ერთობლიობის გადაცემის (დამტკიცების) შესახებ.³⁷¹

³⁶⁹ Hüffer, Aktiengesetz, Kommentar, (2006), S. 158, Rn. 1, 2.

³⁷⁰ იქვე, S. 158, Rn. 1.

³⁷¹ Röhrich in GroßKomm. zum AktG, (2004), S. 27, Rn. 67.

შეიძლება ითქვას, რომ ნევროზის უფლება პირს აქციის „მიღების განმარტებისას“ და წესდების ხელის მონერისას ფორმალურად უდგინდება, ხოლო საზოგადოების, როგორც იურიდიული პირის, რეგისტრაციის შემდეგ უკვე ოფიციალურად უმტკიცდება. რაც შეეხება საკითხს იმის შესახებ, არის თუ არა პირი დადგენილი უფლების სრული მესაკუთრე – ძალზე რთულია. მაგალითად, პროფესორი ჰეფერმელი თვლის, რომ დამფუძნებელი პარტნიორი საზოგადოების ამ სტადიაზეც ზემოაღნიშნული უფლების სრული მესაკუთრეა.³⁷² ჩვენი აზრით, ამგვარი შეხედულება არ არის მართებული. უნდა აღინიშნოს, რომ დამფუძნებელი პარტნიორი ამ შემთხვევაში უფლების ფორმალური (თუ შეიძლება ითქვას, შეზღუდული) მატარებელია (მესაკუთრეა), ვინაიდან ეს უკანასკნელი საზოგადოების დაფუძნებისას, რეგისტრაციამდე, ანუ იმ პერიოდში, როდესაც მას დაუდგენენ ამგვარ უფლებას, სრულად ვერ გამოიყენებს მას. ისმის კითხვა – რატომ? პასუხი ასეთია: დროის ამ მონაკვეთში აქციათა (როგორც უფლებამოსილებათა ერთობლიობის მონაწილის) გასხვისება არ შეიძლება. არადა, საკუთრების უფლება კონსტიტუციური (პირველ რიგში, საჯაროსამართლებრივი) უფლებაა და სწორედ ამგვარი უფლების შეზღუდვა გვაძლევს შესაძლებლობას, ვთქვათ, რომ ზემოთ ხსენებული პირი ამ შემთხვევაში ჩაითვლება შეზღუდულ, „ფორმალურ“ მესაკუთრედ. აღსანიშნავია ასევე ის გარემოება, რომ ამგვარი აქციონერი ამ პროცესში შეიძლება შეუთანხმდეს (გაურიგდეს) სხვა პირებს ან სხვა დამფუძნებელ პარტნიორებს მხოლოდ სამომავლო ობიექტზე მისი გასხვისებისა და, აქედან გამომდინარე, საზოგადოებაში უფლებამოსილებათა გადაცემის შესახებ. ასეთი გარიგება კი აღსრულდება მაშინ, როდესაც საზოგადოება რეგისტრაციას გაივლის და მას იურიდიული პირის სტატუსი მიენიჭება (ანუ აქედან ნათლად ჩანს, რომ წინარე საზოგადოების პროცესში დამფუძნებლებს შესაძლებლობა აქვთ, პირობადებული გარიგებები დადონ კონტრაქტებთან და, შეიძლება ითქვას, გააფორმონ კიდევ „წინარე ხელშეკრულება“ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 317-ე მუხლის შესაბამისად).

ბ) მიღების განმარტება, როგორც კორპორაციული აქტი

ახლა მივუბრუნდეთ კვლავ ზემოთქმულს. დღეს არსებობს ერთიანი შეხედულება იმის თაობაზე, რომ წესდებაც და „აქციათა მიღების განმარტებაც“ ხელშეკრულების საფუძველზე წარმოდგები-

³⁷² Hefenehl in: Gessler/Hefenehl/Eckardt/Kropff, Aktiengesetz, Kommentar, (1984), S. 55-56.

ან. როგორც უკვე არაერთგზის თქმულა, წესდება, სამოქალაქოსამართლებრივ გარიგებასთან ერთად, კორპორაციული აქტია. ჩნდება კითხვა, რა სამართლებრივი ბუნების მქონეა „მიღების განმარტება“? კითხვას მოკლედ გავცემთ პასუხს: ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს არა ვალდებულებითსამართლებრივი ხასიათის გაცვლით ხელშეკრულებასთან, არამედ კორპორაციის წარმოშობისათვის საჭირო სპეციფიკურ შეთანხმებასთან, რასაც შეიძლება კორპორაციული, ანდაც ორგანიზაციული ხელშეკრულება (KSiperschaftsvertrag) ეწოდოს.³⁷³ რაც შეეხება წესდების დამტკიცებისა და „მიღების განმარტების“ გარიგებითსამართლებრივ მონესრიგებას, იგი პრინციპულად მისდევს სამოქალაქო კოდექსის ნორმა-დებულებებს კერძო ავტონომიის, ნების გამოვლენის, მისი განმარტების, ნების გამოვლენის ნაკლოვანებების შესახებ. ამიტომ, სანამ სააქციო საზოგადოება, როგორც სრულყოფილი უფლებათუნარიანობისა და ქმედუნარიანობის მქონე სანარმო და როგორც იურიდიულ პირი (სრულფასოვანი კორპორაციული სტრუქტურა), ჯერ კიდევ არ ფუნქციონირებს, სააქციო ბარათები (ან დროებითი მონმობები) ჯერ არ ანიჭებენ დამფუძნებლებს წევრთა სრულ უფლებებს (მათი სრულფასოვანი გამოყენების შესაძლებლობას) სააქციო საზოგადოებაში, ისინი ამ ეტაპზე, ერთგვარად, ადგენენ სააქციო საზოგადოებაში წევრთა უფლებების გაცემის ვალდებულებას. საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციის შემდგომ კი აქციონერები საზოგადოების სრული წევრები ხდებიან და მათზე შესაბამისად უკვე შეუზღუდავად გადადის კანონმდებლობით გათვალისწინებული ე.წ. Mitgliedschaftsrechte (ანუ განსაზღვრულ საზოგადოებაში წევრობის უფლებამოსილებათა ერთობლიობა).³⁷⁴ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი ასე დეტალურად არ განსაზღვრავს წინამდებარე საკითხს. ნაციონალური კანონმდებლობის მიხედვით, „მიღების განმარტების ხელშეკრულება“ შეტანილია წესდებაში, გაერთიანებულია მასში. ასე რომ, „აქციათა მიღების განმარტების“ მომენტი საზოგადოების წესდების დამტკიცების მომენტიცაა.

³⁷³ Bronner in Grosses Kommentar zum AktG. (1973), S. 312. შესაძლოა ასევე, რომ „აქციათა მიღების განმარტება“ შესატანის განხორციელების ვალდებულების იდენტურ კატეგორიად მივიჩნიოთ. თუმცა იგი, გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, წესდების დამტკიცებისაგან დამოუკიდებელ გარიგებად უნდა იქნეს აღქმული, მაგრამ განხილული უნდა იყოს არა როგორც „თავისთავადი“ (eigenständiges Rechtsgeschäft) გარიგება, არამედ „წესდების აუცილებელი, მატერიალური შემადგენელი ნაწილი, რომელიც, საბოლოო ჯამში, წესდებაში აისახება“. Pentz in MünchKomm. zum AktG. (2000), S. 512, Rn. 55.

³⁷⁴ Fritz, Gesellschafts und Unternehmensformen, S. 375-376.

მოკლედ რომ ვთქვათ, ზემოთ ხსენებული ეხება საზოგადოების მხრიდან თითოეულ დამფუძნებელზე აქციათა გადაცემის (შესაბამისად, დამფუძნებელთა მხრიდან მათი მიღების) მოვალეობას, აქედან გამომდინარე – პარტნიორთა მხრიდან შესატანთა განხორციელების უზრუნველყოფის ვალდებულებას და შესაბამისი რაოდენობის აქციების მესაკუთრედ გახდომას. ამით უკვე წესრიგდება სამართლებრივი ურთიერთდამოკიდებულება დამფუძნებელ პარტნიორებსა და თვით საზოგადოებას შორის. ხოლო რაც შეეხება სააქციო საზოგადოების ორგანიზაციას, მის მომავალ ფუნქციონირებას, მისთვის „მიღების განმარტებას“ შემდგომ უკვე მნიშვნელობა არ აქვს. ამიტომ სრულიად სამართლიანად აღნიშნავს ეკარდი კომენტარში: „სააქციო საზოგადოებაში ნევრთა უფლებები იურიდიულად წარმოდგება საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციით, ხოლო ვალდებულება ნაკისრი (დათქმული) შესატანების განხორციელების უზრუნველყოფისა თავად „მიღების განმარტებიდან“ გამომდინარეობს და შენატანის განხორციელების (შესრულების) შემდგომ მას უკვე არანაირი მნიშვნელობა არ აქვს“.³⁷⁵

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ აქციის ცნებაში ივარაუდება არა მარტო მონაბო (ბარათი) გარკვეულ საზოგადოებაში ნევრობის უფლებების შესახებ, არამედ თავად ნევრთა უფლებამოსილებათა (უფლება-მოვალეობათა) ერთიანობაც.³⁷⁶ შეიძლება ითქვას, რომ რეგისტრაციამდე ნევრობის უფლება ფორმალურადაა წარმომდგარი, რეალურ იურიდიულ ძალას კი იგი საზოგადოების რეგისტრაციის შემდეგ იძენს. ამიტომ საზოგადოების ნევრობის უფლებამოსილების მონაბო „წინარე სს-ში“ არ გაიცემა. ხოლო თუკი შეცდომით (ან წინასწარი შეცნობით) მოხდა ისე, რომ ნევრთა უფლებების მონაბოები „წინარე საზოგადოებაში“ მაინც გაიცა, ასევე აქციები დარიგდა (განთავსდა), მაშინ საზოგადოების ნებისმიერ დამფუძნებელ-პარტნიორს, მის ნევრს შეუძლია, დააყენოს საკითხი წესდების ბათილობის თაობაზე.

³⁷⁵ Eckardt in: Gessler/Hefermehl/Eckardt/Kropff, Aktiengesetz, Kommentar, (1984), S. 256-257.

³⁷⁶ ამ დებულებას დიდი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან საზოგადოების რეგისტრაციამდე ბათილობის საფუძველი შეიძლება გახდეს (სამომავლო) ნევრობის უფლება და, არა, მაგალითად, სააქციო მონაბო, რადგან „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის 41-ე პარაგრაფიდან გამომდინარე, „ამ პერიოდისათვის გაცემული აქციები ბათილია“.

§ 2.2. აქცია, როგორც სანესდებო კაპიტალის წილი

ა) მოძღვრება ე.წ. *Unterpari* და *Überpari-emission*-ის შესახებ³⁷⁷

აქცია სს-ში არის სწორედ ის ქონებრივსამართლებრივი მექანიზმი, რომლითაც ხდება სანესდებო კაპიტალის მოზიდვა და შეესება.

საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“ 51.1 მუხლში ამბობს, რომ „სააქციო საზოგადოების სანესდებო კაპიტალი დაყოფილია ერთი და იმავე ნომინალური ღირებულების მქონე აქციებად“. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყოველ აქციას უნდა ჰქონდეს გარკვეული ნომინალური ღირებულება.³⁷⁸ ნომინალური ღირებულების აქციათა სისტემა, ასევე ნომინალური კაპიტალის სისტემა ერთგვარად იცავს საზოგადოების სანესდებო კაპიტალის შევსებისა და კრედიტორთა წინაშე სანარმო პასუხისმგებლობის ინტერესებს. სწორედ ნომინალური ღირებულების აქციათა ჯამი წარმოადგენს საზოგადოების სანესდებო კაპიტალს. ამიტომ ეს საკითხი ძალიან საყურადღებოა საზოგადოების ძირითადი (სანესდებო) კაპიტალის ჩამოყალიბების თვალსაზრისით. აქციის ნომინალური ღირებულება ემსახურება აქციის მომავალი მესაკუთრის შესატანის განხორციელების ვალდებულებას, როგორც მის უმთავრეს მოვალეობას.

ამ საკითხთან მიმართებით სააქციო სამართალში იკვეთება ასევე ორი საინტერესო პრობლემა: ეს გახლავთ მოძღვრება ე.წ. *Unterpari*-სა და *Überpari-emission*-ის შესახებ. განემარტოთ თითოეული მათგანი:

➤ *Unterpari-emission*-ის, ანუ ნომინალურზე ნაკლები ზღვარის შესახებ

ნიშნავს, რომ აქციათა გაცემა მათ ნომინალურ ზღვარზე ნაკლებ ფასში დაუშვებელია. ეს კანონის იმპერატიული მოთხოვნაა და საზოგადოების დაფუძნებისას აუცილებლად უნდა იქნეს მიღებული მხედველობაში. ასეთი შემთხვევის დაშვება, პირველ რიგში, იმ

³⁷⁷ ამის შესახებ იხ.: Ziemons in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 210-211, Rn. 8, 9; Wagner in Heidel, Aktienrecht, (2007), S. 73 f, Rn. 7 f; Vatter in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 51-53, Rn. 10 ff; Heider in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 262 ff, Rn. 5 ff; ასევე, Heider/Doralt in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 270-271, Rn. 50-55; და ა.შ.

³⁷⁸ გერმანულად მას ეწოდება Nennwert. მაგალითად: Wagner in Heidel, Aktienrecht, (2007), S. 67, Rn. 3; Vatter in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 34, Rn. 1; Ziemons in Schmidt/Lutter, AktG, Konm., S. 204, Rn. 11 და სხვ.

შედეგამდე მიგვიყვანს, რომ საზოგადოების მინიმალური კაპიტალი, უბრალოდ, ვერ შეივსება (არადა, გაცემულ ნომინალურ აქციათა ჯამი ხომ სანესდებო კაპიტალის გამოთვლის უმნიშვნელოვანესი კრიტერიუმია). 15 000 ლარის, ანუ მინიმალური სანესდებო კაპიტალის შევსება და მისი არსებობა სს-ის წარმოშობისა და ფუნქციონირების აუცილებელი წინა პირობაა.

- *დარღვევის სამართლებრივი შედეგი სს-ის წარმოშობისთვის*

აქვე უნდა აღინიშნოს წინამდებარე „მოძღვრების“ დარღვევის სამართლებრივი შედეგის შესახებ: ის აქცია, რომლის ღირებულებაც ნომინალურ ზღვარზე ნაკლებია, ბათილია. თუ რას ნიშნავს ამგვარი ბათილობის შედეგები, ეს იმაზეა დამოკიდებული, თუ კანონის დარღვევის რომელი კრიტერიუმებია გასათვალისწინებელი თვით სააქციო საზოგადოებისათვის: საზოგადოების რეგისტრაციამდე გაცემული აქციები ყოველთვის ბათილია. ასე რომ, მას ამ საკითხთან დაკავშირებით დამატებითი მნიშვნელობა არ გააჩნია. მაგრამ აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ იგი შეიძლება რელატიური იყოს წესდების ნაკლოვანების საკითხთან მიმართებით. წესდების დარღვევამ (რაც, თავის მხრივ, აქციათა „არასწორ“ ღირებულებაში გამოიხატება) შეიძლება, მიგვიყვანოს „აქციათა მიღების განმარტების“ საკითხის ბათილობამდე. შესაძლოა ეს, გახდეს წინა პირობა იმისა, რომ საზოგადოება ვერ ჩამოყალიბდეს. თუ თვალს გადავაულებთ, დავინახავთ, რომ აქციონერთა მხრიდან „აქციათა მიღების განმარტებით“, რაც მომავალში აქციათა მიღების ვალდებულებაში გამოიხატება, სააქციო საზოგადოება, როგორც „წინარე საზოგადოება“, შექმნილია. ხოლო სს სწორედ ამის საფუძველზე აღმოცენდება როგორც სრულფასოვანი იურიდიული პირი. ასე რომ, წინამდებარე დებულების დარღვევა ნიშნავს „წინარე საზოგადოების“ არარსებობას, აქედან გამომდინარე კი, შეუძლებელია თვით სააქციო საზოგადოების წარმოქმნაც.

- *დარღვევის სამართლებრივი შედეგი აქციისათვის*

დარღვევის საფუძველი ზუსტად არ ადგენს, თუ როგორ შეეხება წარმოშობილი სამართლებრივი შედეგი აქციას: როგორც ნევრთა უფლებას თუ როგორც ფასიან ქალაქს? აქ უნდა აღვნიშნოთ ორი პერიოდი: საზოგადოების რეგისტრაციამდელი და რეგისტრაციის შემდგომი.

1. უვე ჰუფერი თვლის: გამომდინარე იქიდან, რომ საზოგადოება მის ოფიციალურ რეგისტრაციამდე არ წარმოდგარა როგორც სრულფასოვანი კორპორაციული სტრუქტურა, იურიდიული პირი და სრული უფლებათნარიანობის (ქმედუნარიანობის) მქონე სამართალსუბიექტი, არ მოქმედებს წევრობის (სრული) უფლებამოსილებაც სააქციო საზოგადოებაში. ჩვენი აზრით, ეს მოსაზრება სწორია, ვინაიდან დროის ამ შუალედში საზოგადოების მხრიდან მომავალ აქციონერზე ვრცელდება მხოლოდ წევრობის უფლებამოსილებათა, ასევე მოვალეობათა გადაცემის ვალდებულება; და როდესაც ეს უკანასკნელი მის ოფიციალურ სტატუსს შეიძენს, მხოლოდ მაშინ დგება საკითხი საწარმოში წევრობის სრული უფლების შესახებ. ასე რომ, ე.წ. Mitgliedschaft-ს აქ ბათილობის საკითხი არ ეხება.

2. რაც შეეხება რეგისტრაციის შემდგომ პერიოდს, ნათლად გამომდინარეობს ის, რომ საზოგადოების რეგისტრაციასთან ერთად წარმოდგება ოფიციალური იურიდიული პირი და ასევე – წევრობის უფლებამოსილებათა ერთობლიობაც საწარმოში. ვიტყვით მხოლოდ, რომ თუკი სახეზე არ გვაქვს წევრობის უფლებამოსილებათა ერთობლიობა სს-ში, მაშინ ბათილობის სამართლებრივი შედეგი, თავისთავად ცხადია, მასზე არ გავრცელდება. ხოლო, როდესაც წევრობის სრული უფლებამოსილება უკვე სამართლებრივად დადგინდა (საზოგადოების რეგისტრაციასთან ერთად), ბათილობის შედეგი შეიძლება შეეხოს როგორც ამ უკანასკნელს, ისე აქციას, როგორც მოწმობას ფასიანი ქაღალდის შესახებ.

ზიანის ანაზღაურების მოვალეობა

საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“ არ ითვალისწინებს ამგვარი „ნაკლოვანი“ აქციის გაცემისათვის ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებას (იგულისხმება ის შემთხვევა, როდესაც პირი მოწმობას ფლობს როგორც უფლებამოსილი (კეთილსინდისიერი) მფლობელი (მესაკუთრე), თვით სააქციო მოწმობა კი რეალურად არ ადგენს მის წევრობის უფლებას სააქციო საზოგადოებაში, ვინაიდან იგი ნაკლოვანია. იგი ასეთ უფლებას ვერ შეიძენს თავისი კეთილსინდისიერების საფუძვლიდან გამომდინარეც კი. ამიტომ, ცხადია, დგება ზიანის ანაზღაურების საკითხი). პასუხისმგებელი „დაშვებულ შეცდომაზე“, ძირითადად, იქნებიან გამგეობის (დირექტორატის წევრები ან დირექტორი), ასევე ევენტუალურად, შესაძლოა, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრებიც, აგრეთვე „პირები, რომელთაც სააქციო მოწმობები, მათთვის გადაცემული კომპეტენციის ფარგლებში, საზოგადოებისთვის დამოუკიდებლად გასცეს, მა-

გალითად, პროკურისტები".³⁷⁹ პროფ. რიტერი კი ამბობს, რომ მოთხოვნის უფლების მფლობელი არის მხოლოდ მონმობის მფლობელი პირი. ეს უკანასკნელი არის მესაკუთრე, იმ წინა პირობიდან გამომდინარე, რომ იგი, მონმობის მიხედვით უფლების კომპეტენტური პირი იქნებოდა იმ შემთხვევის გათვალისწინებით, სააქციო მონმობა ნაკლის მქონე (ნაკლოვანი) რომ არ ყოფილიყო, მაგრამ არა, ვთქვათ – ქურდი, ან, მაგალითად, პირი, ვისაც ნივთი გადაცემული (ჩაბარებული) ჰქონდა შესანახად.

➤ ნომინალურზე მეტი ფასის შესახებ

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი ამბობს, რომ „აქციის გაცემა ნომინალურ ღირებულებაზე ნაკლებ ფასში დაუშვებელია, ვინაიდან ეს ხელს უშლის სანესდებო კაპიტალის სრულყოფილ ფორმირებას“.³⁸⁰ ზემოაღნიშნული კანონის ტექსტში პირდაპირ არ არის ნათქვამი, მაგრამ მოიაზრება, რომ აქცია შეიძლება მის ნომინალურ ღირებულებაზე მეტ ფასად გაიცეს. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც აქციისათვის გადახდილი იქნება ნესდებით განსაზღვრული მის ნომინალურზე მეტი ღირებულება. გადაჭარბებულ თანხას ე.წ. აჯიო (Agió) ჰქვია, ე.ი. თუკი „აქციის გაცემული ღირებულება“ მის ნომინალურ ღირებულებაზე მეტი აღმოჩნდება, საქმე გვაქვს ე.წ. Überpari-emission-ის მოძღვრებასთან. ხოლო, როგორც უკვე ზემოთ ითქვა, აქციის ნომინალური ფასის გადაცილებულ ღირებულებას დანამატი (Aufgeld) ეწოდება. ასეთი შემთხვევები პრაქტიკაში ძალიან ხშირია როგორც საზოგადოების დაფუძნების (შესატანების მოზიდვის) დროს, ისე მოგვიანებით, მაგალითად, საერთო კრების გადაწყვეტილებით, სანარმოს კაპიტალის გაზრდის დროს („მენარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 59).

საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოაღნიშნული ინვესტორების სს-ის ქონების გაზრდას. სანესდებო კაპიტალი კი არ უნდა აღემატებოდეს აქციათა ნომინალური ღირებულების ჯამს. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დანამატი თავს იჩენს საზოგადოების პასივში, მაგრამ რეზერვში – (ძირითადად კი კაპიტალრეზერვში). უმთავრესად, ეს გათვალისწინებულია კრედიტორთა და მესამე პირთა დაცვის ინტერესებისათვის, ასევე სს-ის სრულყოფილი და ხერხემალგამართული საქმიანობისათვის. ამ მოძღვრებას განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭება არაფულადი შესატანების დროს. მაგალითად, სა-

³⁷⁹ Vcrspay, Sattler, Die kleine AG, S. 35.

³⁸⁰ ჭანტურია, ნინიძე, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, II გამოც. (1998), გვ. 314.

ზოგადოების ერთ-ერთმა დამფუძნებელმა, ა-მ, საზოგადოებას გადასცა ავტომობილი MB E-300, რომლის ღირებულებაც დამოუკიდებელმა აუდიტორმა 27 300 ლარად შეაფასა. გარკვეული ნომინალური ღირებულების აქციების შექენისას დანამატმა შეადგინა, ვთქვათ, 2300 ლარი. ასე რომ, დარჩენილ აჯიოს საზოგადოების რეზერვებში მიეჩინება ადგილი. იგი გაზრდის არა სანესდებო კაპიტალს, არამედ საზოგადოების ქონებას. უნდა აღვნიშნოთ, რომ გადანყვეტილება აქციის გადაჭარბებული თანხის საზოგადოების რეზერვებში ჩანერის შესახებ მიღებულ უნდა იქნეს დამფუძნებელთა ან აქციონერთა საერთო კრებაზე („მენარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 52.2).

➤ აქციის „გაცემული ღირებულების“ შესახებ

ავსტრიელი იურისტები აქციის გაცემასთან დაკავშირებით ხმარობენ ასევე ერთ ტერმინს: ე.წ. Ausgabebetrag-ს. მისი ქართული შესატყვისი იქნება – „გაცემული ღირებულება“. აქციის გაცემული ღირებულება თავისთავად განსხვავდება აქციის ნომინალური ღირებულებისაგან. მაგალითად, აქციის ნომინალური ღირებულება შეადგენს 150 ლარს. პირმა განახორციელა შესატანი და წინამდებარე აქციისათვის გადაიხადა არა ზუსტად ნომინალური ღირებულების საფასური, არამედ მეტი, ვთქვათ, 170 ლარი. სწორედ ზემოაღნიშნულ 170 ლარს ჰქვია „გაცემული ღირებულება“, ანუ ივარაუდება, რომ აქცია გაიცა 170 ლარად, მაშინ, როდესაც მისი ნომინალური ღირებულება იყო 150 ლარი. როდესაც ქვემოთ განვიხილავთ „დანამატის“ ცნებას, დავინახავთ, თუ რა ადგილი მიეჩინება აქციის ნომინალური ღირებულების გადამეტებულ 20 ლარს. აქ, უბრალოდ, აღვნიშნავთ, რომ „აქციის გაცემული ღირებულება“, თავის მხრივ, მოიცავს მის ნომინალურ ფასსაც. მოკლედ, იგი არის საზოგადოების დამფუძნებლის მხრიდან თითოეული აქციისათვის შესატანის განხორციელების ვალდებულება, ანუ ნევრობის უფლების მოპოვებისათვის გათვალისწინებული ღირებულების (საფასურის) გადახდის მოვალეობა, რომელიც, ძირითადად, „მიღების განმარტებიდან“ გამომდინარეობს. ბოლოს უნდა ითქვას, რომ აქციის ნომინალური ღირებულების ზღვარის დაცვის დროს საჭიროა, განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციოთ არაფულად შესატანებს, ვინაიდან „სხვა ქონებრივი“ ღირებულებების შეტანისას ადვილი შესაძლებელია შეცდომის დაშვება და ამით კანონის მოთხოვნის შელახვა. ფულადი შესატანების დროს ასეთი ტიპის დარღვევა გაცილებით უფრო ნათლად ჩანს.

➤ აქციის საემისიო, საბაზრო, საბალანსო ფასის შესახებ

აქციის ნომინალური ფასის გარდა არსებობს კიდევ მისი *საემისიო* ღირებულება, რომლის მიხედვითაც იგი პირველად გაიყიდება. აქციის საემისიო ფასი, უმეტეს შემთხვევებში, განსხვავდება მისი ნომინალური ღირებულებისაგან, ვინაიდან აქციათა განთავსებას ემიტენტი ახორციელებს, როგორც წესი, საშუამავლო-სადილერო ფირმის მეშვეობით. ეს კაპიტალისტურ ქვეყნებში, სადაც კარგად არის განვითარებული ფასიანი ქაღალდების ბაზარი (ბირჟების სახეობები), მეტად გავრცელებული პრაქტიკაა. ამ დროს დილერი ემიტენტისაგან შეთანხმებულ ფასში შეისყიდის გაყიდვისათვის გამოშვებულ აქციათა პარტიას, რომლის რეალიზაციასაც შემდგომ უკვე ინვესტორთა შორის განახორციელებს (როდესაც ჩვენს ქვეყანაშიც უფრო დაიხვეწება და განვითარდება ფასიანი ქაღალდების საბირჟო-სამართლებრივი წარმოება, ასევე ბირჟების სახეობები, აუცილებელი გახდება სადილერო ფირმების დახმარება, რომლებიც სწორედ წინამდებარე საქმიანობით იქნებიან დაკავებულნი).

განასხვავებენ ასევე აქციის *საბაზრო (საკურსო)* ფასს, რომლის შესაბამისადაც იგი ფასდება (კოტირდება) ფასიანი ქაღალდების მეორად ბაზარზე, კერძოდ: აქციის საკურსო (საბაზრო) ღირებულება ადგენს მოცემული ფასიანი ქაღალდის რეალურ ფასს. მეორადი ბაზარი არის ფასიანი ქაღალდების უკვე რეგულარული გაყიდვის (შესყიდვა-გაყიდვის) მექანიზმი და, თავის მხრივ, ადგენს ინვესტორთა ნდობის ხარისხს მოცემული აქციისადმი. ფასიანი ქაღალდების მეორადი ბაზრის ეფექტური ფუნქციონირება დამოკიდებულია აქციის ლიკვიდურობის მაღალი ხარისხის შენარჩუნებაზე, რაც უზრუნველყოფს მათ რეგულარულ გასვლას (გადასვლას), უპირველეს ყოვლისა, საფონდო ბირჟებზე.

რაც შეეხება აქციის *საბალანსო (სანივრო)* ფასს, იგი, ძირითადად, დგინდება სანარმოს საფინანსო ანგარიშების დოკუმენტების საფუძველზე.

§ 3. ცალობითი აქციები ავსტრიული სამართლის მიხედვით

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონისაგან განსხვავებით, რომელიც ითვალისწინებს სააქციო საზოგადოებისათვის მხოლოდ ნომინალური ღირებულების აქციათა დარიგებას, ავსტრიის ფედერალური კანონი „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ იცნობს

ასევე ცალობითი აქციების ინსტიტუტს (ე.წ. Stückaktie).³⁸¹ ამგვარ აქციებს ასევე კვოტურ აქციებს უწოდებენ.³⁸² აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ცალობითი აქციები დომინირებს ამერიკის შეერთებული შტატების სამართალში, სადაც, ძირითადად, სანესდებო კაპიტალი სწორედ რომ აქციათა წინამდებარე ფორმითაა წარმოდგენილი. გერმანულ სამართალშიც მოძღვრება ცალობითი აქციების შესახებ ამერიკული სამართლიდან შემოვიდა, ხოლო ავსტრიულში – გერმანულის გზით. 1998 წლამდე არც გერმანული და არც ავსტრიული სამართალი არ იცნობდა ცალობითი აქციების ინსტიტუტს. მათი გაცემა სააქციო საზოგადოებებისთვის დაუშვებელიც კი იყო. მაგრამ 1998 წელს განხორციელებულმა ცვლილებებმა „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის მე-8 პარაგრაფის პირველი აბზაცის სხვაგვარი ფორმულირება მოახდინა. ზემოაღნიშნულ პარაგრაფში, კერძოდ, ნათქვამია: „აქციები შესაძლოა, დარიგდეს (გაიცეს, განთავსდეს) როგორც ნომინალური ღირებულების, ისე ცალობითი (საცალო) აქციების ფორმით“.³⁸³ უნდა აღინიშნოს, რომ ეს დებულება ძალაში მას შემდეგ შევიდა, რაც ევროპის კავშირმა საბოლოოდ მიიღო გადანყვეტილება ევროკავშირში შემავალი ქვეყნებისათვის ერთიანი ფულადი მიმოქცევის საშუალების – ევროს – შემოღების თაობაზე, რომელმაც 2002 წლის 1 იანვრიდან უკვე რეალურად დაიწყო ბრუნვა.

ნომინალური ღირებულების აქციებისაგან განსხვავებით, ცალობით აქციებს არ აქვთ დადგენილი შესაბამისი ნომინალური ფასი (რომელიც წესდებაში ან თვით აქციაზეა დაფიქსირებული). ცალობითი აქციების შემთხვევაში – ერთი აქცია უდრის ერთ ხმას.³⁸⁴ მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მათი ემისიისას დაცული არ უნდა იყოს აქციის მინიმალური ნომინალური ზღვარი (1 ევრო). ყოველი ცალობითი აქცია სანესდებო კაპიტალში ერთიანი მოცულობით არის წარმოდგენილი.³⁸⁵ წილი კი დგინდება (გამოითვლება) გაცემული აქციების რიცხვიდან. ცალობითი აქციების გაცემის დროსაც, რასაკვირველია, დაცული უნდა იყოს კანონის იმპერატიული

³⁸¹ იხ.: B. Treger-Huber. Rechtliche Probleme der Stückaktien, Verlag Lang, Frankfurt am Main; Wien, 2004, S. 18. ცალობით აქციებს იცნობს ასევე გერმანული კანონმდებლობაც.

³⁸² G. Köbler, Juristisches Wörterbuch – für Studium und Ausbildung, 12. Aufl., Verlag Franz Vahlen, München, 2003, S. 11.

³⁸³ Sammlung der österreichischen Bundesgesetze, Verlag Orac, Wien 1.8.2000, S. 217.

³⁸⁴ შეად.: Ziemons in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 204, Rn. 11; Wagner in Heidel, Aktienrecht, (2007), S. 69, Rn. 13; Vater in Spindler/Stilz, Konum. zum AktG, S. 35, Rn. 4, ასევე, Wagner in Heidel, Aktienrecht, Anwaltskommentar, (2003), S. 39, Rn. 3.

³⁸⁵ ასეთი აქციების ჯამი უდრის სანესდებო კაპიტალის ციფრს.

მოთხოვნა თითოეული აქციისათვის მინიმალური ნომინალური ღირებულების შესახებ, ანუ აქაც ნომინალურ ღირებულებაზე ნაკლები ფასი აქციისათვის არ დაიშვება, ხოლო ნომინალურ განაკვეთზე მაღალი ღირებულება დასაშვებია. მოკლედ რომ ვთქვათ, ამ შემთხვევაშიც დაცული უნდა იყოს აღიარებული მოძღვრება ე.წ. Unterpari და Überpari-emission-ის შესახებ. საერთოდ, ცალობითი აქციების ინსტიტუტი, ძირითადად, იმიტომ იქნა შემოღებული, რომ გაადვილებულიყო უკვე ჩამოყალიბებული სს-ების სანესდებო კაპიტალის გადაყვანა ევროვალუტაზე და მისი გამოთვლა. თავისთავად, 1998 წლამდე არსებული სააქციო საზოგადოებების აქციების შეცვლამ ცალობითი აქციებით ავტომატურად გამოიწვია საზოგადოების წესდებაში ცვლილებების შეტანა და, შესაბამისად, რეგისტრაცია სამენარმეო რეესტრში.

აღსანიშნავია შემდეგიც: კანონი იმპერატიულად მოითხოვს, რომ „აქციათა ორივე ფორმის გაცემა სააქციო საზოგადოებაში დაუშვებელია“.³⁸⁶ ამას განაპირობებს თავად კანონის ტექსტის სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობაც და, კერძოდ, მისი შემდეგნაირი ფორმულირება „...ან, ან“ (გაცემული ან ნომინალური ღირებულების, ან ცალობითი აქციების ფორმით). მოკლედ, წესდებიდან ნათლად უნდა ჩანდეს, თუ რომელი აქციაა გაცემული: ნომინალური ღირებულების თუ ცალობითი.

ძირითადი მოტივი, რომელიც საფუძვლად დაედო ამ რეფორმას ავსტრიაში, იყო ამერიკულ ფასიანი ქაღალდების ბაზართან ავსტრიის სააქციო საზოგადოებების (საჯარო სს-ის) აქციების განთავსების და მათი მსყიდველობითი კრიტერიუმების მიახლოება, კერძოდ, ავსტრიის სანარმოთა ფასიანი ქაღალდების კოტირება ამერიკულ ბაზარზე.³⁸⁷

§ 4. აქციათა კლასიფიკაცია

აქციათა კლასიფიკაცია შესაძლებელია, ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე მათი ფუნქციონირების ხასიათის მიხედვით და იმ უფლებათა მოცულობის შესაბამისად, რომლებიც თავად ამ აქციაშია განმტკიცებული.

³⁸⁶ Sammlung der österreichischen Bundesgesetze, Verlag Orac, Wien 1.8.2000, S. 217.

³⁸⁷ ზოგადად, ეს საკითხი შეგიძლიათ შეად.: ჭანტურია, კორპორაციული მართვა, გვ. 39-40.

§ 4.1. აქციათა ტიპები

ფუნქციონირების ხასიათიდან გამომდინარე, აქციები შესაძლოა დაეყოთ ორ ძირითად სახეობად, რასაც ავსტრიული სააქციო სამართალი აქციათა ტიპებს უწოდებს. კერძოდ, ესენია სახელობითი და წარმომდგენის, ანუ სანარმდგენლო აქციები. საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“ ითვალისწინებს ასევე აქციათა ტიპებს, მაგრამ მათ სხვაგვარად აქციათა სახეებს არქმევს.

ა) წარმომდგენის აქცია

ავსტრიული კანონმდებლობა მოითხოვს, რომ წესდებაში აღნიშნული იყოს, აქციები წარმომდგენის თუ სახელობით აქციებად გაიცემა.³⁸⁸ ადრე მოქმედი ნორმის მიხედვით, „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ასევე ითვალისწინებდა სანარმდგენლო აქციების გაცემას სააქციო საზოგადოებაში. მაგრამ 1999 წლის 9 ივნისის ცვლილებებისა და დამატებების შემდეგ „მენარმეთა შესახებ“ კანონმა უარი თქვა წარმომდგენის აქციებზე. ამიტომ, დღეს მოქმედი დებულების თანახმად, სააქციო საზოგადოებას შეუძლია გასცეს მხოლოდ ერთი სახის (ტიპის) აქცია – სახელობითი აქცია. ასე რომ, ეროვნული კანონმდებლობა უკვე აღარ იცნობს აქციათა ისეთ მეტად გავრცელებულ სახეს, როგორიც არის წარმომდგენის აქცია. თუმცა კანონიდან წარმომდგენის აქცია მთლიანად ამოღებული არ არის, კერძოდ, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 59.2-ე მუხლში ნათქვამია, რომ საერთო კრებას შეუძლია მოახდინოს კაპიტალის გაზრდა ე.წ. ნებადართული კაპიტალის გაზრდის ფორმით. ამ შემთხვევაში გადაწყვეტილება, სხვა პირობებთან ერთად, უნდა ითვალისწინებდეს, შეეხება თუ არა და რა მოცულობით შეეხება ეს გაზრდა შეღავათიან ან ჩვეულებრივ აქციებს და წარმომდგენის თუ სახელობით აქციებს. ვფიქრობ, ნათელია, რომ წარმომდგენის აქცია, ვინაიდან იგი გაუქმებულია, ამ შემთხვევაში, კაპიტალის მომატების დროს, საერთოდ არ უნდა ფიგურირებდეს. შესაბამისად, ეს დათქმა კანონიდან, მასში ცვლილებების განხორციელების გზით, აუცილებლად გასაუქმებელია.

თუკი აქციები „მთლიან გადახდამდე“ (ანუ პარტნიორის მიერ აქციისათვის მთლიანი საფასურის, გაცემული ღირებულების გადახდამდე) უნდა გაიცეს, მაშინ სავალდებულო პირობაა, რომ ისინი მხოლოდ სახელობით აქციებად წარმოდგენენ (ავსტრიის „სააქციო

³⁸⁸ ოაკიG §8.

საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის მე-10 პარაგრაფის მე-2 აბზაცი).

წარმომდგენის აქციაზე არ აღინიშნება მისი მფობელის ვინაობა. ამგვარი აქციიდან გამომდინარე, მოთხოვნის უფლება აქვს ნებისმიერ პირს, ვინც ამ აქციას ფლობს. მოთხოვნის უფლება წარმოეშევა ნებისმიერ პირს, ვინც წარადგენს ფასიან ქალაქს. მოვალე, ანუ მოთხოვნის აღმსრულებელი, არ არის ვალდებული, არკვიოს, თუ საიდან და რა გზით მოხვდა წარმომდგენთან ფასიანი ქალაქი. მან ფასიანი ქალაქი უნდა მიიღოს მოთხოვნის შესრულების სანაცვლოდ.³⁸⁹ სწარმდგენლო ფასიანი ქალაქის კლასიკური მაგალითია ფული, რომლის მეშვეობითაც მის მფლობელს კანონით დასაშვებ ყოველგვარ ნივთზე შეუძლია საკუთრების უფლების შექმნა. ისინი უზრუნველყოფენ ფასიანი ქალაქების ბაზარზე მის შეუფერხებელ ბრუნვას, ამიტომ ჩვენთვის, ერთი მხრივ, გაუგებარია აქციის ამგვარი ტიპის გაუქმების კრიტერიუმები. თუკი დასავლეთის ქვეყნების სადილერო-საბროკერო კომპანიების მსყიდველობით პრაქტიკას დავაკვირდებით, აღმოვაჩინოთ, რომ საფონდო ბირჟებზე წარმომდგენის აქციები მეტად სწრაფად და ეფექტურად ბრუნავს. თუმცა ამგვარი სახის ფასიან ქალაქს თვით საზოგადოებისათვის თავისი უარყოფითი თვისებებიც გააჩნია და ამაზე ქვემოთ გვექნება საუბარი.

➤ მინიმალური მოთხოვნები

საერთოდ აღიარებულია, რომ ყოველმა სააქციო მონაწილემ (ბარათმა) დადგენილი ფორმის მინიმალური მოთხოვნები უნდა დააკმაყოფილოს, ე.ი. სააქციო მონაწილე უნდა შეიცავდეს შემდეგ მინიმალურ რეკვიზიტებს: უპირველეს ყოვლისა, მონაწილეში მითითებული უნდა იყოს აქციის გამცემი (საზოგადოება) და მისი ნომინალური ღირებულება, ნათლად უნდა იკვეთებოდეს, რომ იგი მოცემულ სააქციო საზოგადოებაში წევრობას განამტკიცებს. თავად სიტყვა „აქცია“ შესაძლებელია, არ იქნეს გამოყენებული. მაგრამ თუკი სს-ს აქციათა სხვადასხვა სახეობა გააჩნია, მაშინ აქციის სახეობა მონაწილეში უნდა იყოს დაკონკრეტებული. აქცია ხელს უნდა აწერდეს შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე პირი (პირები). ამ მხრივ, შეიძლება მოვიყვანოთ კონკრეტული აქციის ჩვენეული მაგალითი:

³⁸⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, IV წიგნი, II ტომი, თბ. 2001, გვ. 251-252.

სააქციო საზოგადოება „კვების კონცენტრატი“ თბილისი

200 ლარი, –

200 ლარის ღირებულების აქცია

ამ აქციის მფლობელი, წესდების პირობების შესაბამისად, როგორც აქციონერი, წარმოდგენილია სააქციო საზოგადოება „კვების კონცენტრატი“ 200 ლარის ნომინალური ღირებულებით.

თბილისი, 1994 წლის ივლისი

სს „კვების კონცენტრატი“

სამეთვალყურეო საბჭო

დირექტორატი

----- (ხელმოწერა)

(ხელმოწერა)

თავმჯდომარე

დირექტორი (ან დირექტორთა

საბჭოს თავმჯდომარე)

დანომვრა – ავსტრიის კანონმდებლობა არ მოითხოვს აქციათა დანომვრას, მაგრამ იგი შემოთავაზებულია ფასიანი ქაღალდების შენახვის (და ასევე ნომრის გაცემის, ვთქვათ, საბროკერო კომპანიის მიერ) გაადვილების მიზნით. ესეც ტრადიციულად მიღებულია განვითარებული ქვეყნების სააქციო საზოგადოებათა შორის.

მინიმალური ნომინალური ღირებულება – სააქციო მონუმობის გაცემისათვის დაცული უნდა იყოს კანონით გათვალისწინებული აქციის მინიმალური ნომინალური ღირებულების ზღვარი. როგორც ვახსენეთ, ამ ზღვარის დარღვევა სააქციო მონუმობის ბათილობას იწვევს. ამიტომ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სააქციო მონუმობაში მისი მინიმალური ნომინალური ღირებულების აღნიშვნა, აქციის ფორმის თვალსაზრისით, ასევე მნიშვნელოვანი ელემენტია.

დათარიღება – ტრადიციულად, აქციათა გაცემა (განთავსება)³⁹⁰ საზოგადოების რეგისტრაციამდე და ასევე ახალი აქციების

³⁹⁰ გერმანულად მას Aushändigen ჰქვია, ამიტომაც ქართული სიტყვა განთავსება, შესაძლოა, ყველაზე კარგად მიესადაგებოდეს მას.

გაცემა საზოგადოების კაპიტალის გაზრდის წარმოების რეგისტრაციამდე არ შეიძლება. მაგრამ მოწმობის ამონაწერის გაცემა და დათარიღება რეგისტრაციამდე სავსებით შესაძლებელია. ასეთ შემთხვევაში ამონაწერს ხელს აწერენ დირექტორები.

➤ წარმომდგენის აქციის გასხვისება

წარმომდგენის აქციის გასხვისება ფორმათაღისუფალია. თავისი სამართლებრივი ბუნებით ამგვარი ფასიანი ქალაქის გასხვისებისათვის საკმარისია მხოლოდ მხარეთა შორის შეთანხმება (როგორც სამართლებრივი საფუძველი – კაუზა) და გადაცემა. ამ პროცესის დროს, ძირითადად, გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსის ნორმები მოძრავი ნივთების გადაცემა-გასხვისების შესახებ. კიდევ ერთხელ განვმეორდებით და დავძენთ, რომ ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსი მისდევს ტიტულუსისა და მოდუსის პრინციპს, რაც (მისი სააქციო კანონმდებლობასთან სუბსიდიური მოქმედების შემთხვევაში) მოცემულია ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის 380-ე პარაგრაფში. წინამდებარე ნორმიდან გამომდინარე, საწარმდგენლო აქციის გასხვისებისათვის საკმარისია შეთანხმება და შექენის გზა (გადაცემა). პირებმა შესაძლოა, გაითვალისწინონ წერილობითი ფორმაც. ვინკულირება წარმომდგენის აქციაზე არ დაიშვება. წარმომდგენის აქციის შექენით ახალი პირი (შემქენი) იკავებს ძველი აქციონერის ადგილსა და სტატუსს სააქციო საზოგადოებაში და ხდება წევრთა უფლებამოსილების მატარებელი, მისი მფლობელი. აქციები შეიძლება შექენილ იქნეს როგორც ბირჟაზე, ისე ნებისმიერი პირისაგან, რომელიც მათ გაასხვისებს. წარმომდგენის აქცია ბრუნვის უკეთესი შესაძლებლობით გამოირჩევა, ვიდრე სახელობითი აქცია. ეს იმას ნიშნავს, რომ მისი შექენა და შემდგომი გასხვისება უფრო ადვილია, ვიდრე სახელობითი აქციისა. როდესაც ვსაუბრობთ წარმომდგენის აქციის გასხვისებასა და მის დამოკიდებულებაზე სამოქალაქო კოდექსთან, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ამ დროს ასევე უნდა გამოვიყენოთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ის ნორმა, რომელიც კეთილსინდისიერ შემქენს ეხება (სამოქალაქო კოდექსის 159-ე მუხ.). ამიტომ წარმომდგენის აქციის მფლობელში სწორედ მისი მესაკუთრე უნდა ვივარაუდოთ.³⁹¹ ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია მესაკუთრედ ყოფნის პრეზუმფცია, რასაც ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 158-ე მუხლი.³⁹²

³⁹¹ თუმცა, რა თქმა უნდა, ქურდი, ანუ არაკეთილსინდისიერი მფლობელი ვერასოდეს გახდება აქციის მესაკუთრე.

³⁹² რადგან საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი გერმანული BGB-ს რეცეფციის შედეგს წარმოადგენს, ამიტომ შეიძლება ეს საკითხი შეადაროთ გერმან-

საერთოდ, პრაქტიკაში, ამ ბოლო დროს მრავლად არის შემთხვევა, როდესაც წარმომდგენის აქციას, სახელობით აქციასთან შედარებით, საზოგადოება ნაკლებად გასცემს. საწარმდგენლო აქციების გაცემით საზოგადოება ასევე ნაკლებად აკონტროლებს სააქციო კაპიტალის მოძრაობის პროცესსა და ცალკეული აქციონერების ხელში ქაღალდების კონცენტრაციას, განსხვავებით სახელობითი აქციებისაგან.

ვფიქრობთ, რომ, საქართველოს რეალობიდან გამომდინარე, წარმომდგენის აქციის გაუქმება არასწორი ნაბიჯი იყო. ინვესტიციების მოზიდვის თვალსაზრისით, წარმომდგენის აქცია უფრო ხელსაყრელი ინსტრუმენტია, ვიდრე სახელობითი აქცია. მიგვაჩნია, რომ საქართველოში სს-ებმა საშუალო კლასი უნდა გააჩინოს და მოაძლიეროს. ჩვენს ქვეყანაში ნაკლებად არის შიდა ინვესტირებისა და შიდა ფულადი სახსრების დიდი ოდენობით მოზიდვის რეალური შესაძლებლობა. ამ მხრივ, სახელობითმა აქციებმა შესაძლოა „დააფრთხოს“ ინვესტორი. სხვა სიტუაციაა ავსტრიისა და გერმანიის ფედერაციებში, სადაც ბოლო წლების განმავლობაში უფრო დიდი ინტენსივობით გაიცემა სახელობითი აქციები. ამ ქვეყნებში, პირიქით, ერთგვარად „ებრძვიან“ უცხო კაპიტალის შემოდინებას და ზრუნავენ იმაზე, რომ გაკონტროლდეს საზოგადოების საკუთარი აქციონერების წრე და შეძლებისდაგვარად შეიზღუდოს სხვა ნევრის, უცხო კაპიტალის შემოდინება ქვეყანაში.³⁹³ ამიტომ ამ მიდგომას უფრო პოლიტიკური საფუძველი უნდა ჰქონდეს, ვიდრე მატერიალურ-სამართლებრივი.

ბ) სახელობითი აქციები

სახელობითმა აქციამ, როგორც საწარმოს დაფინანსების ინსტრუმენტმა, განსაკუთრებული მნიშვნელობა კაპიტალის ბაზრის

ნიის სამოქალაქო კოდექსის (სჯულდების) 1006-ე პარაგრაფს. ამასთან დაკავშირებით იხ.: Medicus in Rebmann/Sacker/Rixecker/Medicus, Münchener Kommentar zum BGB. (2004), S. 1174-1175; Bassenge in Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar. (2003), S. 1456.

³⁹³ საინტერესოა, რომ, მაგალითად, ყველა აქცია, რომელიც ამერიკულ (იგულისხმება ამერიკის შეერთებული შტატები) სააქციო ბაზარზეა ჩარიცხული, სახელობითია (ე.წ. „Registered Shares“). წარმომდგენის აქციები სავაჭრო ბრუნვისათვის (ბირჟებზე) არც დაიშვება. ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც, როგორც ჩანს, არასასურველია უცხო კაპიტალი და ამ კაპიტალის საზოგადოებისეულ კონტროლს სს მეტად დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს (ვინკულირებით, რაც მეტად მიღებული ფორმაა ამერიკაში, საზოგადოება თითქმის მთლიანად აკონტროლებს საზოგადოების აქციონერთა წრეს).

გლობალიზაციის პირობებში შეიძინა. ევროპაში გაცილებით განვითარებული იყო ვინკულირებული სახელობითი აქციების გაცემა საოჯახო, სადაზღვევო ან დამხმარე (Nebenleistungsgesellschaft) სს-ებში.³⁹⁴ თუმცა დროთა განმავლობაში და კაპიტალის ბაზრის განვითარებასთან ერთად ისინი თითქმის ყველა ტიპის სს-ებში გაჩნდნენ. შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი რეგისტრირებული წილების (აქციების) გაცემა სს-ებში ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე ელექტრონული მექანიზმების განვითარებითაც არის განპირობებული.³⁹⁵ იმ საჯარო სს-ებს კი, რომელთაც სურთ თავიანთი წილები საჯარო ვაჭრობისათვის გაიტანონ ნიუ-იორკის ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე,³⁹⁶ აუცილებლად ე.წ. registered schare, ანუ რეგისტრირებული სახელობითი ფასიანი ქაღალდები უნდა ჰქონდეთ განთავსებული.³⁹⁷ თავისთავად ცხადია, ნიუ-იორკის ბირჟაზე სს-ის სახელობითი აქციის კოტირება სანარმოს პოტენციურ ინვესტორებთან დიდ უპირატესობას ანიჭებს.

➤ სახელობითი აქციის განმარტებისთვის

საზოგადოების წესდებაში მოცემული უნდა იყოს, აქციები სახელობით აქციებად არის გაცემული (განთავსებული) თუ არა. ყველაზე გავრცელებული შემთხვევები, როდესაც შეიძლება ასეთი სახის აქცია გაიცეს, შემდეგია:

1. როდესაც აქციონერის მხრიდან შესატანი სრულყოფილად, მთლიანად არ არის განხორციელებული (ამ შემთხვევაში მათ სხვაგვარად Teileingezahlte Aktie, ანუ ნაწილობრივად გადახდილი აქციები ეწოდება).³⁹⁸ ეს ნორმა მხოლოდ ფულადი შესატანების მიმართ მოქმედებს.³⁹⁹ გამომდინარე იქიდან, რომ არაფულადი შენატანები მთელი თავიანთი მოცულობით მაშინვე უნდა განხორციელდეს, ამ დროს აქციათა გაცემა შესატანთა სრულ გადახდამდე დაუშვებელია.⁴⁰⁰ ამ შემთხვევაში სახელობითი აქციების გაცემით უზრუნველყოფილი იქნება შეტანაზე ვალდებული პირის იდენტიფიკაცია და მისი ვალდებულების სრულად შესრულების მოთხოვნა;

³⁹⁴ Frank A. Schäfer in Happ, Aktienrecht, (2007), S. 560.

³⁹⁵ Schäfer in Happ, Aktienrecht, (2007), S. 560-561.

³⁹⁶ NYSE – New York Stock Exchange.

³⁹⁷ Schäfer in Happ, Aktienrecht, (2007), S. 561.

³⁹⁸ Verspay, Sattler, Die kleine AG, S.13.

³⁹⁹ იგულისხმება მისი მოქმედება ავსტრიის ფედერალურ რესპუბლიკაში, რადგანაც, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, საქართველოში ამ მხრივ სხვაგვარი სიტუაციაა.

⁴⁰⁰ Schäfer in Happ, Aktienrecht, (2007), S. 562.

2. როდესაც გაიცემა ე.წ. ვინკულირებული აქცია (ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ კანონი, 62-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცი, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.3-ე მუხლი);

3. როდესაც სახეზეა ისეთი შინაარსის მქონე აქცია, რომელიც მფლობელს სამეთვალყურეო საბჭოში წევრების წარდგენის (წარგზავნის) უფლებას ანიჭებს. ასეთ აქციებს იცნობს ავსტრიული და გერმანული სამართალი. ნიშანდობლივია, რომ ამგვარი აქცია ყველა შემთხვევაში ვინკულირებულია;

4. როდესაც იქმნება უპირატესად საკონცერნო საწარმოები და აქციათა საკონტროლო პაკეტის მქონე საზოგადოებები. ამ შემთხვევაშიც გამოიყენება სახელობითი აქციები. ასეთი საწარმოები, როგორც წესი, ფლობენ სახელობით აქციებს.⁴⁰¹

სახელობითი აქცია განეკუთვნება საორდერო ფასიანი ქაღალდების კატეგორიას. სახელობითი აქცია გაიცემა გარკვეული მფლობელის სახელზე, ხოლო ამ უკანასკნელის მონაცემები რეგისტრირდება სააქციო საზოგადოების სპეციალურ რეესტრში. ამ შემთხვევაში აქციონერად აღიარებულია მხოლოდ ის მფლობელი, რომლის შესახებაც საზოგადოების წიგნში შესაბამისი აღნიშვნაა გაკეთებული აქციათა შეძენის დროისა და რაოდენობის მითითებით. ზემოთქმულიდან გამომდინარეობს ის, რომ სახელობითი აქციის ფლობა პარალელურად დაკავშირებულია საზოგადოების წიგნში (სააქციო რეესტრში) შეძენის რეგისტრაციასთან.⁴⁰² არსებობს მოსაზრება, რომ, თუკი ამგვარი აქციის მფლობელი პირი არ არის დარეგისტრირებული, იგი აქციის მესაკუთრედ ვერ ჩაითვლება (თუმცა შესაძლოა სანინააღმდეგო მოსაზრებაც, რასაც ქვემოთ დეტალურად შევეხებით).

საერთოდ აღიარებულია, რომ წარმომდგენისა და სახელობითი აქციები ერთსა და იმავე უფლებებს ადგენენ. თავის მხრივ სახელობითი აქცია შესაძლოა, იყოს ვინკულირებული და არავინკულირებული. ამასთან, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.1 მუხლი, ავსტრიული კანონისაგან განსხვავებით, ადგენს, რომ სააქციო საზოგადოება ჩვეულებრივ და პრივილეგირებულ აქციებს გასცემს მხოლოდ სახელობით აქციებად. რაც შეეხება სახელობითი აქციის გარდაქმნას წარმომდგენის აქციად, აქ ავსტრიის კანონმდებლობა მოითხოვს საერთო კრების გადაწყვეტილებას.

იმისათვის, რომ სახელობითი აქციიდან გამომდინარე უფლებები ჩამოვაყალიბოთ და აქციონერს დავუმტკიცოთ, საჭიროა სა-

⁴⁰¹ ჭანტურია, ნინიძე, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი, II გამოც. (1998), გვ. 317.

⁴⁰² სს-თან მიმართებით. ეს საკითხი ქვემოთ უფრო დანვრილებით განიხილება.

აქციო ნიგნში (აქციონერთა რეესტრში) რეგისტრაცია, რადგან საზოგადოებასთან დამოკიდებულებაში, როგორც ვახსენეთ, აქციონერად მხოლოდ ის პირი განიხილება, ვინც სააქციო ნიგნშია (რეესტრშია) შეტანილი (ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის 61-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცი).

➤ **საზოგადოების მიერ აქციონერთა სტრუქტურის თავისუფალი არჩევის შესაძლებლობის მინიჭების შესახებ**

საზოგადოების ქონება, ფართო მნიშვნელობით, აქციებშია გამოხატული. ვინაიდან სახელობითი აქციის შექმნით ნათელი ხდება, თუ ვის ხელში მოექცევა საზოგადოების ქონება, სახელობითი აქციის გასხვისება, გარკვეული გამოწვევების გარდა, იძლევა აქციონერთა სტრუქტურის და, აქედან გამომდინარე, „საზოგადოების ქონების მფლობელთა“ თავისუფალი შერჩევის შესაძლებლობას ფართო წრის მიერ. ამის საფუძველს კი ნებისმიერ პირს, ძირითადად, ასეთი აქციის გასხვისება ანიჭებს.

სახელობითი აქციები, რომელთა გასხვისებაც საზოგადოების თანხმობაზე დამოკიდებული არ არის, როგორც ითქვა, წარმოადგენს საორდერო ქალაქებს. ისინი გასხვისდებიან ინდოსამენტისა და გადაცემის ან ცესისა (მოთხოვნის უფლების დათმობის) და გადაცემის მეშვეობით. ინდოსამენტი კი არის აქციის მეორე მხარეს შესრულებული წარწერა ამ აქციის ყოველი ახალი მფლობელის თაობაზე. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ინდოსამენტი არის გარიგებით-სამართლებრივი გადაცემის ფასიანი ქალაქიდან გამომდინარე უფლების თავისებური ფორმა. იგი, გაბატონებული შეხედულების თანახმად, შედგება ფასიან ქალაქთან დაკავშირებული წერილობითი განმარტებისაგან (ლათ. „in dosso“), აგრეთვე მონმობის გადაცემისა და ფორმათავისუფალი შეთანხმებისაგან.⁴⁰³ რაც შეეხება ორდერს, იგი არის სერტიფიკატი, რომელიც იძლევა განსაზღვრულ პერიოდში ფიქსირებულ ფასში აქციის ყიდვის უფლებას.

ავსტრიული სააქციო სამართალი ამბობს, რომ საბლანკო ინდოსირებადი სახელობითი აქციები გასხვისდება როგორც წარმომდგენის აქციები, შეთანხმებისა და გადაცემის მეშვეობით. საინტერესოა ის მოსაზრება, რასაც ჰაპი ავითარებს. იგი ამბობს, რომ უფლების გადაცემისათვის სააქციო ნიგნში რეგისტრაციას არა აქვს კონსტიტუციური მნიშვნელობა. იგი მხოლოდ აქციონერის ლეგი-

⁴⁰³ ასეთი პრინციპი ყველაზე მეტად შეესაბამება ქართულ სამოქალაქო სამართალს. ეს საკითხი შეგიძლიათ შეად.: Quack in Rebmann/ Sacker/Rixecker/Medicus, Münchener Kommentar zum BGB. (2004), S. 801.

ტიმაციის ფუნქციას ემსახურება. მიგვაჩნია, რომ ეს შეხედულება სწორია. სახელობითი აქცია – ფასიანი ქაღალდია, რომელიც განამტკიცებს, უპირველეს ყოვლისა, გარკვეულ სააქციო საზოგადოებაში წევრობის უფლებამოსილებას. წევრობის უფლებამოსილების ერთობლიობა დგინდება, ძირითადად, რეესტრიდან, რადგანაც, თუკი პირი არ არის რეგისტრირებული როგორც აქციონერი, შესაბამისად, მას არ გააჩნია საზოგადოებასთან მიმართებით ლეგიტიმაციის ფუნქცია, მაგრამ იგი აქციის კეთილსინდისიერი და სრულყოფილი მფლობელია. მიგვაჩნია, რომ სახელობითი აქციის გასხვისებასთან მნიშვნელოვანია შემდეგი: სახელობითი აქციის შემძენის რეგისტრაცია აქციათა რეესტრში გამსხვისებელთან და ყველა მესამე პირთან ურთიერთობაში სავალდებულო არ არის. მიჩნეულია, რომ რეგისტრაცია არასდროს განსაზღვრავს გადაცემის (გასხვისების) წინა პირობებს.⁴⁰⁴ თუმცა, საზოგადოებასთან მიმართებით, მასთან კავშირში მხოლოდ ის განიხილება აქციონერად, ვინც ასეთად არის რეგისტრირებული აქციათა რეესტრში. ამით სახელობითი აქციის მფლობელ პირებს შეუძლიათ მოახდინონ ზეგავლენა მათი ხმის (ხმების) მეშვეობით საერთო კრებაზე გადაწყვეტილების მიღებისას. მათი ვინაობა თავისუფლად ჩანს აქციათა რეესტრიდან. წარმომდგენის აქციისაგან განსხვავებით, სააქციო საზოგადოების გამგეობას ნებისმიერ დროს შეუძლია ჩაიხედოს აქციათა რეესტრში და შეამოწმოს ხმის უფლებამოსილების მქონე აქციონერთა სტრუქტურა.

სახელობითი აქციის გასხვისების საკითხთან დაკავშირებით, შესაძლოა, გარკვეული დასკვნაც გაკეთდეს: ვთქვათ, აქციის გასხვისების დროს მისი მფლობელი არ იყო რეგისტრირებული რეესტრში, ეს მაინც არ უნდა გახდეს ამ აქციის თაობაზე დადებული გარიგების ბათილობის საფუძველი. აქცია, როგორც ფასიანი ქაღალდი, დამოუკიდებელი სუბსტანცია, და როგორც საზოგადოებაში წევრობის უფლებამოსილების მატარებელი, სამართლებრივად არსებობდა. აქედან გამომდინარე, მისი გაუქმების არანაირი საფუძველი არ არსებობს. რაც შეეხება მისი მფლობელის რეგისტრაციის ფაქტს – ეს მხოლოდ კონსტიტუციური ფაქტია და ემსახურება მხოლოდ აქციონერის ლეგიტიმაციას საზოგადოებასთან მიმართებით. ასე რომ, თავად აქცია სამართლებრივად არსებობს და იგი უნდა განვიხილოთ როგორც „სრულყოფილი“ სამართლებრივი დოკუმენტი. სწორედ აქცია არის ის იურიდიული ინსტრუმენტი, რომელიც უზრუნველყოფს ყველა იმ ქონებრივ უფლებას, რაც მასშია განმტკიცებული.

⁴⁰⁴ Hüffer, Aktiengesetz, Kommentar, 5. Auf., (2002), §68, Rn3.

აქციაზე საკუთრების უფლების რეგისტრაციის წესს განსაზღვრავს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 51.2-ე მუხლი, რომელშიც ნათქვამია, რომ „აქციონერის საკუთრების უფლება აქციაზე დასტურდება სააქციო საზოგადოების აქციათა რეესტრში ჩანაწერით ან კანონით გათვალისწინებული სხვა ფორმით“. კანონით გათვალისწინებული ეს სხვა ფორმა ასახულია „ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ“ საქართველოს კანონში (მუხლები: 2.43 და 10.3). როგორც პროფესორი ლ. ჭანტურია უთითებს, ამ მხრივ ეროვნული კანონმდებლობა განასხვავებს შიდა და გარე რეგისტრაციას.⁴⁰⁵ საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ მოქმედი კანონმდებლობით დასაშვებია როგორც ღია, ისე დახურული სააქციო საზოგადოებების არსებობა. განსხვავება მათ შორის სწორედ რომ აქციათა გასხვისების და აქციაზე საკუთრების უფლების რეგისტრაციის წესში გამოიხატება. დახურული სააქციო საზოგადოებისთვის აქციათა რეესტრს აწარმოებს თვით საზოგადოება, ხოლო ღია ანუ საჯარო სააქციო საზოგადოებისთვის – ძირითადად დამოუკიდებელი რეგისტრატორი.

დახურული ტიპის სააქციო საზოგადოების აქციათა გასხვისება დაშვებულია სანოტარო წესით დამონმებული დათმობის ხელშეკრულებით და რეესტრში შესაბამისი ცვლილებების შეტანით; აქციის სერტიფიკატზე ინდოსამენტითა და რეესტრში ცვლილების განხორციელებით.

შესაძლებელია, რომ აქციონერზე არ იყოს გაცემული სააქციო მონწილეობა (აქციის სერტიფიკატი – როგორც ფასიანი ქალაქი). მაშასადამე, მისი მდგომარეობა უთანაბრდება შპს-ის პარტნიორის სამართლებრივ მდგომარეობას. რა თქმა უნდა, კანონმდებლობა მას მისი კუთვნილი წილის გასხვისების შესაძლებლობას ვერ აუკრძალავს. ასეთ დროს გასხვისებისათვის აუცილებელია მხარეთა შორის დათმობის გარიგების დადება, რომელიც სანოტარო წესით დამონმდება. გამსხვისებელი ნოტარიუსთან წარადგენს ამონაწერს რეესტრიდან, დამონმებულს რეესტრზე პასუხისმგებელი პირის მიერ. ხოლო იმისათვის, რომ საკუთრების უფლება სრულყოფილად გადავიდეს, აუცილებელია ახალი აქციონერის რეგისტრაცია საზოგადოების აქციათა რეესტრში. ასე რომ, ავსტრიული გასხვისებისაგან განსხვავებით, აქციონერის ლეგიტიმაციის ფუნქცია ნაციონალური კანონმდებლობის მიხედვით, თვით საკუთრების უფლების მოპოვების შესაძლებლობაა. საინტერესოა შემდეგი საკითხი: უნდა ჩაითვალოს თუ არა აქციის გასხვისების გარიგება ბათილად

⁴⁰⁵ ჭანტურია, ნინიძე, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი, III გამოც. (2002), გვ. 318.

იმ შემთხვევაში, როდესაც აქციის მფლობელი არ არის რეგისტრირებული აქციათა რეესტრში. ამ საკითხთან მიმართებაში ქართული სასამართლო პრაქტიკა საერთოდ არ არსებობს. თუკი ქართულ კანონმდებლობას მივყვებით, ალბათ, ასეთი გარიგება ბათილად უნდა მივიჩნიოთ.

რაც შეეხება ღია სააქციო საზოგადოებებს, აქ აქციათა გასხვილება, ძირითადად, სადილერო-საბროკერო კომპანიების მეშვეობით ხორციელდება. 1999 წლის ცვლილებებით შემოღებულია დამოუკიდებელ რეგისტრატორთა მიერ აქციათა რეესტრის წარმოების აუცილებელი წინა პირობა. სააქციო საზოგადოებასა და დამოუკიდებელ რეგისტრატორს შორის ფორმდება დამოუკიდებელი ხელშეკრულება (მას შესაძლოა, ურთიერთთანამშრომლობის შეთანხმებაც ვუნოდოთ). ამ დროს აქციის გასხვისების მსურველმა უნდა მიმართოს საბროკერო კომპანიას და დაუდოს სათანადო ხელშეკრულება, რომელშიც ზუსტად იქნება აღწერილი დავალების შინაარსი.⁴⁰⁶ ამ შემთხვევაში ლიცენზირებული ბროკერი ამომნებს, აქვს თუ არა აქციის გამსხვისებელს ის აქციები, რომელთა გაყიდვაც სურს. იგი ავალებს გამყიდველს, რომ გასაყიდად გამიზნული აქციები საბროკერო ფირმას ნომინალურ მფლობელობაში გადაეცეს, რაც ქმნის იმის გარანტიას, რომ დავალების შესრულების პერიოდში ამ აქციებს პირი (კლიენტი) არ გაასხვისებს.⁴⁰⁷

რაც შეეხება აქციების ყიდვა-გაყიდვას ბირჟების მეშვეობით, ეს ცალკე განსახილველი საკითხია და ამაზე აქ არ შევჩერდებით.

➤ **ლონისძიება, რომელიც გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენს აქციონერის სტრუქტურაზე**

ლონისძიებები, რომლებიც გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენს წილის მესაკუთრის (აქციონერის) სტრუქტურაზე, შესაძლოა, შემდეგნაირად განისაზღვროს: ა) ლონისძიება, რომელიც ზღუდავს საზოგადოების წილის თავისუფალ გადაცემას; ბ) ლონისძიება, რომელიც საზოგადოების წილის შექმნის სპეციალურ მოტივს ანებსებს და გ) იმ მეთოდების ერთობლიობა, რომლებიც საზოგადოების წილის არაკონტროლირებადი შექმნის სრულ შეუძლებლობას განსაზღვრავს. შესაბამისად, ეს ლონისძიებები, შესაძლოა, ერთი საფუძვლის გარშემო გაერთიანდეს. ასეთი საფუძველი კი სახელობითი აქციის გასხვისების მნიშვნელოვანი შეზღუდვაა.

⁴⁰⁶ ჭანტურია, ნინიძე, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი, III გამოც. (2002), გვ. 323.

⁴⁰⁷ ამ საკითხის შესახებ იხ.: ჭანტურია, ნინიძე, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი, III გამოც. (2002), გვ. 322-324.

როგორც ითქვა, ნარმომდგენის აქციების გასხვისებისას საზოგადოება ნაკლებად აკონტროლებს სანარმოს კაპიტალის მოძრაობას. ამიტომ, ზემოაღნიშნული ღონისძიებები ხელს უწყობს იმას, რომ „არასასურველი“ ფიზიკური თუ იურიდიული პირები არ გახდნენ საზოგადოების ნევრები (აქციონერები). მაგრამ ეს, რა თქმა უნდა, არ გამორიცხვას წილის გასხვისებას. ამიტომ აქციის გასხვისება ორმხრივ თანხმობაზე, საზოგადოების თანხმობაზე ხდება დამოკიდებული. ქართული კანონმდებლობის მიხედვით, საზოგადოების მხრიდან ასეთი ორმხრივი ნების მონაწილე არის დირექტორატი.⁴⁰⁸ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამისათვის კანონმდებლობით დადგენილი ყველაზე ხელსაყრელი ბერკეტი არის სახელობითი აქციების ე.წ. ვინკულირება (ანუ დაკავშირება). არ არსებობს არანაირი ეჭვი იმისა, რომ სახელობითი აქციების ვინკულირებისას (აქციის გასხვისების დაკავშირებისას) საზოგადოებას შესაძლებლობა ეძლევა პირდაპირ განახორციელოს ზეგავლენა და ჩარევა აქციის გარიგებითსამართლებრივ შექმენასა და გასხვისებაზე. ამით გამგეობას, რა თქმა უნდა, თავისუფლად შეუძლია გააკონტროლოს აქციონერთა წრის ყოველი კერძოავტონომიური ცვლილება.⁴⁰⁹

- ვინკულირებული აქციის გასხვისება: საზოგადოების ქონების „არამოსურნეთა“ ხელში ჩაგდების ერთადერთი აღმკვეთი მექანიზმი?!

როგორც ზემოთ ითქვა, სახელობითი აქცია შესაძლოა იყოს ვინკულირებული. საერთოდ, კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების სამართალში განმტკიცებულია ნევრობის უფლების თავისუფალი გადაცემის პრინციპი. ეს ნორმა მოქმედებს როგორც ნარმომდგენის, ისე სახელობითი აქციების მიმართ. სახელობითი აქციების ე.წ. ვინკულირება ერთგვარად უშვებს აქციათა თავისუფალი გასხვისების (გადაცემის) შეზღუდვას ვალდებულებითსამართლებრივი ქმედებით. ამ თვალსაზრისით, აქციათა ვინკულირება ერთადერთი ინსტრუმენტია (ავსტრიული, გერმანული და ქართული კანონმდებლობით), რომლის საშუალებითაც საზოგადოება ახორციელებს უშუალო კონტროლს სს-ის აქციონერთა წრეზე. ვინკულირებული აქციები ასევე ნარმოადგენს „დაბატონებული სანარმოს“,⁴¹⁰ აქციონერებისა და კრედიტორების დაცვის სანიმუშო ინსტრუმენტს.

⁴⁰⁸ იხ.: „მენარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 52.3.

⁴⁰⁹ შეად.: Marcus Hermann, Zivilrechtliche Abwehrmassnahmen gegen unfriendly Übernahme in Deutschland und Grossbritannien, München, 1993, S. 60-61.

⁴¹⁰ ვგულისხმობთ სხვა სანარმოს დაქვემდებარებაში მყოფ საზოგადოებას (ამ შემთხვევაში, ძირითადად, საკონცერნო სანარმოები მოიაზრება). ამ ტერმინს იყენებს ერთ-ერთ თავის გადანყვეტილებაში ასევე ავსტრიის ფედე-

საერთოდ, ვინკულირება ნიშნავს, რომ აქცია მხოლოდ საზოგადოების თანხმობის საფუძველზე შეიძლება გასხვისდეს. ეს მოქმედება დაკავშირებულია საზოგადოების ნებასთან (თანხმობის გამოვლენასთან). ამ ნორმას, როგორც აღინიშნა, ითვალისწინებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.3-ე მუხლი. აქ იგულისხმება, რომ ეს წესი გამოიყენება მხოლოდ სახელობით აქციასთან მიმართებით და ამგვარი თანხმობის აუცილებლობის შესახებ უნდა აღინიშნოს წესდებასა და სააქციო ბარათში ან საზოგადოების წიგნში რეგისტრაციისას.⁴¹¹ სააქციო მონუმბაში (ბარათში), ტერმინი „ვინკულირებული (დაკავშირებული) აქცია“ შესაძლოა, ამოღებულ იქნეს. კანონით ეს გათვალისწინებული არ არის. ამიტომ საკმარისია სიტყვა „აქცია“ ან „სახელობითი აქციის“ წარწერა, – დასძენს ჰაპი.⁴¹²

დღეს გაბატონებული შეხედულების თანახმად, ვინკულირებული სახელობითი აქცია არის საორდერო ფურცელი (და არა ენ. Rektapapier, ანუ სახელობითი ფასიანი ქაღალდი. სხვაგვარად მას ჩვეულებრივ პირად ფასიან ქაღალდსაც უწოდებენ) და იგი ინდოსამენტის მეშვეობით გადაიცემა. აქციის გასხვისება საზოგადოების თანხმობასთანაა დაკავშირებული და მასში მხოლოდ გარიგებითსამართლებრივი გადაცემა მოიაზრება. ამგვარი თანხმობა შესაძლოა, გაიცეს გადაცემის წინ ან მას შემდეგ. კომპეტენტური ორგანო ვალდებულია, მიიღოს გადაწყვეტილება თანხმობის გაცემაზე. იგი, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოების არსებითი ინტერესებიდან უნდა ამოვიდეს, მაგრამ არ უნდა უგულვებლყოს აქციის გამსხვისებლის ნება-სურვილი („მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.3-ე მუხლი). რაც შეეხება შემძენის ინტერესს, იგი ამ შემთხვევაში მხედველობაში არ მიიღება და მას მნიშვნელობა არ აქვს.

იმ შემთხვევაში, როდესაც გამგეობა (დირექტორატი) გასცემს ან არ გასცემს თანხმობას ვინკულირებული სახელობითი აქციის გასხვისებაზე, მაშინ გასხვისების გარიგება, როგორც წესი, იქნება სამართლებრივი შედეგის მქონე ან არამქონე (ბათილი). აღსანიშნავია ისიც, რომ ასეთი აქციის გასხვისებისათვის თანხმობის მიცემა, გამოხატვა, განმარტება საზოგადოების მხრიდან დამოკიდებული არ არის რაიმე სპეციალურ ფორმაზე. დირექტორატის ასეთი გან-

რალური უზენაესი სასამართლო (ამ გადაწყვეტილებაში, ძირითადად, კონცერნის განმარტებასთან და „საკონცერნო ზეგავლენასთან“ ერთად, საუბარი უმცირესობაში მყოფ პარტნიორებზე და მათი დაცვის გარანტიებზეა).
იხ.: OGHZ 10. 03. 2003, Geschäftszahl 160k20/02.

⁴¹¹ ტანტურია, ნინიძე, „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი კომენტარი, II გამოც. (1998), გვ. 318.

⁴¹² Happ in Happ, Aktienrecht, (1995), S. 236.

მარტება შედეგიდან გამომდინარეობს, ანუ შესაძლებელია სააქციო საზოგადოების გამგეობამ აქციონერს აქციის გასხვისებისთვის არა მხოლოდ სიტყვიერად, არამედ კონლიუდენტური ქმედებით მისცეს თანხმობა, მაგალითად, შემძენის რეგისტრაციით აქციათა რეესტრში (სააქციო წიგნში) ან განმარტებითი უარით რეგისტრაციაზე (თანხმობის მიცემაზე უარის შემთხვევაში). „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.3-ე მუხლი განსაზღვრავს, რომ, გარდა საჯარო ფასიანი ქაღალდისა,⁴¹³ რომელიმე კლასის აქციის გადაცემა შესაძლებელია დამოკიდებული იყოს საზოგადოების თანხმობაზე. საზოგადოება ვალდებულია განაცხადოს თანხმობა აქციათა გადაცემაზე, თუკი ამით მის არსებით ინტერესებს საფრთხე არ ემუქრება. აღნიშნული ნორმის განმარტებიდან გამომდინარე, შეიძლება ასევე დავასკვნათ, რომ თავად თანხმობის გაცემის რაიმე სპეციალურ ფორმას საქართველოს კანონი არ ითვალისწინებს, ანუ ამ შემთხვევაში, ავსტრიული სამართლის მსგავსად, საზოგადოება მის ქმედებაში ფორმათავისუფალია. ნორმა შეიძლება ამგვარადაც განიმარტოს: სანარმოს არსებითი ინტერესებისათვის საფრთხის არსებობის შემთხვევაში სს ვალდებულია განმარტოს უარი და განმარტოს იგი წერილობითი ფორმით. ქართული რეალობიდან გამომდინარე, თუკი სს თანხმობის გაცემაზე უარს განაცხადებს, იმთავითვე სწორედ წერილობით უნდა დაასაბუთოს მისი უარი, თუნდაც მოკლედ, ანუ ისე, რომ საფრთხე არ შეექმნას, მაგალითად, საზოგადოებისთვის მეტად მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გახმაურება-გამჟღავნებას. შესაბამისად, ეს უფრო სწრაფი პროცედურა იქნება თვით აქციონერისთვის, ვინაიდან მას შესაძლებლობა ენიჭება, სწრაფად გაასაჩივროს საზოგადოების წერილობითი დოკუმენტი (აქტი) სასამართლოში.

მეტად საინტერესოა ასევე საკითხი, იქონიებს თუ არა თანხმობის გაცემაზე უარი რაიმე შედეგს თვით გასხვისების გარიგებაზე, ანუ ასეთი თანხმობის არქონისა და გარიგების (ვინკულირებული სახელობითი აქციის გასხვისების გარიგების) დადებისას, იქნება თუ არა თავად ეს გარიგება ბათილი მესამე პირისთვის, თუ მას რელევანტული მნიშვნელობა მხოლოდ საზოგადოებასთან მიმართებით გააჩნია? მაგალითად, ვინკულირებული აქციის გასხვისების გარიგება დაიდო სს „X“-ის აქციონერსა და ბ-ს შორის ისე, რომ საზოგადოების თანხმობა გაცემული არ იქნა. იმისათვის, რომ გარიგება, ერთგვარად, აღსრულდეს, ანუ მას მიეცეს სამართლებრივი შედეგი, შემძენი უნდა დარეგისტრირდეს აქციათა რეესტრში. წინა-

⁴¹³ აქ იგულისხმება „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული ფასიანი ქაღალდი.

აღმდეგ შემთხვევაში მას საზოგადოებაში ხმის უფლება არ ექნება. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავსვათ კითხვა: იქნება თუ არა ეს გარიგება მის სამართლებრივ საფუძველშივე ბათილი (არშემდგარი), თუ მიენიჭება მას საცილოდ ბათილი (საცილოდ არშემდგარი) გარიგების კატეგორია. თუკი დავუშვებთ, რომ გარიგება საცილოა, მაშინ შესაძლებელი უნდა იყოს საზოგადოების მიერ შემდგომი თანხმობის მიცემის შემთხვევაში მისი გამოსწორება (Heilung). ამ დროს ვიხელმძღვანელებდით სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ნორმა-დებულებებით. უპირველეს ყოვლისა, ყურადღებას გავამახვილებდით სამოქალაქო კოდექსის 59-ე მუხლზე. ეს მუხლი აწესრიგებს ფორმის დაუცველად დადებულ გარიგებას. აქ ნათქვამია, რომ ბათილია ნებართვის გარეშე დადებული გარიგება, თუ ამ გარიგებისათვის საჭიროა ნებართვა. „მენარმეთა შესახებ“ კანონთან პარალელის გავლების შემთხვევაში, შეიძლება დავრწმუნდეთ, რომ კანონის 52.3-ე მუხლში საუბარი სწორედ გასხვისების ნებართვაზეა. შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ ნებართვის არარსებობის შემთხვევაში გარიგება ბათილია. მაგრამ საკითხავია, უთუოდ ბათილია იგი თუ საცილოდ ბათილი? მიგვაჩნია, რომ ასეთი გასხვისების გარიგება ნაწილობრივ შემდგარია, საცილოდ ბათილია, რადგანაც შეთანხმებისა და გადაცემის საფუძველზე პირი ხდება ნივთის კეთილსინდისიერი შემქენი. ამ ნივთის (აქციის) უკან დგას ის უფლებამოსილებათა ერთობლიობა, რომელიც რეალურად არსებობს (აქცია იმის დამადასტურებელი დოკუმენტია, რომ იგი განამტკიცებს ნევრობის უფლებამოსილებას გარკვეულ სს-ში). ამ უფლებამოსილების გაუქმების საფუძველს მხარეთა შორის დადებული გასხვისების გარიგება (მისი ბათილობის შემთხვევაშიც კი), რა თქმა უნდა, არ წარმოადგენს. მაგრამ რეალურად თანხმობის უქონლობისა და შემქენის რეგისტრაციის ფაქტის არარსებობის გამო, ასეთი აქცია არ აძლევს მის ახალ მფლობელს ამ ნევრობის უფლებამოსილების გამოყენების რეალურ შესაძლებლობას (ვთქვათ, საერთო კრებაზე ხმის უფლების გამოყენებისა). ამიტომ მანამდე გასხვისების მავალდებულებელი გარიგება (აქციონერსა და შემქენს შორის) სწორედ საცილოდ უნდა მივიჩნიოთ. საზოგადოების მიერ თანხმობის გაცემის შემთხვევაში გასხვისების გარიგება სრულყოფილად შედგება. შემქენი დარეგისტრირდება რეესტრში და მის ხელთ არსებული ნევრობის უფლებამოსილების რეალური გამოყენების შესაძლებლობა მიეცემა.⁴¹⁴

⁴¹⁴ არსებობს ასევე საეჭვო პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, რომ ასეთ შემთხვევაში გარიგების საცილოდ ბათილობა მოქმედებს მხოლოდ საზოგადოების კავშირთან მიმართებით, ხოლო ურთიერთობაში მესამე პირებთან

(1) თანხმობის გაცემაზე უფლებამოსილი ორგანო

საერთოდ, კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემას მიკუთვნებული ქვეყნების უმრავლესობა აღიარებს, რომ თანხმობას გაცემს მხოლოდ გამგეობა (დირექტორატი). ეს ტრადიციული შემთხვევაა. რაც შეეხება ნაციონალურ კანონმდებლობას, იგი ამბობს, რომ დაკავშირებული სახელობითი აქციის გასხვისებისათვის თანხმობას გაცემს დირექტორატი სამეთვალყურეო საბჭოს ნებართვით („მენარემთა შესახებ“ კანონის 52.3-ე მუხლი). ავსტრიის კანონმდებლობა ასეთ იმპერატიულ მოთხოვნას არ იცნობს და აღნიშნავს, რომ ეს საზოგადოების ალტერნატივაზეა დამოკიდებული, ანუ წესდება შესაძლოა, გაითვალისწინოს ნებართვის გაცემა მხოლოდ გამგეობის (დირექტორატის) მიერ (უმრავლეს შემთხვევაში ეს ასეც ხდება), ან სამეთვალყურეო საბჭოს სავალდებულო თანხმობით ნებართვა გაცემა გამგეობამ. მოკლედ, ავსტრიის კანონის ეს დისპოზიციური ნორმა ითვალისწინებს, რომ წესდებაში შესაძლოა, მოცემული იყოს ამგვარი მოქმედების განხორციელება სამეთვალყურეო საბჭოს ან საერთო კრების მეშვეობითაც.

ზოგადად, ვინკულირებული სახელობითი აქცია შეიძლება ასევე დაშვებული იყოს საბირჟო ბრუნვისთვის (წარმოებისთვის). ამის წინა პირობაა ის, რომ ისინი ატარებენ საბლანკო ინდოსამენტს ან გამყიდველის საბლანკო-აღწერილობის მონაცემებს.

(2) გასხვისებისას გადახდის ღირებულების სავალდებულო მონაცემების შესახებ

სააქციო მონომბაში აღნიშნული უნდა იყოს ნაწილობრივი გადახდის ღირებულება. ეს სახელობითი აქციისათვის იმპერატიული მოთხოვნაა.

იმპერატიული ხასიათის ნორმა, რომ შესატანის მთლიან, სრულყოფილ განხორციელებამდე მხოლოდ სახელობითი აქციები გაიცემა, რომელშიც ასევე, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, მოცემულია ნაწილობრივი განხორციელების ღირებულების შესახებ, უნდა განამტკიცებდეს საზოგადოების შესაძლებლობას, მხედველობაში მიიღოს და ზეგავლენა მოახდინოს აქციონერის მიერ დარჩენილ განუხორციელებელ შესატანზე. თუ რა სამართლებრივი შედეგი შეიძლება მოჰყვეს წინამდებარე მოსაზრებას, ეს კონკრეტული კაზუსის შეფასების საგანია.

შეძენა სრულყოფილად შემდგარია. შეად.: Lutter in Kölner Kommentar zum AktG. (1988), §68 Rn 39.

რეგისტრაციის შემდეგ სახელობითი აქციები მესაკუთრემ შეიძლება წარმომდგენის აქციებით შეცვალოს იმდენად, რამდენადაც ამას შესაძლოა, წესდება ითვალისწინებდეს, ხოლო თუკი გარდაქმნა (შეცვლა) არ განხორციელდება, სახელობითი აქციები ძალაში რჩება.

➤ დასკვნის მაგიერ

რაკი დღეს გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, ვინკულირებული სახელობითი აქცია ც საორდერო ქალაღდების კატეგორიას განეკუთვნება, მათი გასხვისებისთვისაც ისეთივე წესები გამოიყენება, როგორიც სახელობითი აქციების გადაცემისათვის (რა თქმა უნდა, დამატებით საჭიროა საზოგადოების თანხმობა). სააქციო საზოგადოება აკეთებს აღნიშვნას სააქციო რეესტრში (საზოგადოების წიგნში). მაგრამ აქ უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ საზოგადოების წიგნში რეგისტრაცია (აღრიცხვა), როგორც აღვნიშნეთ, არ წარმოადგენს საკუთრების უფლების რეალური გადასვლის (გადაცემის) წინა პირობას. იგი, უმეტესწილად, ემსახურება აქციონერის ლეგიტიმაციის ფუნქციას საზოგადოებასთან მიმართებით.

აქციის ყიდვა-გაყიდვაში მოიაზრება შეთანხმება იმის თაობაზე, რომ აქცია მხოლოდ მასში განმტკიცებული უფლებებით უნდა იქნეს გადაცემული (დაუშვებელია, მაგალითად, აქციის, როგორც ფასიანი ქალაღდისა და წევრობის უფლებამოსილებათა ცალ-ცალკე გადაცემა. ისინი ერთობლიობას წარმოადგენენ). საერთოდ ზემოთქმულში ის სურვილია გამოხატული, რომ წევრობის უფლებამოსილებათა (ასევე მოვალეობათა) ერთობლიობის გადაცემით, რომელიც ახალ აქციონერს უმტკიცდება, მან საზოგადოების აქციონერის ადგილი და სტატუსი დაიმკვიდროს.

საზოგადოების წინაშე გამყიდველი (აქციის გამსხვისებელი) პირის უფლებები, რომლებიც აქციაში განმტკიცებული არ არის, მაგალითად ე.წ. Gläubigerrechte, ანუ კრედიტორთა უფლებები, როგორიცაა, ვთქვათ, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა, აქციის გასხვისებასთან ერთად მყიდველზე ავტომატურად არ გადადის. მაგალითად, შეუძლებელია ის, რომ, ვთქვათ, აქციამ მისი გასხვისებიდან უახლოს დროში დაკარგა თავისი საბაზრო ან რეალური ღირებულება, ზიანის ანაზღაურება კი გამყიდველს დავაკისროთ. აქვე გვინდა დავძინოთ, რომ გამყიდველი პასუხს აგებს აქციაში განმტკიცებული უფლების მდგომარეობაზე, შინაარსზე ან მის მოცულობაზე და არა აქციის ღირებულებაზე, მის საბირჟო წარმოებაუნარიანობაზე, დივიდენდთა სიმაღლეზე ან ლიკვიდურობის მაღალ ხარისხზე, ასევე საზოგადოების ზედავალიანებაზე და ა.შ.

აქცია წმინდად დეკლარაციული ტიპის ფასიანი ქალაქია. ამიტომაც შენიშნავს პროფესორი პიტერ მაღერი, რომ წევრობა სა-აქციო საზოგადოებაში პრინციპულად მონაშობის გაცემისაგან დამოუკიდებლად წარმოდგება⁴¹⁵ (მიგვაჩნია, რომ მთავარი აქ საწარმოს რეგისტრაციის ფაქტია. შეიძლება საზოგადოება დარეგისტრირდეს, მაგრამ ფორმალურად მონაშობები ვერ გაიცეს. ეს არ ნიშნავს, რომ აქციონერი არ არის სააქციო საზოგადოების სრულუფლებიანი წევრი). მაგრამ გავრცელებული შეხედულების თანახმად, აქციონერს უპირობოდ აქვს მასზე სააქციო მონაშობის გაცემის მოთხოვნის უფლებამოსილება (დროებითი მონაშობის ან შესატანის მთლიანი განხორციელებისას საწარმდგენლო აქციის, თუკი წესდება სახელობითი აქციის გაცემას არ ითვალისწინებს).⁴¹⁶ თუმცა არსებობს მოსაზრება, რომ წევრობის უფლება, ისევე როგორც მისგან გამომდინარე წევრთა უფლებამოსილების გამოყენების უფლება, არ არის დამოკიდებული შესატანის მთლიან განხორციელებაზე. ეს მოსაზრება არასწორად მიგვაჩნია, რადგანაც იმისათვის, რომ პირი სააქციო საზოგადოების სრულყოფილი წევრი გახდეს, მან აუცილებლად უნდა განხორციელოს შესატანი მთლიანად (შესაძლოა რეგისტრაციის შემდეგ რამდენიმე ხანში, მაგრამ შენატანი უნდა შეიტანოს სრული მოცულობით). ძირითადად, სააქციო მონაშობა შედგება „არსებითი (ძირითადი) მონაშობისაგან“, ნილობრივი მოგების ბარათის ან კუპონისაგან (რომელიც საზოგადოებაში დივიდენდთა მიღებას ემსახურება), და ე.წ. Erneuerungsschein-ისგან ანუ განახლებული მონაშობისაგან (ტალონისაგან, რომელიც აქციონერს საზოგადოებაში ახალი მოგების უფლების შესაძლებლობას ანიჭებს).⁴¹⁷

დაბოლოს, როგორც აღინიშნა, სახელობითი აქციის უეჭველი ღირსება ის არის, რომ მათი გაცემის მეშვეობით შესაძლებელი ხდება სააქციო კაპიტალის მოძრაობის სისტემატური კონტროლი და ცალკეული აქციონერების ხელში ფასიანი ქალაქების კონცენტრაციაზე ზედამხედველობა. გარდა ამისა, სახელობითი აქციები ფლობს ლიკვიდურობის არცთუ მაღალ ხარისხს ფასიანი ქალაქების მეორად ბაზარზე, ვინაიდან მათი დარეგისტრირება ახალი მფლობელის სახელზე გარკვეულწილად აფერხებს მათ თავისუფალ მიმოქცევასა და ბრუნვას.⁴¹⁸

⁴¹⁵ Mader, Kapitalgesellschaften, S.62.

⁴¹⁶ იქვე.

⁴¹⁷ ასეთი სახის ტალონები, უფრო მეტად, სადაზღვევო სს-ებში გაიცემა უფრო მაღალი სადაზღვევო პრემიის მისაღებად.

⁴¹⁸ Кашанина, Корпоративное право, ст. 422.

§ 4.2. დროებითი მოწმობა

1. სააქციო ბარათების გარდა, სააქციო სამართალი იცნობს აგრეთვე ე.წ. დროებით მოწმობებს.⁴¹⁹ დროებითი მოწმობები არის წილთა მოწმობები, რომელთაც საზოგადოება აქციონერებს ანიჭებს აქციათა გაცემამდე. უმეტესწილად, ისინი აქციონერების წილთა უფლებებს განამტკიცებენ. როგორც „სამომავლო აქციები“, დროებითი მოწმობებიც ფასიანი ქაღალდებია. ასე რომ, აქციონერის უფლებების სამართლებრივი მდგომარეობა (მოქმედება) მათ მფლობელობაზეა დამოკიდებული. აქციონერებს დროებითი მოწმობების მოთხოვნა მხოლოდ მაშინ შეუძლიათ, თუკი ეს წესდებით არის გათვალისწინებული. დროებითი მოწმობები აღირიცხება (რეგისტრირდება) საზოგადოების წიგნში (აქციათა რეესტრში).

ძირითადად, დროებითი მოწმობები მაშინ გაიცემა, როდესაც აქციებმა შემდგომში წარმომდგენის სახე უნდა მიიღონ, მაგრამ მათი (საწარმდგენლო აქციების) გაცემა ჯერ არ შეიძლება, ვინაიდან აქციონერებს შესატანი მთლიანად არ განუხორციელებიათ.⁴²⁰ ქართულ რეალობაში ზემოთქმულს აღარ ენიჭება მნიშვნელობა, რადგანაც წარმომდგენის აქციები გაუქმებულია, მაგრამ დასავლეთის ქვეყნებში მათ მაინც დიდი მნიშვნელობა აქვთ.

საერთოდ აღიარებულია, რომ ამგვარი ტიპის მოწმობების გაცემა მაშინ პოვებს თავის სამართლებრივ გამოხატულებას, როდესაც სააქციო ბარათები (წარმომდგენის ან სახელობითი აქციები) „მოსამზადებელ ეტაპზეა“. მიიჩნევა, რომ როგორც „სამომავლო აქციას“, დროებით მოწმობას იმავე მოცულობის შინაარსი უნდა ჰქონდეს, რაც სხვა აქციას. მათი შინაარსიდან უნდა დგინდებოდეს, რომ დროებითი მოწმობები აქციონერის სამომავლო წილთა უფლებებს განამტკიცებენ.

2. ავსტრიისა და გერმანიის ფედერალური კანონები „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ პირდაპირ მოითხოვს, რომ დროებით მოწმობებს სახელობითი სახე მიეცეთ (ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის მე-10 პარაგრაფის მე-4 აბზაცი, გერმანიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის მე-10 პარაგრაფის მე-3 აბზაცი). წინამდებარე ნორმა უზრუნველყოფს საზოგადოების მხრიდან სამომავლო ფასიანი ქაღალდის მფლობელის ვინაობის დადგენას, ვინაიდან მათზე აღინიშნება მფლობელის სახელი, გვარი, შექმნის თარიღი.

⁴¹⁹ გერმანულად მას *Zwischenscheine* ეწოდება.

⁴²⁰ იხ.: Richter, *Handelsrecht III/1*, AG, S. 10.

დროებითი მონმობების გასხვისება ხდება ისევე, როგორც სახელობითი აქციებისა, ე.ი ან ინდოსამენტის, ან ცესიისა და გადაცემის მეშვეობით. ისინი ხომ საორდერო ფასიანი ქაღალდების კატეგორიას მიეკუთვნებიან.⁴²¹

3. დროებითი მონმობებისთვისაც მოქმედებს დებულებები აქციათა მინიმალური ნომინალური ღირებულების დაცვის შესახებ. სახელობითი აქციისაგან განსხვავებით, შესაძლებელია, რომ მონმობაში არც იყოს აღნიშნული განხორციელებული შესატანის ღირებულების თაობაზე. დროებითი მონმობა შეიძლება, რამდენიმე წილის უფლებას განამტკიცებდეს (წარმოადგენდეს).

4. ავსტრიის საზოგადოებათა სამართალი დროებითი მონმობების გაცემას დროის გარკვეულ პერიოდს უკავშირებს. კერძოდ, დროებითი მონმობის გაცემა სააქციო საზოგადოებას შეუძლია მხოლოდ სანარმოს სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციის შემდეგ. მანამდე გაცემული დროებითი მონმობა ბათილია, – ამბობს ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ კანონის 34-ე პარაგრაფის მე-4 აბზაცი. იგივე დათქმა მოქმედებს სანესდებო კაპიტალის გაზრდის შემთხვევაში, ანუ სანამ არ დარეგისტრირდება გაზრდილი კაპიტალის განხორციელება, მანამდე მათი გაცემა დაუშვებელია (§191).

დროებითი მონმობა – საორდერო ქაღალდია. მთლიანი გადახდა არ ქმნის იმის წინა პირობას, რომ ასეთი მონმობა გაიცეს. საქართველოში არსებულ სააქციო საზოგადოებათა უდიდეს ნაწილს გაცემული ჰქონდა სწორედ ასეთი დროებითი მონმობები წილის მონმობების, სერტიფიკატებისა და ა.შ. სახით.

დროებითი მონმობა ერთგვარად ადგენს გარდამავალ პერიოდს აქციების ჩამოყალიბებას (შექმნას და მათ გაცემას (განთავსებას) შორის. დროებითი მონმობაც, ისევე როგორც აქცია, განეკუთვნება ფასიანი ქაღალდების კატეგორიას, ამიტომ მისი საბირჟო წარმოება სავსებით დასაშვები უნდა იყოს.

§ 4.3. სააქციო მონმობის შემადგენელი ნაწილი: მოგების წილის მონმობა, „გლობალაქცია“

ძირითადი სააქციო მონმობა – ერთგვარი „მოსასხამია“, რომელშიც ასევე მოიაზრება ე.წ. „დანამატი ქაღალდები“ (Nebenzapicre). დღეს აქცია ერთიანი ქაღალდის სუბსტანციას ქმნის, მაგრამ მასში დამატებითი ქაღალდებიც უნდა ვივარაუდოთ.⁴²² ავსტრიული

⁴²¹ Heider in MünchKomm. zum AktG, (2000), S. 280, Rn. 42.

⁴²² Richter, Handelsrecht, Rechtskurse, III/1, AG, S.7.

სამართალი (და არა მხოლოდ ავსტრიული, არამედ დასავლეთის ქვეყნების უმეტესობის) იცნობს ასევე ე.წ. Gewinnanteilsschein-ს, ანუ მოგების წილის მონმობას. კანონის იმპერატიული მოთხოვნით, არ არის დადგენილი მოგების წილის მონმობის გაცემა. მაგრამ იგი ტრადიციულად მიღებულია სააქციო საზოგადოებებში, როდესაც მათ სააქციო მონმობები უკვე გაცემული აქვთ. მოგების წილის მონმობა განამტკიცებს აქციონერის უფლებას დივიდენდების მიღების თაობაზე. მოგების მონმობა მოგების მიღების უფლებაში განმტკიცებული დოკუმენტია. მხედველობაშია ფასიანი ქალაქი, რომელიც საწარმდგენლო ან სახელობით სახეს ატარებს და ფასიანი ქალაქების გასხვისების საყოველთაოდ განმტკიცებულ პრინციპს ემორჩილება.⁴²³ ვრცლად მას შეიძლება ასევე ვუნოდოთ მოგების წილის მიღების უფლების მონმობა. მისი გაცემის შესახებ აღნიშნული უნდა იყოს წესდებაში. ხოლო თუკი ამგვარი მონმობა გაცემული არ არის, მაშინ დივიდენდი გაიცემა აქციის წარდგენის მეშვეობით. ეს საზოგადოების სურვილზეა დამოკიდებული.

რაც შეეხება ე.წ. „განახლების მონმობას“ (Erneuerungsschein-ს), იგი, ისევე როგორც მოგების წილის მონმობა, განეკუთვნება დამატებითი სააქციო ქალაქის კატეგორიას და ემსახურება ახალი მოგების წილის (Gewinnanteilsschein) შექმნას. მას სხვაგვარად „ტალონსაც“ უწოდებენ. ამგვარი ტალონი, გაბატონებული შეხედულების თანახმად, არ წარმოადგენს საწარმდგენლო ქალაქს, იგი სალეგიტიმაციო ფურცელია.

ავსტრიული სამენარმეო სამართალი გამოყოფს ასევე გაერთიანებულ აქციას (მას უწოდებენ „გლობალურ აქციას“ – Globalaktie). მისი არსი ისაა, რომ მან შეიძლება გააერთიანოს ყველა ან რამდენიმე აქცია ერთ მონმობაში. შესაძლებელია აგრეთვე, აქციები ერთდროულად რამდენიმე თანამესაკუთრეს ეკუთვნოდეს.⁴²⁴ ამ შემთხვევაში საზოგადოებამ შეიძლება, გასცეს „გლობალური აქცია“, სადაც, შესაბამისად, გაერთიანდება წინამდებარე აქციებიდან გამომდინარე აქციონერთა უფლებამოსილებანი. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „გლობალაქცია“ არის ბარათი, რომელიც რამდენიმე სამართლებრივად დაყოფილ სააქციო უფლებას განამტკიცებს. საერთოდ, სამენარმეო სამართალში განმტკიცებულია აქციათა დაყოფის დაუშვებლობის პრინციპი (დაუშვებელი და ბათილია, მაგა-

⁴²³ Lutter in KölnerKomm. zum AktG, §221, Rn. 254 f; Ziehe, BB 1984, 2210, 2211. ვუთითებ: Happ, Aktienrecht, (2007), S. 592.

⁴²⁴ ამის თაობაზე იხ.: Heider in MünchKomm. zum AktG. (2000), S. 279, Rn. 38, 39; Ziemons in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 218, Rn. 19, 20; Vatter in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S. 66-68, Rn. 36 ff; და ა.შ.

ლითად, მმართველობის უფლების (ვთქვათ, ხმის უფლება, გასაჩივრების უფლება) გამოცალკეება ნევრობის უფლებისაგან). ნიშანდობლივია ასევე, რომ აქციის გადაცვლა სხვადასხვა ცალკეულ მონმობაზე, რისი მოთხოვნის უფლებაც აქციონერს ნებისმიერ დროს შეუძლია, არ ნარმოადგენს აქციის დაყოფას და, ამ საფუძვლიდან გამომდინარე, ამგვარი მოქმედების განხორციელება ყოველთვისაა შესაძლებელი. „გლობალაქციისათვის“ მოქმედებს პრინციპულად იგივე დებულებები, რაც სააქციო მონმობათა შესახებ. თავისი მიზნიდან გამომდინარე, „გლობალური აქცია“, უბრალოდ, მიანიშნებს იმაზე, რომ იგი რამდენიმე (მრავალ) სააქციო უფლებას განამტკიცებს. ერთ ასეთ „გლობალაქციაში“ შესაძლოა, შეჯამდეს (გაერთიანდეს) მრავალი ცალკეული მონმობა. ხოლო საზოგადოების მიერ გაცემული „გლობალური აქციების“ რიცხვი ნესდებაში შეიძლება მოცემული არც იყოს. აქციონერს შესაძლებლობა ენიჭება, ამ „გლობალური აქციის“ დაბრუნების სანაცვლოდ მოითხოვოს ბარათი თავისი ცალკეული აქციების შესახებ. ხოლო ამ აქციათა დაბეჭდვისა და გაცემის (ვინაიდან შესაძლოა, მრავალი ცალკეული აქცია იყოს გასაცემი) ხარჯები თვით საზოგადოებას ეკისრება. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ შესაძლებელია, ჩვენ ასეთ „გლობალაქციას“ არამატერიალური (არამატერიალიზებული) ფასიანი ქალაღდიც დავარქვათ. ეს, ძირითადად, ამერიკის შეერთებული შტატების სააქციო სამართალში მოქმედებს. მაგრამ იგი კონტინენტური ევროპის სამართალშიც ნელ-ნელა მკვიდრდება. პირველად იგი ჰოლანდიამ აღიარა. შემდეგ, 1995 წელს, გერმანიამ ფედერალურ კანონში „ფასიანი ქალაღდების შენახვისა და შეძენის შესახებ“ მატერიალური დოკუმენტების ნაცვლად შემოიტანა გლობალური სერტიფიკატების პრინციპი. ხოლო გერმანიის გავლით იგი „ფასიანი ქალაღდების შესახებ“ ავსტრიის 1997 წლის ფედერალურ კანონშიც დამკვიდრდა.

§ 4.4. აქციათა სახეები

ა) შესავალი

ნორმები აქციათა სახეების (კლასის) შესახებ, ძირითადად, ნევრობის უფლებას ეხება. ნევრობის უფლებამოსილება შეიძლება სხვადასხვა შინაარსით ჩამოყალიბდეს. აქციამ შესაძლოა, სხვადასხვა უფლებები განამტკიცოს. ეს პრინციპი მოქმედებს როგორც სააქციო საზოგადოების დაფუძნებისას, ისე აქციების ყოველი შემდგომი გაცემისას (ნარმოშობისას) და სააქციო უფლებების შეცვლისას. ამიტომ აქცია, ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესა-

ხებ“ კანონის მე-11 პარაგრაფის მიხედვით, სწორედ ნევრობის უფლებას ეხება. ეს ნორმა ადგენს უშუალოდ ნევრობასთან დაკავშირებულ უფლებას და არა სხვა უფლებას (რომელიც, მაგალითად, აქციონერის პიროვნებასთანაა კავშირში).

აქცია, რომელიც ერთნაირ უფლებებს განამტკიცებს, აქციის ერთ სახეობას (კლასს) წარმოადგენს. სხვადასხვა სახეობის აქციები წარმოდგება ნევრობის უფლება-მოვალეობათა სხვადასხვა ხარისხიდან, რომელიც, უმეტესწილად, აქციონერის ძირითად უფლებებს შეეხება. ამ შეხედულებიდან გამომდინარე, ცალკეულმა აქციამ შესაძლოა, აქციის განსაკუთრებული სახეობა წარმოადგინოს. აქციათა სხვადასხვა სახეობის თაობაზე მოცემული უნდა იყოს წესდებაში. ხოლო რაც შეეხება აქციათა მომავალ გაცემას ან აქციონერთა უფლებების შეცვლას, ეს მთლიანად საერთო კრების კომპეტენციაში შედის. ამ მხრივ საინტერესოა თვით მე-11 პარაგრაფის შინაარსი, რადგანაც ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებები სწორედ ამ პარაგრაფიდან გამომდინარეობს. აქციის ცალკეულმა კლასმა შესაძლოა უზრუნველყოს სხვადასხვა უფლება, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საკითხი მოგებისა და საზოგადოების ქონების განაწილებას ეხება. უნდა ითქვას, რომ ქართული კანონი „მენარმეთა შესახებ“ ითვალისწინებს ამ შეხედულებას, მაგრამ, ვფიქრობთ, ამ საკითხის ვრცელი თეორიული მიმოხილვა ნათელს მოჰფენს კანონის განმარტებას.

უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ერთნაირი და/ან სხვადასხვა უფლების მიმნიჭებელი აქციები, ძირითადად, საწარმოს მოგებისა და საზოგადოების ქონების განაწილების საკითხებთან მიმართებით ყალიბდება და განიხილება. ამიტომაც შემთხვევით არ იქნა ნახსენები, რომ ეს უმეტესად აქციონერის ძირითად უფლებებს უკავშირდება, საზოგადოების წევრის ძირითადი უფლება კი (საზოგადოების სამენარმეო ხარისხიდან და კაპიტალური ბუნებიდან გამომდინარე) აქციონერის სანივთო (ქონებრივ) უფლებას ეხება.

ნიშანდობლივია ასევე ის ფაქტი, რომ 2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებით, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.1-ე მუხლს დაემატა შემდეგი წინადადება: ერთი კლასის აქციათა მფლობელებს თანასწორი უფლებები აქვთ. ეს იმას ნიშნავს, რომ, მაგალითად, ჩვეულებრივი აქციის მქონე აქციონერებს საზოგადოებაში არ შეიძლება ერთმანეთისაგან განსხვავებული უფლებები გააჩნდეთ. რასაკვირველია, იგივე დანაწესი მოქმედებს უპირატესი აქციების მიმართაც.

ბ) ახდენს თუ არა გავლენას აქციონერის ქონებრივ მდგომარეობაზე საზოგადოებაში „განსხვავებული“ სტატუსი

➤ აქციონერთა „თანაბარი მოპყრობის“ შესახებ

ტრადიციულად, განასხვავებენ ჩვეულებრივ აქციას, როგორც ნევრობის უფლებამოსილება-ვალდებულებათა ჩვეულებრივ შემთხვევას და პრივილეგირებულ (უპირატეს) აქციას, რომელსაც, სხვა აქციებთან შედარებით, გარკვეული უპირატესობა აქვს. მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს უპირატესი აქციის ფლობა განსაკუთრებულ, უკეთეს სამართლებრივ მდგომარეობას ანიჭებდეს აქციონერს (ვიდრე, ვთქვათ, ჩვეულებრივი აქცია). კაპიტალური ტიპის საზოგადოებათა სამართალში განმტკიცებულია ე.წ. „Gleichbehandlung der Aktionäre“-ს, ანუ აქციონერთა ერთნაირი, თანაბარი სამართლებრივი მოპყრობის პრინციპი.⁴²⁵ ეს პრინციპი, ანუ კანონის წინაშე ყველას თანასწორობის პრინციპი,⁴²⁶ ეყრდნობა როგორც ავსტრიის კონსტიტუციას (ავსტრიის კონსტიტუციის მე-7 მუხლის პირველი აბზაცი), ისე გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითად კანონს.⁴²⁷ ფართო მნიშვნელობით თანასწორობას სწორედ კონსტიტუცია უზრუნველყოფს (თანასწორობა კანონის წინაშე).⁴²⁸ რაც შეეხება საკორპორაციო სამართალში თანასწორობის პრინციპს, იგი ეფუძნება საზოგადოების წინაშე ყველა აქციონერის (პარტნიორის, მენილის) თანაბარ მდგომარეობას გარკვეული, მაგალითად, აქციიდან გამომდინარე, უპირატესობის გათვალისწინებით.⁴²⁹ გარკვეული პრივილეგია, როგორც ვახსენეთ, ძირითადად, აქციონერის სანივთო (ქონებრივ) უფლებებს შეეხება, ამიტომ პრივილეგირებული აქციის მფლობელი პირი სარგებლობს, მაგალითად, უფრო მაღალი დივიდენდის მიღების უფლებით, ასევე საზოგადოების ლიკვიდაციის დროს დარჩენილი ქონებიდან მოთხოვნის (კრედიტორთა შემდეგ) უპირატესი დაკმაყოფილების უფლებით („მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.1 მუხ.). მაგრამ ყოველივე

⁴²⁵ Schmidt, Gesellschaftsrecht, S. 798.

⁴²⁶ შეად.: B. C. Funk, Einführung in das österreichisches Verfassungsrecht, 9. Auf., Verlag Leykam, Graz, 1996, S. 281; ასევე იხ.: P. Bossek, P. Pani, Grundzüge des Verfassungsrechts, 2. neubearbeitete Auf., Verlag Orac, Wien, 1998, S. 93; Harald Stolzlechner, Einführung in das öffentliche Recht, Verlag Manz, Wien, 1999, S. 185.

⁴²⁷ GG Art. 3.

⁴²⁸ საქართველოს კონსტიტუცია, მე-14 მუხლი.

⁴²⁹ Creifelds, Rechtswörterbuch, S. 609.

ეს არ აყენებს მას ჩვეულებრივი აქციის მესაკუთრე აქციონერზე მაღლა. აქციის ამ ორივე სახეობას აქვს თავისი დადებითი და უარყოფითი, უპირატესი და არაპრივილეგირებული თვისებები. ამიტომაც, ამ ორი კლასის აქციიდან თუ რომლის ფლობაა „უკეთესი“, ეს, უბრალოდ, კონკრეტული შეხედულების საკითხია. შემთხვევით არ ამბობს პროფ. ტ. კაშანინა, რომ „აქციათა კლასიფიკაცია დამოკიდებულია ასევე აქციიდან გამომდინარე უფლებათა მოცულობის ხარისხზე“.⁴³⁰

➤ საზოგადოებაში „სტაბილური“ ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ

პრივილეგირებული აქციის⁴³¹ გაცემა, თითქოსდა, „უკეთესად“ უზრუნველყოფს საზოგადოების ქონების სტაბილურ მიღებას მისი მესაკუთრის მიერ, რადგან მის მფლობელს აქვს უპირატესი უფლება პირველ რიგში დაიკმაყოფილოს თავისი ქონებრივი „ამბიცია“ და მიიღოს სტაბილური დივიდენდი მყარად განსაზღვრულ ფასად. ამასთანავე, საზოგადოების ლიკვიდაციის დროსაც საზოგადოების დარჩენილი ქონებიდან მას აქვს უპირატესი დაკმაყოფილების უფლება. ამიტომ იმ პირს, რომელსაც რენტაბელურ სანარმოში მხოლოდ გარკვეული, მყარად განსაზღვრული თანხის მიღება აინტერესებს დივიდენდის სახით, პრივილეგირებული აქცია გარკვეულ უპირატესობას ანიჭებს.⁴³² ეს უპირატესობა აუცილებლად უნდა იყოს ასახული საზოგადოების წესდებაში. საერთოდ, ფასიანი ქაღალდების იერარქიის კატალოგში უპირატეს აქციებს უჭირავთ, ასე ვთქვათ, შუალედური მდგომარეობა ჩვეულებრივ აქციებსა და ობლიგაციებს შორის. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ ისინი, როგორც წესი, არ აძლევენ მის მფლობელს საერთო კრებაზე მონაწილეობის უფლებას (ხმის უფლებას). თუმცა, თუკი აქციონერი არ გამოიყენებს თავის შელავათიან უფლებებს, მას შეიძლება მიენიჭოს კიდევ ხმის უფლება („მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.2-ე მუხლი). მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს იმის შესაძლებლობას, რომ პრივილეგირებული აქცია გარდაიქმნას ხმის უფლების მქონე აქციად მაშინ, როდესაც უპირატეს აქციაზე არ იქნება

⁴³⁰ Кашанина, Корпоративное право, ст. 422.

⁴³¹ პრივილეგირებულ აქციას ხმის უფლების გარეშე მოიხსენიებენ, როგორც „დაფინანსების პიბრიდულ ინსტრუმენტს, ერთი მხრივ, ხმის უფლების მქონე ჩვეულებრივ აქციას და ობლიგაციას შორის“. Theodor Baums, *Vorzugsaktien, Ausgliederung und Konzernfinanzierung*, Arbeitspapier, S. 1. ხელმისაწვდომია შემდეგ მის.: <http://www.jura-uni-frankfurt.de/>

⁴³² Köbler, *Juristisches Wörterbuch – für Studium und Ausbildung*, S. 11.

დივიდენდი გაცემული კანონითა და წესდებით განსაზღვრული წესით. ეს წესი კი დანვრილებით უნდა იქნეს მოცემული წესდებაში.

ამ საკითხთან მიმართებით, ზემოთქმულიდან გამომდინარე, განსხვავება იკვეთება ქართულ და ავსტრიულ სამართალს შორის. ეს უკანასკნელი კანონის მე-12 პარაგრაფის პირველ ნაწილში მიუთითებს, რომ „ყოველი აქცია უზრუნველყოფს ერთ ხმას“.⁴³³ მაგრამ აქვე აღნიშნავს: უპირატესი აქციები, ამ ფედერალური კანონის ნორმების შესაბამისად, შესაძლოა, გაიცეს ხმის უფლების გარეშე.⁴³⁴ როგორც ვხედავთ, ფედერალური კანონი ამ შემთხვევაში იმპერატიულად არ მოითხოვს, რომ პრივილეგირებულ აქციას არ უნდა ჰქონდეს ხმის უფლება. ეს თავად საზოგადოების ნებაზეა დამოკიდებული. რაც შეეხება რამდენიმე ხმის უფლებას, იგი დაუშვებელია, ანუ ერთი აქცია არ უნდა განამტკიცებდეს რამდენიმე ხმის უფლებას (ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ კანონის მე-12 პარაგრაფის მე-2 აბზაცი).

პრივილეგირებული აქციების გაჩენა ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე კომპრომისის გამონახვაზე დამოკიდებული: ერთი მხრივ, ახალ ინვესტორთა მოზიდვის სურვილი და, მეორე მხრივ კი, იმ პირისთვის, რომელიც ამგვარ აქციას შეიძენს, ხმის უფლების არმიკუთვნება. ამით საზოგადოება თავიდან აიცილებს ამ პირის მიერ სანარმოს საქმიანობის კონტროლს. ასე რომ, უპირატესი აქციები ხმის უფლების გარეშე შესაძლებლობას აძლევს სააქციო საზოგადოებას, გაზარდოს კაპიტალი, მაგრამ არ დაუშვას სხვა პირთა ჩარევა სანარმოს ცხოვრებაში. ამის „სანაცვლოდ“ ინვესტორებს სთავაზობენ გარკვეულ პრივილეგიებს. უპირატესი აქციის მფლობელს მიეცემა გარანტირებული შემოსავალი ფიქსირებული დივიდენდის სახით.

ავსტრიის კანონმდებლობა ამბობს, რომ პრივილეგირებული აქცია ქმნის აქციის განსაკუთრებულ სახეობას (§11) ისე, რომ სხვადასხვა აქციის სახეობები წარმოდგება იქიდან გამომდინარე, თუ როგორაა შედგენილი (ჩამოყალიბებული) ნევრობის უფლებები და მოვალეობები სააქციო საზოგადოებაში. ხოლო სხვადასხვაგვარი უფლების შინაარსი წესდებაში უნდა აისახოს.

სააქციო ბარათი (მონშობა, სერტიფიკატი – მას სხვადასხვანაირად შეიძლება ვუწოდოთ) თავისი აღნიშვნის მეშვეობით ნათლად უნდა არკვევდეს, რომ იგი პრივილეგირებულ აქციას განამტკიცებს. ავსტრიული სამართალი მოითხოვს ასევე, რომ სააქციო ბა-

⁴³³ öAktG §12 (1).

⁴³⁴ „სააქციო საზოგადოებათა შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის მე-12 პარაგრაფის პირველი აბზაციის მე-2 წინადადება.

რათში მითითებული იყოს, უპირატესი აქცია ხმის უფლებით თუ ხმის უფლების გარეშეა წარმოდგენილი.

„მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.1 მუხლის პირველ აბზაცში ნათქვამია, რომ „სააქციო საზოგადოება გასცემს ჩვეულებრივ და პრივილეგირებულ აქციებს მხოლოდ სახელობითი ფორმით“, განსხვავებით ავსტრიულისაგან, სადაც უპირატესი აქციები შესაძლოა, წარმოდგენის ფორმითაც გაიცეს (თუმცა ამ განსხვავებას მნიშვნელობა აღარ ენიჭება იმდენად, რამდენადაც ქართული კანონმდებლობის მიხედვით წარმოდგენის აქციის გაცემა სააქციო საზოგადოებაში გაუქმებულია). აქვე დავძენთ, რომ თუ პრივილეგირებული აქციიდან გამომდინარე უპირატესობა გაუქმდება (ავსტრიის კანონმდებლობა ითვალისწინებს ასეთი უპირატესობის ჩამორთმევას აქციონერისათვის),⁴³⁵ ანდა თუკი ის ჩვეულებრივ აქციად გარდაიქმნება, მაშინ აუცილებელია საზოგადოების წესდებაში ცვლილებების შეტანა.⁴³⁶ „მენარმეთა შესახებ“ კანონი იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ პრივილეგირებულმა აქციამ სააქციო საზოგადოების აქციონერს მიანიჭოს ხმისა და, შესაბამისად, საერთო კრებებში მონაწილეობის უფლება. ამას ითვალისწინებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.2-ე მუხლის ბოლო წინადადება, სადაც ნათქვამია: „პრივილეგირებული აქცია არ იძლევა ხმის უფლებას საერთო კრებაზე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც წესდება ან ამ აქციების ემისიის პროსპექტი ითვალისწინებს ერთ პრივილეგირებულ აქციაზე ერთი ხმის მინიჭებას პრივილეგირებულ აქციაზე დივიდენდების გაუცემლობისას“. გამომდინარე აქედან, შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი სახის დასკვნა: თუკი სააქციო საზოგადოების წესდებით იმთავითვე გათვალისწინებულია, რომ პრივილეგირებული აქციის მფლობელი პირი არ გამოიყენებს საწარმოს მოგების შემთხვევაში მის ამ უფლებას და არ მიიღებს საზოგადოებისაგან დივიდენდს, იგი უფლებამოსილი ხდება, მიიღოს მონაწილეობა საერთო კრებებში ხმის უფლებით.

ნიშანდობლივია, რომ ავსტრიის „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ფედერალური კანონის 114-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცი მიუთითებს: „ყოველი აქცია უზრუნველყოფს ხმის უფლებას“.⁴³⁷ ამასთანავე, კანონი აღნიშნავს, რომ ხმის უფლება (მისი იურიდიული მოქმედება) იწყება შესატანის სრულყოფილი განხორციელების შემდეგ (ამავე პარაგრაფის მეორე აბზაცის პირველი წინადადება). ეს, ჩვენი აზრით, მეტად მნიშვნელოვანი დებულებაა სააქციო სა-

⁴³⁵ იხ.: öAktG §117.

⁴³⁶ იხ.: öAktG §146 მე-2 აბზაცი.

⁴³⁷ იხ.: öAktG §114 (1).

მართალში. ამ საკითხის გასაშლელად მოვიყვანთ ერთ ასეთ მაგალითს. სასამართლომ სამენარმეო რეესტრში გაატარა სს „ავსტრიის მინერალური წყლები“. წესდებაში პარტნიორები შეთანხმდნენ, რომ შესატანის 1/4 განხორციელდებოდა წესდების ხელმოწერისთანავე, ხოლო დარჩენილი ნაწილი წესდების რეგისტრაციიდან 3 თვის შემდეგ. სანარმოს დამფუძნებელ-პარტნიორებმა შესატანი განხორციელეს მთლიანად, გარდა საზოგადოების ერთი პარტნიორისა (პირობითად მას A დავარქვათ). სანარმოს რეგისტრაციიდან ორი თვის შემდეგ ჩატარდა აქციონერთა კრება, რომელმაც მიიღო საზოგადოებისათვის მეტად მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები. ამ კრებაში ხმის უფლება არ მისცეს A-ს, რომელმაც შემდგომ კრების ოქმი სასამართლოში გაასაჩივრა და მოითხოვა გადაწყვეტილების გაუქმება იმ მოტივით, რომ იგი იყო საზოგადოების აქციათა 38%-ის მფლობელი და მის გარეშე კრება უფლებამოსილი არ იყო, ასეთი უმნიშვნელოვანესი გადაწყვეტილებები მიეღო. ავსტრიის ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ ნაწილობრივ დააკმაყოფილა მისი მოთხოვნა და აღნიშნა: მოსარჩელე აღნიშნული საზოგადოების წევრია. მას კრების ჩატარების მომენტისათვის არ ჰქონდა სრულყოფილად განხორციელებული შენატანი. არც წესდებაში ყოფილა დათქმა იმის თაობაზე, რომ საზოგადოების აქციონერს, რომელიც სრულყოფილად არ განხორციელებს შესატანს, ხმის უფლება ეძლევა მის მიერ ნაწილობრივი შესატანის განხორციელების მომენტიდან. მაგრამ მოსარჩელეს მაინც ჰქონდა უფლება, მიეღო მონაწილეობა საერთო კრებაში ხმის უფლებით. მაგრამ, არა იმ მოცულობით (ანუ 38%), რა მოცულობითაც, წესდების შესაბამისად, მისი ნილობრივი მონაწილეობა განისაზღვრა სანარმოში, არამედ მის მიერ განხორციელებული შესატანის პროპორციულად. გამომდინარე აქედან, სასამართლომ აღნიშნა შემდეგი: „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის 114-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცი განსაზღვრავს, რომ ყოველი აქცია უზრუნველყოფს ხმის უფლებას. ამავე პარაგრაფის მე-2 აბზაცის პირველი წინადადება ამბობს, რომ ხმის უფლების მოქმედება იწყება შესატანის სრულ განხორციელებასთან ერთად. თუმცა იქვე აღნიშნულია, რომ წესდებამ შესაძლოა გაითვალისწინოს, რომ შესატანის სრული განხორციელება არ იყოს აუცილებელი წინა პირობა იმისათვის, რათა აქციონერს საზოგადოებაში ხმის უფლება მიენიჭოს. მაგრამ, თუკი წესდება ასეთ დათქმას არ ითვალისწინებს, მაშინ მოქმედებს ამავე პარაგრაფის მე-4 წინადადება, რომელიც ამბობს: თუკი წესდება არ ითვალისწინებს წინამდებარე პარაგრაფის მე-2 აბზაცის მე-2 და მე-3 წინადადებებში მოცემულ შინაარსს, მაშინ

აქციონერის ხმის უფლება საზოგადოებაში გამომდინარეობს მის მიერ განხორციელებული იმ შესატანის პროპორციულად, რომელიც მან საზოგადოებაში უკვე განახორციელა.⁴³⁸ ასე რომ, წინამდებარე კაზუსიდან გამომდინარე, სასამართლო უფლებამოსილი იყო, გაეუქმებინა გადაწყვეტილება იმ მოტივით, რომ სააქციო საზოგადოების საერთო კრების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას, მიუხედავად იმისა, რომ მოსარჩელე აქციონერი არ იყო წარმოდგენილი კრებაზე 38%-ის ხმის უფლებით, არამედ 28%-ით, ნესდებით გათვალისწინებული კვორუმი არ ყოფნიდა და, შესაბამისად, იგი არა იყო უფლებამოსილი მიეღო ასეთი გადაწყვეტილება.

ალსანიშნავია ის გარემოება, რომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონი არ ადგენს პრივილეგირებული აქციების რაოდენობრივ ფარგლებს. განსხვავებით ავსტრიული და გერმანული სამართლისაგან, საქართველოში ნებისმიერ სააქციო საზოგადოებას შეუძლია შეუზღუდავად გამოუშვას პრივილეგირებული აქციები. ავსტრიული სამართლის მიხედვით, პრივილეგირებული აქციები ხმის უფლების გარეშე შესაძლებელია გაიცეს სანესდებო კაპიტალის 1/3-მდე.⁴³⁹ რაც შეეხება გერმანულ სამართალს – „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ გერმანიის ფედერალური კანონის 139-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცის თანახმად, ასეთი სახის პრივილეგირებული აქციები შეიძლება გაიცეს სანესდებო კაპიტალის ნახევრამდე.⁴⁴⁰

➤ ჩვეულებრივი აქციის შესახებ

ჩვეულებრივი აქციები მის მფლობელს ანიჭებს ხმის უფლებას საერთო კრებაზე. შესაბამისად, უზრუნველყოფს საზოგადოების მართვაში მონაწილეობის შესაძლებლობას, ასევე რეზერვების შევსებისა და შელავათიან აქციებზე დივიდენდების გაცემის შემდეგ საზოგადოების წმინდა მოგების განაწილებაში მონაწილეობის უფლებას, ხოლო საზოგადოების ლიკვიდაციის შემთხვევაში – დარჩენილი ქონების იმ წილის მიღების უფლებას, რაც პროპორციულია იმ აქციათა რაოდენობისა, რომელსაც აქციონერი ფლობს.

ამგვარი აქციიდან შემოსული მოგების მოცულობა კი დამოკიდებულია მხოლოდ და მხოლოდ სანარმოს წარმატებით საქმიანობაზე და სხვა არაფრით არ არის გარანტირებული.

პრაქტიკაში გაცილებით მალალი დივიდენდები გაიცემა ჩვეულებრივ აქციებზე, ვინაიდან კორპორაციის მოგების გაფართოება,

⁴³⁸ იხ.: OGHBL „Judikatur in Handelssachen“, 1990, 32 Band, S. 578.

⁴³⁹ öAktG §115 (2).

⁴⁴⁰ გერმანულ სამართალში ხმის გარეშე პრივილეგირებული აქციების ცნების შესახებ იხ.: Hüfner, Aktiengesetz, Kommentar, (1999), S. 685-689.

როგორც წესი, არ აისახება და ზეგავლენას არ ახდენს შეღავათიანი აქციებიდან გამომდინარე დივიდენდების მოცულობაზე.

ჩვეულებრივი აქციის მესაკუთრენი, ძირითადად, თავად გვევლინებიან სანარმოს მფლობელებად და საზოგადოების პირველდანიყებითი კაპიტალის შემესებებად (ჩამომყალიბებლად). სააქციო საზოგადოების შემდგომი საქმიანობით ისინი იღებენ მოგებას კაპიტალის გაზრდით (როგორც წესი, აქციათა მსყიდველობითი ფასი იზრდება) და დივიდენდების მოზღვავებით. ამიტომაც კაპიტალის მრავალჯერადი გაზრდის პერსპექტივა განაპირობებს ინვესტორთა მოთხოვნილებასა და ინტერესს სწორედ ჩვეულებრივი აქციებისადმი (რა თქმა უნდა, მაშინ, როცა ინვესტორი თვალყურს ადევნებს სანარმოს მომგებიან და ნარმატებით საქმიანობას). მაგრამ სამენარმეო საქმიანობა დიდ რისკთანაა დაკავშირებული და სააქციო საზოგადოების არარენტაბელური საქმიანობის შემთხვევაში ჩვეულებრივი აქციების მფლობელმა აქციონერებმა შესაძლოა, თავიანთი კაპიტალიც კი დაკარგონ. ამიტომაც ჩვეულებრივ აქციებში ჩადებულ კაპიტალს სხვაგვარად მერყევ (სარისკო) კაპიტალსაც უნოდებენ.

ჩვეულებრივი აქციის მესაკუთრე ყოველთვის ბოლო ადგილზე აღმოჩნდება ხოლმე, როდესაც საკითხი აქტივების მოთხოვნასა და სანარმოს მოგებას ეხება. პრაქტიკაში არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც საზოგადოების გადანყვეტილებით ჩვეულებრივ აქციებზე დივიდენდები მკვეთრად მცირდება, ან კიდევ საერთოდ არ გაიცემა. ხანდახან დივიდენდები გაიცემა არა ფულადი სახით, არამედ აქციებით. ამას, ძირითადად, ახორციელებენ სწრაფად განვითარებადი და რენტაბელური სააქციო საზოგადოებები, რომლებიც კორპორაციის მოგებას მაშინათვე „საქმეში აბრუნებენ“.

ბოლოს გვინდა დავძინოთ შემდეგი: დასავლეთის ქვეყნების პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ დანყებითი სანარმოები უმეტესწილად გასცემენ ჩვეულებრივ აქციებს, ვინაიდან ფიქსირებული თანხის დანესება და გაცემა შეღავათიან აქციებზე ერთგვარად შეიძლება საზოგადოების საქმიანობის მამუხრუჭებელ ძალად გადაიქცეს.

§ 5. აქციით მინიჭებული უფლების „ბოროტად გამოყენების“ ქონებრივი საკითხისათვის

ა) საზოგადოებიდან ქონების „გატანის“ ინსტიტუტი ქართულ რეალობაში

როგორც ზემოთ ითქვა, აქცია აღნიშნავს ნილს საზოგადოების სანესდებო კაპიტალში. ხშირად ხდება შეცდომა, როდესაც პირს გააქვს აქციის შესაბამისი ქონება საზოგადოებიდან, ანუ მისი კუთ-

ვნილი წილი აქციების პროპორციულად იგი მოითხოვს მისთვის სა-
 წარმოს ქონების მიკუთვნებას. მაგალითად, ქართული რეალობი-
 დან გამომდინარე, სასამართლოებს მიაჩნდათ, რადგან პირს ეკუთ-
 ვნის გარკვეული აქციები საზოგადოებაში, იგი უფლებამოსილია,
 გავიდეს სააქციო საზოგადოებიდან და აქციების სანაცვლოდ მიი-
 ლოს საზოგადოების ქონება. ვიმეორებთ, რომ საზოგადოების ქო-
 ნება და სანესდებო კაპიტალი – ეს სხვადასხვა ცნებაა. მართალია,
 სანესდებო კაპიტალიც საზოგადოების კუთვნილებაა, მაგრამ იგი
 მაინც უფრო ვიწრო გაგებით გამოიყენება. ამით იმის თქმა გვსურს,
 რომ აქციათა „დაბრუნებას“ (რაც არასწორად არის გაგებული ქარ-
 თული მართლმსაჯულების მიერ) არ უნდა გავაყოლოთ საზოგადო-
 ების ქონება (მაგალითად, ავეჯი, შენობა-ნაგებობები და ა.შ.). აქ-
 ციას მიჰყვება ნევროზისა და საზოგადოებაში მონაწილეობის უფ-
 ლება და არა მთელი საზოგადოების ქონება. ამ საკითხის თვალსა-
 ჩინოებისათვის ჩვენი პრაქტიკიდან ერთ საინტერესო მაგალითს
 მოვიყვანთ:⁴¹ 1996 წელს ერთ-ერთი რაიონის სასამართლომ რე-
 გისტრაციაში გაატარა სს „სამშენებლო ტრესტი №2“ და მას მიენი-
 ჭა შესაბამისი რეგისტრაციის ნომერი. 2002 წლის აგვისტოში დი-
 დუბე-ჩუღურეთის რაიონულმა სასამართლომ რეგისტრაციაში გა-
 ატარა ასევე შპს „სამშენებლო ტრესტი №2“ და, შესაბამისად, მია-
 კუთვნა მას სამეწარმეო რეესტრში რეგისტრაციის სხვა ნომერი.
 წინამდებარე დადგენილებაში სასამართლოს მიერ აღნიშნული
 შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება დაფუძნდა სწო-
 რედ სს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ის რეორგანიზაციის შედეგად.
 აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სასამართლოს სადამფუძნებლო
 დოკუმენტებში, რომლითაც რეგისტრაციაში გატარდა შპს „სამშე-
 ნებლო ტრესტი №2“, არაფერი იყო ნათქვამი, თუ რა ბედი ენია უკ-
 ვე არსებულ სააქციო საზოგადოება „სამშენებლო ტრესტ №2“-ს,
 ანუ გარდაქმნის შედეგად მან შეწყვიტა თავისი არსებობა თუ დარ-
 ჩა, როგორც სააქციო საზოგადოება და მას მხოლოდ ცალკე გამოე-
 ყო შპს „სამშენებლო ტრესტი №2“. მოკლედ რომ ვთქვათ, სასამარ-
 თლოს მიერ განხორციელებული ახალი საზოგადოების რეგისტრა-
 ცია დამყარებული იყო მხოლოდ სს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ის
 რეორგანიზაციაზე. მაგრამ რეორგანიზაციის პირობები, რასაც
 ითვალისწინებს „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის მე-14.6 მუხლი, სა-
 სამართლოს მიერ განხორციელებული რეორგანიზაციის დროს და-
 ცული არ ყოფილა. თუკი ჩავთვლით, რომ სს „სამშენებლო ტრესტი
 №2“-ს გამოეყო აქციონერთა გარკვეული ჯგუფი და მათ დააფუძ-

⁴¹ ამასთან დაკავშირებით იხ.: თბილისის დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონული
 სასამართლოს №2/წ-55 საქმის მასალები.

ნეს სანარმოს სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა, მაშინ მისი საფირმო სახელწოდება მკვეთრად უნდა განსხვავდებოდეს უკვე არსებული საზოგადოებისაგან, რათა მათ საქმიანობას ხელი არ შეშლოდა და მესამე პირებთან ურთიერთობისას აღრევა არ გამოენვია. ამას მოითხოვს სწორედ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-6.7 მუხლი. ასე რომ, სასამართლოს რეგისტრაციის დროს ყოველივე ზემოაღნიშნული არ გაუთვალისწინებია.

ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ 2004 წლის 22 ნოემბერს სასამართლომ გამოიტანა დადგენილება, რომელშიც მიუთითა, რომ შპს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ის დაფუძნების დროს საქმე გვექონდა არა რეორგანიზაციასთან, არამედ კუთვნილი აქციების სანაცვლოდ ქონების ნატურით მიღებასთან, რაც 2004 წლის 29 სექტემბრის სს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ის აქციონერთა კრების მსჯელობის საგანი გახდა და ამ უკანასკნელმა აღნიშნული დაადასტურა. მიგვაჩნია, რომ ასეთი შემთხვევის დროს სასამართლოს უნდა გამოეტანა განჩინება, სადაც სამართლებრივად დაასაბუთებდა იმ გარემოებას, თუ რატომ მოხდა ხარვეზით რეგისტრირებული საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში გატარება და რატომ არ არსებობდა მისი (სანარმოს, როგორც ხარვეზით რეგისტრირებული საზოგადოების) გაუქმების საფუძველი.

ასევე აღსანიშნავია ის, რომ ნატურით გაყოფა, რასაც ითვალისწინებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-14 მუხლი, განსხვავდება ამავე კოდექსის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული სანესდებო კაპიტალის შემცირებისაგან. კერძოდ, კანონის მე-14.6 მუხლი განსაზღვრავს, რომ ნივთობრივ გამოყოფას კანონი სანარმოს ნატურით გაყოფად არ მიიჩნევს და არც უშვებს. ასე რომ, თუკი სასამართლომ განახორციელა არა რეორგანიზაცია, არამედ ნატურით გაყოფა, ამ უკანასკნელის დადგენილებით, რეგისტრაციის უფლება მას არ გააჩნდა. ხოლო რაც შეეხება სანესდებო კაპიტალის შემცირებას, რა თქმა უნდა, „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ასეთ შესაძლებლობას სს-თვის უშვებს მე-3 მუხლში, სადაც აღნიშნულია, რომ სანესდებო კაპიტალი შესაძლოა შემცირდეს მისი მინიმალური ნომინალური კაპიტალის ოდენობამდე. ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევაში შინაარსობრივად აქციონერებმა სწორედ სანესდებო კაპიტალი შეამცირეს. ასეთ შემთხვევაშიც კი შემცირებული ქონება ჯერ მათი საკუთრება უნდა გამხდარიყო და დარეგისტრირებულიყო მათ სახელზე, ხოლო შემდეგ, ახალი საზოგადოების დაფუძნებისას, ეს ქონება უნდა ჩადებულიყო ახალი სანარმოს კაპიტალში. იმისათვის, რათა პირმა საზოგადოებაში განახორციელოს ქონებრივი შესატანი, მას, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გააჩნდეს საკუთრების უფლება (სანივთო უფლება) ამ უძრავ ქონებაზე.

მონინალმდეგე მხარე აპელირებდა იმაზე, რომ დლიდან სს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ის დაფუძნებისა, მის სამენარმეო რეესტრში სხვადასხვა წლებში განხორციელდა მრავალი ცვლილება: მათ შორის 2002 წლის 16 აგვისტოს ცვლილება, რომელიც რეალურად წარმოადგენდა აქციონერთა ჯგუფის გასვლას სააქციო საზოგადოებიდან და მათი აქციების სანაცვლოდ ქონების მიღებას და არა საზოგადოების რეორგანიზაციას (ნატურით გაყოფას). აღნიშნული ცვლილებების შემდეგ სს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ში არანაირი ცვლილებები არ განხორციელებულა. რაც შეეხება იმ საკითხს, რომ შპს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ის დადგენილებაში არაფერი იყო ნათქვამი, თუ რა ბედი ენია უკვე არსებულ სს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ს, ამ საკითხზე დადგენილებაში მსჯელობა არც ყოფილა იმდენად, რამდენადაც სს „სამშენებლო ტრესტი №2“-ის სამენარმეო რეესტრში განხორციელდა მხოლოდ რეგისტრირებული საწესდებო კაპიტალის შემცირება, გასული აქციონერების მიერ აქციების სანაცვლოდ ქონების გადაცემის ხარჯზე. დანარჩენი პუნქტები კი დარჩა უცვლელად, ანუ სააქციო საზოგადოების იურიდიული სტატუსი დარჩა უცვლელი.

მიგვაჩნია, რომ მონინალმდეგე მხარის არგუმენტაცია არ იყო დამაჯერებელი. სააქციო სამართალი, რომელიც გარკვეულწილად ცდილობს ფეხი მოიკიდოს, როგორც სამართლის დამოუკიდებელმა ინსტიტუტმა ქართული საკორპორაციო სამართლის ნიაღში, განამტკიცებს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრინციპს – როგორც ვახსენეთ, ამგვარი კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში საზოგადოების ქონება განყენებულია იმ ქონებისაგან, რომელიც საზოგადოების წევრებს ეკუთვნით, ანუ სააქციო საზოგადოების ქონება ცალკე კატეგორიას წარმოადგენს, ხოლო თვით ამ საზოგადოების წევრისა (აქციონერისა) – ცალკეს. სწორედ ამიტომ კონტინენტალური ევროპის სამართლის ქვეყნებში განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ იმ გარემოებას, რომ საზოგადოების ქონება მკაცრად იქნეს შენარჩუნებული და საზოგადოების წევრი აქციონერები ვალდებულიც კი არიან უზრუნველყონ თვით ამ საზოგადოების ქონების სტაბილურობა (ეს გარანტირებულია „მენარმეთა შესახებ“ კანონითა⁴⁴²), რათა განხორციელდეს ასევე ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრინციპი სააქციო სამართალში, რომელსაც კრედიტორთა დაცვის გარანტია და მათ წინაშე საზოგადოების პასუხისმგებლობა უნარიანობის განმტკიცება ჰქვია. სწორედ აქედან გამომდინარეობს აქსიომა: კაპიტალური ტიპის საზოგადოება, განსხვავებით ამხანაგური ტიპის საზოგადოებებისაგან, ქონებრივ ურ-

⁴⁴² მენარმეთა შესახებ კანონი, მუხლი 57.2 (ქონების მოვლის ვალდებულება).

თიერთობებში კრედიტორთა წინაშე დამოუკიდებლად აგებს პასუხს თავისი ქონებით, ხოლო აქციონერთა ერთ-ერთ უმთავრეს ვალდებულებას შესატანთა სრული განხორციელება წარმოადგენს. სწორედ ამ შესატანების მოცულობით განისაზღვრება აქციონერთა პასუხისმგებლობა კრედიტორთა წინაშე და ასევე მათი წილი სანესდებო კაპიტალში. ისინი თავიანთ ქონებას გადასცემენ საზოგადოებას და სწორედ ამ უკანასკნელს ეკუთვნის საკუთრების უფლება ამ ქონებაზე და არა მის წევრებს. მართალია, აქციონერებს აქვთ გარკვეული წილი (აქციები) ამ საზოგადოებაში, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ საზოგადოების წევრი ისე გამოიყენებს ამ ქონებას, როგორც მას სურს. ამის შემზღუდველი ნორმები მრავლად არის „მენარმეთა შესახებ“ კანონში.

ბ) ქონების „გატანა“, როგორც აქციონერის ქონებრივი ინტერესის დაცვის უკიდურესი აუცილებლობა?!

საქართველოს პირობებში ხშირია შემთხვევები, როდესაც აქციონერი, უკიდურესად მძიმე და მოუქნელი საგადასახადო გარემოდან გამომდინარე, ყველანაირად ცდილობს; გადაარჩინოს თავისი ქონებრივი ინტერესი სანარმოში. ამისათვის იგი იწყებს ყველა გზის ძიებას. უზარმაზარი ობიექტები, რომელთაც პრივატიზაციის შედეგად ყიდულობდა ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობა აქციების, წილების მეშვეობით, ყველაზე მეტად დაზარალდა სწორედ ამ მოუქნელი სისტემის გამო (მხედველობაშია, ძირითადად, საქართველოს ძველი საგადასახადო სისტემა). ამიტომ აქციონერებმა, რომლებსაც დიდი წილები ჰქონდათ ამა თუ იმ სააქციო საზოგადოების სანესდებო კაპიტალში, დაიწყეს გამოსავლის ძიება, რათა როგორმე გადაერჩინათ თავიანთი ქონება (აქციები) იძულებითი აუქციონებისა და მუდმივი ზარალისაგან. აქციონერები ყურადღებას ამახვილებდნენ ასევე სანარმოს ლიკვიდაციაზეც. მაგრამ ლიკვიდაცია, ხანგრძლივი პროცედურის გარდა, საკმაოდ მძიმე დაბეგვრის რეჟიმში ექცევა და უფრო ხშირად მცირე აქციონერებისთვის არ არის მისაღები. ამიტომ ქართულმა რეალობამ გამოსავალი იპოვა საერთო კრებებზე შენატანის უკან დაბრუნებასთან დაკავშირებით მიღებულ გადანყვეტილებებში. თუმცაღა დასავლეთის ქვეყნებში გაბატონებული ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპის თანახმად, სააქციო საზოგადოების ბუნებისათვის, როგორც ზემოთ ითქვა, შენატანის უკან დაბრუნება, როგორც წესი, ატიპური მოვლენაა, რადგან შესაძლებელია აქციების თავისუფალი გასხვისება მხოლოდ საფონდო ბირჟის საბროკერო-სადილერო კომპანიების მეშვეობით განსაზღვრული გადასახადის გადახდის საფასურად. მაგრამ 1999

ნლის 9 ივნისის ცვლილებებმა და დამატებებმა „მენარმეთა შესახებ“ კანონში შესაძლებელი გახადა, თავად სააქციო საზოგადოების მიერ აქციათა გამოსყიდვაც, ისიც კანონით მკაცრად დადგენილი საფუძვლების არსებობისას. მაგრამ ეს გზაც, ხშირ შემთხვევაში, მიუღებელი აღმოჩნდა აქციონერებისათვის, რადგანაც გაკოტრების პირას მისულ საწარმოს არანაირი შესაძლებლობა (ფულადი მასა) არ გააჩნდა იმისათვის, რომ აქციები გამოესყიდა. გამოსყიდვა შესაძლებელი იყო აქციის ნომინალურ ან ნომინალურზე უფრო დაბალ ფასად, თუმცა საზოგადოებებს ეს თანხაც არ ჰქონდათ. ამ რეალობიდან გამომდინარე, ქართული სასამართლო პრაქტიკა ცოტა სხვა გზით ნავიდა (თუმცა ეს პრაქტიკა ნელ-ნელა იცვლება და თანდათანობით უფრო კარგად ყალიბდება. ამაზე ქვემოთ იქნება საუბარი).

გ) რეორგანიზაცია – ქონებრივი შენატანის უკან დაბრუნება თუ კაპიტალის შემცირება?

„მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3.3 მუხლის თანახმად, შენატანის უკან დაბრუნება სააქციო საზოგადოებაში დაიშვება მხოლოდ სანესდებო კაპიტალის შემცირების გზით, რისთვისაც აუცილებელია შესაბამისი ცვლილებების შეტანა საზოგადოების წესდებაში, ხოლო სანესდებო კაპიტალის შემცირება უნდა დარეგისტრირდეს სამენარმეო რეესტრში. ამავე კანონის მე-3.6 მუხლის თანახმად, კაპიტალის შემცირებისას იგი კვლავ უნდა შეივსოს მინიმალურ ოდენობამდე (თუკი, რა თქმა უნდა, შემცირებამ სანესდებო კაპიტალი კანონით გათვალისწინებულ მინიმალურ ოდენობაზე ქვემოთ დაიყვანა). გარდა ამისა, აუცილებელია, გამოყენებული იყოს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 54-ე მუხლი. კერძოდ, ეს მუხლი ადგენს აქციონერთა კრების მოწვევის წესებსა და პროცედურებს, აკონკრეტებს კრების მიერ გადასაწყვეტი საკითხების წრეს და ა.შ. სანესდებო კაპიტალის შემცირებაზე გადაწყვეტილებას იღებს აქციონერთა საერთო კრება, კრებაზე დამსწრე 2/3-ზე მეტი აქციათა მფლობელი ხმების რაოდენობით. თუ შენატანის საბალანსო ღირებულება საზოგადოების ქონების საბალანსო ღირებულების ნახევარზე მეტია, ეს საკითხიც კრების მსჯელობის საგანი უნდა გახდეს („მენარმეთა შესახებ“ კანონის 54.6-ე მუხლის „მ“ ქვეპუნქტი). მთავარი აქ ისაა, რომ შენატანის უკან დაბრუნებისას ეს რეჟიმი არ განიხილება რეორგანიზაციად და, მიუხედავად მსგავსებისა, უბრალოდ, ნაგავს მას. ეს უკანასკნელი არის საწარმოს გაყოფა. განსხვავება მათ შორის, ჩვეულებრივ, ისაა, რომ საწარმოს გაყოფისას იყოფა ბალანსი, კრედიტორთა, დებიტორთა მოთხოვნები და სხვ. შენატანის უკან დაბრუნებისას კი ბალანსი რჩება საწარმოსა და მის ვალდებულებებთან ერთად დარჩენილი აქციონერების განკარ-

გულებაში.⁴⁴³ როგორც ითქვა, ნატურით გაყოფა, რასაც ითვალის-
წინებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-14 მუხლი, განსხვავდება
ამავე კოდექსის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული სანესდებო კა-
პიტალის შემცირებისაგან. კერძოდ, კანონის მე-14.6 მუხლი გან-
საზღვრავს, რომ ნივთობრივ გამოყოფას კანონი სანარმოს ნატუ-
რით გაყოფად არ მიიჩნევს და არც უშვებს. ასე რომ, თუკი სასამარ-
თლომ არა რეორგანიზაცია, არამედ ნატურით გაყოფა განახორცი-
ელა, ამ უკანასკნელის დადგენილებით რეგისტრაციის უფლება,
ზემოთ მოყვანილი პრაქტიკული მაგალითიდან გამომდინარე, მას
არ გააჩნდა. ხოლო რაც შეეხება სანესდებო კაპიტალის შემცირე-
ბას, რა თქმა უნდა, „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ასეთ შესაძლებ-
ლობას სააქციო საზოგადოებისათვის უშვებს მე-3 მუხლში, სადაც
აღნიშნულია, რომ სანესდებო კაპიტალი შესაძლოა, შემცირდეს მი-
სი მინიმალური ნომინალური კაპიტალის ოდენობამდე. ზემოთ აღ-
ნიშნულ შემთხვევაში შინაარსობრივად აქციონერებმა განახორცი-
ელეს სწორედ სანესდებო კაპიტალის შემცირება. ასეთის დაშვების
შემთხვევაში კი თავისთავად ცხადია, რომ შემცირებული ქონება
ჯერ მათი საკუთრება უნდა გამხდარიყო და დარეგისტრირებული-
ყო მათ სახელზე, ხოლო შემდეგ, ახალი საზოგადოების დაფუძნე-
ბისას, ეს ქონება უნდა ჩადებულიყო ახალი სანარმოს კაპიტალში.
იმისათვის, რათა პირმა საზოგადოებაში განახორციელოს ქონებ-
რივი (სანივთო) შესატანი, მას, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გააჩ-
ნდეს საკუთრების უფლება ამ ქონებაზე. თუკი დავუშვებთ, რომ
ადგილი აქვს აქციონერთა ჯგუფის გასვლას სააქციო საზოგადოე-
ბიდან და მათი აქციების სანაცვლოდ ქონების მიღებას, მაშინ „მე-
ნარმეთა შესახებ“ კანონი მიგვანიშნებს 53.1 მუხლზე, რომლის მი-
ხედვითაც, აქციების გამოსყიდვა არ შეიძლება, თუ გამოსყიდვი-
სათვის გადასახდელი თანხა აღემატება საკუთარი კაპიტალის
25%-ს. წინამდებარე (მხედველობაშია „სამშენებლო ტრესტი №2“)
შემთხვევაში კი აქციონერთა გამსვლელი ჯგუფის განცხადების მი-
ხედვით, ეს თანხა შეადგენდა 28%-ს. ამის შედეგად აქციონერებმა
მიიღეს 273 000 ლარის ყოველგვარი ვალდებულებით დაუტვირთა-
ვი ღირებულების ქონება, რაც დაუშვებელია. ამავე კანონის მე-3.6
მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, სანესდებო კაპიტალის
შემცირება იმ შესატანის უკან დაბრუნების გზით იმ შესატანის მი-
მართ, რომელიც პარტნიორთა პასუხისმგებლობის მოცულობას
განსაზღვრავს, შეიძლება განხორციელდეს სანესდებო კაპიტალის
შემცირების რეგისტრაციიდან და გამოქვეყნებიდან მხოლოდ 12
თვის შემდეგ. მოცემულ შემთხვევაში: 1. არ ჩანდა, იყო თუ არა გა-

⁴⁴³ მიგრიაული, ზოიძე, ჭეჭელაშვილი (რედ.), ქართული კერძო სამართლის
კრებული, გვ. 146.

მოქვეყნებული შემცირებული კაპიტალის შესახებ, და 2. ამ წესის დარღვევის შემთხვევაში უნდა გამოყენებულყო 57.2-ე მუხლით გათვალისწინებული მოთხოვნები ზიანის ანაზღაურების შესახებ. ამ დროსაც, თუკი აქციონერთა ჯგუფის გასვლის შესახებ განმარტებას სამართლიანად ჩავთვლით, დარღვეულია ამისათვის კანონმდებლობით დადგენილი ვადა. აღსანიშნავია ასევე ისიც, რომ მოცემულ შემთხვევაში ადგილი არც აქციათა რეალურ გამოსყიდვას ჰქონია, ვინაიდან „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53¹-ე მუხლი ამ პროცედურისათვის განსხვავებულ წესს ადგენს. აქვე უნდა დავძინოთ, რომ 57-ე მუხლში განმტკიცებულია ასევე ქონების შენარჩუნების (მოვლის) ვალდებულება. უნდა აღინიშნოს, რომ სააქციო საზოგადოების შესახებ ნორმა-დებულებები, რომლებიც კაპიტალის (საზოგადოების ქონების – საფონდო კაპიტალის) უზრუნველყოფას ემსახურება, გაცილებით მკაცრია, ვიდრე შპს-ის მომწესრიგებელი ნორმები. სააქციო საზოგადოებაში საერთოდ აკრძალულია იმ ქონების და/ან ფულადი თანხის უკან დაბრუნება, რომელიც აქციონერმა შეიტანა სააქციო საზოგადოების კაპიტალში. ეს, ამ კანონის ზოგადი ნორმებისაგან განსხვავებით, კერძო ნორმაა, რომელსაც ცალსახად უპირატესი იურიდიული ძალა უნდა გააჩნდეს, ვიდრე წინამდებარე საკანონმდებლო აქტის მე-3 მუხლს. 57.2-ე მუხლი იმპერატიულად ადგენს: ერთადერთი, რისი მოთხოვნის უფლებაც აქციონერს აქვს, არის საზოგადოების დივიდენდი. სწორედ ზემოაღნიშნულს განამტკიცებს ასევე 57.2-ე მუხლის პირველი წინადადება: „არ შეიძლება მიეცეთ აქციონერებს სხვა საზღაური, გარდა საზოგადოების დივიდენდებისა“.⁴⁴⁴ როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, ის შესატანები, რომლებიც აქციონერებმა შეიტანეს საზოგადოებაში, ხდება სწორედ სააქციო საზოგადოების საკუთრება და მათი უკან დაბრუნების მოთხოვნა აქციონერებს არ შეუძლიათ. აქციონერს შესაძლებლობა აქვს, მხოლოდ გაასხვისოს თავისი აქცია და მიიღოს ამისათვის შესაბამისი საზღაური. ეს კი აქციის სპეციფიკით არის განპირობებული და სწორედ ამისათვისაა შექმნილი ფასიანი ქაღალდების რეგულირებადი სპეციალური ბაზარი.

დ) ქართული სასამართლო პრაქტიკის ახლებურად ჩამოყალიბების და „ქონების გადასვლის“ შესახებ

ნიშანდობლივია, რომ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა, გარკვეულწილად, შეიცვალა ამ საკითხთან მიმართებით. ერთ-ერთ საქმეზე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომელმაც, გარკვეულწილად, შეცვალა მანამდე არსებული მიდგომა. სააქციო

⁴⁴⁴ ეს კი თავისთავად ქონების მოვლის (შენარჩუნების) ვალდებულებას ნიშნავს.

საზოგადოება „X“-ის ერთ-ერთმა პარტნიორმა სარჩელი აღძრა სასამართლოში და მოითხოვა საზოგადოების ქონების ნატურით გაყოფა იმ საფუძვლით, რომ იგი ამ სანარმოს სანესდებო კაპიტალის 5%-ის მფლობელია, მაგრამ წლების განმავლობაში სანარმოსაგან დივიდენდი არ მიუღია, მაშინ, როდესაც, მისი მტკიცებით, საზოგადოებას გარკვეული სახის მოგება გააჩნდა და სრულიად შესაძლებელი იყო, რომ მას მისცემოდა გარკვეული საზღაური მისი კუთვნილი აქციების (5%-ის) სანაცვლოდ, ანუ საზოგადოების ქონებას გამოყოფოდა მთავარი ობიექტისაგან ცალკე არსებული პავილიონი. მიუხედავად იმისა, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლომ დააკმაყოფილა სარჩელი, ზემდგომმა ინსტანციამ გააუქმა ეს გადაწყვეტილება და მიუთითა, რომ სარჩელის დაკმაყოფილების საფუძვლად „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 14.6 და 54.6-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტზე მითითება არასწორია. აქციონერის მიერ სააქციო საზოგადოების სანესდებო კაპიტალში შეტანილი ქონება და ფულადი თანხა, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის თანახმად, *ხდება საზოგადოების საკუთრება*, ხოლო მისი უკან დაბრუნება შეუძლებელია. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ამ შემთხვევაში ზემოაღნიშნული ნორმების გამოყენება უმართებულოა.⁴⁴⁵ ამრიგად, უნდა ითქვას, რომ აქციონერს წილის მიღების უფლება აქვს საზოგადოების ლიკვიდაციის შემთხვევაში, ასევე – სანესდებო კაპიტალის შემცირებისას, რაც შესაძლებელია სანარმოს წესდებაში ცვლილებების შეტანის გზით. საზოგადოების ქონება, მისი ლიკვიდაციის შემთხვევაში, ნაწილდება სანარმოს აქციონერებს შორის მათი კუთვნილი აქციების პროპორციულად. ამრიგად, სასამართლო პრაქტიკით დადგინდა, რომ ზემოაღნიშნული კაზუსი შეესაბამება იმ პრინციპს, რომლის მიხედვითაც, აქციონერს მისი აქციების წილის პროპორციულად მიეცემა ანაზღაურება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ხდება სანესდებო კაპიტალის ლეგალური და რეგისტრირებული შემცირება და, შესაბამისად, აქციონერები ითხოვენ არა შენატანის უკან დაბრუნებას, არამედ სანარმოს ნატურით გაყოფას. თავის მხრივ, სანარმოს ნატურით გაყოფის საკითხი უნდა დაისვას აქციონერთა საერთო კრებაზე. მხოლოდ ეს უკანასკნელია უფლებამოსილი, გადაწყვიტოს, გაიყოს თუ არა სანარმო ნატურით. საერთო კრებაზე აქციონერთა შორის ასეთი კონსენსუსის მიუღწევლობა ნიშნავს ამ საკითხის ჩავარდნას და, შესაბამისად, სანარმო ნატურით აღარ გაიყოფა. რაც შეეხება შენატანის უკან დაბრუნებას, ეს საკითხიც უმეტესწილად საერთო კრების კომპეტენციაში შედის. ამიტომ გა-

⁴⁴⁵ იხ.: სუსგ 2003 წლის 15 ოქტომბერი, №ას 117 815 03; ეს საკითხი ასევე შეიძლება შეად.: სუსგ №33/409-03 (2003 წლის 7 მაისი).

დანყვეტილება მიღებულ უნდა იქნეს აქციონერთა საერთო კრებაზე, იმდენად, რამდენადაც სწორედ ეს ორგანოა უფლებამოსილი საბოლოოდ გადაწყვიტოს, თუ რა არის *სანარმოს პოლიტიკურ-ქონებრივი ინტერესი*. რაც შეეხება აქციონერის სურვილს, რომ იგი აღარ იყოს ამა თუ იმ სააქციო საზოგადოების წევრი და მოითხოვოს ამ სანარმოდან გასვლა, ეს, რა თქმა უნდა, მისი დამოუკიდებელი ნებაა, მაგრამ სანესდებო კაპიტალში მისი წილის პროპორციული ქონება, ჩვენი აზრით, მას არ უნდა მიეცეს. ერთადერთი, რითიც იგი შესაძლოა დაკმაყოფილდეს, არის საზოგადოების მიერ მისი კუთვნილი აქციების გამოსყიდვა. სხვა შემთხვევაში მას სრული უფლება აქვს, გაასხვისოს თავისი კუთვნილი აქცია სხვა აქციონერზე ან მესამე პირზე კანონმდებლობით დადგენილი წესით. სწორედ ამის აღნიშვნა იყო მთავარი. არანაირი ქონება მას საზოგადოებიდან არ მიეცემა, ეს დაუშვებლად მიგვაჩნია.⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ საინტერესოა, რომ ავსტრიული სააქციო სამართალი ცალკე აწესრიგებს „ქონების გადასვლას“ სხვა პირებზე (ე.წ. Vermögensübertragung). კერძოდ, საქმე ეხება ავსტრიის „სს-ის შესახებ“ ფედერალური კანონის 235-238-ე პარაგრაფებს. ზოგადად, ამ ნორმების მიხედვით, შესაძლებელია, სს-მ გაასხვისოს თავისი „მთლიანი“ ქონება, ანუ გაასხვისოს სს-ის საკუთრებაში არსებული, ვთქვათ, გარკვეული ორგანიზაციული ქვედანაყოფი (მაგალითად, გარკვეული ნივთის მწარმოებელი საამქრო და სხვ.). მაგალითად, 237-ე პარაგრაფი შეეხება იმ შემთხვევას, როდესაც სს-ის მიერ გასხვისდება საზოგადოების მთლიანი ქონება. წინამდებარე პარაგრაფში ნათქვამია, რომ სს-ის მიერ საზოგადოების მთელი ქონების გადასაცემად საჭიროა საერთო კრების გადაწყვეტილება. ნიშანდობლივია, რომ ამ დროს საკითხი არ უნდა შეეხებოდეს ამავე კანონის მეცხრე ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევებს, კერძოდ, სანარმოთა შერწყმას (Verschmelzung). ამგვარი გადაწყვეტილების მისაღებად საჭიროა დამსწრე ხმის უფლების მქონე კაპიტალის 3/4-ის უმრავლესობა (§AktG §237 (1)). სს-ის წესდებას შეუძლია განსაზღვროს ხმის უფლების მქონე კაპიტალის უფრო დიდი ოდენობა ამ გადაწყვეტილების მიღებისას და, ამასთანავე, დაადგინოს სხვა კრიტერიუმები. მნიშვნელოვანია, რომ სს-ის შესახებ კანონის ძველი რედაქციის თანახმად, ქონების გადასვლა აუცილებლად უკავშირდება საზოგადოების ლიკვიდაციას, ანუ საზოგადოების მთელი ქონების გადასვლით საზოგადოება ავტომატურად ლიკვიდირებულად ითვლებოდა. იხ.: Kalss, Burger, Eckert. Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, S. 938. თუმცა წლების განმავლობაში ეს პრინციპი შეიცვალა და კანონმა შესაძლებელი გახადა საზოგადოების ქონების გასხვისება ისე, რომ ეს სანარმოს ლიკვიდაციას ავტომატურად არ იწვევს. ამ პროცედურას სს-ის ლიკვიდაციამდე მხოლოდ მაშინ მივყავართ, როდესაც საზოგადოების მთელი ქონების გასხვისებით სანარმოს ფუნქციონირება შეუძლებელი ხდება. ამ შემთხვევაში გამოიყენება კანონის 203-ე პარაგრაფის დანაწესი, რომელიც საზოგადოების არსებობის შეწყვეტის საერთო საფუძვლებს ადგენს. ნიშანდობლივია ასევე, რომ უმეტეს შემთხვევაში საზოგადოების ქონების გასხვისებით ცვლილებები შედის წესდებაში, იმდენად, რამდენადაც იცვლება სანარმოს საქმიანობის საგანი. შეად.: Hüfner, Aktiengesetz, Kommentar, (1999), S. 778. მა-

§ 6. აქციიდან გამომდინარე უფლებები

ზემოთ უკვე ვახსენეთ, რომ აქციამ შესაძლოა, აქციონერს სხვადასხვა უფლება დაუდგინოს. ამ სხვადასხვა უფლების მიკუთვნებაში (განმტკიცებაში), ძირითადად, იგულისხმება: ა) სანივთო (ქონებრივი) უფლებები; ბ) მმართველობის საქმიანობაში მონაწილეობის უფლება; გ) კრედიტორთა უფლებები და დ) სხვა (განსაკუთრებული) უფლებები. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მიხედვით, ეს ჩამონათვალი სრულყოფილად უკავშირდება აქციონერის უფლებებს. მაგრამ, ვინაიდან ჩვენი განხილვის საგანია აქცია, როგორც ქონების სახეობა საზოგადოებაში, ვფიქრობთ, ამ უფლებებს შეიძლება აქციიდან გამომდინარე უფლებებიც ვუნოდოთ.

ა) ზოგადი (საყოველთაო) ნევრობის უფლება

სააქციო საზოგადოების ნევრობის შინაარსში ჩადებულია აქციიდან გამომდინარე მრავალი უფლება, რომელიც ან კანონის ნორმებიდან მომდინარეობს, ან თავად ნესდებაშია მოცემული.

გალითად, სს-მ გაასხვისა მის საკუთრებაში არსებული იარაღების მწარმოებელი საამქრო და, შესაბამისად, იგი სხვა საქმიანობას მისდევს, ანუ საქმიანობის საგანი ახლებურად განისაზღვრა და ეს არის არა იარაღების წარმოება, არამედ ვაჭრობა. ამ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, საზოგადოების ნესდებაში ცვლილების შეტანა სავალდებულოა. აღსანიშნავია, რომ ქონების გასხვისებით (გადასვლით) არ უნდა „შეირყეს“ სს-ის არსებობისათვის გათვალისწინებული ქონება (ამ შემთხვევაში საუბარი საზოგადოების მინიმალურ საწესდებო კაპიტალზეა). ხოლო იმ შემთხვევაში, თუკი საზოგადოება მართლაც მთელ მის ქონებას ასხვისებს, მაშინ, შესაბამისად, გამოიყენება კანონის 203-214-ე პარაგრაფები საზოგადოების არსებობის შეწყვეტის შესახებ (öAktG §203-214; dAktG §262 ff). ნიშანდობლივია, რომ ასეთი ქონების გადასვლის შემთხვევები, ძირითადად, გამოიყენება, როდესაც ხდება ე.წ. Betriebspaltung, ანუ სანარმოს დანაწევრება. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ერთი კითხვა ისმის: თუკი სანარმომ გაასხვისა ის ქონება, რომელიც საწესდებო კაპიტალს შეადგენს (ამ შემთხვევაში ვგულისხმობთ იმას, რომ საზოგადოებას არ აქვს ის ფულადი მასა, რომელიც საწესდებო კაპიტალს უზრუნველყოფს, ანუ ქონება (ვინრო გაგებით) მხოლოდ არაფულად ობიექტებს წარმოადგენს, ამ უკანასკნელით კი განსაზღვრულია საწესდებო კაპიტალი), შეწყვეტს თუ არა იგი ფუნქციონირებას? ჩემი აზრით, ამ შემთხვევაში უნდა გავარკვიოთ ის გარემოება, თუ რამდენად შესწევს უნარი საზოგადოებას გააგრძელოს შემდგომი არსებობა და არ მოექცეს ფაქტობრივი ლიკვიდაციის რეჟიმში. ამასთანავე, საწესდებო კაპიტალი, კანონის თანახმად, მაშინვე უნდა შეივსოს. თუკი ეს წინა პირობები სახეზე არ გვაქვს, საზოგადოების ქონების გადაცემა (გასხვისება) უტოლდება მისი არსებობის შეწყვეტას და სს-ის შესახებ 204-ე პარაგრაფის მიხედვით (ასევე „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-14 მუხლი), საზოგადოება სარეგისტრაციო აღრიცხვაზე (ლიკვიდაციის რეგისტრაცია) უნდა დადგას.

ნესდებაში აღნიშნული დებულებები აქციიდან გამომდინარე უფლებების შესახებ კი არ უნდა არღვევდეს კანონმდებლობისა და კაპიტალური ტიპის საზოგადოების სამართლისათვის დადგენილ ნესებს, არამედ ერთგვარად უნდა ავსებდეს მათ და დამხმარე საშუალების როლს ასრულებდეს. ამიტომაც ალფონს კრაფტი გეთავაზობს აქციიდან გამომდინარე უფლებათა კატალოგის სხვაგვარ ჩამონათვალს. იგი განასხვავებს, ერთი მხრივ, სანივთო (ქონებრივ) და მმართველობის უფლებებს; და მეორე მხრივ, – ძირითად და დამხმარე უფლებებს, რის შემდეგაც ადგენს სხვა (განსაკუთრებულ) უფლებებსა და კრედიტორთა უფლებებს.⁴⁴⁷

(1) ქონებრივი უფლებები

გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, სანივთო (ქონებრივ) უფლებებს განეკუთვნება: აქციონერის დივიდენდის მიღების უფლება, საზოგადოების ლიკვიდაციის პროცესში მონაწილეობის უფლება და ე.წ. Bezugsrecht, ანუ უპირატესი (პრივილეგირებული) უფლება. შემთხვევით არ მოგვიყვანია ზემოთ მაგალითი აქციათა „გატანის“ შესახებ, როდესაც ვახსენებდით, რომ აქციონერს გააჩნია იმდენი (ზუსტად განსაზღვრული) სანივთო უფლება საზოგადოებაში, რამდენიც კანონმდებლობითაა მოცემული. ამიტომ შეიძლება ითქვას კიდევ, რომ აქციონერის სანივთო უფლებებთან მიმართებით ერთგვარად მოქმედებს Numerus Clausus პრინციპი.

(2) მმართველობის უფლებები

მმართველობის უფლებაში მოიაზრება: პირველ რიგში, ისეთი აქციიდან გამომდინარე უფლება, რომელიც განამტკიცებს აქციონერის ხმის უფლებას საზოგადოებაში (ძირითადად, ეს დაკავშირებულია სანარმოს საქმიანობის კონტროლთან); სიტყვის უფლება ანუ საერთო კრებაზე მონაწილეობის უფლება; ინფორმაციის მიღების უფლება; გასაჩივრების უფლება, ასევე უმცირესობათა ზოგი უფლებები.

განსხვავება ქონებრივ და მმართველობის უფლებებს შორის, ძირითადად, გამომდინარეობს მხოლოდ აქციაში განმტკიცებული უფლების შინაარსიდან, და არა აქციონერისათვის ამ უფლების მნიშვნელობიდან ან მოცულობიდან.⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 311-312.

⁴⁴⁸ იქვე.

(3) ძირითადი და დამხმარე უფლებები⁴⁴⁹

ალფონს კრაფტი დასძენს, რომ აქციონერისათვის უფლების მნიშვნელობიდან გამომდინარეობს უფლებათა ორი ჯგუფი, კერძოდ: ძირითადი უფლება, რომელშიც იგი მოიაზრებს სანიეტო (ქონებრივ) უფლებებს – დივიდენდების მიღების უფლებას, საზოგადოების ლიკვიდაციაში აქციონერის მონაწილეობის უფლებას, მაგალითად, ქონების განაწილებაში, ასევე ხმისა და უპირატესობის უფლებას. რაც შეეხება სხვა დანარჩენ უფლებებს, მათ იგი დამხმარე უფლებებს უწოდებს.⁴⁵⁰

ძირითადი უფლებების მოცულობა დაფუძნებულია თითოეული აქციონერისათვის მიკუთვნებული აქციის ნომინალურ ფასზე. ამის საპირისპიროდ კი დამატებითი უფლებები (გამონაკლისს წარმოადგენს აქ უმცირესობათა უფლებები) პრინციპულად ყოველი აქციონერისთვის თანაბარია (მისი აქციის ღირებულების სიდიდის გაუთვალისწინებლად).

უვე ჰუფერი არ ეთანხმება აქციიდან გამომდინარე უფლებათა ამგვარ დაყოფას და აქციონერის ძირითად და დამხმარე უფლებებს სანიეტო (ქონებრივ) და მმართველობის უფლებებში აერთიანებს. ფუნდამენტურ განსხვავებას მათი ერთმანეთისაგან განცალკევებისას ვერ ხედავს.⁴⁵¹

(4) სხვა (განსაკუთრებული) უფლებები

სააქციო სამართალში ხშირია ისეთი შემთხვევები, როცა, გარდა ყველა აქციონერისათვის კანონით ან წესდებით მიკუთვნებული საყოველთაო (ზოგადი) წევრობის უფლებისა, წესდება ცალკეულ აქციონერს ან საზოგადოების წევრთა ცალკეულ ჯგუფს განსაკუთრებულ უფლებებს უდგენს.

შინაარსობრივად ცნებას „განსაკუთრებული უფლებანი“ შესაძლოა, საყოველთაო წევრობის უფლებისაგან გამოცალკევებული დებულებანიც (მომწესრიგებელი ნორმები) დაერქვას. მათ შეიძლება ასევე ისეთი უფლებებიც ეწოდოს, რომელთა ჩამორთმევაც უფლებამოსილი პირის (აქციიდან გამომდინარე უფლების მესაკუთრე პირის) თანხმობის გარეშე შეუძლებელია. ხოლო თუ რომელი წარმოადგენს აქციონერის განსაკუთრებულ უფლებას, ეს შესაძლებელია, წესდების შინაარსიდან ან კანონიდანაც გამომდინარეობდეს.

⁴⁴⁹ თუმცა უკვე უახლესი შეხედულების თანახმად, ადრინდელი დაყოფა აქციონერის ძირითად და დამხმარე უფლებებად აღარ არის რელევანტური. იხ.: Ziemons in Schmidt/Lutter, AktG. Komm., S. 223, Rn. 9.

⁴⁵⁰ Kraft in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S. 311-312.

⁴⁵¹ იხ.: Hüfner, Aktiengesetz. Kommentar, (2006), S. 54 f, Rn. 3 f.

(5) კრედიტორთა უფლებები

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ აქციიდან გამომდინარე სანივთო (ქონებრივი) უფლებები შეიძლება კრედიტორის უფლებებად გარდაიქმნას. ამიტომაც არის განმტკიცებული სააქციო სამართალში პრინციპი, რომლის მიხედვითაც, ესა თუ ის აქცია ყოველთვისაა კრედიტორის უფლების მატარებელი. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ყოველი აქცია კრედიტორთა უფლებებსაც იცავს და განამტკიცებს მათ. ეს ხდება რამდენიმე შემთხვევის დროს: დივიდენდების მიღების უფლებისას საერთო კრების მიერ განანიღების გადანყვეტილების დადგენის მეშვეობით (მაგალითად, რენტაბელური საზოგადოების მიერ წლის ბოლოს შესაძლებელია განანიღდეს მოგება დივიდენდების შესაბამისად. ამ თვალსაზრისით, ეჭვს არ იწვევს ის გარემოება, რომ დივიდენდის მფლობელი და, შესაბამისად, მოთხოვნის უფლების მესაკუთრე სწორედ ის აქციონერია, რომელსაც დივიდენდი ეკუთვნის. ამიტომ, თუკი საზოგადოება მას უარს ეტყვის დივიდენდის გაცემაზე, მაშინ აქციონერი იკავებს კრედიტორის ადგილს საზოგადოებასთან მიმართებაში); სალიკვიდაციო პროცესის დროს საზოგადოების ლიკვიდაციის შედეგად დარჩენილი ქონების დადგენისას (და შეფასებისას) და პრივილეგირებული უფლებისას კაპიტალის გაზრდის გადანყვეტილების რეგისტრაციით სამენარმეო რეესტრში. ხოლო, თუკი ეს უფლებები კრედიტორთა უფლებებად გარდაიქმნება ისე, რომ განამტკიცებს მოთხოვნის უფლებას საზოგადოების მიმართ, მაშინ აქციონერი იმ მდგომარეობაში აღმოჩნდება, რა მდგომარეობაშიც ანალოგიურ შემთხვევაში სააქციო საზოგადოების ყველა სხვა კრედიტორი აღმოჩნდებოდა. მისი სამართლებრივი მდგომარეობა კი საზოგადოების ორგანოებზე დამოკიდებული აღარ იქნება. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი უფლებები თითქმის ამომწურავია. წინამდებარესთან არ უნდა გავაიგივოთ ის შემთხვევა, როდესაც აქციონერი საზოგადოების დამოუკიდებელი კრედიტორია. მაგალითად, ამ უკანასკნელსა და საზოგადოებას შორის დაიდო დამოუკიდებელი გარიგება, რომელიც აქციონერს ანიჭებს დამოუკიდებელი მოთხოვნის უფლებას საზოგადოების წინაშე. ამ შემთხვევაში იგი საზოგადოების დამოუკიდებელი კრედიტორია და მისი ეს უფლება არ გამომდინარეობს აქციიდან გამომდინარე უფლების ტრანსფორმაციის შედეგიდან. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მისი ეს კრედიტორის უფლება მის მფლობელობაში არსებულ აქციასთან არანაირ სამართლებრივ კავშირში არ არის. ამიტომაც აღნიშნავენ, რომ კრედიტორის უფლება არ წარმოადგენს საზოგადოების წევრის უფლება-

მოსილებათა ერთობლიობის შედგენელ ნაწილს.⁴⁵² იგი მისგან დამოუკიდებლად წარმოიშობა.⁴⁵³

ბ) უფლებათა ტრანსფორმაციის და აქციათა გამოსყიდვის შესახებ

შესაძლებელია აქციიდან გამომდინარე რომელიმე უფლებამ აქციონერისათვის სხვა უფლება წარმოშვას, მაგალითად, საერთო კრებაზე რომელიმე ისეთი გადაწყვეტილების მიღებამ (ანუ საერთო კრებაზე მონაწილეობის უფლებამ – მმართველობითი უფლება), რომელიც აქციონერის ინტერესის შელახვას იწვევს, მას მიანიჭოს საზოგადოების მხრიდან მისი აქციის სავალდებულო შესყიდვის უფლება (ანუ ქონებრივი უფლება წარმოშვას). ამ თვალსაზრისით, შეიძლება, მოყვანილ იქნეს კონკრეტული მაგალითი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკიდან და განიმარტოს კიდევ ეს გადაწყვეტილება.⁴⁵⁴ კომპანია „X“ იყო ერთ-ერთი ქართული ბანკის, სს „Y“-ის, აქციონერი და ფლობდა ამ საზოგადოებაში 2127 ჩვეულებრივ აქციას. 2000 წელს ჩატარდა ბანკის აქციონერთა საერთო კრება, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება საზოგადოების წესდებაში მთელი რიგი ცვლილებების შეტანის თაობაზე. უმცირესობაში მყოფი აქციონერი, კომპანია „X“-ს არ დაეთანხმა და მხარი არ დაუჭირა ამ კრებაზე გარკვეული გადაწყვეტილებების მიღებას, რადგანაც მიიჩნია, რომ ისინი არსებითად ლახავდნენ აღნიშნული კომპანიის ინტერესებს, კერძოდ, კომპანიის, როგორც სს „Y“-ის აქციონერის ინტერესებს. საბოლოო ჯამში, კრებამ მაინც მიიღო გადაწყვეტილება (იგი უფლებამოსილი იყო) წესდებაში გარკვეული ცვლილებების შეტანის თაობაზე. თავის მხრივ, წინამდებარე ცვლილებები (უპირველეს ყოვლისა, კომპანია „X“-ის ინტერესებიდან გამომდინარე) აწესებდა შეზღუდვებს აქციათა გასხვისებასთან დაკავშირებით. ამიტომ აქციონერმა (კომპანია „X“-მა) მიიჩნია, რომ ეს ცვლილება უშუალოდ ეხებოდა მისი აქციიდან გამომდინარე ქონებრივ უფლებას. მისი მოსაზრების თანახმად, აქციათა გადაცემაზე შეზღუდვების დაწესებით კომპანიის (აქციონერის) უფლება, თავისუფლად განეკარგა მის კანონიერ საკუთრებაში არსებული აქციები, აშკარად ილახებოდა და მისი ქონებრივი ინტერესები უმრავლესობაში მყოფი აქციონერების მიერ სრულად იქნა იგ-

⁴⁵² Heider in MÜCHKomm. zum AktG, (2000), S. 289, Rn. 18; Brändel in GrossKomm. zum AktG, (2004), S. 289, Rn. 12.

⁴⁵³ Ziemons in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 224, Rn 10.

⁴⁵⁴ ამასთან დაკავშირებით იხ.: სუსგ სამოქალაქო, სამენარშეო და გაკოტრების საქმეებზე, 2001 წ., 11 ნომბერი, გვ. 1247-1254.

ნორირებული. გამომდინარე აქედან, უმცირესობაში მყოფ აქციონერს, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53¹-ე მუხლის თანახმად, ჰქონდა უფლება საზოგადოებისათვის მოეთხოვა მისი კუთვნილი აქციების შეფასება და გამოსყიდვა. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ ეს უფლება სწორედ მმართველობითი უფლებიდან წარმოშობილი ქონებრივი უფლებაა, ანუ რადგანაც აქციონერმა საერთო კრებაზე მხარი არ დაუჭირა გადანყვეტილებას წესდებაში ისეთი ცვლილებების შეტანის თაობაზე, რომელიც არსებითად ლახავს აქციონერის უფლებებს, მას კანონი ანიჭებს შესაძლებლობას გავიდეს საზოგადოებიდან და მოითხოვოს საწარმოსაგან მისი აქციების შესყიდვა. სასამართლომ სრულიად სამართლიანად გამოიტანა გადანყვეტილება უმცირესობაში მყოფი აქციონერის სასარგებლოდ და სს „Y“-ს დაევალა აქციების გამოსყიდვა. „მენარმეთა შესახებ“ კანონი (მუხ. 53¹), ისევე როგორც „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონი,⁴⁵⁵ ასეთ შემთხვევაშიც (სხვა შემთხვევებთან ერთად)⁴⁵⁶ უშვებს საზოგადოების მიერ „საკუთარი აქციების“ გამოსყიდვას.⁴⁵⁷ ავსტრიული სამართლის მიხედვით, ეს

⁴⁵⁵ öAktG §65 (1), 6.

⁴⁵⁶ სხვა ასეთ შემთხვევებს ითვალისწინებს აგრეთვე „სს-ის შესახებ“ ავსტრიის ფედერალური კანონის 65-ე პარაგრაფი.

⁴⁵⁷ საერთოდ, საკუთარი აქციების შესყიდვის ინსტიტუტი, ძირითადად, ამერიკის შერთებული შტატების სამართალში განვითარდა და მას ამ ქვეყანაში დიდი ხნის ტრადიცია აქვს. თუმცა, საზოგადოების მხრიდან საკუთარი აქციების შესყიდვის მექანიზმი ასევე ჩამოყალიბდა ავსტრიულ და გერმანულ სააქციო სამართალში და აქაც თავისებური განვითარება პოვა. ნიშანდობლივია, რომ ამერიკული სააქციო სამართლისაგან განსხვავებით, ავსტრიული სამართალი, პრინციპში კრძალავს საკუთარი აქციების შესყიდვას საზოგადოების მიერ, იმდენად, რამდენადაც ეს უკანასკნელი, ძირითადად, შესატანების უკან დაბრუნებას უკავშირდება, რაც ავსტრიული სამართლის მიხედვით აკრძალულია (öAktG §52). მაგრამ „სს-ის შესახებ“ კანონი მაინც უშვებს გამონაკლისებს, რომლებიც კანონში კონკრეტულად არის ჩამოყალიბებული და მკაცრად რეგლამენტირებული. იხ.: Richter, Handelsrecht, Rechtskurse, III/1, AG, S. 49. სწორედ ასეთ გამონაკლისებს შეიცავს „სს-ის შესახებ“ კანონის 65-ე პარაგრაფი. საკუთარი აქციების შეძენას ეხება ასევე კანონის 65a, 65b, 66-ე და მომდევნო პარაგრაფები. ავსტრიული კანონმდებლობის მიხედვით, საკუთარი აქციების შეძენას უთანაბრდება ასევე აქციების დაგირავებაც (öAktG §65b). საკუთარი აქციების შესყიდვა (გამოსყიდვა) გარკვეული მოტივებით არის განპირობებული. ასეთი მოტივების დასაბუთება, ძირითადად, საზოგადოების მენეჯმენტის საქმეა, თუმცა მოტივებისათვის საფუძვლები უკვე კანონით არის დადგენილი (öAktG §65). ასე რომ, საკუთარი აქციების შეძენა, ერთი მხრივ, ადგენს კორპორაციის ფინანსური მენეჯმენტის დამოუკიდებელ და აუცილებელ ინსტრუმენტს, ხოლო, მეორე მხრივ, მას შეუძლია გარკვეული ზეგავლენა იქონიოს მესაკუთრეთა სტრუქტურაზე (იგულისხმება აქციონერთა სტრუქტურა). იხ.: Gerhard Eberstadt, Rückkauf eigener Aktien – Ein wichtiges Element zur

Stärkung des Finanzplatzes Deutschland, WM 1996, S. 1809. ამასთანავე, სულ უფრო და უფრო იხმის საკითხი საკუთარი აქციების შეძენის ლიბერალიზაციის თაობაზე. ამიტომ საკუთარი აქციების „შეძენის ლიბერალიზაცია და ამით საერთაშორისო სტანდარტებთან მიახლოება, განსაკუთრებით შეიმჩნევა საჯარო სააქციო საზოგადოებებში“. იხ.: Thomas Talos, Zum Entwurf eines Aktienrückerwerbsgesetzes, ecolex, Fachzeitschrift für Wirtschaftsrecht, 1999, S. 470. მნიშვნელოვანია, რომ საკუთარი აქციების შეძენის ინსტრუმენტი, ერთგვარად, წარმოადგენს აქციათა კურსის გაზრდის საშუალებასაც. საზოგადოების მიერ საკუთარი აქციების შეძენას აქვს აქციათა საკურსო ღირებულების რეგულარული ზრდის ფუნქციაც. იხ.: Skog, Der Erwerb eigener Aktien: Reformbestrebungen in den EU-Mitgliedstaaten, ZGR 1997, 306, 328. ეუთოთებ: Talos, ecolex, 1999, S. 470. საზოგადოება, რომელსაც, დივიდენდების გაცემის ნაცვლად, აქვს თავისუფალი (ქონებრივი, ფულადი) საშუალებები აქციათა შესაძენად, უადვილებს აგრეთვე აქციონერს თავისი აქციის ღირებულების ზრდაში მონაწილეობას (ე.წ. sharholder value). იხ.: Talos, ecolex, 1999, S. 470. მნიშვნელოვანია, რომ დღესდღეობით ამ ე.წ. sharholder value-ით არა მხოლოდ საწარმოს ინტერესებია გათვალისწინებული, არამედ ამით მხედველობაში მიიღება აგრეთვე წილის მესაკუთრის (აქციონერის) ინტერესიც. მაგალითისათვის მოვიტანთ საკუთარი აქციების გამოსყიდვის ერთ შემთხვევას, რომელიც აქციის კურსის ზრდასთან არის დაკავშირებული. სს-ის „X“-ს საერთო კრებამ მიიღო გადაწყვეტილება საკუთარი აქციების შესყიდვის (შეძენის) თაობაზე. საზოგადოების საწესდებო კაპიტალი 100 000 ლარს შეადგენს, რომელიც დაყოფილია გარკვეული ნომინალური ღირებულების აქციებად. საზოგადოებამ შეისყიდა საკუთარი აქციების გარკვეული რაოდენობა (მაგალითად, 5%). შესაბამისად, ამ 5%-ის (მაგალითად, პირობითად ავიღოთ 100 აქციის) მფლობელი აქციონერები გავიდნენ სს-იდან. დარჩენილი აქციონერების ქონება კი იზრდება (მაგალითად, ათი ერთეულიდან ერთი აქცია ხომ უფრო დაბალი ფასის მქონე იქნება, ვიდრე ცხრილდან ერთი?). ამიტომ საკუთარი აქციების გამოსყიდვა საზოგადოების მხრიდან, შეიძლება ითქვას, დამატებითი ბერკეტი საწარმოს ხელში, რათა მან, ერთი მხრივ, გააუმჯობესოს და გაზარდოს საზოგადოებაში დარჩენილი აქციონერების ქონებრივი მდგომარეობა, მეორე მხრივ კი, უკეთესად მოახდინოს კონტროლი აქციონერთა წრეზე. საკუთარი აქციების გამოსყიდვა შესაძლებელია ასევე ბირჟების მეშვეობითაც. ასე რომ, sharholder value, ძირითადად, აღწერს საწარმოს შარტვას აქციონერთა ქონების ზრდასთან (მაქსიმიზაციასთან) დაკავშირებით. როგორც ითქვა, ამერიკის შეერთებული შტატების სამართალში საკუთარი აქციების შეძენა ჩვეულებრივი მოვლენაა, მაშინ, როდესაც აესტრიული (და გერმანული) სამართალი ამას, თუ არ გავითვალისწინებთ იმ გამონაკლისებს, რომლებიც კანონშია მოცემული, პრინციპში კრძალავს. რაც შეეხება ქართულ კანონმდებლობას, იგი ითვალისწინებს მხოლოდ ერთადერთ შემთხვევას, როდესაც სს-ს შეუძლია გამოსყიდოს აქციები. ეს არის „შენარმეთა შესახებ“ კანონის 53^ე მუხლი, რომლის მიხედვითაც, საზოგადოების აქციონერს შეუძლია მოსთხოვოს საზოგადოებას მისი კუთვნილი აქციის გამოსყიდვა საბაზრო ფასად და ესეც მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი აქციონერი არ ეთანხმება საერთო კრებაზე მიღებულ იმ გადაწყვეტილებას, რომელიც მის არსებით ინტერესებს ლახავს. სხვა შემთხვევებს კანონი არ ითვალისწინებს, თუმცა არც კრძალავს, იმდენად, რამდენადაც ამაზე დათქმა კანონში საერთოდ არ არსებობს. ამიტომ, გამომდინარე იქიდან, რომ კანონმა აუცილებლად დეტალურად უნდა გაითვალისწინოს საზოგადოების მხრი-

დან საკუთარი აქციების გამოსყიდვის პირობები და პროცედურა, ვინაიდან 53¹ მუხლი კონკრეტულად ანესრიგებს ასეთივე შემთხვევას, უნდა დავასკვნათ, რომ საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით ეს აკრძალულია. თუმცა 2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებით ქართულმა კანონმა ზოგადად გაითვალისწინა საკუთარი აქციების გამოსყიდვა. კერძოდ, საუბარია „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53¹ მუხლის მე-10 პუნქტზე, რომლის მიხედვითაც, საზოგადოებას უფლება აქვთ საფონდო ბაზარზე შეიძინოს და შემდგომში გაყიდოს საკუთარი აქციები. ასეთ აქციებს კანონი სახაზინო აქციებს არქმევს. მათი რაოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს განთავსებული აქციების 25%-ს, თუ, რა თქმა უნდა, საწარმოს წესდებით უფრო მცირე ზღვარი არ არის გათვალისწინებული. კანონის ეს დამატება დასავლეთის ქვეყნების გამოცდილების გაზიარებად უნდა ჩაითვალოს, რაც უდავოდ დადებითი ნაბიჯია საქართველოს ეკონომიკური რეალობისთვის. უფრო მეტიც, მიმაჩნია, რომ კარგი იქნებოდა გადმოგველო ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოქმედი პრინციპი, რომელიც შეუზღუდავად იძლევა შესაძლებლობას საზოგადოებამ ნებისმიერ დროს გამოისყიდოს საკუთარი აქციები. ამ თვალსაზრისით აქციათა კურსის ზრდით ბევრი აქციონერი დაინტერესდება. ამასთანავე, ამ პროცესში მუდმივად საზოგადოების ფართო ფენაც უნდა იყოს ჩაბმული. თუკი მოსახლეობა დაინახავს, რომ აქციათა კოტირების ხარისხი მაღალია და ყოველდღიურად იგი მოგების იმ შესაძლებლობას იძლევა, რომ ეს მოგება საბანკო კრედიტზე (საკრედიტო პროცენტზე) მაღალიც იყოს, მაშინ მასში უეჭველად ბევრი ადამიანი ჩაერთვება. ამისათვის კი საჭიროა, რა თქმა უნდა, საქართველოში ბირჟების რეაღწერად ამოქმედება, რასაც, სამწუხაროდ, ჩვენს ქვეყანაზე ჯერჯერობით ვერ ვიტყვით. ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში „მენარმეთა შესახებ“ კანონის დათქმა საკუთარი აქციების გამოსყიდვასთან დაკავშირებით საჭიროა დროში შეიზღუდოს, ანუ კანონით განისაზღვროს ის პერიოდი, რომლის განმავლობაშიც სს შეძენილ საკუთარ აქციებს კვლავ გაყიდის. მოკლედ, „საზოგადოების მხრიდან საკუთარი აქციების შეძენა სხვა არაფერია, თუ არა კაპიტალის გაცემის (აქციონერებზე) არაპირდაპირი ფორმა, რომლის დროსაც აქციონერს, თავისი აქციების გაყიდვის მეშვეობით, ნებისმიერ დროს ეძლევა კვლავდაფინანსების არსებითი უპირატესობა. რაც შეეხება კაპიტალის შენარჩუნებას და კრედიტორთა დაცვას, ამ შემთხვევაში იგი უმნიშვნელოა, იმდენად, რამდენადაც არ აქვს მნიშვნელობა სს მის მოგებას დივიდენდების სახით გაცემის, თუ საკუთარი აქციების შესაძენად გამოიყენებს“. იხ.: Talos, ecoloex, 1999, S. 470. როგორც წესი, საკუთარი აქციების შეძენაში სასყიდლიანი შეძენა იგულისხმება, თუმცა ავსტრიული კანონი, რა თქმა უნდა, უშვებს უსასყიდლო შეძენასაც (öAG §65 (1), 2). ნიშანდობლივია, რომ კანონი საზოგადოების მიერ საკუთარი აქციების შეძენის ზღვარს აწესებს, კერძოდ, იგი არ შეიძლება აღემატებოდეს საწესდებო კაპიტალის 10%-ს. კანონი, ჩვენ მიერ ზემოთ მოყვანილი შემთხვევების გარდა, ასევე ითვალისწინებს საზოგადოების მიერ საკუთარი აქციების შეძენის სხვა საფუძვლსაც. მაგალითად: საკუთარი აქციების გამოსყიდვა „მოსალოდნელი მძიმე პირდაპირი ზიანის თავიდან ასაცილებლად“; უფლებამონაცვლეობისას; უმცირესობაში მყოფი აქციონერების ასანაზღაურებლად და სხვ. დაბოლოს, აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ავსტრიულ და გერმანულ სამართალში, საზოგადოების მიერ საკუთარი აქციების გამოსყიდვის დროს, აუცილებლად იცავენ ზოგადად განმტკიცებულ პრინციპს: „დაუშვებელია საკუთარი აქციებით ვაჭრობა“. იხ.: Talos, ecoloex, 1999, S. 472.

პრინციპი მოქმედებს, ძირითადად, მცირე აქციონერთა უფლებების დასაცავად. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53-ე მუხლი განსაზღვრავს სააქციო საზოგადოების აქციონერთა უფლებებს (ასევე მოვალეობებს), ანუ აქციიდან გამომდინარე უფლებებს. აქციონერის მიერ სასამართლოში საერთო კრების გასაჩივრების უფლება ასევე უზრუნველყოფილია ეროვნული კანონმდებლობით (მუხლი 53.3.3). „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 52.3-ე მუხლის მიხედვით, რომელიმე სახის (კლასის) აქციის გადაცემა შესაძლოა, დამოკიდებული იყოს საზოგადოების სავალდებულო თანხმობაზე. რა თქმა უნდა, ასეთი თანხმობის შესახებ უნდა აღინიშნოს საწარმოს წესდებაში და აქციათა სერთიფიკატზე. ხოლო წესდებაში ასეთი აღნიშვნის შეტანისათვის აუცილებელია, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოების ყველა იმ აქციონერის თანხმობა, რომელიც ასეთი სახის აქციებს ფლობს. გამომდინარე აქედან, სასამართლოს მიერ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ზემოაღნიშნული ნორმა (მუხლი 53') განიმარტა იმგვარად, რომ წესდებაში ისეთი ცვლილებების შეტანის თაობაზე გადანაცვებების მიღება, როგორცაა აქციების გასხვისების შეზღუდვა, ლახავს კომპანია „X“-ის აქციიდან გამომდინარე ქონებრივ (სანივთო) უფლებას, რადგანაც საზოგადოება აწესებს შეზღუდვებს გასხვისებაზე ისე, რომ არ განსაზღვრავს აქციების კლასს, რომელზედაც ასეთი წესი ვრცელდება. აღსანიშნავია ასევე

სწორედ ეს განაპირობებს იმას, რომ საკუთარი აქციების შეძენა ავსტრიულ სამართალში არა ჩვეულებრივი, არამედ მხოლოდ გამონაკლისი შემთხვევაა. საკუთარი აქციების შეძენა მხოლოდ ისეთ სს-ებს შეუძლია, რომელთა აქციებიც ღია ვაჭრობისთვის არის დაშვებული. ამ საკითხთან დაკავშირებით ასევე შეგიძლიათ იხ.: Franz- Josef Leven/ Leonhard Helm: Der Erwerb eigener Aktien – Ein notwendiges Instrument der Unternehmensfinanzierung. ხელმისაწვდომია შემდეგ მის.: <http://www.dai.de/internet/dai./dai-2-0.nsf.....> ამ პრინციპს ქართული კანონიც განამტკიცებს. ამასთან ყურადღებას გაუმახვილებთ იმ ფაქტზე, რომ 2006 წელს ევროპის კავშირმა შეცვალა ადრე მოქმედი საზოგადოებათა სამართლის დირექტივა (2006/68/EG = ABl. EU Nr. L. 264v 25. 9. 2006, S. 32-36), რომლის მიხედვითაც საზოგადოების მიერ საკუთარი აქციების შეძენის დასაშვებობის ჩარჩოები უფრო ღმობიერი გახდა. თუკი ადრე საერთო კრება იძლეოდა ასეთ უფლებას გამგეობისათვის მხოლოდ 18 თვემდე ვადით, ეხლა ეს ვადა 5 წლამდეა გაზრდილი (თუმცა ევროპის კავშირის ნევრ-სახელმწიფოთა კანონმდებლობამ შესაძლებელია, უფრო მოკლე ვადაც დაადგინოს). 10%-იანი შეზღუდვაც დაწესებული აღარ არის, რაც საზოგადოებას აძლევს უფლებას იმდენი საკუთარი აქცია შეიძინოს, რამდენსაც მისი „გადახდისუნარიანი კაპიტალი“ (ausschüttungsfähiges Kapital) შესწვდება (Art. 19 Abs. 1 Unterabsatz 1 Cit. „b“ KapRiLi). თუმცა ნევრ-სახელმწიფოთა სამართალმა შეიძლება პროცენტული შეზღუდვაც დაუშვას (განსაზღვროს), რის ნათელ მაგალითსაც ავსტრიული და გერმანული სააქციო კანონმდებლობა წარმოადგენს. ამის თაობაზე მაგ.: Bezenberger in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S. 810, Rn. 13.

ის ფაქტი, რომ სასამართლომ აქციონერი „X“-ის ინტერესების არსებითი შელახვა პირდაპირ დაუკავშირა ასეთი გადაწყვეტილებების მიღებისას ყველა აქციონერის წერილობით თანხმობას. ხოლო სადავო არ არის, რომ ასეთი წერილობითი თანხმობის მიუცემლობა, თავისთავად, სს „Y“-თვის მისი უფლებების შელახვას გამოიწვევდა.

საინტერესოა, რომ ავსტრიის სასამართლო პრაქტიკიდან შეიძლება მოვიყვანოთ ერთი მაგალითი,⁴⁵⁸ რომელიც მცირედით ჰგავს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ განხილულ წინამდებარე საქმეს. კერძოდ, ერთ-ერთი ავსტრიული სააქციო საზოგადოების წესდების მე-5 პარაგრაფის მიხედვით, საზოგადოებას გაცემული ჰქონდა წარმომდგენის აქციები. სანესდებო კაპიტალი 15 მლნ ავსტრიულ შილინგს შეადგენდა, რომელიც დაყოფილი იყო 1000 ავსტრიული შილინგის ნომინალური ღირებულების მქონე აქციად. ერთ დღეს საერთო კრებაზე დადგა საკითხი წარმომდგენის აქციების სახელობით აქციებად გარდაქმნის და, შესაბამისად, საზოგადოების წესდებაში ცვლილებების შეტანის თაობაზე. ამასთან, აქციათა გასხვისება დამოკიდებული (დაკავშირებული) ხდებოდა საზოგადოების სავალდებულო ნებართვაზე, ანუ ისინი იღებდნენ ე.წ. ვინკულირებად ხასიათს. საზოგადოების ერთ-ერთი, უმცირესობაში მყოფი აქციონერი, არ დაეთანხმა აღნიშნულ გადაწყვეტილებას, მხარი არ დაუჭირა მას და, გამომდინარე იქიდან, რომ საერთო კრებამ მაინც მიიღო გადაწყვეტილება წინამდებარე საკითხზე, გაასაჩივრა იგი (კრების გადაწყვეტილება) სასამართლოში. პირველმა და სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოებმა არ დააკმაყოფილეს მოსარჩელის მოთხოვნა უსაფუძვლობის გამო, იმდენად, რამდენადაც კრების მონვევის ფორმალური პროცედურა სრულიად შეესაბამებოდა კანონის მოთხოვნებს, კრება უფლებამოსილი იყო მიეღო გადაწყვეტილება ამ საკითხზე და, შესაბამისად, აქციონერის პრეტენზია უსაფუძვლოდ მიიჩნია. თუმცა ავსტრიის ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ არ გაიზიარა ეს პოზიცია და დასძინა, რომ „ამ კონკრეტულ შემთხვევაში საქმე გვაქვს არა საზოგადოების უბრალო მართვის აქტთან, არამედ საქმე ეხება აქციონერის ფუნდამენტური უფლებების შეცვლას საზოგადოებაში“.⁴⁵⁹ აქციათა გასხვისების შეზღუდვის დაწესება ლახავს აქციონერის იმ ძირითად (ქონებრივ) უფლებას, რომელიც მან საზოგადოების დაფუძნებისას მოიპოვა, ანუ ამ გადაწყვეტილებით აშკარად იზღუდებოდა აქციონერის ქონებრივი ინტერესი საწარმოში. ამიტომ საერთო კრება, ასეთ შემთხვევაში, უნდა დაფუძნებოდა საწარმოს აქცი-

⁴⁵⁸ იხ.: OGHZ 17.05.1967, Geschäftszahl 10b38/67.

⁴⁵⁹ OGHZ 17.05.1967, Geschäftszahl 10b38/67.

ათა ყველა მფლობელის ნებას. კვალიფიციური უმრავლესობა, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება, არ ნიშნავდა ყველა აქციონერის ნების გამოვლენას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ამიტომ თვალნათელია, რომ აქციონერს ესპობა აქციის უკან მდგარი ქონებრივი უფლების რეალიზაციის სრული შესაძლებლობა. გამომდინარე აქედან, საქმე ხელახალი განხილვისათვის დაბრუნებულ იქნა ქვედა ინსტანციის სასამართლოში.

მართალია, ავსტრიული კანონი „სააქციო საზოგადოების შესახებ“ იცნობს საზოგადოების მიერ აქციათა გამოსყიდვას,⁴⁶⁰ მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ამაზე მსჯელობა არ ყოფილა. ეს გამონეული იყო, ალბათ, იმ გარემოებით, რომ თავად მოსარჩელეს (კასატორს) არ დაუყენებია ასეთი მოთხოვნა სასამართლოში. თუმცა ჩვენთვის, ერთგვარად, მაინც გაუგებარია სასამართლოს არგუმენტაცია იმასთან დაკავშირებით, თითქოს საკითხი არა „საზოგადოების მართვის აქტს“,⁴⁶¹ არამედ აქციონერის ძირითად ქონებრივ უფლებებსა და მათ შეცვლას ესებოდა (და აქედან გამომდინარე, აქციის ყველა მფლობელის ნება იყო გადამწყვეტი). მიგვაჩნია, რომ ყველა აქტი საზოგადოების ქონებრივი მართვის სფეროსაკენ არის მიმართული. საზოგადოებას იმიტომ სჭირდება აქციის გასხვისებაზე საზოგადოების ნებართვის დანესება, რომ ეს სავალდებულო თანხმობა უფრო ეფექტური (ან არაეფექტური) იქნება საწარმოს მართვისათვის.⁴⁶² ამიტომ აპელირება იმაზე, რომ ამ შემთხვევაში აქციონერის ფუნდამენტური ქონებრივი უფლება ილახება საზოგადოებაში და სავალდებულოა ყველა იმ აქციონერის ნების გამოვლენა გადაწყვეტილების მიღებისას, რომლის აქციათაც შეეხება ეს გადაწყვეტილება, მიზანშეუწონლად გვეჩვენება. შესაბამისად, ამგვარი საფუძვლით კასაციის დაკმაყოფილება, ალბათ, მთლად სწორი არ უნდა ყოფილიყო.

⁴⁶⁰ როგორც აღინიშნა, კანონი მას „საკუთარი აქციების“ შექმენას უწოდებს და ამ პროცედურას გარკვეულ წინა პირობებს უქვემდებარებს. იხ.: §AktG §65 ff.

⁴⁶¹ ამ შემთხვევაში იგულისხმება საერთო კრების მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შინაარსი, ანუ თუ რისკენ არის მიმართული საწარმოს აქტი (მოქმედება) – საზოგადოების კორპორაციული მართვისაკენ თუ უბრალოდ აქციონერის ამა თუ იმ უფლების შეცვლისაკენ. როგორც სასამართლოს განმარტებიდან ჩანს, ეს აქტი არ არის ნმინდად კორპორაციული მართვის აქტი. ამ შემთხვევაში საზოგადოების წესდებაში ცვლილების შეტანა არა საწარმოს მართვას (მისი ვინრო გაგებით), არამედ შიდაორგანიზაციული სტრუქტურის შეცვლას ითვალისწინებდა.

⁴⁶² მაგალითად, აქციონერთა სტრუქტურის უფრო გამკაცრებული კონტროლი, უცხო კაპიტალის შემოდინების შეზღუდვა და ა.შ.

გ) აქციათა სავალდებულო გაყიდვის დაწესება, როგორც ქონებრივი ბერკეტის ბოროტად გამოყენება?!

➤ მოკლედ აქციათა სავალდებულო გაყიდვის თაობაზე

2005 წელს „მენარმეთა შესახებ“ კანონში შევიდა დამატება, რომელმაც გარკვეული გაუგებრობა და ვნებათაღელვა გამოიწვია საზოგადოების, მით უფრო იურისტების მხრიდან. საქმე ეხება აქციათა სავალდებულო გაყიდვის პრინციპის დაწესებას, რომლის შესახებაც გვინდა საკუთარი აზრი გამოვთქვათ.⁴⁶³

აქციათა გამოსყიდვას გამოსყიდვის საჯარო შეთავაზების გზით⁴⁶⁴ იცნობს ავსტრიული და გერმანული სააქციო სამართალი. გერმანულენოვან ქვეყნებში ეს ინსტიტუტი ინგლისიდან შემოვიდა, სადაც აქციათა სავალდებულო გაყიდვას არეგულირებდა ე.წ. „City Code on Takeovers and Mergers“ სწორედ ამ კოდექსის მაგალითზე თავდაპირველად გერმანიაში, 1995 წელს, შეიქმნა „კოდექსი“ სანარმოს კონტროლისა და მფლობელობის ქვეშ მოქცევის შესახებ,⁴⁶⁵ რომელსაც თავიდან არ ჰქონდა სავალდებულო, კანონის ძალა.⁴⁶⁶ თუმცა პრაქტიკამ დღის წესრიგში დააყენა საკითხი, რომ მას კანონის სახე მიეღო და 2002 წელს მიღებულ იქნა კანონი ფასიანი

⁴⁶³ ნაშრომის სადისერტაციო საბჭოსთვის გადაცემის მომენტისათვის ეს საკითხი ჯერ კიდევ ბოლომდე არ იყო გადაწყვეტილი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში. 2007 წლის 18 მაისს საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომელმაც არაკონსტიტუციურად ცნო აქციათა სავალდებულო მიყიდვის მომწესრიგებელი ნორმა. თუმცა 2007 წლის 11 ივლისს საქართველოს პარლამენტმა ისევ შეიტანა დამატება „მენარმეთა შესახებ“ კანონში 53^ე-ე მუხლის სახით და კვლავ დაადგინა აქციათა სავალდებულო მიყიდვის პრინციპი. არსებითად ამ საკანონმდებლო ცვლილებით არაფერი შეცვლილა. ამან გამოიწვია, ალბათ, ის ფაქტი, რომ ეს ნორმა ხელახლა გასაჩივრდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში. სამწუხაროდ, სასამართლოს ჯერ კიდევ არ გამოუტანია გადაწყვეტილება ამ საკითხთან დაკავშირებით. ამიტომ ამ ნაშრომის გამოქვეყნებისას მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ უცვლელად დაგვეტოვებინა მისი ის შინაარსი, რომელიც საკანონმდებლო დამატებამდე ჰქონდა. ამით, ვფიქრობთ, მომავალში უფრო კარგად აისახება ის რეალობა, რაც ამ საკითხთან დაკავშირებით საქართველოში დებატების დროს განვითარდა.

⁴⁶⁴ ე.წ. Tender offer.

⁴⁶⁵ ე.წ. Übernahmekodex.

⁴⁶⁶ იხ.: M. Schuster, Feindliche Übernahmen deutscher Aktiengesellschaften – Abwehrstrategien des Vorstandes der Zielgesellschaft, Verlag Tenea, Berlin, 2003, S. 32-33. აღსანიშნავია, რომ თითქმის ყველა საჯარო სს იყენებდა ამ კოდექსის ნორმებს. სწორედ ამან განაპირობა მისი კანონპროექტის სახით წარდგენის მიზანშეწონილობა.

ქალაქების შექმნის და სანარმოს კონტროლის ქვეშ მოქცევის შესახებ.⁴⁶⁷ ავსტრიის ფედერაციაში არ მოქმედებდა ნინამდებარე კოდექსის მაგვარი აქტი, თუმცა პრაქტიკულად საჯარო შეთავაზებებს სისტემატურად ჰქონდა ადგილი სანარმოთა (სს-თა) შორის, რამაც პრაქტიკულად განაპირობა 1998 წელს „სანარმოს კონტროლისა და მფლობელობის ქვეშ მოქცევის შესახებ“ ფედერალური კანონის⁴⁶⁸ მიღება. ეს კანონი განსაზღვრავს საჯარო შეთავაზებას და ადგენს მის ნებაყოფლობით⁴⁶⁹ და სავალდებულო⁴⁷⁰ ხასიათს, თუმცა გერმანული და ქართული კანონებისგან განსხვავებით, არ ადგენდა ზუსტ პროცენტულ მაჩვენებელს, რომლის საფუძველზეც „დაუფლებული“ საზოგადოების აქციონერი წარუდგენს ნებაყოფლობით ან სავალდებულო საჯარო შეთავაზებას უმცირესობაში მყოფ თანაპარტნიორს.⁴⁷¹ ავსტრიული კანონი განსაზღვრავს, რომ საჯარო შეთავაზებას მხოლოდ მაშინ ექნება ადგილი, როდესაც ერთი (ან კონცერნის შემთხვევაში რამდენიმე) სანარმოს სრული ბატონობისა და მართვა-განკარგვის ქვეშ მოქცევა მეორე სანარმომ⁴⁷². მოკლედ რომ ვთქვათ, აქციათა სავალდებულო გაყიდვის პრინციპის დანესება უფრო ბირჟების ფუნქციონირებისა და განვითარების მაჩვენებლის შედეგია⁴⁷³ (რასაც, სამწუხაროდ, საქართველოზე ვერ ვიტყვით⁴⁷⁴) და, რაც მთავარია, ამ შემთხვევაში მხედვე-

⁴⁶⁷ WpÜG.

⁴⁶⁸ öSbG.

⁴⁶⁹ öSbG 2. Teil (Freiwillige öffentliche Übernahmeangebot).

⁴⁷⁰ öSbG 3. Teil (Pflichtangebot).

⁴⁷¹ მაგალითად, გერმანიის „სს-ის შესახებ“ კანონის 327a პარაგრაფით 95%-ის მფლობელ აქციონერს, „ქემის“ გადახდის, ფულით დაკმაყოფილების (ე.წ. Barabfindung) გზით, პირდაპირ ეძლევა უმცირესობაში მყოფი აქციონერის საზოგადოებიდან გარიცხვის შესაძლებლობა. თუმცა 2008 წლის დიდი რეფორმის შედეგად ავსტრიის ფედერაციაში მიღებულ იქნა კანონი მცირე პარტნიორთა გარიცხვის თაობაზე, სადაც გასაადვილად დადგენილი მაჩვენებელი ხმის უფლების მქონე სანესდებო კაპიტალის 90%-ით განისაზღვრა.

⁴⁷² ასეთ საზოგადოებას „მიზნობრივ საზოგადოებას“ ეძახიან (ე.წ. Zielgesellschaft). ამას განსაზღვრავს კანონის 22-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცი (öSbG §22, Abs. 2).

⁴⁷³ მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ ასეთ ვითარებაში, შემთავაზებელი აქციისთვის, უმეტესწილად, საბაზრო ფასზე მაღალ ფასს სთავაზობს დაპატრონებული საზოგადოების აქციონერს.

⁴⁷⁴ ვფიქრობ, სწორედ ამის შესახებ არის მითითებული ერთ-ერთ სტატიაში, რომელშიც, ასევე, გამოთქმულია აზრი „ამ უფლების რეალიზებისას მცირე წილის მფლობელ აქციონერთა უფლებების შელახვის“ თაობაზე. იხ.: „ჯეპ-ლაის“ საქმიანობა – საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან პარამონიზაციის ეროვნული პროგრამის განხორციელ-

ლობაში მიიღება ის გარემოება, რომ დაპატრონებულ სანარმოს მხოლოდ მცირე აქციონერები რჩება, რომლებსაც, პრინციპში, მხოლოდ მინიმალური შესაძლებლობა აქვთ, ზემოქმედება მოახდინონ შემთავაზებელი პირის (მაქსიმალური უმრავლესობის) ნებაზე. ამიტომ, მიუხედავად იმისა, რომ ამ შემთხვევაში კანონი ადგენს მუშა-მოსამსახურეთა და მცირე აქციონერთა ინტერესების დაცვას და „თანაბარი მოპყრობის პრინციპს“,⁴⁷⁵ მაინც ამ უკანასკნელს უფრო ფორმალური ხასიათი აქვს, ვიდრე რეალური.⁴⁷⁶

➤ **სავალდებულო სატენდერო შეთავაზება საქართველოს კანონის მიხედვით**

საზოგადოების მიერ აქციათა გამოსყიდვის შესახებ ზემოთ გვექონდა საუბარი. ამას ითვალისწინებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53¹ მუხლი. ესეც, თავის მხრივ, აქციიდან გამომდინარე ერთ-ერთ ქონებრივ უფლებას უკავშირდება, რომელიც, როგორც ვახსენეთ, იმ შემთხვევაში გამოიყენება, როდესაც, ძირითადად, საზოგადოების მიერ გარკვეული, ამ აქციონერისათვის ყოვლად მიუღებელი და მისი ინტერესების შემლახველი გადანყვეტილება მიიღება, შესაბამისად, აქციონერს არ სურს საზოგადოებაში დარჩენა და ისმება საკითხი საზოგადოების მხრიდან მისი აქციის (აქციების) გამოსყიდვის თაობაზე.⁴⁷⁷ თუმცა 2005 წლის ზაფხულში „მენარმეთა შესახებ“ კანონში შევიდა დამატებები, რომლის მიხედვითაც, კანონმა შემოიღო ისეთი პრინციპები, როგორიც არის: სავალდებულო სატენდერო შეთავაზება (მუხ. 53²), აქციათა სავალდებულო მიყიდვა (მუხ. 53³). ჩვენი აზრით, ამგვარი პრინციპების დამკვიდრება საქართველოს კანონმდებლობაში, გარკვეული მოსაზრებების გამო, მიუღებელია.

ების არსებული მდგომარეობა, ყურნალი „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №3-4, 2006, გვ. 230.

⁴⁷⁵ იხ.: Peter Doralt, Die Unabhängigkeit des Vorstands nach österreichischem und deutschem Aktienrecht – Schein und Wirklichkeit, S. 39. ხელმისაწვდომია შემდეგ მის.: [http://www.wu-wien.ac.at/privatrecht/...](http://www.wu-wien.ac.at/privatrecht/)

⁴⁷⁶ ამ პრინციპს, ზოგადად, გერმანულენოვან ქვეყნებში სანარმოთა „მტრულ დაბატონებას“ ეძახიან. ამის შესახებ ვრცლად შეგიძლიათ იხ.: Schuster, Feindliche Übernahmen, S. 28-36.

⁴⁷⁷ ამასთან, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53¹ მუხლის პირველი პუნქტის პირველი წინადადება განსაზღვრავს, რომ საერთო კრების მიერ მიღებული გადანყვეტილება უნდა გულისხმობდეს აუცილებლად *წესდებაში* ისეთი ცვლილებების შეტანას, რომელიც არსებითად ღაზავს აქციონერის უფლებებს (ეს უფლებებიც, ჩვენი აზრით, მის ქონებრივ უფლებებს უკავშირდება საზოგადოებაში) და სხვა.

ჯერ ერთი, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53²-ე მუხლი ადგენს სავალდებულო სატენდერო შეთავაზებას და, პრინციპში, პირველად შემოაქვს აქციათა „სავალდებულო გაყიდვის“ პირობის დანესება. კერძოდ, 53²-ე მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით, თუკი ის აქციონერი ან გარკვეული შეთანხმების საფუძველზე („ხმათა შეკვრის“ საფუძველზე) მოქმედი აქციონერთა ჯგუფი შეიძენს განსაზღვრულ სააქციო საზოგადოებაში აქციათა 1/2-ზე მეტ ოდენობას, იგი ვალდებულია წამოაყენოს სატენდერო შეთავაზება ყველა დარჩენილი აქციის სამართლიან ფასად გამოსასყიდად. როგორც ვხედავთ, იმ შემთხვევაში, თუ ამგვარი აქციონერის ხელში აღმოჩნდება აქციათა 1/2-ზე მეტი, იგი ვალდებული ხდება დანარჩენ აქციონერებს წარუდგინოს სატენდერო შეთავაზება. სატენდერო შეთავაზება უნდა განხორციელდეს „ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად,⁴⁷⁸ თუმცა ამ ნორმის შინაარსიდან არ იკვეთება სატენდერო შეთავაზების სავალდებულო ხასიათი. სამაგიეროდ, ასეთ ვალდებულებას უკვე „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ადგენს 53²-ე მუხლის იმპერატიული დანაწესით. კანონს, ამ საკითხთან მიმართებით, შემოაქვს აგრეთვე ტერმინი „სამართლიანი ფასი“, ანუ აქციისათვის გადასახდელი შემოთავაზებული სამართლიანი ფასი, რომელიც დამოუკიდებელი აუდიტორის დასკვნით ან საბროკერო კომპანიის მიერ დგინდება. ალბათ, ივარაუდება, რომ სამართლიანი ფასი თავის თავში მოიცავს აქციის საბაზრო ფასს, მაგრამ უმრავლეს შემთხვევაში და, საქართველოს სანარმოთა რეალობიდან გამომდინარე, ეს ფასი უდავოდ დაბალი იქნება. კანონი, გარკვეულწილად, აწესებს კიდევ სამართლიანი ფასის განსაზღვრის მინიმალურ ზღვარს, ანუ სამართლიანი ფასი არ უნდა იყოს ნაკლები იმ ყველაზე მაღალ ფასზე, რომელიც გამოსყიდვის განმახორციელებელმა აქციონერმა ბოლო 12 თვის განმავლობაში გადაიხადა ამ საზოგადოების აქციაში (მუხ. 53², მე-2 პუნქტი). მართალია, ამ შემთხვევაში საკითხი ეხება გარკვეული აქციონერის ან აქციონერთა ჯგუფის მიერ საკონტროლო პაკეტის შეძენას საზოგადოებაში, რაც, თავის მხრივ, გარკვეული ბერკეტების ხელში ჩაგდებას გულისხმობს (მაგალითად, თუ საზოგადოების წესდებით სხვა რამ არ არის დანესებული, საკონტროლო პაკეტის ხმის უფლების მქონე აქციონერს (აქციონერებს) შეუძლია მისთვის სასურველი გადაწყვეტილება მიიღოს), მაგრამ ეს ბერკეტი უშუალოდ უკავშირდება საზოგადოების მართვის სფეროს, ანუ ამ შემთხვევაში საკონტროლო პაკეტის მქონე აქციონერი, ისევე როგორც უმცირესობაში დარჩენილი აქციონერი მონაწილეობს სანარ-

⁴⁷⁸ „ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 15.

მოს მართვაში და მისი ძირითადი პოლიტიკის განსაზღვრაში. მართალია, საერთო კრებებზე, შესაძლოა, უმცირესობაში მყოფი აქციონერის პოზიცია ვერ გავიძღეს იმდენად, რამდენადაც მას ხმის უფლების რაოდენობა ვერ მისცემს ამის საშუალებას, მაგრამ მხოლოდ ამ ნიშნით მისთვის აქციაზე საკუთრების უფლების „ჩამორთმევა“ მიუღებელი უნდა იყოს. ამასთან ერთად ერთ დეტალზეც გავამახვილებდით ყურადღებას, კერძოდ, კანონის წინამდებარე ნორმა (მუხ. 53²) არ ანესრიგებს იმ შემთხვევას, როდესაც მყიდველი (საბუნდრო შემთავაზებელი) და გამყიდველი (უმცირესობაში მყოფი აქციონერი) აქციის გამოსასყიდ სამართლიან ფასზე ვერ შეთანხმდებიან. არადა ეს ძალზე პრინციპული მომენტია. კანონი, ერთი მხრივ, ადგენს იმას, რომ საკონტროლო პაკეტის მქონე პირმა იყიდოს აქციები სამართლიან ფასად (სააუდიტო ან საბროკერო კომპანიის მიერ განსაზღვრული დადგენილი ფასით), მაგრამ, მეორე მხრივ, იმ შემთხვევაში, თუკი ასეთ სამართლიან ფასზე კონსენსუსი ვერ მიიღწევა, კანონი ამ ურთიერთობის მონესრიგებაზე არაფერს ამბობს. ალბათ, ასეთ შემთხვევაში უნდა გამოვიყენოთ კანონის ანალოგია და გამყიდველს აუცილებლად მივცეთ სასამართლოში გადანყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობა.⁴⁷⁹ ამასთან საინტერესოა ისიც, რომ კანონი არაფერს ამბობს იმაზე, თუ კონსენსუსის მიუღწევლობის დროს, როგორ უნდა გაფორმდეს, ან ვინ უნდა მიიღოს ის გადანყვეტილება (ფასის შეთავაზების ან შეთავაზებაზე უარის შესახებ), რომელიც შემდგომში რაიმე ფორმით დაექვემდებარება გასაჩივრებას.

➤ **სავალდებულო მიყიდვა** ⁴⁸⁰

მეორე პრინციპი, რომელსაც ასევე გვიდგენს კანონი, არის 53³-ე მუხლის მოცემულობა. კერძოდ, იმ შემთხვევაში, როდესაც აქციების შეძენის შედეგად აქციონერის საკუთრებაში აღმოჩნდება სააქციო საზოგადოების ხმის უფლების მქონე აქციათა 95%-ზე მეტი, მაშინ ამ აქციონერს უფლება ეძლევა, გამოისყიდოს სხვა აქციონერთა აქციები ამ კანონის 53²-ე მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ სამართლიან ფასად, ხოლო დანარჩენ აქციონერებს ერთადერთი შესაძლებლობა რჩებათ: მიიღონ აქციათა სანაცვლოდ „სამართლიანი ფასი“. კანონის ეს დანაწესიც, ჩვენი აზრით, ლახავს უმცირესობაში მყოფი აქციონერის ინტერესებს. უპირველეს ყოვ-

⁴⁷⁹ მაგალითად, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53¹-ე მუხლის მე-6 პუნქტის მიხედვით.

⁴⁸⁰ ამასთან დაკავშირებით იხ.: „მენარმეთა შესახებ“ კანონი 2005 წლის 24 ივნისის მდგომარეობით.

ლისა, ილახება მისი კონსტიტუციური უფლება, რომელიც საჯარო-სამართლებრივ ხასიათს ატარებს და გარანტირებულია ქვეყნის ძირითადი კანონით.⁴⁸¹ მართალია, ამ შემთხვევაში კანონი იმპერატიულად არ ადგენს, რომ 95%-ზე მეტი ხმის უფლების მქონე აქციონერმა აუცილებლად გამოიხადოს დანარჩენი აქციები („უფლება აქვს, გამოიხადოს სხვა აქციონერთა აქციები“, მუხ. 53³, პირველი პუნქტის პირველი წინადადება), მაგრამ ბუნებაში, ალბათ, არ იქნება შემთხვევა, როდესაც ასეთი აქციონერი ამ უფლებას არ გამოიყენებს. მნიშვნელოვანია ასევე ის ფაქტი, რომ საკუთრების უფლების შეზღუდვას ითვალისწინებს საქართველოს კონსტიტუცია (21-ე მუხლის მე-2 პუნქტი), მაგრამ ესეც იმ შემთხვევაში, თუ ეს საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის არის აუცილებელი. ისმის კითხვა: მოიცავს თუ არა აქციის სავალდებულო გაყიდვის დანესება იმ საზოგადოებრივ აუცილებლობას, რომელსაც კონსტიტუცია ითვალისწინებს? რა თქმა უნდა, არა. კონკრეტულ კორპორაციაში შიდა აუცილებლობა (ასეთის დაშვების შემთხვევაშიც კი) არანაირად არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ აუცილებლობას, საზოგადოებრივ საჭიროებას.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ კანონის ამ ნორმათა დანაწესით ეს უფლება უკვე ბევრმა აქციონერმა გამოიყენა მრავალ საწარმოში. მაგალითად, შპს „ჩემექსიმ ინტერნეიშენალი“ გახდა სს „კასპიცემენტის“ 95%-ზე მეტი აქციების (ხმის უფლების მქონე) მფლობელი (მესაკუთრე). შესაბამისად, მისგან 2006 წლის 30 აპრილს სს „კასპიცემენტის“ მუშა-მოსამსახურეებმა (მათ აღნიშნულ საწარმოში აქციათა მცირე რაოდენობა ეკუთვნოდათ) მიიღეს წერილი, რომლის მიხედვითაც, შემოთავაზებული იყო აქციათა გამოსყიდვა გარკვეულ ფასად.⁴⁸² ამის საფუძველი, რა თქმა უნდა, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53³-ე მუხლი იქნებოდა, რომელიც სს „კასპიცემენტის“ აქციონერთა სასარგებლოდ გახსნილ სპეციალურ ანგარიშზე განთავსებულ აქციათა გამოსყიდვისათვის საჭირო თანხას ადგენდა. მოკლედ რომ ვთქვათ, ასეთ შემთხვევაში აქციის სავალდებულო მიყიდვის პრინციპის დანესება გაუმართლებელია. ამას ისიც ემატება, რომ საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს მუშა-მოსამსახურეთა აქციებს და მათი დაცვის გარანტიებს. არადა, საქართველოს უმრავლეს საწარმოებში სწორედ მუშა-მოსამსახურეები არიან მცირე აქციონერები.⁴⁸³ უმეტეს შემთხვევა-

⁴⁸¹ საქართველოს კონსტიტუცია, 21-ე მუხლი: საკუთრების უფლება.

⁴⁸² ეს ფასი თითო აქციისათვის 26 თერთს შეადგენდა.

⁴⁸³ საწარმოთა პრივატიზაციის შედეგად მუშა-მოსამსახურეებზე აქციათა გარკვეული (თუმცა, უმეტესწილად, ძალიან მცირე) რაოდენობა გადავიდა.

ში კი სწორედ ისინი ეწინააღმდეგებიან ხოლმე საწარმოთა წილების (აქციების) ამა თუ იმ პირებზე გასხვისებას. ერთი შეხედვით, საინვესტიციო კლიმატისათვის გაცილებით მომგებიანია ისეთ საზოგადოებასთან ურთიერთობა, რომელსაც ერთი აქციონერი ჰყავს და ინვესტორს საუბარიც მხოლოდ მასთან უხდება. ამიტომ იმ „პრობლემათა“ თავიდან აცილება, რასაც, მაგალითად, მუშა-მოსამსახურეთა მხრიდან საწარმოს ცხოვრებასთან დაკავშირებული საკითხების თაობაზე სასამართლოში დავების წარმართვა ჰქვია, გაცილებით ხელსაყრელია კანონის დღევანდელი დანაწესით. იმ შემთხვევაში, თუკი აქციონერი თანახმა არ იქნება გაყიდოს თავისი აქცია დამოუკიდებელი ექსპერტის ან საბროკერო კომპანიის მიერ დადგენილ ფასად, მაშინ მას შეუძლია მიმართოს სასამართლოს, ისიც მხოლოდ აქციათა განსხვავებული ფასის დადგენის მოთხოვნით. ასე რომ, სასამართლოში იგი აქციათა 95%-ის მფლობელი აქციონერის წინააღმდეგ თავს ვერაფრით დაიცავს და საკუთრებას ვერ „გადაარჩენს“.

§ 7. მოკლედ აქციათა გამოშვებისა და განთავსების შესახებ

საყოველთაოდ მიღებულია აქციათა პირველადი და მეორადი ბაზრის გამოყოფა. პირველადი ბაზარი ეს არის აქციათა გაყიდვა მათ პირველ მფლობელებზე. იგი მოიცავს აქციების ახალი გამოშვებისა და მათი პირველადი განთავსების სტადიას. რაც შეეხება აქციათა მეორად ბაზარს, იგი დროის უფრო ხანგრძლივ მონაკვეთს მოიცავს და მასში, ძირითადად, დაფიქსირებულია აქციათა მიმოქცევა (ყიდვა-გაყიდვა).

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ აქციათა გამოშვების უფლება მხოლოდ სააქციო საზოგადოებას აქვს. მაგრამ, სანამ ეს უკანასკნელი აქციებს განთავსებს, იგი უცილობლად უნდა დარეგისტრირდეს სათანადო ორგანოში.

გაბატონებული შეხედულების თანახმად, აქციათა ემისიის პროცედურა შემდეგ ძირითად ეტაპებს მოიცავს:

- ა) ემიტენტის მიერ გადანყვეტილების მიღება, აქციათა გამოშვების შესახებ;
- ბ) საემისიო ფასიანი ქაღალდების გამოშვების რეგისტრაცია;
- დ) აქციათა სერტიფიკატების დამზადებას (იმისათვის, რომ დაცული იყოს გამოშვების დოკუმენტური ფორმა);
- ე) აქციათა განთავსებას;
- ვ) საბოლოო ეტაპი კი არის აქციათა გამოშვების დასრულების შესახებ ანგარიშის რეგისტრაცია.

ემისიის ეს ისედაც რთული პროცესი გაცილებით რთულდება, როდესაც იგი საჯარო ხასიათს იღებს, ანუ მასში საზოგადოების ფართო ნაწილია ჩართული.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ემიტენტმა უნდა დაარეგისტრიროს და გამოუშვას თვით საემისიო პროსპექტი, რომელიც უნდა მოიცავდეს სრულყოფილ მონაცემებს ემიტენტის, მისი ფინანსური მდგომარეობისა და თავად ემისიის შესახებ. აქციათა ემისია (გამოშვება) – ეს ისეთი მოვლენაა, რომელიც შეიძლება, მრავალი ადამიანის ინტერესთა სფეროს შეეხოს. ამიტომაც აუცილებელია ყველა საჭირო დოკუმენტის შევსება და წარდგენა შესაბამის ორგანოში. ეს მიზნად ისახავს იმას, რომ საზოგადოებას შესაძლებლობა ჰქონდეს, გაეცნოს ემიტენტს და გამოირიცხოს ამ უკანასკნელის მხრიდან გარკვეული სახის ბოროტგანზრახვა, რაც მსოფლიო ბირჟათა პრაქტიკაში არცთუ იშვიათი მოვლენაა. სამენარმეო სამართალი იცნობს ასევე არაკეთილსინდისიერი ემისიის ცნებას, რომელშიც მოიაზრება საემისიო პროცედურის დარღვევის მოქმედებები. ასეთმა ქმედებამ შეიძლება გამოიწვიოს ემისიის შეჩერება და მისი ბათილად გამოცხადება. ამ შემთხვევაში აქციები უბრუნდება ემიტენტს, ხოლო ის საშუალებები, რომლითაც ემისია განხორციელდა – მათ ადრინდელ მფლობელებს.

აქციათა განთავსება დაიშვება მხოლოდ მათი ემისიის რეგისტრაციის შემდეგ. განთავსებული აქციების რაოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს სადამფუძნებლო დოკუმენტებსა და მათი გაცემის პროსპექტებში მითითებულ რაოდენობას. ემიტენტმა შესაძლოა, განათავსოს აქციების უფრო მცირე რიცხვი, ვიდრე ეს მითითებულია საემისიო პროსპექტში, მაგრამ იგი არ უნდა აღემატებოდეს მას. უნდა აღინიშნოს, რომ აქციათა მთლიანი განთავსების დასრულებამდე არ შეიძლება დაიწყოს ე.წ. „ახალი გამოშვების“ აქციათა განთავსება (მსოფლიო პრაქტიკაში აქციათა პირველად ემისიას საზოგადოება ახორციელებს საკრედიტო- (საინვესტიციო) საბანკო მომსახურების ან საბროკერო-სადილერო ფირმების მეშვეობით).

საინვესტიციო კომპანიას, ემიტენტთან შეთანხმების საფუძველზე, უფლება აქვს, ერთგვარად გამოვიდეს აქციათა გამოშვების ორგანიზატორად და გარანტად. ეს, ძირითადად, ორი სხვადასხვა გზით ხორციელდება: პირველი – საინვესტიციო კომპანია იღებს გადაწყვეტილებას გამოშვებული აქციების დადგენილ ფიქსირებულ ფასში მთლიანად შესყიდვის ვალდებულების შესახებ. მისი უმთავრესი მიზანია აქციათა შემდგომი გასხვისება-გაყიდვა ინვესტორებზე. მეორე – ამ დროს საინვესტიციო კომპანია (ან შესაბამისი სადილერო ფირმა) მონაწილეობს საემისიო პროცესში, მაგრამ აქციათა საკუთარი სახსრებით შესყიდვის არანაირ ვალდებულებას

არ კისრულობს. ამ შემთხვევაში იგი მხოლოდ სთავაზობს ემიტენტს, რომ მისი დახმარებით შესაძლებელი გახდება ახალი ინვესტორების გამონახვა და აქციათა გასაღება. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ საინვესტიციო კომპანიებმა, ფონდებმა ან საინვესტიციო შუამავლებმა, მათ და ემიტენტს შორის განხორციელებული შეთანხმების საფუძველზე, შეიძლება, ჩამოაყალიბონ დროებითი გაერთიანებები (კონსორციუმები ან სინდიკატები), რათა ერთობლივად გაუკეთონ ორგანიზება ერთი ემიტენტის აქციების განთავსებას.

დასკვნითი თეზისები

ამრიგად, წინამდებარე ნაშრომში საუბარი გვექონდა სს-ში ქონებრივ ურთიერთობებზე, ამიტომ, თემიდან გამომდინარე, შესაძლებელია, გარკვეული თეზისები ჩამოყალიბდეს, რომელთა ნარმოჩენაც ნაშრომის თითოეულ ნაწილთან მიმართებით უფრო მიზანშეწონილად მეჩვენება.

ა) პირველ ნაწილთან მიმართებით

1. უნდა ითქვას, რომ სააქციო კაპიტალიზმის ჩამოყალიბების თვალსაზრისით, საქართველო და ავსტრია, პრინციპში, ერთნაირ ისტორიულ კანონზომიერებას ექვემდებარებიან. საქართველოში, ისევე როგორც ავსტრიაში, სს-ების შექმნის ძირითადი მოტივი საზოგადოებრივი საჭიროებით იყო განპირობებული, ამიტომაც არის, რომ ორივე ქვეყანაში სს-ისადმი სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებული ყურადღება იქნა გამოჩენილი. გამომდინარე აქედან, საქართველოშიც და ავსტრიაშიც სს-ის დასაფუძნებლად სავალდებულო სახელმწიფო ნებართვის სისტემა (კონცესიის სისტემა) გამოიყენებოდა. ამას ნათელყოფენ ის სამართლებრივი დოკუმენტები (წესდებები), რომლებიც იმდროინდელ საქართველოში მოქმედებდნენ. მოქმედების თვალსაზრისით, იმდროინდელ წესდებებს (სხვაგვარად მას პრივილეგიებიც შეიძლება დავარქვათ) კანონის მნიშვნელობა ჰქონდა.

2. ორივე ქვეყანაში სს-ის შექმნის საფუძველი პირთა ქონების გაერთიანების ტენდენცია იყო. ამასთან, სს-ის შემქმნელებად საქართველოში, ისევე როგორც ავსტრიაში, საიმპერატორო (სახელისუფლებო) კართან დაახლოებული პირები გამოდიოდნენ. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ავსტრიაში სს-თა ჩამოყალიბების ტენდენცია უკვე მე-18 საუკუნის პირველი ნახევრიდან იწყება, მაშინ, როდესაც საქართველოში მე-19 საუკუნის დასასრულამდე სს-ები, პრინციპში,

არც არსებობდა. სს-ში ქონებრივი ურთიერთობის, ქონების გაერთიანების შედეგად წარმოშობილი სს-ების ევოლუციაც, ძირითადად, ორივე ქვეყანაში რკინიგზათა მშენებლობებს ემთხვევა, და მიუხედავად იმისა, რომ თითქმის შეუძლებელია იმ პერიოდის ზუსტი დადგენა, როდესაც საქართველოში პირველი სს შეიქმნა, უნდა ვივარაუდოთ, რომ იგი ფოთი-თბილისის რკინიგზის მშენებლობის დროის მონაკვეთს ემთხვევა.

3. შეიძლება ითქვას, რომ ავსტრიისაგან განსხვავებით, საქართველო, სააქციოსამართლებრივი ურთიერთობის საკანონმდებლო დონეზე მონესრიგების თვალსაზრისით, უფრო ჩამორჩენილი ქვეყანაა. იმდროინდელ საქართველოში არ არსებობდა ნაციონალური საკანონმდებლო აქტი, რომელიც ამგვარ ურთიერთობებს მოაწესრიგებდა, მაშინ, როდესაც ავსტრიაში სისტემატურად მიდიოდა დებატები სააქციო სამართალში ერთიანი ნაციონალური საკანონმდებლო აქტის მიღების შესახებ, მაგრამ, სამწუხაროდ, გარკვეული პოლიტიკური მოტივების გამო, საბოლოოდ ეს შეუძლებელი გახდა. თუმცა კვლევამ ასევე გვიჩვენა, რომ საქართველო, სს-ის ქონებრივი ურთიერთობის მონესრიგების თვალსაზრისით, არცთუ ისე ჩამორჩენილი ქვეყანაა. ძველი ქართული სააქციო სამართლის მიხედვით, არის მცდელობა, ყველა ის ქონებრივი საკითხი მონესრიგდეს, რომელიც ასევე აქტუალური იყო ძველი ავსტრიული სამართლისათვის.

4. ეკონომიკური ქონებრივი თვალსაზრისით, საინტერესოა ის ფაქტი, რომ იმდროინდელ ქართულ წარმოებას საქმიანი ურთიერთობა ჰქონდა ავსტრიელებთან. ბათუმში არსებული ხის ყუთების დამამზადებელი საწარმოები (სს) ამის ნათელი მაგალითია.

ბ) მეორე ნაწილთან მიმართებით

1. სააქციო საზოგადოება შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს ან დაფუძნების, ან გარდაქმნის მეშვეობით.⁴⁸⁴ ამ თვალსაზრისით გერმანულენოვანი ტერმინები გარკვეულ სირთულეებს ბადებს: Errichtung, Gründung – ქართულად ისინი შეიძლება ითარგმნოს დაფუძნებად ან დაარსებად. ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით მათ შორის განსხვავება არ იქნება. თუმცა სამართლებრივად დაარსებაში, შესაძლებელია, უფრო სს-ის პირველადი შექმნა ვიგულის-

⁴⁸⁴ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოში, ძირითადად, ადგილი ჰქონდა საწარმოთა სს-ის ფორმით ჩამოყალიბებას გარდაქმნის მეშვეობით, რაც სხვადასხვა, წინამდებარე ნაშრომში განხილული გარემოებებით, აიხსნება.

ხმით, ხოლო დაფუძნებაში მისი ჩამოყალიბება რეორგანიზაციის გზითაც.

2. დაფუძნებისას უნდა განვასხვაოთ სს-ის ჩვეულებრივი და კვალიფიციური დაფუძნება. საწარმოს შექმნის პირველი სახეობა მეორისაგან იმით განსხვავდება, რომ იგი არ შეიცავს განსაკუთრებულ (გარკვეული სახის) შეთანხმებებს, რომლებიც წესდებაში აისახება. ეს შეთანხმებები, ძირითადად, პარტნიორებს შორის იდება და ქონებრივ ურთიერთობებს აწესრიგებს. ამასთან, ჩვეულებრივი დაფუძნების დროს, ძირითადად, მხოლოდ ფულადი შესატანების განხორციელებასთან გვაქვს საქმე.

3. კვლევამ გვიჩვენა, რომ სს-ის, როგორც ქონებრივი წარმონაქმნის იურიდიულ რეგისტრაციამდე ორი ძირითადი ეტაპი შეიძლება წარმოჩინდეს: პირველის დროს მხედველობაში მიიღება საზოგადოების წინარე სახელშეკრულებო მდგომარეობა (იგივე „წინარე სადამფუძნებლო საზოგადოება“), რომელიც ვალდებულებითსამართლებრივთან ერთად კორპორაციულსამართლებრივ კატეგორიას (გარიგებას) წარმოადგენს და, მეორე, ეს არის „წინარე საზოგადოება“ (მომავალი სს). ეს უკანასკნელი, საწარმოს ამ ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის რეგისტრაციის სავალდებულო ატრიბუტია (აუცილებელი მდგომარეობაა), ხოლო პირველი (როდესაც საზოგადოების ჩამოყალიბებაში ორი ან მეტი პირი მონაწილეობს) დისპოზიციური (თუმცა პრაქტიკიდან გამომდინარე ძალიან ხშირი).

4. კვლევიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სს-ის შესაქმნელად გათვალისწინებულ ქმედებათა განხორციელება მიმართულია მხოლოდ ერთიანი, ქონებრივ-საკორპორაციო მიზნისაკენ. ამიტომ საზოგადოების ძირითად მიზანს არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება. ასეთი შეიძლება იყოს მხოლოდ ქონებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე მიზანი – მოგების მიღება. სწორედ სოლიდარულ, საერთო ინტერესში საზოგადოების ქონებრივი ინტერესი უნდა ვივარაუდოთ. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ქონებრივად მონაწილე პარტნიორთა ინტერესთა სოლიდარობა საზოგადოების ქონებრივი ინტერესის სფეროსაკენ არის მიმართული. ეს სოლიდარული ინტერესი კი განსაკუთრებით ვლინდება წინარე საზოგადოების დროს.

5. „აქციათა მიღებით“ სს დაარსებულია, მაგრამ არა რეგისტრირებული. აქედან გამომდინარე, წარმოიქმნება წინარე საზოგადოება, რომელსაც ფაქტობრივ-სამართლებრივი მდგომარეობა, ფაქტობრივი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი წარმონაქმნი ვუნოდეთ. მისი ბუნების შესახებ არც „სს-ის შესახებ“ ავსტრიული კანონი და არც ნაციონალური კანონმდებლობა არაფერს ამბობს.

თუმცა საქართველოს რეალობაში არის მცდელობა, ეს საკითხი, გარკვეულწილად, საკანონმდებლო დონეზეც მონესრიგდეს.

6. განსხვავება „წინარე სახელშეკრულებო საზოგადოებას“ და „წინარე საზოგადოებას“ შორის, ძირითადად, ისაა, რომ წინარე საზოგადოება ქონებრივ-ორგანიზაციულ ხასიათს ატარებს და, ფაქტობრივად, საკუთარი სახელით გამოდის ურთიერთობებში, განსხვავებით პირველისაგან. ამიტომ წინარე ხელშეკრულების დროს განხორციელებული მოქმედებები, თავისთავად, სს-ის სახელით დადებულად არ ჩაითვლება, მაშინ, როდესაც „წინარე საზოგადოების“ პერიოდის გარიგებათა შედეგები ავტომატურად გადადის რეგისტრირებულ სს-ზე.

7. ნაშრომის კვლევამ ასევე გვიჩვენა, რომ „წინარე საზოგადოება“ არ არის სპს-ის იდენტური წარმონაქმნი, ამიტომ მისი გაიგივება სპს-სთან, როგორც ამას, პრინციპში, „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ახდენს, მიზანშეუწონელი უნდა იყოს. ფაქტობრივად, „წინარე საზოგადოებისათვის“ დამახასიათებელია ყველა ის ნიშანი, რომელიც რეგისტრირებულ სს-ს აქვს, რა თქმა უნდა, იმის გამოკლებით, რომ ეს უკანასკნელი მოკლებულია სახელმწიფო ლეგიტიმაციას, ანუ ოფიციალურად არ არის რეგისტრირებული სამენარმეო რეესტრში. „წინარე საზოგადოებას“ უნდა გააჩნდეს ქონება და იგი უნდა იყოს ამ ქონების მესაკუთრე. შესაბამისად, შესაძლებელი უნდა იყოს მესაკუთრედ მისი რეგისტრაცია საჯარო რეესტრშიც. იმ შემთხვევაში, თუკი საზოგადოება არ დარეგისტრირდება სამენარმეო რეესტრში, შესაძლებელი უნდა იყოს კრედიტორთა მოთხოვნის დაკმაყოფილება ჯერ „წინარე საზოგადოების“ ქონებიდან, ხოლო შემდეგ პასუხისმგებლობა განანილდება დამფუძნებლებზე პერსონალურად, მთელი თავიანთი ქონებით.

8. ავსტრიის კანონმდებლობის მიხედვით, სს-ის დაფუძნების მსვლელობას უფრო დიდი ყურადღება ეთმობა, ვიდრე ეს „მენარმეთა შესახებ“ კანონით არის გათვალისწინებული. მხედველობაში მიიღება, ძირითადად, ქონებასთან დაკავშირებული საკითხები. ამიტომ ავსტრიული კანონმდებლობა ავალდებულებს საზოგადოების დამფუძნებლებს რეგისტრაციამდელ ეტაპზე მოხდეს დაფუძნების მსვლელობის ძირეული შესწავლა და ანგარიშის წარდგენა ნერილობითი ფორმით. ამიტომ, ჩემი აზრით, ქართული კანონის ის რეფორმა, რომელზედაც ნაშრომშია საუბარი, უდავოდ პროგრესულ ელემენტებს მოიცავს. მხედველობაში მიიღება ის „სამომავლო ნორმა“, რომელიც ანგარიშის წარდგენას შეეხება. ანგარიში კი, ძირითადად, ქონებრივ საკითხებს უნდა შეიცავდეს. ამასთანავე, აუცილებლად მიგვაჩნია სარეგისტრაციო ვადის გაზრდაც.

9. ვფიქრობთ, რომ „წინარე საზოგადოებას“ აქვს აქტიური და პასიური საპროცესო უნარიანობა. ამიტომ, შესაძლებელია, იგი დამოუკიდებლად წარდგეს მოსარჩელედ ან მოპასუხედ სასამართლოში.

10. მნიშვნელოვნად გვეჩვენება ასევე ის ფაქტი, რომ „წინარე საზოგადოება“ უნდა განვიხილოთ მენარმის ხარისხის მატარებელ სუბიექტად მაშინ, როდესაც იგი სამენარმეო საქმიანობას განახორციელებს. ამ საკითხთან დაკავშირებით ნაშრომში აგრეთვე მიმოვიხილეთ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილება.

გ) მესამე ნაწილთან მიმართებით

1. ფულადი თუ არაფულადი საშუალებების მოზიდვა სს-ის შექმნის განმაპირობებელი ელემენტია. მისი არსებობის გარეშე წარმოუდგენელია იმ ქონებრივ-პოლიტიკური მიზნის მიღწევა, რომელსაც სს მისდევს. ამ მხრივ, საზოგადოებას მისმა დამფუძნებლებმა უნდა შეუქმნან ქონებრივი პირობები, რომლებიც კანონის მოთხოვნებს შეესაბამება. სანესდებო კაპიტალის შექმნა სს-ის ქონებრივ-პოლიტიკური მიზნის მიღწევის მნიშვნელოვანი საწინააღმდეგარია. ამიტომ საზოგადოების დამფუძნებელი აქციონერების ძირითადი ვალდებულებაა, საზოგადოებასთან ქონებრივ ურთიერთობებში მათ ისეთი ქონება (ძირითადი კაპიტალი) შეუქმნან საწარმოს, რომელიც პასუხისმგებლობის განსაზღვრის ძირითადი გარანტია იქნება. ამ მხრივ ეს უკანასკნელი სანესდებო კაპიტალის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფუნქციად წარმოჩინდა, თუმცა ნაშრომმა დაგვანახა, რომ სანესდებო კაპიტალს, ამასთან ერთად, კიდევ სხვა ფუნქციაც აქვს, რისი უგულებელყოფა არაფრით შეიძლება. ნაციონალურ კანონმდებლობაში განხორციელებული ახალი ცვლილებები სანესდებო კაპიტალის საკითხებთან მიმართებით კი, გარკვეულწილად, უარყოფითად არის შესაფასებელი. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ავსტრიული კანონმდებლობა განსაკუთრებული ყურადღებით ეკიდება სს-ის სარეზერვო ფონდის შექმნის ვალდებულებას. მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ კანონშიც გვხვდება „მინიშნება“ სარეზერვო ფონდის შესახებ, მაინც უფრო მიზანშეწონილად გვეჩვენება, წარმართოს დისკუსია, რათა ნაციონალურმა კანონმდებლობამ კონკრეტულად გაითვალისწინოს სარეზერვო ფონდთან დაკავშირებული საკითხები: სარეზერვო ფონდის ცნება, სტრუქტურა, შექმნის წესი და ა.შ.

2. ნაშრომში განვიხილეთ ასევე აქციონერთა ქონებრივი პასუხისმგებლობის საკითხები. კვლევამ გვიჩვენა, რომ გარდა განხორციელებული შენატანებისა, აქციონერს (აქციონერებს) შესაძლებე-

ლია დაეკისროს ქონებრივი პასუხისმგებლობა. ამ პასუხისმგებლობას, ძირითადად, განაპირობებს სს-ის იმ ქონებრივ-პოლიტიკური ინტერესის არასწორად წარმართვა, რისკენაც ზოგადად უნდა იყოს მიმართული საზოგადოების მიზანი. ამ შემთხვევაში სს-ის ქონებრივ-პოლიტიკური ინტერესი არა პირადი, კერძო, არამედ უფრო საერთო-საკორპორაციო ინტერესს უნდა შეესაბამებოდეს. ეს კი, უმეტესწილად, პარტნიორთა კეთილსინდისიერებაზე არის დამოკიდებული. ამიტომ აქციონერმა (უმრავლესობაში მყოფმა აქციონერებმა ან უმცირესობამ ხმათა „შეკერის“ საფუძველზე) არ უნდა იმოქმედოს იმგვარად, რომ მან მხოლოდ საკუთარი ქონებრივი ინტერესი გაითვალისწინოს, ამით კი საზოგადოებას ზიანი მიაყენოს. მიუხედავად იმისა, რომ ჯანსაღი ეკონომიკური ურთიერთობები, პრინციპში, კონკრეტულ კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილეთა პირად ინტერესზეა აგებული, მაინც, საზოგადოებაში სს-ის განსაკუთრებული სტატუსიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია გონივრული ანგარიში გაენიოს საწარმოს სხვა თანაპარტნიორების ინტერესს. თუმცა, როგორც პროფესორი რალფ კნიპერი დასძენს, ეს არ უნდა გახდეს „უმრავლესობაში მყოფი პარტნიორების ბატონობისა და დამოუკიდებელი ხელმძღვანელობის უკანონოდ“ გამოცხადების საწინდარი.⁴⁸⁵ ამიტომ ქონებრივ ურთიერთობებში სს-ის ქონებრივ-პოლიტიკური ინტერესი გულისხმობს საზოგადოების ისეთი რენტაბელური საქმიანობის და მისი შემდგომი განვითარების შექმნას, რომელიც მხოლოდ საზოგადოების ერთიანი ობიექტური ინტერესით იქნება განპირობებული.

3. საქართველოს კანონმდებლობა, ისევე როგორც ავსტრიული, ითვალისწინებს საწესდებო კაპიტალის შექმნას როგორც ფულადი, ისე არაფულადი საშუალებებით. ავსტრიული სამართალი არაფულად შესატანებს სანივთო შესატანებს ეძახის. ამასთანავე, ავსტრიული კანონმდებლობის მიხედვით, ცალკე რეგულირდება „საზოგადოების მხრიდან ქონებრივი სიკეთის მიღების“ საკითხი (Sachübernahme) და მას, ქართული სამენარმეო სამართლისაგან განსხვავებით, საკორპორაციოსამართლებრივი მნიშვნელობა ენიჭება.

4. ნაშრომში, სანივთო შესატანებთან მიმართებით, მიმოხილულ იქნა ასევე ვალდებულებითსამართლებრივი მოთხოვნის უფლების, როგორც ქონებრივი შესატანის საკითხი. თემაში მოყვანილმა მსჯელობამ გვიჩვენა, რომ „მენარმეთა შესახებ“ კანონიდან გამომდინარე, საქართველოში შესაძლებელია საწესდებო კაპი-

⁴⁸⁵ საწარმოს და თანაპარტნიორთათვის ანგარიშის განწევა ხომ, ძირითადად, უმრავლესობაში მყოფი აქციონერების საზრუნავია?!

ტალში შესატანის სახით ვალდებულებითსამართლებრივი მოთხოვნის უფლების განხორციელება, რაც, ჩვენი აზრით, არასწორია, იმდენად, რამდენადაც ამ უკანასკნელმა, შეიძლება, რეალურად ვერ უზრუნველყოს კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

5. ავსტრიული და ქართული სამართლის შედარებამ ასევე გვიჩვენა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა (მაგალითად, მისი ბოლოდროინდელი ცვლილებები), გარკვეულ საკითხებთან მიმართებით, დადებით შეფასებას იმსახურებს. ასეთი იყო ნაშრომის ამ ნაწილში მომსახურების განევასთან დაკავშირებული საკითხის განხილვა, რომელიც შეტანაუნარიანი საგნის განსაზღვრის ე.წ. პოზიტიურ დებულებას ითვალისწინებდა.

6. ქონებრივ შესატანთან დაკავშირებით, ჩვენ დავაყენეთ ასევე წინადადება, „მენარმეთა შესახებ“ კანონმა გაითვალისწინოს სსის რეგისტრაციის მომენტისათვის ქონებრივი (სანივთო) შესატანის სრულად განხორციელების პირობა.

7. ნაშრომში განხილულ იქნა შესატანის განუხორციელებლობის შესაძლო ქონებრივ-სამართლებრივი შედეგის საკითხი. ამასთან დაკავშირებით მიმოხილული და გაანალიზებული იქნა სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება. ამ ანალიზის საფუძველზე წარმოდგა გარკვეული წინადადება კონვენციონალური საჯარიმო სანქციის შემოღების, დაზღვეული წერილის გაგზავნის შესახებ.

დ) მეოთხე ნაწილთან მიმართებით

1. აქცია სს-ში ქონების თავისებურ სახეობას წარმოადგენს. მისი თავისუფალი მიმოქცევადი თვისებიდან გამომდინარე, იგი აგრეთვე ქმნის იმ ინსტრუმენტულ ბაზისს, რომლის მეშვეობითაც საზოგადოება სისტემატურად ახორციელებს საკუთარი ქონების საჯარო ხელმისაწვდომობას. აქცია ყველა იმ ქონებრივ უფლებას განამტკიცებს საზოგადოებაში, რომელიც მის უკან დგას. ამიტომ აქციის შექმნისას (გაცემისას) აქციონერზე გადადის ის უფლებამოსილებათა ერთობლიობა, რომელიც კონკრეტულ სს-შია სახეზე. აქციონერისათვის წევრის უფლებამოსილებათა ერთობლიობის განმტკიცების წინა პირობას, ძირითადად, უზრუნველყოფს „აქციათა მიღების განმარტება“. თუმცა, შეიძლება ითქვას, რომ წევრობის უფლება პირს აქციის „მიღების განმარტებისას“ და წესდების ხელის მონერისას ფორმალურად უდგინდება, ხოლო სს-ის რეგისტრაციის შემდეგ უკვე ოფიციალურად უმტკიცდება. აქციათა მიღების განმარტების პროცესში პირი სს-ის წევრობის უფლების ფორმალური, შეზღუდული მესაკუთრეა, თუმცა ეს არ გამოორიცხ-

ავს მის მიერ ამ პროცესში (აქციასთან დაკავშირებით) გარკვეული გარიგების დადების შესაძლებლობას. აქციათა „მიღების განმარტება“ კორპორაციულსამართლებრივ აქტს წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს არა ვალდებულებითსამართლებრივი ხასიათის გაცვლით ხელშეკრულებასთან, არამედ კორპორაციის წარმომომადგენლის საჭირო სპეციფიკურ შეთანხმებასთან, რასაც კორპორაციული, ორგანიზაციული ხელშეკრულება ეწოდება. ამ საკითხთან მიმართებით შეიძლება ასევე ითქვას, რომ რეგისტრაციამდე ნევრობის უფლება ფორმალურად არის წარმომდგარი, რეალურ იურიდიულ ძალას კი იგი საზოგადოების რეგისტრაციისთანავე იძენს.

2. აქცია საზოგადოების საწესდებო კაპიტალის წილს განსაზღვრავს. ამ საკითხთან მიმართებით განმარტებულ იქნა მოძღვრება ე.წ. *Unterpari* და *überpari-emission*-ის შესახებ. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ქართული და ავსტრიული სამართალი ამ საკითხებს თითქმის ერთნაირად ანესრიგებს.

3. ნაშრომმა გვიჩვენა, რომ ავსტრიული სამართალი, ქართულისაგან განსხვავებით, იცნობს ცალკობითი აქციის ინსტიტუტს, რომლის შესახებაც წინამდებარე თემაში ასევე წარიმართა მსჯელობა.

4. ქართული სამართლისაგან განსხვავებით, ავსტრიული სამართალი იცნობს ასევე წარმომდგენის აქციას, რომელიც „მენარმეთა შესახებ“ კანონში შეტანილი ცვლილებების შედეგად გაუქმებულია. ამ საკითხთან მიმართებით ჩემ მიერ გამოითქვა აზრი, აქციის ამ ტიპის ამ ეტაპზე გაუქმების მიზანშეუწონლობის თაობაზე. ხოლო რადგან კანონის ეს ცვლილება განხორციელებულია და წარმომდგენის აქციაც ამოღებულია, ამიტომ შენიშვნის სახით ჩვენ მიერ დაყენებულ იქნა წინადადება, რომ საკანონმდებლო ცვლილების განხორციელების გზით აუცილებლად შესაცვლელია „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 59.2-ე მუხლის ის დანაწესი, რომელიც კვლავ წარმომდგენის აქციაზე მიგვანიშნებს.

5. ნაშრომში განვიხილეთ სახელობითი აქციის გასხვისებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი გარიგებითსამართლებრივი ასპექტი. ამ საკითხთან დაკავშირებით მივედით იმ დასკვნამდე, რომ უფლების გადაცემისათვის რეგისტრაციას არ აქვს კონსტიტუციური მნიშვნელობა. იგი ემსახურება მხოლოდ აქციონერის ლეგიტიმაციის ფუნქციას სს-სთან მიმართებით. საზოგადოების წიგნში რეგისტრაცია (აღრიცხვა) არ წარმოადგენს საკუთრების უფლების გადასვლის (გადაცემის) წინა პირობას.

6. იმისათვის, რომ პირი სს-ის სრულფასოვანი წევრი გახდეს, აუცილებელია მის მიერ შესატანის მთლიანად განხორციელება.

7. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ქართული და ავსტრიული სამართალი იცნობს ასევე დროებით მონუმობებს. მათ ავსტრიული სამართალი „სამომავლო“ აქციებსაც უწოდებს და ფასიანი ქალაქების კატეგორიაში მოიაზრებს. შესაძლებელია აგრეთვე მათი ბირჟებზე გატანა. როგორც წესი, დროებითი მონუმობა, ერთგვარად, ადგენს გარდამავალ პერიოდს აქციების შექმნას და მათ გაცემას (განთავსებას) შორის.

8. კვლევამ გვიჩვენა, რომ აქცია, როგორც ქონების თავისებური სახეობა სს-ში, შედგება ძირითადი სააქციო მონუმობის და დანამატი ქალაქებისაგან. ამასთან, ავსტრიული სამართალი იცნობს მოგების წილის მონუმობას, რომელიც ტრადიციულად გაიცემა სს-ებში და განამტკიცებს აქციონერის უფლებას დივიდენდის მიღების თაობაზე. ავსტრიული სამართალი იცნობს აგრეთვე „გლობალურ აქციას“ და მასში ყველა ან რამდენიმე აქციის ერთ მონუმობაში გაერთიანებას მოიაზრებს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „გლობალაქცია“ არის ბარათი, რომელიც რამდენიმე სამართლებრივად დაყოფილ სააქციო უფლებას განამტკიცებს.

9. აქციათა სახეებთან დაკავშირებით ნაშრომმა გვიჩვენა, რომ ქართული და ავსტრიული სამართალი იცნობს ჩვეულებრივ და პრივილეგირებულ აქციებს. თუმცა უპირატეს აქციებთან მიმართებით უნდა ითქვას, რომ ავსტრიული სამართალი იმპერატიულად არ მოითხოვს პრივილეგირებული აქციის გაცემას ხმის უფლების გარეშე, რაც, ჩვენი აზრით, დადებითად უნდა შეფასდეს. „მენარმეთა შესახებ“ კანონი არ ადგენს აგრეთვე პრივილეგირებული აქციების გაცემის რაოდენობრივ ფარგლებს, მაშინ, როდესაც ავსტრიული სამართალი უშვებს მათ გაცემას მხოლოდ საწესდებო კაპიტალის 1/3-მდე.

10. ნაშრომში ვრცლად განვიხილეთ სს-იდან ქონების გატანის, დაბრუნების საკითხი, რაც ქართული რეალობისთვის იყო დამახასიათებელი. ამ მხრივ გავაკეთეთ გარკვეული დასკვნები. აქციას თან მიჰყვება წევრობისა და საზოგადოებაში მონაწილეობის უფლება და არა მთელი საზოგადოების ქონება. დაუშვებელია სს-ის ქონების გატანა საზოგადოებიდან, ვინაიდან ამ გზით, ძირითადად, ხდება იმ ქონებრივ-პოლიტიკური ინტერესის იგნორირება, რასაც საზოგადოება უნდა მისდევდეს. ქონების გატანით საზოგადოება, უმრავლეს შემთხვევაში, ძალიან მძიმე მდგომარეობაში ვარდება, რამაც მისი საქმიანობის შეწყვეტაც შეიძლება გამოიწვიოს. უფრო მეტიც, ეს უკანასკნელი, ერთგვარად, ხელყოფს სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის პრიციპსაც.

11. ნაშრომში განვიხილეთ ასევე აქციიდან გამომდინარე უფლებათა ტრანსფორმაციის და აქციათა გამოსყიდვასთან დაკავში-

რებული საკითხები. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ქართული კანონმდებლობა, ავსტრიულის მსგავსად, რა თქმა უნდა, იცნობს საზოგადოების მიერ აქციათა შესყიდვის ინსტიტუტს. თუმცა ავსტრიულ სამართალში ეს პრობლემა უფრო დეტალურად ნესრიგდება, რაც ასევე დიდ ყურადღებას იმსახურებს. საკუთარი აქციების შესყიდვასთან დაკავშირებით ჩემ მიერ გამოითქვა აზრი, რომ ქართულმა სამართალმა გეზი უფრო ამერიკულისაკენ უნდა აიღოს, დაადგინოს რა საკუთარი აქციების შესყიდვის სრული თავისუფლების პრინციპი. საკუთარი აქციების შეძენის ინსტრუმენტი კი ერთგვარად აქციათა კურსის გაზრდის საშუალებასაც წარმოადგენს. ამიტომ სს-ის მიერ საკუთარი აქციების შეძენას აქვს აქციათა საკურსო ღირებულების რეგულარული ზრდის ფუნქციაც. ავსტრიული სამართალი იცნობს ასევე საკუთარი აქციების უსასყიდლო შეძენასაც, რისი გათვალისწინებაც, ვფიქრობ, ასევე მიზანშეწონილი იქნება საქართველოს კანონმდებლობისათვის.

12. ნაშრომში განვიხილეთ აგრეთვე „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ბოლოდროინდელი ცვლილებებისა და დამატებების საკითხი, რომელიც ქონებრივი ბერკეტების ბოროტად გამოყენებას გაეუთანაბრეთ. ამ მხრივ აღინიშნა, რომ აქციათა სავალდებულო გაყიდვის პრინციპს, გარკვეული სახესხვაობის გათვალისწინებით, იცნობს ავსტრიული სამართალი. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ სამართლებრივად ამ უფლების გამოყენების შესაძლებლობის მინიჭება უმრავლესობის მქონე აქციონერთათვის, მით უმეტეს საქართველოს პირობებში, მიზანშეუწონელია. ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესო იქნება (კიდევ ერთხელ) სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილების გაანალიზება.

დაბოლოს, ქონებრივი ურთიერთობა სს-ში, სამენარმეო საქმიანობის სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმებთან შედარებით, ყველაზე უფრო კარგად უზრუნველყოფს ხალხის, საზოგადოების ფართო მასის ინტერესებს. ქონებრივი ურთიერთობა სს-ში იმგვარად არის ჩამოყალიბებული, რომ იგი საზოგადოების ნებისმიერი სოციალური ფენის ინტერესს ემსახურება. ამ მხრივ სს-ში გამართული, სწორი ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო კაპიტალის დემოკრატიზაციის საწინდარიცაა. ამ უკანასკნელის განვითარება კი განსაკუთრებით შეუწყობს ხელს ქვეყანაში საშუალო სოციალური ფენის ჩამოყალიბებას, რაც, თავის მხრივ, ასევე დემოკრატიული, სოციალური სახელმწიფოს ქვაკუთხედიცაა... თუმცა, „ოლიგარქიის ფინანსური სიძლიერის ერთ-ერთ საშუალებასთან ერთად“⁴⁸⁶

⁴⁸⁶ В. И. Ленин, Сочинения, 4-ое изд., т. 22, ст. 216.

ასეთი ურთიერთობა არ უნდა გახდეს მხოლოდ „უმრავლესობის მიერ საზოგადოების სიკეთის აბსოლუტური დაპატრონების სანინდარი“.⁴⁸⁷

„დაახლოებით ორასი წლის წინათ ბლექსთოუნმა სს-ს „პატარა რესპუბლიკა“ უწოდა. როგორც „პატარა რესპუბლიკის“ მოდელი, ეს განსაზღვრება ჯერ კიდევ ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას. კანონით განსაზღვრული ტრადიციული მოდელი სს-ისა ყველაზე უფრო კარგად შეესაბამება (დემოკრატიული) რესპუბლიკის მმართველობის ფორმას“.⁴⁸⁸ დაეფიქრდეთ, იქნებ ქონებრივი ურთიერთობაც ამ კორპორაციაში, სხვა ფორმებთან შედარებით, ასევე სააქციო კაპიტალის დემოკრატიული მოდელის შესაბამისად უნდა წარიმართოს...

⁴⁸⁷ Маркс, Капитал, т. 3, 1949, ст. 452-453.

⁴⁸⁸ Alan R. Palmer, Corporations, Fifth Edition, Aspen publishers, New York, 2006, P. 105.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია
2. საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“
3. საქართველოს კანონი „ფასიანი ქალაქების ბაზრის შესახებ“
4. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
5. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი
6. ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ. 1998
7. ბაქრაძე გ., მრენველობის განვითარება თბილისში, „თბილისი 1500“, საიუბილეო კრებული, სტალინის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომც., თბ. 1958
8. ბახუტაშვილი გ., აქციონათ მცირე პაკეტის მფლობელ აქციონერთა უფლებების დაცვა სააქციო საზოგადოება შესახებ კანონმდებლობის მიხედვით, საკორპორაციო სამართლის განვითარების პრობლემები საქართველოში, გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი, თბ. 2000
9. ბურდული ი., სამენარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), გამომც. „თობალისი“, თბ. 2007
10. გამყრელიძე გ., ხელოსნობა ტფილისში, გამომც. „შრომა“, ტფილისი, 1926
11. გუგუშვილი პ., საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX-XX სს, VI ტომი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ. 1979
12. ეძგვერაძე ლ., ხელოსნობა საქართველოში XIX ს. II ნახევარში (ამქრების რეორგანიზაცია და განვითარების ტენდენციები), კრებული: საქართველოს სოციალ-ეკონომიური განვითარების ისტორიიდან (XIX ს.), გამომც. „მეცნიერება“, თბ. 1973
13. ზარნაძე ე., ფასიანი ქალაქების ცნება და მათი კლასიფიკაცია, პროფესორ ზურაბ ახვლედიანის ხსოვნისადმი მიძღვნილი კრებული, გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2004, გვ. 95-105
14. ზოიძე ბ., ქართული სანივთო სამართალი, II გამოცემა, თბ. 2003
15. ზოიძე ო., კომენტარი 2002 წლის 9 დეკემბრის გადაწყვეტილებაზე: ქართული კერძო სამართლის კრებული, ნიგნი I, სარედაქციო კოლეგია: რ. მიგრაიული, ო. ზოიძე, ზ. ჭეჭელაშვილი, თბ. 2004
16. კნიპერი რ., უმცირესობაში მყოფი პარტნიორის უფლების დაცვა საქართველოს სამენარმეო სამართლის მიხედვით, საკორპორაციო სამართლის განვითარების პრობლემები საქართველოში, გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი, თბ. 2000
17. კროპფი ბ., პარტნიორის პასუხისმგებლობა, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბ. 2003, გვ. 249-261
18. ლაზარაშვილი ლ., სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, თბ. 2003

19. ლაზარაშვილი ლ., სავაჭრო სამართლის განვითარების გზა, უურ. „სამართალი“, 1997 წ. №11-12
20. ლილუაშვილი გ., შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, თბ. 2005
21. მემარნიშვილი მ., მცირე აქციონერთა უფლებების დაცვა „სააქციო საზოგადოება შესახებ“ კანონის მიხედვით, საკორპორაციო სამართლის განვითარების პრობლემები საქართველოში, გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი, თბ. 2000
22. მესხია შ., საისტორიო ძიებანი, II ტომი, თბ. 1983
23. მიგრაიული რ., ზოიძე ო., ჭეჭელაშვილი ზ. (სარ. კოლ.), ქართული კერძო სამართლის კრებული, ნიგნი I, თბ. 2004
24. მუშკუდიანი ქ., ხე-ტყის დამმუშავებელი მრეწველობის განვითარება დასავლეთ საქართველოში XIX ს. 90-იან წლებში, კრებულში: საქართველოს სოციალ-ეკონომიური განვითარების ისტორიიდან (XIX ს.), გამომც. „მეცნიერება“, თბ. 1973
25. ქოქრაშვილი ქ., სამენარმეო სამართლის შესავალი, თბ. 2001
26. ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი VII, თბ. 1984
27. „ჯეპლაკის“ საქმიანობა – საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციის ეროვნული პროგრამის განხორციელების არსებული მდგომარეობა, უურნალი „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 2006 №3-4
28. ჩოხელი ნ., სვანიძე ა., პაპუაშვილი შ., მენარმეთა შესახებ კანონის რეფორმა, უურ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 2005 წ. №1-2
29. ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, II გამოც. თბ. 1998
30. ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, III გამოც., გამომც., „სამართალი“, თბ. 2002
31. ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, გამომც. „სამართალი“, თბ. 2006
32. ჭანტურია ლ., შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ. 1997
33. ჭანტურია ლ., კანონი მენარმეთა შესახებ ქართულ სამოსამართლო სამართალში, თ. ლილუაშვილის 75 წლისათვის მიძღვნილი საიუბილეო კრებული, გამომც. „ჯისიანი“, თბ. 2003
34. ძამუკაშვილი დ., ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, II გამოც., თბ. 2002
35. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2004
36. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია (მთ. რედ. ირ. აბაშიძე), ტომი VIII, თბ. 1984
37. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი II, თბ. 1999
38. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი III, თბ. 2001

39. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი IV, ტომი II, თბ. 2002
40. სსსგ ვ. გელაშვილის საქმეზე, 2006 წლის 13 ივლისის №1/2/378
41. სსს 30.10.2006, №2/10/402, 405 გამწესრიგებელი სხდომის საოქმო ჩანაწერი
42. სუსდპგ №3კ/932-02, 2002 წლის 9 დეკემბერი
43. სუსგ სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, №1, 2004
44. სუსგ სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, 2001, 11 ნოემბერი, გვ. 1247-1254
45. სუსგ 2003 წლის 15 ოქტომბერი, №ას 117 815 03
46. სუსგ №3კ/409-03 (2003 წლის 7 მაისი)
47. ქსსგ „რუდულას წყლის“ საქმესთან დაკავშირებით, 4. 04. 2001
48. ქსსგ №2/ბ-400-04, 21. 07. 2004
49. თსს 2005 წლის 16 ივნისის №31/05 განჩინება
50. თსს 2005 წლის 26 ივლისის №304/05 განჩინება
51. თსს 2005 წლის 5 აგვისტოს №224/05 განჩინება
52. თბილისის დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონული სასამართლოს №2/5-55 საქმის მასალები
53. სენაკის რაიონული სასამართლოს №56/5/ბ-226 საქმის მასალები
54. სენაკის რაიონული სასამართლოს 2003 წლის 30 ივლისის გადაწყვეტილება №2/20-03
55. Barz C. H., Klug, U., Wiedemann, H., Bronner, H., Melcrovicz, K., Schilling, W., Würdinger, H., Grosses Kommentar zum AktG, 3. Auf., I Band, Berlin-New-York, 1973 (ციტირებულია: Autor in Grosses Kommentar zum AktG, (1973), S..., Rn...)
56. Baumbach, A., Hopt, K. J., Handelsgesetzbuch (Kommentar), 30. neu bearbeitete Auf., Verlag C.H.Beck, München 2000
57. Baumbach, A., Hopt, K. J., Handelsgesetzbuch, Kommentar mit GmbH & Co, 33. Auf., Verlag C.H.Beck, München 2008 (ციტირებულია: Autor in Baumbach/Hopt, Handelsgesetzbuch, Komm., (2008), S..., Rn...)
58. Baums, T., Vorzugsaktien, Ausgliederung und Konzernfinanzierung, Arbeitspapier, S. 1. ხელმისაწვდომია შემდეგ მის.: <http://www.jura.uni-frankfurt.de/>
59. Bydlinski, P., Grundzüge des Privatrechts, 4. Auflage, Verlag Manz, Wien 2000
60. Bosek, P., Pani, P., Grundzüge des Verfassungsrechts, 2. neubearbeitete Auf., Verlag Orac, Wien 1998
61. Bönnert, R., Verdeckte Vermögensverlagerungen im Aktienrecht, Verlag Heymann, Köln 1989
62. Canaris, C. W., Handelsrecht, 23. Auf., Verlag C. H. Beck, München 2000
63. Canaris, C. W., Handelsrecht, 24. Auf., Verlag C. H. Beck, München 2008
64. Claussen, C. P., Bank- und Börsenrecht, 3. Auf., Verlag C.H.Beck, München 2003

65. Creifelds, C., Rechtswörterbuch, 17. Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2002
66. Eberstadt, G., Rückkauf eigener Aktien – Ein wichtiges Element zur Stärkung des Finanzplatzes Deutschland, WM 1996
67. Eisenhardt, U., Gesellschaftsrecht 13. Auf., Verlag C. H. Beck, München 2007
68. Fritz, C., Gesellschafts- und Unternehmensformen, Linde Verlag, Wien 2000
69. Funk, B. C., Einführung in das österreichisches Verfassungsrecht, 9. Auf., Verlag Leykam, Graz 1996
70. Doralt, P., Die Unabhängigkeit des Vorstands nach österreichischem und deutschem Aktienrecht – Schein und Wirklichkeit, იბტ. შის.: [http://www.wu-wien.ac.at/privatrecht/...](http://www.wu-wien.ac.at/privatrecht/)
71. Gablritner, S., Grundzüge des Gesellschaftsrechts für Arbeitnehmervertreter I, Die österreichischen Rechtsformen im Überblick, WRM, 2006
72. Gessler, E., Hefermehl, W., Eckardt, U., Kropff, B., Aktiengesetz, Kommentar, Verlag Franz Vahlen, Band 1, §§ 1-75, München 1984 (ციტირებულია: Autor in Gessler/Hefermehl/Eckardt/Kropff, Aktiengesetz, Kommentar, (1984), S...)
73. Godin, S., Wilhelmi, H., Kommentar zum AktG, 3. Auf., I Band, Berlin 1968
74. Gschnitzer, F., Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts, 2 neubearbeitete Auflage, Springer-Verlag, Wien/New York 1992
75. Happ, W. (Hrsg.), Aktienrecht, Carl Heymans Verlag KG, Köln, Berlin, Bonn, München 1995
76. Happ, W. (Hrsg.), Aktienrecht, Handbuch-Mustertexte-Kommentar, 3. neubearbeitete und erweiterte Auf., Carl Heymans Verlag KG, Köln/Berlin/Bonn/München 2007
77. Heidel, T. (Hrsg.), Aktienrecht, Anwaltskommentar, Deutscher Anwaltsverlag, Bonn 2003 (ციტირებულია: Autor in Heidel, Aktienrecht, Anwaltskommentar, (2003), S., Rn...)
78. Heidel, T. (Hrsg.), Aktienrecht und Kapitalmarktrecht, 2. Auf., Verlag Nomos, Baden-Baden 2007 (ციტირებულია: Autor in Heidel, Aktienrecht, (2007), S., Rn...)
79. Hermann, M., Zivilrechtliche Abwehrmassnahmen gegen unfreundliche Übernahme in Deutschland und Grossbritannien, München 1993
80. Hopt, K. J., Wiedemann, H. (Hrsg.), Aktiengesetz, Grosskommentar, 4. neubearbeitete Auf., 1 Band, §§ 1-53, De Gruyter Recht, Berlin, 2004 (ციტირებულია: Autor in GrossKomm. zum AktG, (2004), S..., Rn...)
81. Hueck, A., Gesellschaftsrecht, München 1998
82. Hüffer, U., Aktiengesetz, Kommentar, 4. Auf., Verlag C. H. Beck, München 1999
83. Hüffer, U., Aktiengesetz, Kommentar, 7. Auf., Verlag C. H. Beck, München 2006

84. Kalss, S., Burger, C., Eckert, G., Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts, Geschichte und Materialien, Linde Verlag, Wien 2003
85. Kastner, W., Doralt, P., Nowotny, C., Grundriss des österreichischen Gesellschaftsrechts, 5. Auf., Wien 1990
86. Klein, F., Die neueren Entwicklungen in Verfassung und Recht der Aktiengesellschaft, Wien 1904
87. Klunzinger, E., Grundzüge des Gesellschaftsrecht, 11. Auf., Verlag Vahlen, München 1999
88. Klunzinger, E., Grundzüge des Gesellschaftsrecht, 14. Auf., Verlag Vahlen, München 2006
89. Kropff, B., Semler, J. (Hrsg.), Münchener Kommentar zum Aktiengesetz, Band 1, §§ 1-53, Verlag C. H. Beck/Verlag Franz Vahlen, 2. Auf., München 2000 (ციტირებულია: Autor in MünchKomm. zum AktG, (2000), S..., Rn....)
90. Kohler, J., Lehrbuch der Rechtsphilosophie, Berlin Leipzig 1909
91. Koller, I., Roth, Wulf-Hennig, Morck, W. (Hrsg.), Handelsgesetzbuch, Kommentar, 6. Auf., Verlag C. H. Beck, München 2007 (ციტირებულია: Autor in Koller/Roth/Morck, Handelsgesetzbuch, Komm., (2007), S..., Rn...)
92. Köbler, G., Juristisches Wörterbuch, 12. neubearbeitete Auflage, Verlag F. Vahlen, München 2003
93. Leven, F.-J., Helm, L.: Der Erwerb eigener Aktien – Ein notwendiges Instrument der Unternehmensfinanzierung. ინტ. მის.: <http://www.dai.de/internet/dai./dai-2-0.nsf....>
94. Lutter, M., Kapital, Sicherung der Kapitalaufbringung und Kapitalerhaltung in den AG und GmbH Rechten EWG, Berlin 1997
95. Mader, P., Kapitalgesellschaften, 3., neubearbeitete Auf., Verlag Orac, Wien 1998
96. Mayr, R., Lehrbuch des Handelsgeschichte, 3. Auf., Berlin 1907
97. Ostheim, R., Zur Rechtsfähigkeit von Verbänden in österreichischen bürgerlichen Recht, Wien 1967
98. Palandt, O. (Hrsg.), Bürgerliches Gesetzbuch, bear. v. Bassenge, Peter/Brudermüller, Gerd/Diederichsen, Uwe/Edenhofer, Wolfgang/Heinrichs, Helmut/Heldrich, Andreas/Putzo, Hans/Sprau, Hartwig/Thomas, Heinz/Weidenkaff, Walter, 62. neubearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck, München 2003 (ციტირებულია: Autor in Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar, (2003), S...)
99. Rebmanu, K., Sacker, F. J., Rixecker, R., Medicus, D., Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 4. Auf., Band 6, Sachenrecht, Verlag C. H. Beck, München 2004 (ციტირებულია: Autor in Rebmann/Sacker/Rixecker/Medicus, S...)
100. Richter, F., Handelsrecht, Rechtskurse, III/1 Aktiengesellschaft, Wien 1997
101. Roth, G., Grundriss des österreichischen Wertpapierrechts, Wien 1999

102. Roth, G. H., Handels- und Gesellschaftsrecht, Verlag Orac, Wien 2000
103. Rütters, B., Rechtstheorie, Begriff, Geltung und Anwendung des Rechts, Verlag C.H.Beck, München 1999
104. Schaubc, A., Handelsgeschichte der romanischen Völker des Mittelmeergebietes bis zum Ende der Kreuzzuge, L. 1906
105. Schmidt, K., Handelsrecht, 5. neubearbeitete Auflage, Carl Heymanns Verlag KG, Köln-Berlin-Bonn-München 1999
106. Schmidt, K., Gesellschaftsrecht, 4. neubearbeitete Auflage, Carl Heymanns Verlag KG, Köln-Berlin-Bonn-München 2002
107. Schmidt, K., Lutter, M. (Hrsg.), Aktiengesetz, Kommentar, I Band, §§ 1-149, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln 2008 (ციტირებულია: Autor in Schmidt/Lutter, AktG, Komm., S..., Rn...)
108. Schmitz, F. W., Die Umstellung von Inhaber- auf Namensaktien durch deutschen Aktiengesellschaften: Gründe und Rechtsprobleme der aktuellen Entwicklung unter besonderer Berücksichtigung des NaStraG, Verlag TENEA, Berlin 2002
109. Schlegelberger, F., Quassowski, L., Herbig, G., Gessler, E., Hefermehl, W., Kommentar zum Aktiengesetz, 3. Auf., Berlin 1939
110. Scholz, F., Kommentar zum GmbH-Gesetz, 6. völlig neubearbeitete Auf., I. Band, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln 1978/1983
111. Schubert, W., Die Abschaffung des Konzessionssystems durch die Aktienrechtsnovelle von 1870, Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrechts (ZGR) 1981, S. 285-317
112. Schulze, R., Vergleichende Gesetzesauslegung und Rechtsangleichung, ZfRV, 1997, S. 183-195
113. Schummer, G., Personengesellschaften, 3. überarbeitete Auf., Verlag Orac, Wien 2000
114. Schuster, M., Feindliche Übernahmen deutscher Aktiengesellschaften – Abwehrstrategien des Vorstandes der Zielgesellschaft, Verlag Tenca, Berlin 2003
115. Spindler, G., Stilz, E. (Hrsg.), Kommentar zum Aktiengesetz, Verlag C. H. Beck, München 2007 (ციტირებულია: Autor in Spindler/Stilz, Komm. zum AktG, S..., Rn...)
116. Stolzlechner, H., Einführung in das öffentliche Recht, Verlag Manz, Wien 1999
117. Strieder, J., Studien zur Geschichte kapitalistischer Organisationsformen; Monopole, Kartelle und Aktiengesellschaften im Mittelalter und zu Beginn der Neuzeit, 1914
118. Schwimman, M., Einführung in das Privatrecht, 3. neubearbeitete Auf., Verlag Orac, Wien 1997
119. Talos, T., Zum Entwurf eines Aktienrückerwerbsgesetzes, eolex, Fachzeitschrift für Wirtschaftsrecht, 1999

120. Talos, T., Schrank, C., Zur Haftung bei überbewerteten Sacheinlagen in Aktiengesellschaften, *ecolx*, Fachzeitschrift für Wirtschaftsrecht, Dezember 2004, 12
121. Timm, W., Fallrepetitorium zum Gesellschaftsrecht, Fallsammlung mit Lösungen zur Gesellschaftsrecht, 4. überarbeitete Auf., WS 2002/2003, 68. 80b.: <http://www.uni-muenster.de/jura.dcu/GesR-Skript>
122. Treeger-Huber, B., Rechtliche Probleme der Stückaktien, Verlag Lang, Frankfurt am Main; Wien 2004
123. Verspay, H. P., Sattler, A., Die kleine AG, eine Rechtsform für das mittelständische Unternehmen, 2. aktualisierte und erweiterte Auf., München 2000
124. Wieland, K., Handelsrecht, Das Kaufmännisches Unternehmen und die Handelsgesellschaften, I Band, München und Leipzig 1921
125. Wilma, D.: Vom Kaufmann zum Unternehmer in: Juristische Blätter. Jg. 126, Heft 1, Jan. 2004
126. Würdinger, H., Aktienrecht und das Recht der verbundenen Unternehmen, 4. Auf., Verlag C.F.Müller, Heidelberg-Karlsruhe 1981
127. Zöllner, W. (Hrsg.), bear. v. C. P. Claussen, G. Geilen, C. Kirchner, H. G. Koppensteiner, A. Kraft, M. Lutter, H. J. Mertens, W. Zöllner, Kölner Kommentar zum AktG, 2. Auf., I Band, §§1-75, Köln 1988 (კობიერებუ-ლია: Autor in Kölner Kommentar zum AktG, (1988), S...)
128. Zweigert, K., Kötz, H., Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts, 3. neubearbeitete Auflage, Verlag J.C.B.Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1996
129. Bundes-Verfassungsgesetz
130. Grundgesetz
131. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch vom 1. Juni 1811
132. Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896
133. Bundesgesetz vom 31. März 1965 über Aktiengesellschaften (öAktG)
134. Aktiengesetz vom 6 September 1965 (dAktG)
135. Gesetz vom 6 März 1906 über Gesellschaften mit beschränkter Haftung (öGmbHG)
136. Firmenbuchgesetz vom 1991
137. Handelsgesetzbuch vom 10 Mai 1897
138. Bundesgesetz über besondere zivilrechtliche Vorschriften für Unternehmen – UGB
139. Übernahmegesetz vom 1998
140. Klecatsky, H. R; Morscher, S. (Hrsg.), Die österreichische Bundesverfassung, 8. Auf., Manzsche Verlag, Wien 1997
141. Kodex des österreichischen Rechts, Bürgerliches Recht, 18. Auf., Verlag Orac, Doralt, W. (Hrsg.), Wien 1997
142. Kodex des österreichischen Rechts, Handelsrecht, 23. Auf., Verlag Orac, Doralt W. (Hrsg.), Wien 2000

143. Aktiengesetz, 34. überarbeitete Auf., Deutscher Taschenbuch Verlag, München 2002
144. Handelsgesetzbuch, Gesellschaftsrecht, Wertpapierrecht, Textausgabe, 70. neubearbeitete Auf., Verlag C. H. Beck, München 1999
145. Bürgerliches Gesetzbuch, 52. Auf., Deutscher Taschenbuch Verlag, München 2002
146. OGHZ 24. 04. 1992, Geschäftszahl 10b12/92
147. OGHZ 25. 06. 1996, Geschäftszahl 40b2078/96h
148. OGHZ 11. 03. 1996, Geschäftszahl 10b566/95
149. OGHZ 19. 12. 2000, Geschäftszahl 10ob32/00d
150. OGHZ 10. 03. 2003, Geschäftszahl 160k20/02
151. OGHZ 23. 07. 1975, Geschäftszahl 20b356/74
152. OGHZ 17. 05. 1967, Geschäftszahl 10b38/67
153. HS. (Hrsg.) von Stanzl, Friedl, Steiner, 1964, №4419
154. BGBL I 2001/97
155. OGH, Judikatur 2189, 304, 1979, OGH Blatt
156. OGH 29. 8. 1995, WBL 1996, 81
157. BGH NJW 19. Jahrgang, 1966, S. 1311-1314
158. NJW 41. Jahrgang 1988, C.H.Beck'sche VerBuch. München/Frankfurt. S. 1579-1583
159. NJW 1992, (Heft 29), S. 1824-1826
160. Statistik des österreichischen Wirtschaftskammer, unter (обл. обл.): <http://www.wko.at/statistik/> verfügbar
161. Palmiter, A. R., Corporations, Fifth Edition, Aspen publishers, New York 2006
162. Агарков М. М., Учение о ценных бумагах, Москва 1927
163. Большая советская энциклопедия, 2-ое издание, Том II
164. Евзлий, З., Общепонятный отчет Акционерных предприятий и его значение в торгово-промышленной жизни, С-Петербург 1901
165. Ионцев М. Г., Акционерные общества, Москва, 2002
166. Кашанина Т., Корпоративное право, Москва, 1999
167. Круглова Н. Ю., Коммерческое право, учебник, Москва, 2000
168. Ленин В. И., Сочинения, 4-ое изд., т. 22
169. Маркс К., Капитал, т. 3, 1949
170. Садиков О. Н. (ред.), Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, Часть I, Москва, 1999
171. Устав Акционерного общества кожеванного и войлочного производства на Закавказье Г. Г. Адельханова, Тифлиси, 1896
172. Устав Акционерного общества закавказской мануфактуры, Тифлиси, 1899
173. Устав Акционерного общества закавказского спичечного и лесопильного производства, Тифлиси, 1900
174. Устав Акционерного общества маслосеяных, мыловаренных и свечных заводов в Тифлиси, Тифлиси, 1900

გამომცემლობის რედაქტორი
გარეკანი
კომპ. უზრუნველყოფა

ცირა ჯიშკარიანი
თინათინ ჩირინაშვილი
ხათუთა ბადრიძე

0128, თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14
0128, Tbilisi, 14, I. Chavchavadze Av.
www.press.tsu.ge (25-14-32)